

Snabbare betalningar

Betänkande av Utredningen om snabbare betalningar

Stockholm 2012

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2012:11

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Omslagsbilden föreställer den romerske guden Mercurius. Detalj från Diego Rodríguez de Silva y Velázquez oljemålning Mercurio y Argus (1659), Prado Nationalmuseum, Madrid. Fotograf: Photoservice Electa.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2012

ISBN 978-91-38-23694-9
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 31 mars 2011 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur det nya EU-direktivet (2011/7/EU) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget ingick även att överväga andra åtgärder som kan mildra de negativa effekterna av sena betalningar. Den 1 april 2011 förordnades hovrättsrådet Mikael Forsgren som särskild utredare.

Som sakkunniga förordnades från och med den 6 maj 2011 kanslirådet Rickard Falkendal, ämnesrådet Carl Holmberg, rättssakkunnige Erland Koch och departementssekreteraren Sofie Lagerstedt. Samma dag förordnades som experter jur. kand. Marcus Gränsmark, chefsekonomen Lars Jagrén, förbundsjuristen Olof Moberg, advokaten Claes Månsson och chefsjuristen Anders Thorstensson. Erland Koch ersattes den 14 november 2011 av kanslirådet Danijela Pavic.

Som sekreterare anställdes från och med den 15 april 2011 hovrättsassessorn Malin Bergström.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om snabbare betalningar.

Utredningen överlämnar nu betänkandet *Snabbare betalningar* (SOU 2012:11). De sakkunniga och experterna ställer sig bakom de bedömningar och förslag som redovisas i betänkandet, som därför är formulerat i vi-form.

Utredningsuppdraget är med detta slutfört.

Umeå i april 2012

Mikael Forsgren

/Malin Bergström

Innehåll

Sammanfattning	11
Summary	17
Författningsförslag	25
1 Inledning.....	35
1.1 Utredningens uppdrag.....	35
1.2 Utredningens arbete	36
1.3 Betänkandets disposition.....	37
1.4 Tidigare utredning om betalningstider i näringslivet.....	37
2 Långa betalningstider och sena betalningar.....	39
2.1 Inledning.....	39
2.2 Långa avtalade betalningstider	39
2.3 Sena betalningar	42
2.4 Konsekvenser av långa betalningstider och sena betalningar	45
2.5 Slutsatser.....	47
3 Direktiven om bekämpande av sena betalningar	49
3.1 Inledning.....	49
3.2 Lagstiftningsarbetet bakom de två direktiven.....	50

3.3	Direktivens innehåll	52
3.3.1	Tillämpningsområde och definitioner	52
3.3.2	Betalningsperioder	53
3.3.3	Dröjsmålsränta	55
3.3.4	Ersättning för indrivningskostnader.....	57
3.3.5	Oskäligen betalningsvillkor	58
3.3.6	Övriga bestämmelser	59
4	Betalningsvillkor i svensk rätt.....	61
4.1	Inledning.....	61
4.2	Olika sätt att bestämma betalningsvillkor	61
4.3	Betalningstider.....	64
4.4	Dröjsmålsränta	65
4.5	Ersättning för indrivningskostnader	66
4.6	Återtagandeförbehåll.....	70
4.7	Skyndsamt indrivning av obestridda fordringar	70
4.8	Oskäligen avtalsvillkor	71
5	Betalningsvillkor i övriga nordiska länder.....	75
5.1	Inledning.....	75
5.2	Betalningstider.....	75
5.3	Dröjsmålsränta	76
5.4	Ersättning för indrivningskostnader	76
5.5	Oskäligen betalningsvillkor	78
6	Allmänt om genomförandet av direktivet	79
6.1	Utgångspunkter.....	79
6.2	En särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner?	81
6.3	Direktivkravens tillämpningsområde vid genomförandet	83

6.4	En tvingande eller dispositiv reglering?	86
6.5	Direktivets bestämmelser om oskäligen avtalsvillkor	88
7	Kortare betalningsperioder	91
7.1	Inledning.....	91
7.2	Direktivets krav om betalningsperiodens längd.....	92
7.3	Betalningsperioden vid handelstransaktioner mellan näringsidkare	94
7.3.1	Behovet av lagstiftning	94
7.3.2	Marknadsrätt, avtalsrätt eller fordringsrätt?	97
7.3.3	Vilken lag är lämpligast?	99
7.3.4	Hur bör en lagregel närmare utformas?	102
7.4	Betalningsperioden vid handelstransaktioner där gäldenären är en myndighet	108
7.4.1	Direktivbestämmelserna för myndigheter och lagstiftningsbehovet	108
7.4.2	Utformningen av en lagregel	108
7.4.3	Undantagsregler för vissa myndigheter	113
7.5	Undersökningsperiodens längd	114
8	Dröjsmålsränta	119
8.1	Inledning.....	119
8.2	Direktivbestämmelser som inte kräver lagändringar	119
8.3	En tvingande rätt till dröjsmålsränta	121
8.4	Nivån på avtalad dröjsmålsränta	125
9	Ersättning för indrivningskostnader	129
9.1	Inledning.....	129
9.2	Ersättning med ett fast belopp	130
9.2.1	Behovet av lagstiftning	130
9.2.2	Utformningen av en regel om förseningsersättning	131

9.3	Ersättning för indrivningskostnader i övrigt	137
9.4	Hur bör ersättningsbeloppens storlek regleras?	139
9.4.1	Lag eller förordning?	139
9.4.2	Lagregelns utformning	143
9.5	Bör ersättningsbeloppen höjas?	144
9.6	Avtal om indrivningskostnader	146
10	Övriga krav enligt direktivet	149
11	Övriga åtgärder för snabbare betalningar	151
11.1	Inledning	151
11.2	Alternativa tvistlösningsmetoder	153
11.3	Uppförandekoder	154
11.4	Förstärkta sanktioner vid sena betalningar	155
11.5	Informationskrav	156
11.6	Upplysningsinsatser	156
12	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	163
13	Konsekvensbeskrivning	169
13.1	Uppdraget	169
13.2	Utredningens förslag	169
13.3	Alternativa lösningar	173
13.4	Vilka berörs av förslagen?	175
13.5	Samhällsekonomiska konsekvenser och konsekvenser för de offentliga finanserna	175
13.6	Konsekvenser för företagen	179
13.7	Konsekvenser för enskilda personer	181

14 Författningskommentar	183
14.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635)	183
14.2 Förslaget till lag om ändring i köplagen (1990:931)	194
14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m.	198
14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	206

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2011:30.....	209
Bilaga 2 Europaparlamentets och Rådets direktiv 2011/7/EU...	217
Bilaga 3 Utkast till regeringsuppdrag.....	229
Bilaga 4 Jämförelsetabell.....	233

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

Långa betalningstider försämrar företagens likviditet och lönsamhet. Detta kan i förlängningen få negativa effekter för samhälls-ekonomin. Små och medelstora företag anses värst drabbade. Inom EU har betalningsförseningar vid handelstransaktioner länge ansetts utgöra ett hot mot en väl fungerande inre marknad. År 2000 antogs direktivet (2000/35/EG) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner. Direktivet genomfördes i svensk rätt år 2002. Efter en utvärdering antogs i februari 2011 en omarbetad version av direktivet (2011/7/EU).

2011 års direktiv innehåller regler till skydd för borgenärer vid kommersiella handelstransaktioner, bl.a. angående betalningsperiodens längd, dröjsmålsränta och indrivningskostnader. Direktivet ska vara genomfört senast den 16 mars 2013.

Utredningens huvuduppdrag har varit att föreslå hur 2011 års direktiv ska genomföras i svensk rätt. Utredningen har även haft möjlighet att föreslå andra åtgärder än dem som följer av direktivet, i syfte att mildra effekterna av sena betalningar och att främja snabbare betalningar. I uppdraget har ingått att göra en översyn av storleken på den ersättning som en borgenär har rätt till vid olika typer av indrivningsåtgärder, bl.a. betalningspåminnelse och inkassokrav.

Genomförande av 2011 års direktiv

Allmänt om bestämmelsernas tillämpningsområde

En utgångspunkt för den svenska förmögenhetsrättsliga lagstiftningen är neutralitet mellan olika marknader. 2011 års direktiv har ett mer begränsat tillämpningsområde. Det gäller endast vid handels-
transaktioner, dvs. leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster

mot betalning mellan företag eller mellan företag och myndigheter (om myndigheten är gäldenär). Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv, kan dock de bestämmelser som föreslås ges ett bredare tillämpningsområde.

Generella regler bidrar till en marknadsneutral lagstiftning och är enklare att tillämpa jämfört med regler som förses med undantag och avgränsningar. Det går emellertid inte att bortse ifrån att 2011 års direktiv är inriktat uteslutande på kommersiella förhållanden. Direktivbestämmelserna är anpassade för leveranser av varor och tjänster. Konsekvenserna av ett generellt tillämpningsområde är svåra att överblicka. Vi har därför gjort bedömningen att det, som en allmän utgångspunkt, bör krävas vägande skäl för att låta bestämmelserna få ett bredare tillämpningsområde än direktivet.

Betalningstider

Enligt 2011 års direktiv ska den betalningsperiod som *fastställs i avtalet* inte överstiga 60 dagar, om inte annat uttryckligen *fastställts i avtalet*. Innebörden är oklar och bestämmelsen kan i viss mån sägas ge uttryck för ett cirkelresonemang. Vår tolkning är att direktivbestämmelsen syftar till att säkerställa att borgenären aktivt (uttryckligt) ska ha godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.

Svensk rätt tillåter i vissa fall betalningsperioder som överstiger 60 dagar, trots att betalningsperiodens längd inte är uttryckligen avtalad mellan parterna. Det kan vara fråga om en längre betalningsperiod som följer av t.ex. ett bindande handelsbruk eller ett passivt ingånget avtal. Den svenska lagstiftningen uppfyller därför inte direktivets krav fullt ut.

Huvudregeln i svensk rätt är att en fordran ska betalas när borgenären kräver det. I syfte att genomföra 2011 års direktiv, och som ett komplement till denna huvudregel, föreslår vi att det införs en bestämmelse som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Den ska utformas som en skyddsregel för borgenären, i syfte att motverka alltför långa betalningsperioder. Avsikten är alltså inte att ange någon "normal" betalningstid vid handelstransaktioner mellan företag eller mellan företag och myndigheter.

Förslaget innebär att en fordran på betalning för varor och tjänster, i ett förhållande mellan näringsidkare, aldrig ska förfalla till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har krävt betalning. En längre betalningsperiod ska dock vara tillåten om borgenären uttryck-

ligen godkänner det. En sådan regel uppfyller direktivets krav på att borgenären ska ha ett aktivt inflytande över betalningsperiodens längd.

Om gäldenären är en myndighet eller ett annat offentligt organ, ska betalningsperioden enligt direktivet normalt inte överstiga 30 dagar. Det anges emellertid särskilt att direktivbestämmelserna inte ska påverka parternas möjlighet att ingå avtal om betalningsplaner. Vi föreslår mot denna bakgrund att om gäldenären är en myndighet, ska betalningsperioden som huvudregel inte överstiga 30 dagar. Det ska dock vara möjligt med en längre betalningsperiod om borgenären uttryckligen godkänner en betalningsplan. I så fall ska delbeloppen i stället förfalla till betalning enligt vad som följer av planen.

Direktivet anger slutligen att om det i parternas avtal uppställs ett villkor om att köparen ska få möjlighet att undersöka den levererade varan eller tjänsten innan betalning sker, ska undersökningsperiodens längd inte överstiga 30 dagar. Någon sådan begränsning finns inte i svensk rätt. Vi föreslår därför en bestämmelse som innebär att köparen inte får skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar till följd av en sådan undersökning. Köparen ska dock kunna skjuta upp betalningen ytterligare, om säljaren uttryckligen godkänner en längre undersökningsperiod.

Dröjsmålsränta

De svenska reglerna om dröjsmålsränta uppfyller redan i allt väsentligt kraven i 2011 års direktiv. Direktivet anger dock att en borgenärs rätt till dröjsmålsränta vid sen betalning inte ska kunna avtalas bort, dvs. rätten ska vara tvingande. Någon sådan regel finns inte i svensk rätt. Vi föreslår därför en bestämmelse som anger att ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala dröjsmålsränta, ska vara utan verkan mot borgenären.

Vi har övervägt om denna tvingande ogiltighetsregel, trots våra allmänna utgångspunkter, bör gälla vid samtliga kommersiella förhållanden; alltså inte endast vid leverans av varor eller tjänster. Flera skäl av praktisk och samhällsekonomisk art talar för att bestämmelsen bör ges ett vidare tillämpningsområde. Av gällande rätt följer redan att det i kommersiella förhållanden finns en automatisk rätt till dröjsmålsränta. Det är svårt att se att några egentliga problem skulle följa med en sådan utvidgning. Vi har sammantaget funnit tillräckliga

skäl för att föreslå att rätten till dröjsmålsränta ska vara tvingande i samtliga kommersiella förhållanden.

När det gäller myndigheters transaktioner har vi emellertid gjort en motsatt bedömning. Det allmännas verksamhet spänner över ett brett område. Förhållandena när en myndighet agerar utanför området för kommersiella handelstransaktioner är mångfasetterade och därmed svåra att överblicka. Ofta förekommer t.ex. offentligrättsliga inslag och skattefinansiering. Det kan inte uteslutas att en tvingande regel om dröjsmålsränta i vissa fall kan vara olämplig. Vi föreslår därför att ogiltighetsregeln i dessa fall ska gälla endast när en näringsidkare mot betalning ska tillhandahålla varor eller tjänster till en myndighet eller ett annat offentligt organ.

Direktivet ställer vidare ett tvingande krav på att dröjsmålsräntan vid handelstransaktioner mellan myndigheter och näringsidkare ska uppgå till minst referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter. Detta är den räntenivå som gäller enligt dispositiv svensk rätt. Vi föreslår därför att vid offentliga handelstransaktioner ska ett avtalsvillkor, som innebär en lägre räntenivå än den lagstadgade, vara utan verkan mot näringsidkaren. Vi har däremot inte ansett det nödvändigt eller lämpligt att införa en motsvarande regel om dröjsmålsräntans nivå i förhållanden mellan näringsidkare. Ett avtalsvillkor som innebär att dröjsmålsränta ska utgå enligt en mycket låg räntesats, bör nämligen ofta kunna angripas med stöd av de generella reglerna om oskäliga avtalsvillkor.

Indrivningskostnader

I direktivet anges att en borgenär ska ha rätt till ersättning för sina indrivningskostnader. Om en betalning är försenad – och borgenären därför har rätt till dröjsmålsränta – har borgenären rätt till ersättning med ett fast minimibelopp om 40 euro. Därutöver har borgenären rätt till skälig ersättning för de indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet.

För att genomföra direktivet i dessa delar föreslår vi att det införs bestämmelser som innebär att om en borgenär har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran inte har betalats i tid, ska gäldenären vara skyldig att – utöver dröjsmålsränta – betala en förseningsersättning med 450 kronor. Rätten till förseningsersättning ska gälla vid handelstransaktioner mellan näringsidkare och mellan näringsidkare och myndigheter.

Borgenären ska inte behöva ha vidtagit några indrivningsåtgärder för att ha rätt till förseningsersättningen, som alltså ska utgå automatiskt. Vid betalningsförseningar kommer borgenären som huvudregel att ersättas endast genom denna ersättning. Förseningsersättningen utgår alltså i stället för övrig kompensation enligt inkassokostnadslagen. Endast om det sammanlagda ersättningsbeloppet för sådana åtgärder – betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan – överstiger 450 kronor, ska gäldenären vara skyldig att betala det överskjutande beloppet.

Till följd av ett uttryckligt direktivkrav föreslår vi en presumptionsregel som anger att ett avtalsvillkor som innebär att en borgenär inte har rätt till förseningsersättningen, eller rätt till ersättning för eventuella kostnader som överstiger förseningsersättningen, normalt ska vara ogiltigt. Ett sådant avtalsvillkor ska vara tillåtet endast om det finns särskilda skäl. Detsamma ska gälla ett villkor som innebär att förseningsersättningen ska utgå med ett lägre belopp än 450 kr.

I övrigt uppfyller svensk rätt de krav som direktivet ställer angående rätt till ersättning för skäliga indrivningskostnader.

Vi föreslår att ersättningsbeloppen vid indrivningsåtgärder enligt inkassokostnadslagen ska höjas något. Borgenären ska normalt ha rätt till ersättning för betalningspåminnelse med 60 kronor, för inkassokrav med 180 kronor och för upprättande av amorteringsplan med 170 kronor. De föreslagna höjningarna får effekt i alla typer av fordringsförhållanden, även vid t.ex. konsumentfordringar. Höjningarna motsvarar i stort sett inflationen sedan beloppen senast justerades år 2003. Vi har dessutom gjort bedömningen att av konstitutionella skäl bör storleken på dessa ersättningar inte längre regleras i en förordning utan i lag.

Oskäliga betalningsvillkor

Som framgått föreslår vi vissa ogiltighetsregler om dröjsmålsränta och avtal om indrivningskostnader. Direktivet uppställer därutöver vissa krav angående grovt oskäliga betalningsvillkor. Det finns i svensk rätt tillräckliga möjligheter att både civilrättsligt och marknadsrättsligt angripa sådana villkor. Direktivkraven i dessa delar kräver därför inte några lagändringar.

Övriga åtgärder

Vid sidan av de åtgärder som följer av 2011 års direktiv, är en upplysningsinsats med syfte att förbättra företagens medvetenhet och kunskap om handelskrediter och kredithantering, enligt vår bedömning, den mest verksamma åtgärden för att åstadkomma snabbare betalningar. Vi föreslår att detta ska ske i form av en internetbaserad informationsportal som Tillväxtverket får i uppdrag att utveckla.

Informationsportalen, som bör inriktas mot små och medelstora företag, ska omfatta i vart fall följande områden. *För det första* bör kredithanteringens betydelse för företagets likviditet och långsiktiga lönsamhet förklaras. *För det andra* bör det finnas konkret information om hur företaget kan gå till väga för att få betalt för en fordran och för att få ersättning vid sena betalningar. *För det tredje* bör det finnas översiktlig information om gränsöverskridande betalningar.

Ikraftträdande och konsekvenser

Vi föreslår att författningsändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2013.

De nya bestämmelserna bör i huvudsak gälla endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som ingåtts efter ikraftträdandet, dvs. reglerna ska inte gälla retroaktivt. När det gäller de nya reglerna om förseningsersättning, skulle det dock medföra betydande kostnader för företagen att under lång tid ha parallella system. För att veta om en betalningsförsening ger rätt till förseningsersättning skulle borgenärer och inkassoföretag behöva ha it-system som innehåller information om när det avtal som en fordran grundas på ingicks. Vi föreslår därför att de nya bestämmelserna om förseningsersättning ska gälla alla fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet.

I den mån de föreslagna åtgärderna leder till att förkorta betalningstiderna, får detta en positiv effekt för företagen och i förlängningen för samhällsekonomin. De närmare konsekvenserna är dock svåra att bedöma.

Förslagen leder till vissa oundvikliga engångskostnader för både myndigheter och företag. Det handlar främst om anpassningar av it-system och utbildningsinsatser. De kostnader som förslagen leder till för statliga myndigheter bedöms kunna hanteras inom befintliga ramar.

Summary

Remit of the Inquiry

Excessive payment periods adversely affect the liquidity and profitability of businesses, which may ultimately have a negative impact on the economy. Small and medium-sized businesses are hardest hit. In the EU, late payments in commercial transactions have long been seen as threatening the proper functioning of the internal market. The Directive (2000/35/EC) on combating late payment in commercial transactions was adopted in 2000 and transposed into Swedish law in 2002. In February 2011, as a result of an evaluation, a revised version of the Directive was adopted (2011/7/EU).

The 2011 Directive contains rules to protect creditors in commercial transactions, including rules regarding the length of payment periods, default interest and recovery costs. The Directive is to be transposed into national law by 16 March 2013.

The Inquiry's main task has been to propose how the 2011 Directive is to be transposed into Swedish law. The Inquiry has also been able to propose measures other than those arising from the Directive, with a view to mitigating the consequences of late payment and promoting prompter payment. The remit has included a review of the compensation amount the creditor has a right to for various types of recovery measures, including payment reminders and demands.

Transposition of the 2011 Directive

General comments on the scope of the provisions

A starting point for Swedish property law is neutrality between different markets. The 2011 Directive has a more limited scope of application. It only applies in commercial transactions, i.e. the delivery of goods or the provision of services for remuneration between undertakings or between undertakings and public authorities (if the authority is the debtor). However, as this is a minimum directive, the provisions proposed may be given a wider scope of application.

General rules contribute to market-neutral legislation and are easier to apply than rules carrying exceptions and delimitations. Nevertheless, it is clear that the 2011 Directive focuses exclusively on commercial relationships. Its provisions are geared to the supply of goods and services. The consequences of a general scope of application are difficult to foresee. It is therefore our assessment that, as a general point of departure, compelling reasons should be given to allow a wider application of the provisions than that of the Directive.

Payment periods

Under the 2011 Directive, the payment period *fixed in the contract* must not exceed 60 days, unless otherwise explicitly *stated in the contract*. What this means is unclear and, to some extent, the provisions can be said to be based on circular reasoning. Our interpretation is that the provisions of the Directive aim to ensure that the creditor has actively (expressly) approved a payment period of more than 60 days.

In certain cases, Swedish law allows payment periods exceeding 60 days, even though the length of the payment period has not been expressly agreed between the parties. It may be a matter of a longer payment period resulting from, for example, a binding commercial practice or a passive contract. Therefore, Swedish legislation does not fully meet the requirements of the Directive.

The general rule in Swedish law is that a claim must be paid in accordance with the creditor's request. For the purpose of transposing the 2011 Directive, and as a complement to the general rule, we propose the introduction of a provision setting out when a claim falls due for payment. This should be designed as a pro-

tection clause for the creditor, aimed at combating excessively long payment periods. The aim therefore is not to specify a 'normal' payment period in commercial transactions between undertakings or between undertakings and public authorities.

The proposal means that a claim for payment of goods and services, in a relationship between business operators, should never fall due later than 60 days after the creditor has requested payment. However, a longer payment period should be allowed if the creditor expressly approves. Such a rule meets the Directive's requirement of the creditor having an active influence over the length of the payment period.

Under the Directive, if the debtor is a public authority or some other public entity, the payment period may not normally exceed 30 days. It is also specifically stated that the provisions of the Directive shall be without prejudice to the ability of parties to agree on payment schedules. Against this background, we propose that if the debtor is a public authority, the payment period, as a rule, must not exceed 30 days. However, a longer payment period should be possible if the creditor expressly approves a payment schedule. In this case, instalments must instead fall due for payment in accordance with the payment schedule.

Finally, the Directive states that if the contract between the parties contains a condition stating that the buyer must be able to examine the goods or services delivered before making the payment, the verification period must not exceed 30 days. No such limitation exists in Swedish law. We therefore propose a provision under which the buyer is not permitted to postpone payment for more than 30 days as a result of such a verification. However, the buyer may postpone payment further if the seller expressly approves a longer verification period.

Default interest

The Swedish regulations concerning default interest essentially already meet the requirements of the 2011 Directive. However, the Directive states that a creditor's right to receive default interest on late payments is not to be waived; i.e. the right is to be mandatory. Such a rule does not exist in Swedish law. We therefore propose a provision stating that a contract condition stipulating that the debtor is not

obliged to pay default interest is to have no legal effect on the creditor.

We have considered whether this mandatory invalidity rule, despite our general starting points, should apply under all commercial relationships, in other words not only to the supply of goods and services. For several practical and economic reasons, the scope of application of this provision should be wider. Under existing law, there is an automatic right to default interest in commercial relationships. It is difficult to see any real problems arising from a wider application. Overall, we have found sufficient reason to propose that the right to default interest should be mandatory in all commercial relationships.

However, as regards the transactions of public authorities, we have made the opposite assessment. Public sector activities extend over a broad area. The conditions when an authority acts outside the area of commercial transactions are multi-faceted and therefore difficult to foresee. Public law and tax financing issues are often involved. In certain cases it cannot be ruled out that a mandatory rule for default interest may be inappropriate. We therefore propose that the invalidity rule in these cases is only to apply when a business operator for remuneration is to provide goods or services to a public authority or other public entity.

Furthermore, the Directive imposes a mandatory requirement that the default interest in commercial transactions between public authorities and business operators must be equal to the sum of the reference rate and at least eight percentage points. This is the interest rate that applies under non-mandatory provisions of Swedish law. We thus propose a regulation whereby in public commercial transactions a contract condition providing for a lower interest rate than the statutory rate is to have no legal effect on the business operator. However, we have not considered it necessary or appropriate to introduce a corresponding regulation for the default interest rate in relationships between business operators. By and large, it should be possible to deal with a contract condition stipulating that default interest should be paid at a very low rate by applying the general regulations on unfair contract conditions.

Debt recovery costs

Under the Directive, the creditor has a right to compensation for recovery costs. If a payment is late – and the creditor is therefore entitled to default interest – the creditor is entitled to compensation at a fixed minimum sum of EUR 40. In addition, the creditor has a right to obtain reasonable compensation for recovery costs exceeding the fixed sum.

To implement these sections of the Directive, we propose the introduction of provisions stipulating that if a creditor has the right to receive default interest as a result of late payment, the debtor will be obliged to pay – in addition to default interest – a late payment fee of SEK 450. The right to compensation for late payment will apply in commercial transactions between business operators and between business operators and public authorities.

The creditor is not required to have taken any recovery measures to be entitled to compensation for late payment. As a general rule, this is the only compensation the creditor will receive for late payment. Only if the total compensation amount for measures according to the Act on debt recovery costs – payment reminders, debt collection demands and setting up a repayment plan – exceeds SEK 450 is the debtor obliged to pay the excess amount.

Due to an explicit requirement of the Directive, we propose a presumption rule requiring that a contract condition stating that the creditor does not have the right to compensation for late payment, or to compensation for any costs exceeding the compensation for late payment, should normally be invalid. Such a contract condition should only be allowed if there are special grounds. The same will apply to a condition stating that compensation for late payment shall amount to less than SEK 450.

Otherwise, Swedish law meets the requirements of the Directive regarding compensation for reasonable recovery costs.

We propose that the compensation amount for recovery measures under the Act on debt recovery costs be increased somewhat. The creditor will normally have the right to compensation in the sum of SEK 60 for payment reminders, SEK 180 for debt collection demands and SEK 170 for setting up a repayment plan. The proposed increases will affect all types of debt relationships, including consumer debts. The increases roughly correspond to the rate of inflation since the amounts were last adjusted in 2003. We have also

considered that, for constitutional reasons, these compensation amounts will no longer be regulated by a regulation but rather by law.

Unfair payment terms

As already mentioned, we propose certain invalidity rules regarding default interest and agreements on recovery costs. The Directive also sets out certain requirements concerning grossly unfair payment terms. Swedish law provides sufficient opportunity under both civil law and market law to deal with these terms. Therefore, the requirements of the Directive in these sections do not require any legislative amendments.

Other measures

In addition to the measures resulting from the 2011 Directive, an awareness-raising campaign to increase companies' understanding and knowledge of commercial credit and credit management is, in our view, the most effective measure to secure prompter payment. We propose that this be done in the form of an internet-based information portal, which the Swedish Agency for Economic and Regional Growth will be responsible for developing.

The information portal, which should target small and medium-sized enterprises, will address at least the following issues. *Firstly*, the importance of credit management to the company's liquidity and long-term profitability will be explained. *Secondly*, it should provide concrete information on what the company can do to receive payment for a claim and compensation for late payments. *Thirdly*, it should provide general information about cross-border payments.

Entry into force and consequences

We propose that the legislative amendments enter into force on 1 March 2013.

In general, the new provisions should apply to the debt relationships arising from contracts entered into after that date; i.e. the regulations will not apply retroactively. However, regarding the new regulations on compensation for late payment, having parallel

systems for a considerable length of time would entail considerable costs for companies. To establish whether a late payment entitles the creditor to compensation, the creditor and debt collection agency would require an IT system containing information on when the contract that is the basis for the claim was entered into. We therefore propose that the new provisions on compensation for late payment should apply for all claims that fall due for payment after the entry into force.

To the extent the proposed measures lead to shortening the payment periods, this will have a positive effect on businesses and ultimately on the economy. However, the immediate consequences are difficult to assess.

These proposals will lead to certain unavoidable one-off costs for both public authorities and businesses. It is primarily a matter of adapting IT systems and training initiatives. It is our assessment that the costs to public authorities arising from the proposals can be managed within the existing frameworks.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om räntelagen (1975:635) dels att 1, 6 och 8 §§ ska ha följande lydelse, dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 a och 2 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område.

Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. Avtalsvillkor som inskränker gäldenärens rätt till jämkning enligt 8 § är dock utan verkan mot denne.

I lagen finns vissa bestämmelser om avtalsvillkor som är utan verkan. I övrigt gäller lagen i den mån inte annat är avtalat, utfäst eller särskilt föreskrivet.

2 a §

En fordran på betalning för varor eller tjänster i ett förhållande mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet förfaller aldrig till betalning senare än sextio dagar efter det att borgenären har framställt krav på

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1, Celex 32011L0007).

² Senaste lydelse 1987:327.

att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.

Är gäldenären i ett sådant fordringsförhållande som avses i första stycket en myndighet eller ett annat offentligt organ, förfaller fordringen aldrig till betalning senare än trettio dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas. Om borgenären uttryckligen har godkänt en betalningsplan, förfaller dock delbeloppen till betalning enligt vad som följer av planen.

2 b §

Ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala ränta enligt 3 eller 4 § är utan verkan mot borgenären i ett förhållande mellan

- 1. näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet, eller*
- 2. en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, när näringsidkaren i sin yrkesmässiga verksamhet ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning.*

6 §³

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar den vid varje tid gällande referensräntan enligt 9 § med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar den vid varje tid gällande referensräntan enligt 9 § med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd

³ Senaste lydelse 2002:352.

med anledning av personskada *skall* avräknas förmåner som en skadelidande har rätt till enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till referensräntan endast två procentenheter för tiden till dess förmånerna har slutligt fastställts.

med anledning av personskada *ska* avräknas förmåner som en skadelidande har rätt till enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till referensräntan endast två procentenheter för tiden till dess förmånerna har slutligt fastställts.

Ett avtalsvillkor som innebär att räntan ska beräknas enligt en lägre räntefot än vad som följer av första stycket 1 är utan verkan mot borgenären i fall som avses i 2 b § 2.

8 §⁴

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som *han* inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn *här till* vara oskäligen, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som *gäldenären* inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn *till detta* vara oskäligen, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

Ett avtalsvillkor som inskränker rätten till jämkning enligt första stycket är utan verkan mot gäldenären.

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

2. Bestämmelserna i 2 a § tillämpas endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

⁴ Senaste lydelse 1987:327.

2 Förslag till lag om ändring i köplagen (1990:931)

Härigenom föreskrivs⁵ att 49 § köplagen (1990:931) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 §

Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, *skall* köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Innan köparen betalar har han rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna, om inte det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning.

Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, *ska* köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Köparen har inte rätt att till följd av en sådan undersökning som avses i andra stycket skjuta upp betalningen under längre tid än trettio dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod.

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelseorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan, får utan hinder av första eller andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

⁵ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1, Celex 32011L0007).

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m.

Härigenom föreskrivs⁶ i fråga om lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m.

dels att 1, 4, 5 och 6 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 4 a och 4 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller en gäldenärs skyldighet att ersätta en borgenärs kostnader för åtgärder som syftar till att *förmå* gäldenären att *erlägga betalning* för en förfallen skuld.

Denna lag gäller en gäldenärs skyldighet att ersätta en borgenärs kostnader för åtgärder som syftar till att *få* gäldenären att *betala* en förfallen skuld.

I lagen finns också bestämmelser om en gäldenärs skyldighet att i vissa fall betala ersättning till borgenären även när sådana åtgärder som avses i första stycket inte har vidtagits.

4 §

Ersättningskyldighet enligt 2 och 3 §§ gäller endast kostnader som har varit skäligen påkallade för att ta till vara borgenärens rätt.

Gäldenärens ersättningskyldighet enligt 2 och 3 §§ gäller endast kostnader som har varit skäligen påkallade för att ta till vara borgenärens rätt.

Ersättning utgår med skäligt belopp enligt vad regeringen närmare föreskriver.

⁶ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1, Celex 32011L0007).

4 a §

Om en borgenär i ett förhållande mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran på betalning för varor eller tjänster inte har betalats i tid, är gäldenären skyldig att betala en förseningsersättning till borgenären. Detsamma gäller när gäldenären i ett sådant fordringsförhållande är en myndighet eller ett annat offentligt organ.

4 b §

Ersättning enligt denna lag utgår, om det inte finns särskilda skäl för ett högre belopp, med

1. sextio kronor för skriftlig betalningspåminnelse som avses i 2 §,

2. etthundraåttio kronor för krav som avses i 3 § 1,

3. etthundrasjuttio kronor för upprättande av amorteringsplan som avses i 3 § 2,

4. fyrahundrafemtio kronor vid betalningsförsening i fall som avses i 4 a §.

5 §

Har någon annan åtgärd än som avses i 2 och 3 §§ vidtagits i syfte att förmå gäldenären att erlægga betalning för en förfallen skuld, är denne inte skyldig att ersätta kostnaderna för åtgärden. Vad nu sagts inskränker dock inte den skyldighet som på annan grund än denna lag kan åvila gäldenären att ersätta kostnader för mer omfattande förhandling för biläggande av tvistefråga rörande en fordran.

Om borgenären har vidtagit någon annan åtgärd än som avses i 2 och 3 §§ i syfte att få gäldenären att betala en förfallen skuld, är gäldenären inte skyldig att ersätta kostnaderna för åtgärden.

Om borgenären har rätt till förseningsersättning enligt 4 a §, är gäldenären skyldig att betala ersättning för sådana åtgärder som avses i 2 och 3 §§ endast till den del den sammanlagda ersättningen för åtgärderna överstiger förseningsersättningen.

Det som anges i första och andra styckena hindrar inte att gäldenären kan vara skyldig att på annan grund än denna lag ersätta kostnader för mer omfattande förhandlingar för att lösa en tvist om en fordran.

6 §

Avtalsvillkor, som innebär att gäldenärens skyldighet att ersätta kostnader som avses i 1 § utvidgas utöver vad som följer av denna lag, är ogiltigt.

Ett avtalsvillkor, som innebär att gäldenärens skyldighet att ersätta kostnader som avses i 1 § första stycket utvidgas utöver vad som följer av denna lag, är ogiltigt.

Ett avtalsvillkor, som innebär att borgenären inte har rätt till ersättning som avses i 4 a § eller 5 § andra stycket, är ogiltigt, om det inte finns särskilda skäl. Det samma gäller ett avtalsvillkor som innebär att förseningsersättning ska utgå med ett lägre belopp än vad som följer av 4 b §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.
 2. Bestämmelserna i 4 b § 1–3 tillämpas endast i fråga om åtgärder som har vidtagits efter ikraftträdandet.
 3. Bestämmelserna i 4 a § och 5 § andra stycket tillämpas på fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, även om fordringen grundas på ett avtal som har ingåtts dessförinnan.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Om det kan antas att sökandens yrkande i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning är ogrundat eller obefogat, *skall* ansökningen behandlas som om svaranden *bestritt* den.

Ett yrkande om ersättning för åtgärder som *avses* i 2 eller 3 § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. *skall* alltid antas vara ogrundat eller obefogat, i den mån ersättningen inte kan utgå enligt den lagen.

Om det kan antas att sökandens yrkande i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning är ogrundat eller obefogat, *ska* ansökningen behandlas som om svaranden *har motsatt sig* den.

Ett yrkande om *sådan* ersättning som *anges* i 4 b § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. *ska* alltid antas vara ogrundat eller obefogat, i den mån ersättningen inte kan utgå enligt den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

5 Förslag till förordning om upphävande av förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m.

Regeringen föreskriver att förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m. ska upphöra att gälla vid utgången av februari 2013. Den upphävda förordningen ska dock fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits dessförinnan.

1 Inledning

1.1 Utredningens uppdrag

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 16 februari 2011 direktivet (2011/7/EU) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (2011 års direktiv). Det är en omarbetning av ett tidigare direktiv (2000/35/EG), som genomfördes i svensk rätt år 2002 (2000 års direktiv).¹ Det nya direktivet innehåller bestämmelser om bl.a. betalningsfrister, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 16 mars 2013.

Regeringen beslutade den 31 mars 2011 om utredningsdirektiv angående genomförandet av 2011 års direktiv (dir. 2011:30). Utredningens huvuduppdrag är att föreslå hur det nya EU-direktivet om sena betalningar ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget ligger att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till EU-direktivet. Utredningen ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet. Inom ramen för uppdraget finns även utrymme att föreslå andra åtgärder än vad som följer av 2011 års direktiv, i syfte att mildra effekterna av sena betalningar, främja snabbare betalningar och förbättra företagens likviditet.

Svensk Inkasso har begärt en översyn av ersättningsnivåerna för vissa indrivningsåtgärder. Svensk Inkassos begäran har i den del som avser ersättning enligt lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. (inkassokostnadslagen) överlämnats till utredningen.

¹ Se Ds 2001:56 och prop. 2001/02:132.

1.2 Utredningens arbete

Utredningen har biträtts av dels experter från Svenskt Näringsliv, Företagarna, Företagarförbundet, Svensk Inkasso samt Sveriges Kommuner och Landsting, dels sakkunniga från Regeringskansliet. Utredningen har bedrivits i nära samråd med sakkunnig- och expertkretsen. De sakkunniga och experterna har beretts tillfälle att lämna synpunkter både muntligen och skriftligen. Under utredningstiden har sammanlagt sex sammanträden hållits, varav ett i internatform.

Under arbetet har utredningen löpande hållit kontakt med ansvariga departementstjänstemän i övriga nordiska länder. Ett nordiskt samrådsmöte genomfördes i Stockholm i november 2011 och samtliga nordiska länder var representerade. Vid överläggningarna deltog från svensk sida förutom utredaren och sekreteraren även några av de sakkunniga. Mötet syftade främst till att på tjänstemannanivå försöka nå en samsyn om hur 2011 års direktiv bör tolkas, men i viss mån även om hur det lämpligen bör genomföras.

Inom ramen för utredningsarbetet har utredaren och sekreteraren haft samrådsmöten med Konkurrensverket, Datainspektionen, Tillväxtverket och Kronofogdemyndigheten i frågor av betydelse för respektive myndighet. Även Kammarkollegiet, Finansinspektionen, Sveriges advokatsamfund och de statliga affärsverken har beretts möjlighet att lämna synpunkter.

Vid ett seminarium i Umeå i januari 2012 behandlades utredningens förslag främst från lagtekniska utgångspunkter. Vid seminariet deltog hovrättspresidenten Anders Iacobæus, professorn Tom Madell och doktoranden Ann-Sofie Henrikson.

I enlighet med utredningsdirektiven har utredningen samrått med Näringslivets regelnämnd, som har lämnat muntliga och skriftliga synpunkter på ett utkast till betänkande.

Utredningen har slutligen hållit sig underrättad om det arbete som pågår inom EU och bl.a. haft underhandskontakter med tjänstemän vid Europeiska kommissionen (kommissionen) angående tolkningen av direktivet. Den särskilde utredaren och sekreteraren deltog i februari 2012 i ett expertgruppsmöte om genomförandet av 2011 års direktiv som kommissionen anordnade i Bryssel.

1.3 Betänkandets disposition

Utredningens uppdrag kan sägas bestå av två huvudsakliga delar, dels att föreslå hur 2011 års direktiv ska genomföras i svensk rätt, dels att överväga andra åtgärder för snabbare betalningar. Som en grund för båda dessa delar inleds betänkandet med en redogörelse för problematiken kring långa betalningsperioder vid handelstransaktioner (kapitel 2). Därefter presenteras det gemenskapsrättsliga arbetet för bekämpande av sena betalningar och innehållet i de två EU-direktiv som finns på området (kapitel 3). Vidare behandlas gällande rätt i Sverige (kapitel 4) och i övriga nordiska länder (kapitel 5).

Utredningens överväganden när det gäller genomförandet av 2011 års direktiv redovisas i kapitel 6–10. Inledningsvis presenteras allmänna överväganden om genomförandet av direktivet (kapitel 6). Därefter behandlas frågorna om betalningstider (kapitel 7), dröjsmålsränta (kapitel 8) och ersättning för indrivningskostnader (kapitel 9). Sedan redovisas slutsatserna kring övriga krav enligt direktivet (kapitel 10).

Betänkandet övergår därefter till att behandla utredningens andra deluppdrag. I kapitel 11 finns således våra överväganden angående möjliga övriga åtgärder – vid sidan av de som följer av 2011 års direktiv – som kan främja snabbare betalningar.

Betänkandets motivdel avslutas med överväganden i fråga om ikraftträdande och övergångsbestämmelser (kapitel 12) samt en kostnads- och konsekvensanalys (kapitel 13).

I betänkandets sista kapitel finns en författningskommentar (kapitel 14).

Till betänkandet har fogats bilagor bestående av, förutom utredningsdirektiven (*bilaga 1*) och 2011 års direktiv (*bilaga 2*), dels ett utkast till regeringsuppdrag angående en internetbaserad upplysningsinsats om sena betalningar (*bilaga 3*), dels en jämförelsetabell som visar på förhållandet mellan artiklarna i 2011 års direktiv och närmast motsvarande bestämmelser i svensk rätt (*bilaga 4*).

1.4 Tidigare utredning om betalningstider i näringslivet

Efter genomförandet av 2000 års direktiv tillsatte regeringen år 2006 en utredning som fick i uppdrag att kartlägga problemen med sena betalningar och långa betalningstider i näringslivet (Utred-

ningen om långa betalningstider). Utredningen skulle även analysera om det fanns ett åtgärdsbehov.

Som ett led i sin kartläggning av betalningstiderna uppdrog utredningen åt Statistiska Centralbyrån att genomföra enkät- och intervjuundersökningar riktade till företag och företagsledare. Enkätundersökningen omfattade 3 000 små och medelstora företag och genomfördes under perioden september 2006 till mars 2007. Syftet var att få ökad kunskap angående omfattningen av långa betalningstider, orsakerna till att företag avtalar om långa betalningstider och betalar för sent samt vilka konsekvenser detta får för företagen. Av de företag som besvarade enkäten ombads 300 stycken att ange betalningstiden för ett antal särskilt utvalda fakturor. En intervjuundersökning genomfördes med representanter från företagsledningen i ett flertal storföretag. Syftet med intervjuundersökningen var att få dels ökad kunskap om orsaker till långa betalningstider och sena betalningar från stora företag, dels en uppfattning om företagets policy gällande kredit-tider.

Utredningen presenterade sitt betänkande i september 2007, *Betalningstider i näringslivet* (SOU 2007:55). Av kartläggningen framgick att betalningstiderna generellt inte var så långa i Sverige som i många andra europeiska länder. Samtidigt stod det klart att det i viss utsträckning även i Sverige förekommer både långa avtalade betalningstider och betalningsförseningar. Detta bedömdes kunna utgöra ett samhällsproblem. Resultatet av utredningens kartläggning presenteras närmare i kapitel 2.

Betänkandet remissbehandlades. Remissutfallet bekräftade i allt väsentligt den bild av betalningstiderna i svenskt näringsliv som presenterades i betänkandet. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Regeringskansliet (N2006/7243/MK).

Vi har övervägt att genomföra en uppföljande undersökning av betalningstidernas utveckling, exempelvis i form av en enkätundersökning. Som framgår av kapitel 2 finns dock nytt underlag som ger stöd för antagandet att betalningstiderna inte har förändrats nämnvärt sedan år 2006. Vi har därför inte funnit skäl att inom ramen för denna utredning genomföra någon ytterligare kartläggning av betalningstiderna i Sverige. Vi gör våra överväganden mot denna bakgrund.

2 Långa betalningstider och sena betalningar

2.1 Inledning

När företag säljer varor och tjänster till andra företag eller till myndigheter sker betalningen ofta i efterhand. Köparen erbjuds på så sätt en viss tidsfrist att betala. Har parterna inte kommit överens om när en fordran senast ska vara betald, brukar säljaren ange detta i fakturan. Om säljaren har uppfyllt sina skyldigheter mot köparen och trots detta inte fått betalt inom den bestämda betalningstiden, är det fråga om en sen betalning.

Längden på den betalningstid som parterna kommer överens om kan variera beroende på parternas behov och önskemål. Om betalningstiden blir alltför lång kan detta emellertid få negativa följdverkningar. I det följande ges en kort redovisning beträffande förekomsten av samt orsakerna till långa avtalade betalningstider och sena betalningar. Dessutom redogörs översiktligt för de konsekvenser som långa betalningstider kan få för såväl det enskilda företaget som för samhälls-ekonomi i stort.

2.2 Långa avtalade betalningstider

Om annat inte har avtalats, ska en vara eller tjänst som huvudregel betalas när varan eller tjänsten levereras. Denna princip, *zug um zug*, innebär att säljarens och köparens prestationer ska utväxlas i stort sett samtidigt. Säljaren är alltså berättigad att innehålla en såld vara till dess att köpeskillingen betalas. Köparen har på motsvarande sätt rätt att innehålla köpeskillingen till dess varan levereras. För varu-transaktioner framgår denna ordning av 10 och 49 §§ köplagen (1990:931). Om en vara eller tjänst inte behöver betalas omgående, innebär det att säljaren erbjuder köparen en kredit. Krediter är

betydelsefulla vid handelstransaktioner eftersom de medför att köparens behov av likvida medel i verksamheten minskar. Detta leder i sin tur till att handeln blir mer effektiv.

Det kan finnas flera anledningar till att krediten erbjuds av leverantören i stället för av exempelvis en bank. Köparen kan ha svårigheter att få låna medel från annat håll. Krediten utgör i sådana fall ofta en förutsättning för att affärstransaktionen över huvud taget ska komma till stånd. Detta är i sig ett incitament för säljaren att erbjuda kredit. Vidare kan en handelskredit vara mer förmånlig för gäldenären än ett banklån skulle vara. En leverantör kan ofta acceptera sämre villkor än ett kreditinstitut. Ett skäl till detta är att säljaren till följd av tidigare affärsrelationer kan ha närmare kunskap om köparens betalningsförmåga. Dessutom kan leverantören ha möjlighet att återta en vara som inte betalas. Transaktionskostnaderna för en handelskredit blir ofta lägre än för ett banklån. Krediten kan även utgöra en viktig del av säljarens marknadsföring och prissättning. Att en vara eller tjänst inte betalas omedelbart vid leverans kan med andra ord vara till nytta för både säljare och köpare.

Undersökningar visar att de genomsnittliga avtalade betalningstiderna varierar mycket mellan de europeiska länderna. Företaget Intrum Justitia genomför årligen en mätning av betalningstider i över 20 europeiska länder och bland omkring 6 000 företag (European Payment Index). Av tabell 2.1 framgår att Grekland, Italien och Spanien utmärker sig med påfallande långa avtalade betalningstider. De nordiska länderna, särskilt Finland, uppvisar betydligt kortare avtalade betalningsperioder. Detta gäller för betalningar från såväl företag som offentlig sektor.¹

Under de fyra år (2008–2011) som redovisas i tabell 2.1 har de avtalade betalningstiderna förändrats endast marginellt. Utvecklingen över tid i Europa tyder på att de avtalade betalningstidernas längd snarare minskar än ökar.

¹ Intrum Justitia, European Payment Index 2011.

Tabell 2.1 Genomsnittlig avtalad betalningstid på fakturor ställda till näringsliv och offentlig sektor åren 2008–2011, dagar

	Näringsliv				Offentlig sektor			
	2011	2010	2009	2008	2011	2010	2009	2008
Finland	20	20	21	21	20	20	20	20
Norge	23	21	22	23	26	25	26	26
Island	25	25	25	26	25	25	26	29
Danmark	25	25	25	29	25	25	25	27
Nederländerna	25	25	26	26	26	26	27	27
Tyskland	25	25	27	30	25	25	25	25
Österrike	26	27	27	27	30	29	29	27
Sverige	27	27	27	27	28	28	28	28
Schweiz	29	29	29	31	31	31	31	32
Storbritannien	30	32	32	33	29	29	29	30
Belgien	35	35	35	37	45	45	45	49
Frankrike	41	41	45	49	44	44	48	57
Italien	69	66	67	68	90	86	76	95
Spanien	70	70	72	73	87	88	88	103
Grekland	75	75	85	84	60	90	95	95

Källa: Intrum Justitia, *European Payment Index 2011*.

Utredningen om långa betalningstiders kartläggning år 2006 visade att den genomsnittliga betalningstiden som små och medelstora företag angav i sina fakturor till andra företag eller offentlig sektor var 27 dagar. Den vanligaste avtalade betalningstiden i Sverige var 30 dagar alternativt en kalendermånad.²

Kartläggningen visade emellertid att det inom vissa branscher förekommer längre avtalade betalningstider. Särskilt utmärkande i detta avseende var underleverantörer till transportmedelsindustrin samt elektronik- och teleproduktindustrin. I dessa branscher upp gick den överenskomna betalningstiden i 14 respektive 10 procent av fallen till minst 60 dagar.³ Även för exportintensiva företag var det vanligt med långa avtalade betalningstider

Enligt undersökningen var en orsak till att de avtalade betalningstiderna blev längre än 30 dagar att gäldenärerna utövade påtryckningar

² Kartläggningen redovisas i SOU 2007:55, främst s. 69 ff. och 121 ff.

³ Det finns indikationer på att det förekommer riktigt långa avtalade betalningstider inom fordonsindustrin. I januari 2011 genomförde Fordonskomponentgruppen (branschorganisation för underleverantörer till fordonsindustrin) en enkel webbenkät bland ett par hundra medlemsföretag. Enligt enkätsvaren angav knappt 20 procent av företagen att den vanligaste avtalade betalningstiden för svenska kunder var 90 dagar eller längre.

mot borgenärerna. En tredjedel av de företag som hade godtagit längre betalningstider än 30 dagar uppgav att de hade blivit utsatta för sådana påtryckningar. Denna typ av påverkan var vanligare inom vissa branscher, bl.a. för underleverantörer till förlags- och grafisk industri, kemi- och läkemedelsindustri, transportmedelsindustri samt parti- och detaljhandel.

Kartläggningen visade inte att längre avtalade betalningstider var vanligare för små leverantörer än för stora. Något stöd fanns inte heller för påståendet att mindre företag skulle vara mer utsatta för påtryckningar än stora företag.

2.3 Sena betalningar

Ett flertal undersökningar har genomförts angående hur lång tid det tar innan en faktura blir betald i olika europeiska länder. Det som påverkar den faktiska betalningstidens längd är dels den betalningstid som parterna avtalat om, dels om betalning sker efter förfallodagen. Undersökningarna visar genomgående att betalningstiderna är påtagligt långa i södra Europa och betydligt kortare i bl.a. Norden.⁴

Intrum Justitias European Payment Index för år 2011 visar att Grekland och Italien utmärker sig med genomsnittliga betalningsförseningar för företag på 35 respektive 34 dagar och för myndigheter på 108 respektive 90 dagar. I Sverige uppgår den genomsnittliga betalningsförseningen för företag till åtta dagar och för offentlig sektor till sju dagar, se tabell 2.2.⁵

⁴ Se förutom Intrum Justitias European Payment Index även Grant Thorntons International Business Owner Survey (senaste kartläggning år 2007).

⁵ Intrum Justitia, European Payment Index 2011.

Tabell 2.2 Genomsnittliga betalningsförseningar för näringsliv och offentlig sektor åren 2008–2011, dagar

	Näringsliv				Offentlig sektor			
	2011	2010	2009	2008	2011	2010	2009	2008
Finland	7	7	7	6	4	4	4	4
Sverige	8	8	8	7	7	7	7	7
Norge	9	8	11	8	8	5	8	5
Schweiz	11	13	13	12	14	15	16	15
Island	12	9	8	7	9	7	13	5
Österrike	12	11	8	8	19	14	11	20
Tyskland	12	10	22	16	10	11	15	15
Danmark	13	12	12	7	12	13	13	9
Belgien	15	17	17	13	27	31	31	26
Storbritannien	16	18	20	18	18	19	20	18
Nederländerna	18	17	16	14	21	23	22	19
Frankrike	18	18	18	16	20	21	22	14
Spanien	29	28	26	16	66	65	51	41
Italien	34	30	21	20	90	100	52	40
Grekland	35	30	35	26	108	65	70	62

Källa: Intrum Justitia, *European Payment Index 2011*.

Om de genomsnittliga avtalade betalningstiderna (tabell 2.1) läggs samman med de genomsnittliga betalningsförseningarna (tabell 2.2), framträder följande bild av de totala betalningstiderna (se tabell 2.3). Det kan i det sammanhanget noteras att länder med långa avtalade betalningstider tenderar att även ha långa betalningsförseningar.

Tabell 2.3 Totala betalningstider för näringsliv och offentlig sektor åren 2008–2011, dagar

	Näringsliv				Offentlig sektor			
	2011	2010	2009	2008	2011	2010	2009	2008
Finland	27	27	28	27	24	24	24	24
Norge	32	29	33	31	34	30	34	31
Sverige	35	35	35	34	35	35	35	35
Island	37	34	33	33	34	32	39	34
Tyskland	37	35	49	46	35	36	40	40
Danmark	38	37	37	36	37	38	38	36
Österrike	38	38	35	35	49	43	40	47
Schweiz	40	42	42	43	45	46	47	47
Nederländerna	43	42	42	40	47	49	49	46
Storbritannien	46	50	52	51	47	48	49	48
Belgien	50	52	52	50	72	76	76	75
Frankrike	59	59	63	65	64	65	70	71
Spanien	99	98	98	89	153	153	139	144
Italien	103	96	88	88	180	186	128	135
Grekland	110	105	120	110	168	155	165	157

Källa: Intrum Justitia, *European Payment Index 2011*.

Den kartläggning som Utredningen om långa betalningstider genomförde visade att omkring hälften av alla fakturor i Sverige betalas för sent. Det var i allmänhet inte fråga om några längre förseningar, men 16 procent av fakturorna betalades mer än en vecka för sent. Undersökningen gav inte stöd för påståendet att stora företag betalade senare till små företag i större omfattning än till övriga företag. Exportintensiva företag drabbades i högre utsträckning av betalningsförseningar. Det gick inte att belägga att vissa branscher skulle vara särskilt drabbade av sena betalningar. Det framkom även att den statliga sektorn mer sällan betalade sina fakturor för sent, medan betalningsförseningar förekom i ungefär lika stor utsträckning bland kommuner och landsting i gäldenärsrollen som bland företag.⁶

En annan svensk undersökning av sena betalningar publicerades i maj 2011 av företaget AAA Soliditet, utifrån en sammanställning av genomsnittliga faktiska betalningstider för ett stort antal fakturor i Sverige. Enligt undersökningen hade andelen sena betalare i Sverige

⁶ Se SOU 2007:55 s. 83 f. och 122 ff.

minskat med drygt sju procent under det senaste året och uppgick till cirka 36 procent. Av kartläggningen framgick att omkring 40 procent av myndigheterna betalade sina fakturor efter förfallodagen.⁷

Skälen till att skulder betalas för sent är flera. En anledning kan givetvis vara bristande betalningsförmåga hos gäldenären. Utredningen om långa betalningstiders undersökning visade dock att det förekommer att företag betalar för sent av rent företagsekonomiska skäl, trots att betalningsförmåga finns. Bristfälliga rutiner och slarv hos gäldenären, tvister om levererade varor och tjänster samt bristande respekt för gällande avtal, angavs också som möjliga orsaker till betalningsförseningar.

En viktig förklaring till sena betalningar är att relativt få borgenärer debiterar dröjsmålsränta och vidtar inkassoåtgärder. Orsakerna till att borgenärerna inte utnyttjar sina rättigheter fullt ut kan t.ex. vara att de utsatts för påtryckningar, att de inte vill riskera att mista en kund eller att indrivningsåtgärder blir för kostsamma i förhållande till fordringens storlek. Svårigheter att beräkna ränta och kostnader har också nämnts som en anledning till att borgenärer inte begär den ersättning de har rätt till vid sena betalningar.⁸

2.4 Konsekvenser av långa betalningstider och sena betalningar

Utredningen om långa betalningstider kartlade i sitt betänkande även konsekvenserna av långa betalningstider och sena betalningar.⁹ Utredningen konstaterade att långa avtalade betalningstider, och även betalningar som sker efter förfallodagen, kan ha en gynnsam inverkan på gäldenärens verksamhet. Ett positivt kassaflöde innebär större handlingsutrymme för företaget. För en borgenär innebär långa betalningstider att mindre pengar flyter in i företaget och att likviditeten påverkas negativt. Detta gäller för både små och stora företag, även om mindre företag givetvis kan vara mer känsliga för att fakturor betalas sent. Likviditeten har betydelse för dels företagets förmåga att betala sina egna löpande utgifter, dels möjligheten till investeringar och utveckling av verksamheten. En försämrad likviditet

⁷ AAA Soliditets Betalningsindex maj 2011, som anges omfatta cirka 80 procent av Sveriges kreditaktiva näringsliv (exkl. enskilda firmor).

⁸ Se SOU 2007:55 s. 118 ff. och kommissionens konsekvensanalys år 2009, Impact Assessment, 8.4.2009, COM [2009] 126 final, s. 9 f.

⁹ SOU 2007:55 s. 125 ff.

kan därför i förlängningen inverka negativt på företagets lönsamhet och konkurrenskraft.

Betalningar som sker efter förfallodagen medför dessutom administrativa kostnader för borgenären, kostnader som inte alltid blir ersatta. Om företagets resurser används till indrivningsåtgärder i stället för kärnverksamheten, minskar företagets lönsamhet och konkurrenskraft.

Utredningen om långa betalningstider kartlade företagets kostnader för att hantera sena betalningar. En grov uppskattning angav kostnaderna för betalningspåminnelser till omkring en miljard kronor, fakturering av dröjsmålsränta till cirka 190 miljoner kronor, inkassokostnader till mellan en och två miljarder kronor samt betalningsförelägganden till 62 miljoner kronor.¹⁰ Det är med andra ord fråga om betydande resurser, sammanlagt motsvarande flera miljarder kronor, som läggs på indrivningsåtgärder i stället för på tillväxtskapande verksamhet, vilket givetvis får betydelse för samhälls-ekonomin.

Sena betalningar leder även till ökad finansiell osäkerhet för leverantörerna. Företagen kan därför tvingas att tillförsäkra sig en större andel rörelsekapital, i stället för att använda medlen för tillväxtskapande investeringar. Osäkerheten kan också göra att företagen i mindre utsträckning vågar ingå affärssuppgörelser. Denna typ av osäkerhet innebär möjligen ett särskilt hinder för utlands-handel.¹¹

Eftersom långa betalningstider medför en försämrad likviditet, minskar borgenärens möjligheter att betala sina egna leverantörer i tid; en stor del av kapitalet binds i kundfordringar. När ett företag eller en myndighet betalar en faktura för sent, drabbar det alltså inte bara underleverantören utan även andra företag längre ned i leverantörskedjan. Detsamma gäller om ett företag har längre avtalade betalningstider med sina kunder än med sina egna underleverantörer. En sådan kedjereaktion kan få påtagliga samhälls-ekonomiska konsekvenser, särskilt vid ekonomisk nedgång.

Inbetalningen av mervärdesskatt utgör en särskild problematik när det gäller företagets likviditet. Mervärdesskatten ska nämligen betalas in till staten trots att den faktura som skatten avser inte har betalats. Efter vissa regelförändringar har problemen med mervärdesskatteinbetalningar sannolikt minskat. Många företag kan numera välja att redovisa mervärdesskatten var tredje månad i stället som förut varje

¹⁰ SOU 2007:55 s. 135 ff.

¹¹ Se SOU 2007:55 s. 134 med hänvisningar.

månad (detta gäller dock inte för större företag). För leverantörer som drabbas av ett flertal längre betalningsförseningar, kan emellertid reglerna för inbetalning av mervärdesskatt fortfarande utgöra en belastning i verksamheten.

En ytterligare aspekt att beakta är att företag i många fall prioriterar att betala skatter och avgifter framför leverantörskulder. Skälet till detta är de i många fall kraftfulla sanktioner som följer av underlåtenhet att betala statliga fordringar. Av samma skäl gynnas även betalningar till banker och andra finansinstitut. Detta kan medföra att just leverantörer av varor och tjänster drabbas särskilt hårt.

I ett längre perspektiv kan de negativa effekterna av långa betalningstider innebära att ett företag förlorar marknadsandelar eller t.o.m. går i konkurs. Detta får givetvis följdverkningar för det enskilda företaget och dess närmaste omgivning (ägare, anställda, leverantörer etc.). Långa betalningstider kan dock på detta sätt även medföra samhällsekonomiska problem. Detta om långa betalningstider leder till att i och för sig konkurrenskraftiga företag tvingas minska sin produktion eller helt slås ut från marknaden; då minskar produktionen av varor och tjänster i samhället. Mindre tillväxtföretag, som är beroende av god likviditet för att utvecklas, kan förstås drabbas hårt av långa betalningstider.

Särskilt allvarligt är det om myndigheter gör sig skyldiga till sena betalningar. Myndigheter har generellt inte samma finansieringsproblem som företag och bör därför alltid betala i tid. I den mån detta sker i större omfattning, kan betalningsförseningar från myndigheters sida få till följd att vissa företag – på grund av svag likviditet – väljer att inte delta vid offentliga upphandlingar. På så sätt snedvrids konkurrensen, vilket hindrar en väl fungerande marknad och en effektiv användning av offentliga medel.

2.5 Slutsatser

Sammanfattningsvis kan konstateras att det vid handelstransaktioner är betydelsefullt att säljare av varor och tjänster har möjlighet att erbjuda sina köpare handelskrediter. Marknadsaktörerna måste därför ha ett utrymme att anpassa betalningstiden efter behoven i det enskilda fallet. I delar av Europa är betalningstiderna emellertid mycket långa. Även inom vissa branscher i Sverige förekommer långa betalningstider. Detta beror på dels långa avtalade

betalningstider, dels sena betalningar som sker efter förfallodagen. Långa betalningstider medför en påfrestning för leverantörernas likviditet och lönsamhet, vilket i förlängningen kan leda att samhälls-ekonomin i stort påverkas negativt. Det är därför på ett allmänt plan angeläget att verka för snabbare betalningar vid handelstransaktioner. Det bör dock noteras att det inte finns några tydliga indikationer på att det i Sverige finns stora problem med långa betalningstider eller att det har skett en försämring över tid.

2011 års direktiv kan sägas vara ett åtgärdsprogram med syfte att förkorta betalningstidernas längd i EU-länderna. Vår huvuduppgift är att utreda hur direktivet bör genomföras i svensk rätt. Våra förslag ska således i första rummet säkerställa att Sverige uppfyller sitt unionsrättsliga åtagande enligt direktivet. Direktivet behandlar centrala frågor i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen. Förändringar i sådan lagstiftning kan få betydande samhällsekonomiska konsekvenser. Övervägandena om hur lagändringarna kan genomföras på ett ansvarsfullt och lämpligt sätt blir med nödvändighet något juridiskt-tekniska. Detta ska dock inte skymma att vår ambition givetvis är att i valet mellan olika möjliga sätt att genomföra direktivet, välja lösningar som verkligen kan förväntas leda till snabbare betalningar och en bättre betalningskultur.

3 Direktiven om bekämpande av sena betalningar

3.1 Inledning

Inom EU har det gemenskapsrättsliga arbetet för att förkorta betalningstiderna och bekämpa sena betalningar bedrivits under en längre tid. Exempel på åtgärder som har vidtagits är inrättandet av ett europeiskt småmålsförfarande¹, ett europeiskt betalningsföreläggande², en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar³ samt antagandet av förordningen om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område⁴.

Direktiven om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (2000 års och 2011 års direktiv) utgör EU:s centrala reglering när det gäller att motverka sena betalningar. Direktiven ingår i Lissabonstrategin för tillväxt och sysselsättning och som en del av kommissionens småföretagsakt ”Tänk småskaligt först – en Small Business Act för Europa”.⁵

I det följande beskrivs det lagstiftningsarbete som har lett fram till de båda direktiven (avsnitt 3.2). Därefter följer en redogörelse för innehållet i 2000 års direktiv och de förändringar som 2011 års direktiv medför (avsnitt 3.3).

¹ EUT L 199, 31.7.2007, s. 1.

² EUT L 399, 30.12.2006, s. 1.

³ EUT L 143, 30.4.2004, s. 15.

⁴ EGT L 12, 16.1.2001, s. 1.

⁵ 25.6.2008, KOM [2008] 394 slutlig.

3.2 Lagstiftningsarbetet bakom de två direktiven

2000 års direktiv

Genom en rekommendation år 1995 uppmanade kommissionen medlemsstaterna att arbeta med frågan om sena betalningar.⁶ Även Europaparlamentet och Ekonomiska och Sociala kommittén verkade för gemenskapsrättsliga åtgärder på området.⁷ Vid en efterföljande utvärdering konstaterade kommissionen att få medlemsstater hade vidtagit några egentliga åtgärder till följd av rekommendationen och att den genomsnittliga betalningstiden i stället hade ökat.⁸ Med anledning av detta presenterade kommissionen år 1998 ett förslag⁹, som slutligen utmynnade i 2000 års direktiv.

Direktivet innehöll åtgärder med syfte att motverka sena betalningar. Som exempel kan nämnas bestämmelser om dröjsmålsränta, ersättning för indrivningskostnader, ogiltighet av och förbud mot oskäligena betalningsvillkor samt regler om återtagandeförbehåll och tidsfrister för indrivning av obestridda fordringar.

Utvärdering av 2000 års direktiv

I 2000 års direktiv angavs att kommissionen skulle genomföra en översyn av direktivets inverkan vid handelstransaktioner och hur lagstiftningen fungerade i praktiken.¹⁰ Med anledning av detta tog kommissionen år 2006 fram en uppföljningsrapport – ”Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments (Contract 30-CE0039936/00-92)”.¹¹ I rapporten konstaterades att de flesta medlemsstaterna hade vidtagit åtgärder för att förkorta betalningstiderna och bekämpa sena betalningar. Utifrån detta diskuterades behovet och utformningen av ytterligare åtgärder.

Bland de åtgärder som föreslogs i rapporten kan nämnas en höjning av dröjsmålsräntan och en rätt för borgenären att få en förseningsersättning vid betalningsdröjsmål. Förseningsersättningen skulle vara tillräckligt stor för att avskräcka och dessutom vara proportionell mot skulden. Vidare framhölls behovet av en mer har-

⁶ EGT L 127, 10.6.1995, s. 19.

⁷ EGT C 323, 21.11.1994, s. 19, EGT C 211, 22.7.1996, s. 43, EGT C 287, 22.9.1997, s. 92.

⁸ EGT C 216, 17.7.1997, s. 10.

⁹ EGT C 168, 3.6.1998, s. 13.

¹⁰ Artikel 6.5.

¹¹ Rapporten finns tillgänglig på <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/> (2012-02-24).

moniserad avtalsrätt inom EU, med gemensamma regler om dröjsmålsränta och längsta avtalade betalningstider. Depositionstjänster och en europeisk fond för att erbjuda finansiering till små och medelstora företag diskuterades även. Vidare resonerades kring möjligheterna att vid betalningsförseningar utkräva personligt ansvar av företags- och myndighetsledning. Andra förslag som diskuterades var regler om kortare handläggningstider för att få en fordran fastställd i en exekutionstitel och inskränkningar av möjligheten att bestrida ett betalningskrav. Vidare pekades på problemet med att tiden det tar att verkställa en exekutionstitel varierar mellan medlemsstaterna och att det finns skäl att försöka minska dessa skillnader. Slutligen diskuterades ett ökat användande av ny teknik samt behovet av förbättrad information om direktivet, kredithanteringens betydelse, inhemsk lagstiftning och statistik angående faktiska betalningstider.

År 2009 presenterade kommissionen en slutlig konsekvensanalys beträffande 2000 års direktiv.¹² I rapporten konstaterades att trots direktivet var sena betalningar vid handelstransaktioner fortfarande allmänt förekommande inom EU. Den offentliga sektorns betalningstider var ofta längre än för den privata sektorn. Situationen ansågs fortfarande vara allvarlig och angelägen att åtgärda. Detta skulle ske genom regler som dels avhåller gäldenärerna från att betala för sent, dels ger borgenärerna möjlighet att på ett effektivt sätt utöva sina rättigheter vid sen betalning. Ett antal åtgärdsalternativ diskuterades utifrån kriterierna effekt, kostnadseffektivitet och enhetlighet.

2011 års direktiv

Konsekvensanalysen ledde fram till att kommissionen år 2009 föreslog en omarbetning av 2000 års direktiv.¹³ Förslaget resulterade i 2011 års direktiv. Syftet det nya direktivet är alltså att bekämpa sena betalningar vid handelstransaktioner. Avsikten är att stärka företagets konkurrenskraft, särskilt de små och medelstora företagen.¹⁴

Dispositionen i 2011 års direktiv har förändrats i förhållande till det tidigare direktivet. Bland annat har en uppdelning skett av regler för handelstransaktioner mellan företag (artikel 3) och för transaktioner när företag säljer varor eller tjänster till offentliga myndigheter (artikel 4). Som framgår i följande avsnitt är 2011 års

¹² Impact Assessment, 8.4.2009, COM [2009] 126 final.

¹³ 8.4.2009, KOM [2009] 126 slutlig.

¹⁴ Artikel 1.1.

direktiv i flera avseenden mer långtgående än 2000 års direktiv (se avsnitt 3.3).

3.3 Direktivens innehåll

3.3.1 Tillämpningsområde och definitioner

Båda direktiven om sena betalningar är s.k. minimidirektiv (artikel 6.2 i 2000 års direktiv och artikel 12.3 i 2011 års direktiv). Detta innebär att medlemsstaterna tillåts ha ett bättre, men inte sämre, skydd för borgenärerna än vad som följer av direktivet.

Direktiven gäller för betalningar vid *handelstransaktioner*, dvs. transaktioner mellan företag eller mellan ett företag och en offentlig myndighet som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning (artikel 1 och 2.1 första stycket i 2000 års direktiv och artikel 1.2 och 2.1 i 2011 års direktiv). Regleringen omfattar således inte betalningar i konsumentförhållanden eller mellan myndigheter. Vid transaktioner mellan företag och offentliga myndigheter, gäller direktivet enbart om gäldenären är en offentlig myndighet. Slutligen omfattas inte betalningar för annat än varor eller tjänster.

Med *offentlig myndighet* avsågs i 2000 års direktiv (artikel 2.1 andra stycket) varje upphandlande myndighet eller enhet enligt definitionen i direktiven om offentlig upphandling 92/50/EEG¹⁵, 93/36/EEG¹⁶, 93/37/EEG¹⁷ och 93/38/EEG¹⁸. Upphandlande myndighet definieras i dessa direktiv som statliga, regionala eller lokala myndigheter och organ som lyder under offentlig rätt. Det kan också vara fråga om sammanslutningar av en eller flera av dessa myndigheter eller organ som lyder under offentlig rätt. Med organ som lyder under offentlig rätt avses varje organ som inrättats för att tillgodose allmännyttiga behov som inte är av industriell eller kommersiell karaktär. Det krävs vidare att det ska vara fråga om en juridisk person. Slutligen ska organet till största del vara finansierat av staten, regionala eller lokala myndigheter eller stå under sådan kontroll eller ledning.

I 2011 års direktiv (artikel 2.2) hänvisas i stället till den i sak överensstämmande definitionen för upphandlande myndighet i de

¹⁵ EGT L 209, 24.7.1992, s. 1.

¹⁶ EGT L 199, 9.8.1993, s. 1.

¹⁷ EGT L 199, 9.8.1993, s. 54.

¹⁸ EGT L 199, 9.8.1993, s. 84.

nya direktiven om offentlig upphandling, artikel 2.1 a i direktiv 2004/17/EG¹⁹ och artikel 1.9 i direktiv 2004/18/EG²⁰.

Företag definierades i 2000 års direktiv som varje organisation som handlar inom sin oberoende ekonomiska eller yrkesmässiga verksamhet, även om den drivs av en ensam person (artikel 2.1 tredje stycket). 2011 års direktiv har en motsvarande formulering, med tillägget att offentliga myndigheter inte innefattas i begreppet (artikel 2.3).

I 2000 års direktiv gavs medlemsstaterna en möjlighet att undanta skulder som var föremål för insolvensförfarande mot gäldenären, äldre avtal samt räntefordringar understigande fem euro (artikel 6.3). 2011 års direktiv medger inte undantag för mindre räntefordringar. Undantag är alltså tillåtet för skulder som är föremål för ett insolvensförfarande och för äldre avtal ingångna före den 16 mars 2013 (artikel 1.3 resp. 12.4).

3.3.2 Betalningsperioder

Inledning

Genom 2011 års direktiv har införts bestämmelser som begränsar betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner. Bestämmelserna har inte någon motsvarighet i 2000 års direktiv. I det följande redovisas regleringen i 2011 års direktiv angående betalningsperiodens längd.

Handelstransaktioner mellan företag

Vid handelstransaktioner mellan företag råder fortfarande i princip avtalsfrihet för parterna när det gäller att bestämma tidpunkten för betalning. 2011 års direktiv anger att medlemsstaterna ska se till att betalningsperioden som huvudregel inte överstiger 60 dagar. Från vilken tidpunkt betalningsperiodens början ska räknas anges emellertid inte. Tidsfristen får överskridas under förutsättning att det "uttryckligen fastställts i avtalet" och att "det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären" enligt vad som anges i artikel 7 (artikel 3.5).

Det finns även en särskild bestämmelse som begränsar tiden för en undersökning av en varas eller tjänsts överensstämmelse med avtalet. Direktivet anger att medlemsstaterna ska säkerställa att en

¹⁹ EGT L 134, 30.4.2004, s. 1.

²⁰ EGT L 134, 30.4.2004, s. 114.

sådan kontroll inte pågår längre tid än 30 dagar från mottagandet av varorna eller tjänsterna. Även i detta fall är det möjligt att överskrida tidsgränsen, om det ”uttryckligen fastställts i avtalet” och ”det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären” (artikel 3.4).

Handelstransaktioner när gäldenären är en offentlig myndighet

När det gäller handelstransaktioner där gäldenären är en offentlig myndighet, ställer 2011 års direktiv upp en tvingande begränsning av hur lång betalningstiden får vara. Vid sådana offentliga handelstransaktioner får betalningstiden normalt inte överstiga 30 dagar efter den dag då gäldenären mottog fakturan (eller en likvärdig begäran om betalning). Om det är osäkert vilken dag mottagande skett, ska betalning i stället ske inom 30 dagar efter dagen som gäldenären mottog varorna eller tjänsterna. Samma tidsfrist gäller om gäldenären får fakturan innan varan eller tjänsten mottagits (artikel 4.3 a i-iii). För myndigheter i gäldenärsrollen är det inte tillåtet att avtala om när en faktura ska anses mottagen (artikel 4.3 b).

Om varorna eller tjänsterna ska godkännas eller kontrolleras enligt avtal eller lag och fakturan mottas innan eller samma dag som godkännandet sker, får betalningstiden inte överstiga 30 dagar från godkännandet (artikel 4.3 a iv). På motsvarande sätt som för företag får kontrollförfarandet i sig inte pågå längre än 30 dagar från mottagande av varorna eller tjänsterna, ”om inte annat uttryckligen fastställts i avtalet eller anbudshandlingarna” och ”under förutsättning att det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären” enligt artikel 7 (artikel 4.5).

För vissa särskilt angivna typer av offentliga myndigheter får medlemsstaterna generellt förlänga den längsta tillåtna betalningsperioden till högst 60 dagar. Myndigheter som kan komma ifråga för ett sådant undantag är offentliga myndigheter som bedriver ekonomisk verksamhet av industriell eller kommersiell natur genom att erbjuda varor eller tjänster på marknaden. Det krävs dessutom att de, i egenskap av offentligt företag, omfattas av de insynskrav som anges i kommissionens direktiv 2006/111/EG om insyn i de finansiella förbindelserna mellan medlemsstater och offentliga företag samt i vissa företags ekonomiska verksamhet.²¹ Även offentliga organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård kan ges en generell möjlighet att tillämpa upp till 60 dagars betalningstid (artikel 4.4).

²¹ EUT L 318, 17.11.2006, s. 17.

Därutöver ger direktivet parterna ett visst utrymme att vid offentliga handelstransaktioner bestämma betalningsperioder i intervallet 31–60 dagar. Förutsättningen är att en längre betalningsperiod än 30 dagar ”objektivt sett är motiverad[d] mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag” och att det uttryckligen har överenskommit i avtalet. Betalningstiden får dock under inga omständigheter överskrida 60 dagar (artikel 4.6; jfr dock nedan angående betalningsplaner).

Betalningsplaner

I 2011 års direktiv anges att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att ”avtala om betalningsplaner för avbetalningar”. Om någon av avbetalningarna inte görs i tid, ska ränta och annan ersättning enligt direktivet beräknas på grundval av de belopp som har förfallit till betalning (artikel 5). Någon motsvarande bestämmelse fanns inte i 2000 års direktiv.

3.3.3 Dröjsmålsränta

Borgenärens automatiska rätt till dröjsmålsränta

Enligt 2000 års direktiv skulle en borgenär ha rätt till dröjsmålsränta, om borgenären dels hade fullgjort sina avtalsenliga och lagliga skyldigheter, dels inte hade mottagit det förfallna beloppet i tid. Det skulle dock inte gälla om gäldenären inte var ansvarig för dröjsmålet (artikel 3.1 c). Rätten till ränta skulle inträda efter det att betalningsfristen gått ut, utan att det skulle krävas någon åtgärd från borgenärens sida (artikel 3.1 b).

I 2011 års direktiv beskrivs borgenärens automatiska rätt till dröjsmålsränta på ett i princip överensstämmande sätt (artikel 3.1 respektive 4.1). Den svenska språkversionen anger dock att en *förutsättning* för borgenärens rätt till dröjsmålsränta är att gäldenären *inte* är ansvarig för betalningsförseeningen. Det ligger emellertid i sakens natur, vilket bekräftas vid en jämförelse med övriga språkversioner, att innebörden av bestämmelsen (trots den svenska ordalydelsen) är att borgenären *saknar rätt till* ränta i de fall gäldenären *inte* är

ansvarig för betalningsdröjsmålet.²² Detta överensstämmer också med formuleringen i 2000 års direktiv.

Bestämmelsen om en borgenärs rätt till dröjsmålsränta har i 2011 års direktiv kompletterats med regler om förbud mot oskäligen avtalsvillkor och bruk. I artikel 7.2 anges att ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ränta vid sen betalning inte får tas ut, ska anses som grovt oskäligt.

Tidpunkt från vilken dröjsmålsränta ska betalas

I 2000 års direktiv angavs att om en förfallodag hade avtalats mellan parterna, skulle dröjsmålsräntan betalas från dagen efter förfalldagen (artikel 3.1 a). Om någon förfallodag inte hade avtalats, skulle dröjsmålsränta i stället utgå 30 dagar efter det att gäldenären mottog en faktura (eller en likvärdig begäran om betalning). Om det var osäkert vilken dag som mottagandet skett, skulle ränta utgå 30 dagar efter dagen som gäldenären erhöll varorna eller tjänsterna. Detsamma gällde om gäldenären fick fakturan innan varorna eller tjänsterna hade mottagits.

Vid kontroll (undersökning) av en varas eller tjänsts överensstämmelse med avtalet skulle, om fakturan mottogs innan eller samma dag som kontrollen skedde, ränta utgå 30 dagar efter undersökningdagen (artikel 3.1 b i 2000 års direktiv).

Reglerna om dröjsmålsränta när det gäller handelstransaktioner mellan företag är oförändrade i 2011 års direktiv (artikel 3.3).

Bestämmelserna i 2011 års direktiv innebär i praktiken inte heller någon förändring vid handelstransaktioner där gäldenären är en offentlig myndighet. Borgenären har rätt till dröjsmålsränta vid utgången av de i direktivet föreskrivna betalningstiderna (artikel 4.1). Om inte en tidigare förfallodag har avtalats, gäller alltså 30-dagarsfristerna enligt artikel 4.3 a (se ovan).

Dröjsmålsräntans nivå

Enligt 2000 års direktiv skulle dröjsmålsräntan – om inte annat avtalats – motsvara den ränta som Europeiska centralbanken använde vid sin senaste refinansieringstransaktion (referensräntan) med ett tillägg av minst sju procent. Referensräntan bestäms för ett halvår i taget.

²² Se artikel 3.1 b och 4.1 b i t.ex. den engelska språkversionen.

För länder som inte var med i den tredje etappen av EMU användes en motsvarande referensränta som fastställdes av medlemsstatens centralbank (artikel 3.1 d).

2011 års direktiv innebär dels en förändring av den lagstadgade räntans höjd, dels vissa tvingande inslag. Nivån på den lagstadgade dröjsmålsräntan har höjts till minst åtta procentenheter över referensräntan (artikel 2.6 och 2.7). För företag råder i princip fortfarande avtalsfrihet angående dröjsmålsräntans höjd, under förutsättning att räntenivån inte är att bedöma som grovt oskälig mot borgenären enligt den allmänna bestämmelsen om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och bruk i artikel 7 (artikel 3.1 och 2.5). Om gäldenären är en offentlig myndighet får emellertid den avtalade dröjsmålsräntan inte understiga den lagstadgade räntan (artikel 4.1).

3.3.4 Ersättning för indrivningskostnader

I 2000 års direktiv föreskrevs att en borgenär hade rätt till skälig ersättning för alla relevanta indrivningskostnader som uppkom till följd av gäldenärens sena betalning. Denna rätt gällde under förutsättning att gäldenären var ansvarig för förseningen. Medlemsstaterna gavs en möjlighet att fastställa schabloniserade ersättningsnivåer (artikel 3.1 e).

Bestämmelsen har fått en annan utformning i 2011 års direktiv. Om dröjsmålsränta ska utgå, har en borgenär automatiskt rätt till ersättning från gäldenären med ett fast minimibelopp om 40 euro (artikel 6.1–6.2). Borgenären har därutöver rätt till skälig ersättning för alla indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet, exempelvis kostnader som uppkommit på grund av att en jurist eller en indrivningsbyrå anlitas. Förutsättningen är att kostnaderna har uppkommit till följd av gäldenärens försenade betalning (artikel 6.3).

Bestämmelsen om borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader har i 2011 års direktiv kompletterats med regler om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och bruk. I artikel 7.3 anges att ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ersättning för indrivningskostnader inte får tas ut, ska presumeras vara grovt oskäligt.

3.3.5 Oskäligen betalningsvillkor

Inledning

2000 års direktiv innehöll bestämmelser som syftade till att skydda borgenären mot grovt oskäligen betalningsvillkor. Reglerna var av såväl civilrättslig som marknadsrättslig karaktär (artikel 3.3–3.5). Medlemsstaternas skyldighet att tillhandahålla möjligheter för borgenären att angripa ett oskäligt avtalsvillkor eller bruk har betonats ytterligare i 2011 års direktiv (artikel 7).

Civilrättsliga bestämmelser

2000 års direktiv angav att en överenskommelse om betalningstidpunkt eller dröjsmålsränta, som var att anse som grovt oskäligt mot borgenären, måste kunna angripas civilrättsligt. Ett sådant villkor skulle antingen inte vara verkställbart eller ge upphov till skadeståndskrav. Vid bedömningen av om ett villkor var grovt oskäligt skulle alla omständigheter beaktas, inklusive gott handelsbruk och produktens beskaffenhet. Hänsyn skulle också tas till om gäldenären hade objektiva skäl att avvika från bestämmelserna i direktivet om dröjsmålsränta. Om ett avtalsvillkor ansågs vara grovt oskäligt, skulle de lagstadgade villkoren gälla under förutsättning att inte de nationella domstolarna fastställde andra skäligen villkor (artikel 3.3).

I 2011 års direktiv har reglerna om oskäligen avtalsvillkor arbetats om och finns numera i en särskild artikel. Bestämmelsen omfattar bl.a. villkor om tidpunkt eller period för betalning, räntesats för dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Rättsföljden av att ett avtalsvillkor eller ett bruk är grovt oskäligt är detsamma som i 2000 års direktiv, dvs. ett sådant villkor ska antingen inte vara verkställbart eller grunda rätt till skadestånd (artikel 7.1).

Vid oskälighetsbedömningen ska, i likhet med vad som gällde enligt 2000 års direktiv, alla omständigheter i fallet beaktas. Bedömningen ska bl.a. ta hänsyn till produktens eller tjänstens beskaffenhet och till om det är fråga om en kraftig avvikelse från gott handelsbruk. Dessutom ska beaktas om gäldenären har något objektiva skäl för att avvika från den lagstadgade räntesatsen för ränta vid sen betalning, det fasta ersättningsbeloppet för indrivningskostnader eller bestämmelserna om begränsning av betalningsperiodens längd (artikel 3.5, 4.3 a, 4.4 och 4.6).

Som nämnts anges särskilt att ett villkor om att ränta vid sen betalning inte får tas ut ska anses som grovt oskäligt (artikel 7.2). Ett villkor om att ersättning för indrivningskostnader inte får tas ut ska presumeras vara grovt oskäligt (artikel 7.3).

Marknadsrättsliga bestämmelser

De marknadsrättsliga bestämmelserna i 2000 års direktiv innebar att det skulle finnas lämpliga och effektiva medel för att förhindra att grovt oskäliga villkor används i framtiden (artikel 3.4). Direktivet föreskrev särskilt att det skulle finnas möjlighet för organisationer som företräder små och medelstora företag att vidta rättsliga åtgärder för att förhindra en fortsatt användning av grovt oskäliga villkor (artikel 3.5). Bestämmelserna i 2011 års direktiv är i detta avseende helt överensstämmande, med undantag för att uttrycket ”små och medelstora företag” har bytts ut mot ”företag” (artikel 7.4 och 7.5).

3.3.6 Övriga bestämmelser

Återtagandeförbehåll

I 2000 års direktiv föreskrevs att medlemsstaterna skulle ha regler som såg till bl.a. att en säljare behöll rätten till varor som sålts på kredit, under förutsättning att avtal hade träffats om ett återtagandeförbehåll (artikel 4). En likalydande bestämmelse finns i det nya direktivet (artikel 9).

Indrivning av obestridda fordringar

I båda direktiven anges att medlemsstaterna ska se till att det finns förutsättningar för en borgenär att få en exekutionstitel för en obestridd fordran inom 90 dagar från det att talan väcktes. Den tid det tar att delge handlingar och sådan tid som beror på borgenären räknades inte in i fristen (artikel 5 i 2000 års direktiv). En i huvudsak överensstämmande regel finns i 2011 års direktiv (artikel 10).

Insyn och information

Av 2011 års direktiv följer att medlemsstaterna är skyldiga att säkerställa insyn om de rättigheter och skyldigheter som följer av direktivet, inbegripet att offentliggöra den lagstadgade dröjsmålsrättan. Medlemsstaterna ska vid behov informera om påföljderna vid sen betalning. Medlemsstaterna får uppmuntra införandet av uppförandekoder för snabba betalningar samt i övrigt bidra till en kultur med snabba betalningar (artikel 8). Någon motsvarighet till dessa bestämmelser fanns inte i 2000 års direktiv.

4 Betalningsvillkor i svensk rätt

4.1 Inledning

I samband med att 2000 års direktiv genomfördes i svensk rätt, gjordes bedömningen att lagstiftningen i stor utsträckning redan uppfyllde direktivets krav. Vissa lagändringar genomfördes dock i bland annat räntelagen (1975:635) och lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare (avtalsvillkorlagen).

I vårt uppdrag ingår att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till 2011 års direktiv samt att ta ställning till behovet av författningsändringar. I detta kapitel presenteras den svenska lagstiftningen av betydelse för genomförandet av det nya direktivet. Inledningsvis redovisas hur betalningsvillkor kan bestämmas enligt svensk rätt (avsnitt 4.2). Därefter redogörs för lagstiftningen kring betalningstider (avsnitt 4.3), dröjsmålsränta (avsnitt 4.4), ersättning för indrivningskostnader (avsnitt 4.5), återtagandeförbehåll (avsnitt 4.6) och skyndsamt indrivning av obestridda fordringar (avsnitt 4.7). Slutligen behandlas reglerna om oskäliga avtalsvillkor (avsnitt 4.8).

4.2 Olika sätt att bestämma betalningsvillkor

Inledning

Direktivet innehåller vissa krav på de betalningsvillkor som används vid handelstransaktioner. Sådana villkor kan bestämmas på olika sätt. Parterna kan avtala om betalningsvillkoren, men villkoren kan också framgå av lag eller bestämmas genom olika former av sedvänjor. I detta avsnitt redogörs för olika sätt som betalningsvillkor kan bestämmas enligt svensk rätt.

Avtalade betaltingsvillkor

Borgenären och gäldenären kan avtala om villkoren i ett fordringsförhållande. I svensk rätt uppställs i normalfallet inga krav på att avtalet ska ha en viss form. Det kan ingås såväl skriftligen som muntligen. I vissa fall, exempelvis vid köp av fast egendom, finns det dock krav på att ett avtal ska ha viss form (skriftligt) för att få bindande verkan.

Avtalsfriheten är en grundläggande förmögenhetsrättslig princip. Detta innebär att det finns en frihet för var och en att bestämma om avtal ska ingås, med vem det ska ingås och vilket innehåll avtalet ska ha. Avtalsfriheten kan motiveras med att det är marknadens aktörer som är mest lämpade att avgöra dessa frågor. Principen anses gynna både de kommersiella aktörerna och samhället i stort.

Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) innehåller de centrala avtalsrättsliga bestämmelserna i svensk rätt. Det är en dispositiv lag, som alltså gäller i den mån inte annat överenskommit eller följer av lag eller sedvänja. Lagen anger att avtal sluts enligt den s.k. *anbud – accept-modellen* (2–9 §§). Förenklat innebär detta att den ena parten (anbudsgivaren) lämnar ett anbud, som den andra parten (anbudsmottagaren) svarar på med en accept. Om accepten överensstämmer med anbudet (dvs. att viljeförklaringarna överensstämmer), har i normala fall ett bindande avtal ingåtts. I praktiken sluts emellertid avtal knappast genom ett så schematiskt agerande från parternas sida.

I några fall agerar båda parterna aktivt i avtalsslutandet genom förhandlingar som leder till en muntlig överenskommelse eller ett skrivet kontrakt. Avtalsbundenhet kan dock även uppstå genom att den ena parten underlåter att agera i förhållande till sin motpart. Ett exempel på detta är när en köpare förhandlar om ett avtal med en säljare och säljaren sedan skickar en orderbekräftelse med de betaltingsvillkor som säljaren anser vara avtalade mellan parterna. Om orderbekräftelsen får stå oemotsagd och det inte finns någon omständighet som talar emot att parterna avtalat i enlighet med denna, kan betaltingsvillkoren i orderbekräftelsen bli bindande mellan parterna genom *passivitet*.

Bundenhet kan även uppkomma genom att parterna agerar som om avtal hade träffats mellan dem, utan att så skett i mer formell mening. Ett exempel på detta kan vara en leverantör som utan uttrycklig beställning skickar en vara till ett annat företag. Om mottagaren i detta fall konsumerar varan, kan ett bindande köpe-

avtal anses ha uppkommit genom det mottagande företags s.k. *konkludenta handlande*.

Ett inte ovanligt sätt att reglera villkoren i ett avtalsförhållande är att parternas överenskommelse hänvisar till ett *standardavtal*. Det är standardiserade avtalsvillkor som upprättas i syfte att användas t.ex. vid likartade affärstransaktioner i en viss bransch. Avtalet kan vara ensidigt utformat av den ena parten. Det kan också vara fråga om ett standardavtal som arbetats fram av flera avtalsparter, där villkoren ofta ger uttryck för gällande branschpraxis (handelsbruk). För att standardvillkor ska anses utgöra en del av det enskilda avtalet, krävs att villkoren har införlivats i avtalet. Utgångspunkten är att standardvillkoren ska vara inkluderade i avtalsdokumentationen. Något krav på att avtalsparterna faktiskt tagit del av villkoren finns emellertid inte. I vissa fall är det tillräckligt att i det individuella avtalet enbart hänvisa till standardvillkoren.

För bedömningen av om ett standardvillkor – som inte ingått som en del av det individuella avtalet – har införlivats i ett avtalsförhållande, har i praxis tillmätts betydelse om avtalet ingåtts mellan två näringsidkare eller mellan en näringsidkare och en konsument samt till parternas tidigare affärsrelationer. Vidare har beaktats om standardvillkoret har varit överraskande eller betungande, om och på vilket sätt det förekommit någon form av hänvisning till villkoren och vilka möjligheter köparen har haft att ta del av dem i samband med avtalsslutet.¹

Betalningsvillkor som fastställs genom lag

Betalningsvillkor kan i vissa fall framgå av lag. Även om avtalsfriheten är en grundläggande princip inom den svenska avtalsrätten, finns det ändå en omfattande lagreglering. En stor del av lagstiftningen är förvisso dispositiv, men det förekommer också tvingande lagregler. Som exempel på lagar som innehåller bestämmelser om betalningsvillkor av olika slag kan nämnas räntelagens reglering om dröjsmålsränta, bestämmelserna i köplagen och i lagen (1936:81) om skuldebrev (skuldebrevslagen) om när en fordran ska betalas samt inkassokostnadslagens bestämmelser om borgenärens rätt till ersättning för vissa indrivningskostnader. I lagen (1978:599) om avbetalningsköp

¹ Se bl.a. Ramberg & Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2010, s. 138 f. och 143 f. samt Högsta domstolens resonemang i rättsfallen NJA 1980 s. 46 och NJA 2007 s. 962.

mellan näringsidkare m.fl. finns bestämmelser bl.a. om betalningstid vid avbetalningsköp.

Betalningsvillkor som bestäms genom sedvänja

Betalningsvillkor kan vara bestämda utan att följa av avtal eller lag. Så kan vara fallet om det har etablerats en viss praxis eller sedvänja som blivit så allmänt accepterad att parterna normalt rättar sig efter den. En sådan sedvänja kan få betydelse för ett visst avtalsförhållande eller för en hel bransch.

Ett *partsbruk* kan utvecklas mellan parter som har en löpande affärsförbindelse. Parterna kan komma att tillämpa ett tidigare överenskommet avtalsinnehåll även fortsättningsvis, trots att något nytt avtal inte träffas. Blir en sådan intern praxis tillräckligt etablerad, kan den bli bindande för parterna.

Handlingsmönster inom en viss bransch kan också få betydelse för parternas affärsförhållanden. Det kan vara fråga om innebörden av använda uttryck eller särskilda förfaranden. Frågor som exempelvis hur en vara ska överlämnas och när den ska betalas, kan ibland lösas på ett likartat sätt inom en bransch. Ett sådant *handelsbruk* kan bli bindande för parterna om det är fråga om en fast och utbredd sedvänja som dessutom har nått en tillräckligt hög grad av stadga.²

Enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer gäller en etablerad sedvänja i vissa fall före dispositiv rätt. Denna princip kommer också till uttryck i lagstiftningen, se bl.a. 1 § andra stycket avtalslagen, 3 § köplagen, 2 § lagen (1991:351) om handelsagentur och 2 § tredje stycket kommissionslagen (2009:865). Även utan sådant lagstöd torde dock en sedvänja kunna gälla framför dispositiva regler.³

4.3 Betalningstider

En fordran är ett rättsligt bindande betalningsanspråk som en person (borgenären) riktar mot en annan person (gäldenären). Borgenärens fordran utgör för gäldenären en skuld. Det kan exempelvis vara fråga om ett krav på betalning för en vara som ett företag har levererat till ett annat företag. Det finns inte någon allmängiltig regel i svensk rätt som anger vad som krävs för att en fordran i rättslig

² Jfr bl.a. Högsta domstolens resonemang i rättsfallet NJA 1980 s. 740.

³ Se uttalanden i räntelagens förarbeten, prop. 1975:102 s. 114.

mening ska anses ha uppkommit. Förutsättningarna för en fordrans uppkomst varierar beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.⁴

2011 års direktiv innehåller, till skillnad från 2000 års direktiv, regler om betalningstidens längd vid handelstransaktioner. I svensk rätt råder generellt avtalsfrihet om när en fordran ska betalas. Om inte annat har avtalats, är huvudregeln att gäldenären ska betala när borgenären begär det. Denna allmänna princip kommer till uttryck i t.ex. 49 § köplagen och 5 § skuldebrevslagen. Det finns även andra civilrättsliga lagregler som anger när en fordran förfaller till betalning. Exempelvis finns det i jordabalken regler om betalning av arrendeavgift (8 kap. 12 §) och hyra (12 kap. 20 §). I försäkringsavtalslagen (2005:104) finns bestämmelser om när en försäkringspremie ska betalas (t.ex. 5 kap. 1 §, 13 kap. 1 § och 17 kap. 18 § och 19 kap. 20 §).

4.4 Dröjsmålsränta

Inledning

Regler om dröjsmålsränta är en av huvudåtgärderna i EU-direktiven om sena betalningar. Bestämmelserna behandlar förutsättningarna för att dröjsmålsränta ska utgå, tidpunkt för när ränta börjar löpa och räntans höjd. Den svenska regleringen på detta område finns främst i räntelagen. Vid genomförandet av 2000 års direktiv ansågs räntelagen i huvudsak uppfylla direktivets krav. Lagen kom dock att anpassas i vissa avseenden.⁵ I detta avsnitt redogörs för den svenska lagstiftningen om dröjsmålsränta med utgångspunkt i direktivets krav.

Borgenärens rätt till dröjsmålsränta

Enligt räntelagen har en borgenär rätt till dröjsmålsränta, om betalningstiden försittes, dvs. om gäldenären inte har betalat det förfallna beloppet i tid och förseningen inte beror på borgenären (3 och 4 §§). Rätten till dröjsmålsränta är dispositiv och gäller om inte parterna har avtalat om annat (1 § andra stycket). Under vissa förhållanden kan gäldenärens skyldighet att betala dröjsmålsränta jämkas (8 §). Utrymmet för sådan jämkning är dock begränsat om gäldenären

⁴ Se Högsta domstolens uttalande i rättsfallet NJA 2009 s. 291.

⁵ Se prop. 2001/02:132 s. 21 ff.

är en näringsidkare.⁶ Vid kommersiella handelstransaktioner behöver borgenären inte ange i fakturan att dröjsmålsränta kan utgå vid försenad betalning. Denna automatiska rätt till dröjsmålsränta infördes i räntelagen som ett led i genomförandet av 2000 års direktiv (4 § andra stycket).

Tidpunkt från vilken dröjsmålsränta ska utgå

Om en fordrans förfallotidpunkt är bestämd i förväg, utgår dröjsmålsränta från förfalldagen (3 § första stycket). Om någon förfallotid inte har bestämts i förväg, ska dröjsmålsränta i stället betalas från den dag som infaller 30 dagar efter det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av ett bestämt belopp. Galdenären är dock inte skyldig att betala ränta för tiden innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa (4 § första stycket).

Dröjsmålsräntans nivå

Enligt räntelagen ska dröjsmålsräntan beräknas utifrån den vid varje tid gällande referensräntan, med ett tillägg av åtta procentenheter (6 §). I samband med att 2000 års direktiv genomfördes i svensk rätt kom en referensränta baserad på Riksbankens reporänta att ersätta det tidigare diskontot för beräkning av dröjsmålsränta enligt räntelagen. Reporäntan är den ränta som bankerna kan låna eller placera till i Riksbanken på sju dagar. Referensräntan bestäms halvårsvis av Riksbanken och utgörs av reporäntan vid utgången av föregående halvår, avrundat till närmast högre halva procentenhet (9 §).

4.5 Ersättning för indrivningskostnader

Inledning

Enligt 2011 års direktiv ska en borgenär ha rätt till ersättning för sina indrivningskostnader. Med detta avses kostnader som uppkommit till följd av galdenärens sena betalning. Någon närmare definition av vad som innefattas i begreppet indrivningskostnader finns dock inte.

⁶ Se prop. 1986/87:72 s. 19.

Hantering av en fordran belastar borgenären ekonomiskt på ett antal olika sätt. Redan inrättandet av en organisation för fakturering och bevakning av obetalda fakturor innebär en kostnad för företaget. Själva faktureringen i sig innebär en ytterligare administrativ kostnad. Om en fordran inte betalas i tid, medför detta ytterligare utgifter för betalningspåminnelse och för eventuella inkassoåtgärder, rättegång och utsökning (verkställighet). Borgenären kan även förorsakas kostnader med anledning av en konkursansökan mot gäldenären.

Vid genomförandet av 2000 års direktiv i svensk rätt fästes vikt vid att kostnaderna enligt direktivet ordalydelse skulle vara dels relevanta, dels orsakade av betalningsdröjsmålet. Från dessa utgångspunkter bedömdes begreppet indrivningskostnad innefatta inkassokostnader, rättegångskostnader och utsökningskostnader. Eftersom utgifter för fakturering inte är förorsakade av betalningsdröjsmål ansågs sådan kostnad falla utanför definitionen. Vidare konstaterades att betalningspåminnelser visserligen är förorsakade av betalningsdröjsmål, men att det inte är fråga om indrivning; avsikten med en påminnelse är att gäldenären ska betala fordringen utan påtryckning. Inte heller konkurskostnader bedömdes utgöra indrivningskostnader i direktivets mening.

Svensk rätt ansågs uppfylla direktivets krav i fråga om borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader.⁷

I det följande redogörs för de svenska bestämmelserna om borgenärens rätt till ersättning för betalningspåminnelse och indrivningskostnader.

Påminnelseavgift

I en betalningspåminnelse anges när en borgenär senast vill få betalt. Påminnelsen kan också innehålla en upplysning om att fordran kommer att överlämnas för inkasso om den inte betalas. En borgenär är berättigad till ersättning för en skriftlig påminnelse om skulden, under förutsättning att avtal om detta har träffats senast i samband med skuldens uppkomst (2 § inkassokostnadslagen). Ersättning utgår med högst 50 kronor, om det inte finns särskilda skäl till annat, se förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m. (inkassokostnadsförordningen). Fler än en betalningspåminnelse per fordran är normalt inte ersättningsgill.⁸

⁷ Se prop. 2001/02:132 s. 33 ff.

⁸ Prop. 1980/81:10 s. 160 f.

Inkassokostnader

Inkassokostnader är borgenärens utgifter för de inledande åtgärder som, utöver betalningspåminnelse, vidtas för att få en gäldenär att betala en förfallen skuld (jfr 1 § inkassolagen [1974:182]).

En borgenär har rätt till ersättning för inkassokrav. I kravet ska borgenärens namn och grunden för fordran framgå tydligt. Det bör även finnas en anvisning om hur skulden ska betalas. Brevet ska också innehålla information om kapitalbelopp, ersättning för kostnader, upplupen ränta, gällande räntesats och från vilket datum och på vilket belopp räntan är beräknad. Slutligen ska även anges skälig tid för gäldenären att betala eller att invända mot kravet (3 § 1 inkassokostnadslagen och 5 § inkassolagen).

Borgenären kan också få ersättning för upprättande av en amorteringsplan, under förutsättning att den uppfyller vissa formkrav (3 § 2 inkassokostnadslagen).

Rätten till ersättning för inkassokostnader är begränsad till kostnader som är skäligen påkallade för att tillvarata borgenärens rätt (4 § första stycket inkassokostnadslagen). Fler än ett inkassokrav per fordran är normalt inte ersättningsgillt och endast i undantagsfall fler än en amorteringsplan.⁹ Ersättning utgår, om det inte finns särskilda skäl till annat, med schabloniserade belopp om högst 160 kronor för inkassokrav och 150 kronor för upprättande av amorteringsplan (inkassokostnadsförordningen).

Ersättningen för inkassokravet tar inte enbart sikte på kostnaden för att upprätta och skicka ut kravet, utan avser hela (det utomrättsliga) kravförfarandet för en fordran. I detta innefattas även mottagande och registrering av inkassouppdrag, enklare behandling av invändningar från gäldenären, bokföring och redovisning av inflytande betalning.¹⁰

Rättegångskostnader

Om en borgenär inte får betalt trots påstötningar, finns möjlighet att ansöka om att få betalningsanspråket fastställt antingen hos Kronofogdemyndigheten eller vid domstol. Borgenären ska i första hand ansöka om betalningsföreläggande genom Kronofogdemyndighetens summariska process. Om utslag meddelas i den sum-

⁹ Prop. 1980/81:10 s. 160 f.

¹⁰ Prop. 1980/81:10 s. 159 ff.

mariska processen, har borgenären rätt till en schabloniserad ersättning med för närvarande högst 340 kronor för eget arbete eller ombudsarvode. Ersättning kan även utgå för ansökningsavgift (för närvarande är 300 kronor) och vissa andra utlägg (1 och 3 §§ förordningen [1991:1340] om ersättning för kostnader i mål om betalningsföreläggande eller handräckning hos Kronofogdemyndigheten).

Är det fråga om ett gränsöverskridande fordringsanspråk inom EU – dvs. om borgenären och gäldenären bor i olika medlemsstater – kan borgenären ansöka om ett europeiskt betalningsföreläggande. För gäldenärer bosatta i Sverige görs detta hos Kronofogdemyndigheten, se lagen (2008:879) om europeiskt betalningsföreläggande. Borgenären har rätt till ersättning för ett sådant förfarande på motsvarande sätt som gäller enligt den vanliga summariska processen.

Borgenären kan också vända sig till domstol för att få fordringen fastställd i en dom. Rätten till ersättning för kostnader regleras i sådana fall i rättegångsbalken (18 kap.). Har borgenären vänt sig direkt till domstol trots att fordringen är obestridd, är rätten till ersättning begränsad till vad som skulle ha utgått om målet i stället hade avgjorts genom den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten (18 kap. 3 a §). I övriga fall har borgenären normalt rätt till full ersättning för alla skäligena kostnader för rättegångens förberedande och talans utförande samt arvode till ombud eller biträde. Även vissa utomrättsliga åtgärder, t.ex. förlikningsförhandlingar, som har omedelbar betydelse för partens talan, räknas som en ersättningsgill rättegångskostnad (18 kap. 8 §). Om målet i domstol endast gäller ett mindre värde, är borgenärens rätt till ersättning i vissa avseenden beloppsmässigt begränsad (18 kap. 8 a §).

Utsökningskostnader

Betalar inte gäldenären frivilligt trots att det finns ett utslag eller en dom, kan borgenären vända sig till Kronofogdemyndigheten för verkställighet (utsökning). En borgenärs kostnader i utsökningsförfarandet kan delas in i dels *processkostnader*, bl.a. för upprättande av en verkställighetsansökan, dels *förrättningskostnader* som Kronofogdemyndigheten debiterar för sina åtgärder.

En borgenär har ingen lagstadgad möjlighet att få ersättning för sina processkostnader hos Kronofogdemyndigheten. Denna ordning motiverades utförligt i förarbetena till utsökningsbalken. Det pekades t.ex. på att dessa kostnader är begränsade på grund av

Kronofogdemyndighetens långtgående skyldighet att på eget initiativ efterforska tillgångar hos gäldenären.¹¹

Staten tar ut ersättning för förrättningskostnader genom utsökningsavgifter enligt förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten. Grundavgiften för en ansökan om utmätning eller verkställighet uppgår till 600 kronor (6 §). Det kan även tillkomma avgifter som förberedelseavgift, försäljningsavgift och särskild avgift (2 §). Borgenären kan vara skyldig att betala förrättningskostnaderna i förskott, men har sedan som huvudregel rätt att få ersättning från gäldenären (4 §).

Om ett utsökningsmål överklagas till domstol, kan gäldenären enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden (32) förpliktas att betala borgenärens processkostnader vid domstolen.

4.6 Återtagandeförbehåll

Både 2000 års och 2011 års direktiv innehåller krav på att en säljare ska ha möjlighet att behålla sin rätt till sålda varor tills full betalning erlagts, om parterna uttryckligen avtalat om detta. Återtagandeförbehåll erkänns enligt svensk rätt (se bl.a. rättsfallen NJA 1959 s. 590 och NJA 1974 s. 660). I lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. finns också bestämmelser om sådana förbehåll (se främst 7–10 §§). Vid genomförandet av 2000 års direktiv bedömdes svensk rätt uppfylla direktivets krav om återtagandeförbehåll och det fanns alltså inte något behov av författningsändringar.¹²

4.7 Skyndsam indrivning av obestridda fordringar

Kravet i 2000 års direktiv om att nationell rätt ska erbjuda möjlighet till skyndsam indrivning av obestridda fordringar finns även i 2011 års direktiv. En exekutionstitel ska normalt erhållas inom 90 dagar från det att borgenären väckte talan. Svensk lagstiftning föreskriver ingen fast tidsgräns som anger hur snabbt en borgenär ska ha rätt till en exekutionstitel för en obestridd fordring. Den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten erbjuder dock en möjlighet till snabb handläggning (se lagen [1990:746] om

¹¹ Se prop. 1980/81:8 s. 827 f. och Ds. 2001:56 s. 61.

¹² Se prop. 2001/02:132 s. 41 f.

betalningsföreläggande och handräckning respektive lagen om europeiskt betalningsföreläggande).

Vid genomförandet av 2000 års direktiv ansågs den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten uppfylla direktivkravet på skyndsamt indrivning av obestridda fordringar.¹³ Förhållandena har inte ändrats i någon nämnvärd utsträckning sedan dess. Enligt statistik från Kronofogdemyndigheten för år 2010 är andelen mål som avslutas inom tre månader drygt 82 procent. År 2000 uppgick motsvarande andel till 86 procent. I den redovisade tremånadersperioden ingår även tiden för eventuella kompletteringar och delgivning av handlingarna, vilket inte ska räknas in i den tidsgräns som anges i 2011 års direktiv (jfr artikel 10.3).¹⁴

4.8 Oskäligen avtalsvillkor

Inledning

Principen om avtalsfrihet är kopplad till principen om avtalsbundenhet (*pacta sunt servanda*). Eftersom parterna fritt får komma överens om att ingå avtal och om vilket innehåll det ska ha, bör de även vara skyldiga att hålla sig till det som överenskommit. Trots detta finns det situationer när det som avtalats inte kan tillåtas gälla fullt ut. Det gäller t.ex. om avtalet innehåller oskäligen villkor.

Såväl 2000 års som 2011 års direktiv innehåller civilrättsliga och marknadsrättsliga regler med syfte att skydda borgenären mot oskäligen betalningsvillkor. De civilrättsliga bestämmelserna får betydelse i det enskilda fallet, medan den marknadsrättsliga regleringen har till syfte att skydda borgenärerna som kollektivt mot oskäligen villkor.

I svensk rätt kan oskäligen avtalsvillkor lämnas utan avseende eller jämkas enligt den civilrättsliga regleringen i avtalslagen (36 §). En marknadsrättslig förbudstalan mot ett oskäligt villkor kan föras enligt avtalsvillkorlagen. I det följande redogörs för dels den civilrättsliga lagstiftningen om oskäligen avtalsvillkor, dels motsvarande marknadsrättsliga bestämmelser.

¹³ Se prop. 2001/02:132 s. 42 f.

¹⁴ Årsredovisning Kronofogdemyndigheten 2010, s. 17, jfr Årsredovisning för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet, Budgetåret 2000, Riksskatteverket, s. 3.

Civilrättsliga bestämmelser

Den viktigaste civilrättsliga bestämmelsen när det gäller kontroll av oskäliga avtalsvillkor är 36 § avtalslagen, den s.k. generalklausulen. Enligt detta lagrum får ett avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalet tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Om villkoret har sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt ska gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid bedömningen ska särskild hänsyn tas till skyddsbehovet för den som är konsument eller annars underlägsen avtalspart.

Vid oskälighetsbedömningen ska ett enskilt villkor bedömas mot bakgrund av avtalet som helhet,¹⁵ dvs. vid ”en samlad bedömning av omständigheterna i målet”.¹⁶

Generalklausulen torde inte vara direkt tillämplig på oskäliga sedvänjor; bestämmelsen gäller bara avtalsvillkor. Sådana sedvänjor kan emellertid enligt allmänna rättsprinciper jämkas eller lämnas utan avseende på motsvarande sätt som gäller för avtalsvillkor.¹⁷

Rättsföljden vid oskälighet är enligt 36 § jämkning eller ogiltighet. Som exempel på jämningsåtgärder som domstolen kan vidta anges i förarbetena nedsättning av viten och skadeståndsbelopp eller förlängning av avtalade frister.¹⁸ Om det oskäliga avtalsvillkoret i stället lämnas utan avseende, torde i stället dispositiv rätt tillämpas.

Civilrättslig ogiltighet kan även bli följden om en dominerande aktör på en marknad påtvingar en annan marknadsaktör oskäliga avtalsvillkor. Ett sådant agerande kan nämligen bedömas som en konkurrensbegränsande åtgärd eller ett missbruk av ett företags dominerande ställning i strid med konkurrenslagen (2008:579).¹⁹

Vid genomförandet av 2000 års direktiv konstaterades att generalklausulen kan tillämpas på avtalsvillkor om bl.a. påföljder vid sena betalningar. Rättsföljden enligt 36 § avtalslagen – att oskäliga villkor får jämkas eller lämnas utan avseende – bedömdes uppfylla direktivets krav att en grovt oskälig överenskommelse inte ska vara verkställbar.

¹⁵ Se prop. 1975/76:81 s. 106.

¹⁶ Se bl.a. Högsta domstolens resonemang i rättsfallet NJA 1988 s. 230.

¹⁷ Se uttalanden i förarbetena till köplagens 3 §, prop. 1988/89:76 s. 66 samt bl.a. Håstad, Den nya köprätten, femte upplagan, s. 33.

¹⁸ Se prop. 1975/76:81 s. 110.

¹⁹ Se 2 kap. 1 och 7 §§, prop. 1975/76:81 s. 122 f. och prop. 2004/05:117 s. 21.

Dessutom konstaterades att svensk rätt går längre än direktivet, eftersom jämkning enligt generalklausulen inte kräver att oskäligheten är grov.²⁰

Enligt 2000 års direktiv skulle oskälighetsbedömningen göras med utgångspunkt i bl.a. handelsbruk, produktens beskaffenhet och om det finns objektiva skäl att avvika från direktivets bestämmelser. Dessa omständigheter kan även beaktas vid tillämpning av generalklausulen, som därför ansågs uppfylla direktivets krav. Det bedömdes således inte nödvändigt med några lagändringar till följd av direktivets civilrättsliga krav avseende oskäliga betaltvillkor.²¹

Marknadsrättsliga regler

I avtalsvillkorslagen anges att om ett villkor som en näringsidkare ställer upp när han ingår eller avser att ingå avtal med en annan näringsidkare är att anse som oskäligt, kan Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i fortsättningen ställa upp samma eller väsentligen samma villkor i liknande fall (1 § första stycket). Vid genomförandet av 2000 års direktiv infördes ett andra stycke till paragrafen. Genom tillägget utökades tillämpningsområdet till att omfatta även villkor som ställs upp när staten, en kommun eller ett annat offentligt organ tillhandahåller varor eller tjänster mot betalt.²²

Den särskilda regleringen för myndigheter är tillämplig endast när det allmänna är gäldenär. En partsneutral bestämmelse övervägdes, men det bedömdes att det inte var lämpligt eftersom ett offentligt organ sällan levererar varor eller tjänster på affärsmässiga villkor. Det angavs att konsekvenserna av en partsneutral reglering därför skulle vara svårförutsedda samtidigt som det bedömdes vara tveksamt om det fanns något egentligt behov. Det poängterades att situationer då det allmänna driver verksamhet av ekonomisk natur omfattas av lagrummets första stycke, oavsett om det allmänna uppträder som köpare eller säljare.²³

Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt enligt avtalsvillkorslagen, ska särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Förbud ska meddelas endast om det är påkallat från allmän synpunkt (2 §).

²⁰ Se prop. 2001/02:132 s. 37 ff.

²¹ Se prop. 2001/02:132 s. 37 ff.

²² Se prop. 2001/02:132 s. 39 f.

²³ Se prop. 2011/02:132 s. 39 f.

I förarbetena anges att för att ett förbud ska vara påkallat, ska det kunna antas att ett visst avtal eller villkor kommer att användas under liknande omständigheter mot andra näringsidkare. Om det inte finns skäl för ett sådant antagande, bör Marknadsdomstolen lämna talan utan bifall.²⁴

Vid genomförandet av 2000 års direktiv konstaterades att de omständigheter som enligt direktivet ska beaktas vid prövningen av ett betaltingsvillkors skälighet, ingår i avtalsvillkorslagens bedömningsgrunder. Att lagen innehåller en begränsning om att ett förbud ska vara påkallat från allmän synpunkt, ansågs förenligt med direktivet.²⁵

Frågor om förbud enligt avtalsvillkorslagen ska tas upp efter ansökan (3 §). En ansökan får göras av en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella avtalsvillkoret har ställts upp eller av en sammanslutning av näringsidkare. Som ett led i genomförandet av 2000 års direktiv fick även sammanslutningar som har ett befogat intresse av att företräda näringsidkare möjlighet att föra en förbudstalan.²⁶

²⁴ Se prop. 1983/84:92 s. 20 ff.

²⁵ Se prop. 2001/02:132 s. 40.

²⁶ Se prop. 2001/02:132 s. 41.

5 Betalningsvillkor i övriga nordiska länder

5.1 Inledning

Samtliga EU-länder har haft en skyldighet att genomföra 2000 års direktiv i den nationella lagstiftningen. Vad gäller de nordiska länderna har även Norge och Island, i enlighet med EES-avtalet, införlivat direktivet.

Lagstiftningen kring betalningsvillkor är i stora delar överensstämmande i de nordiska länderna. Detta är en följd av att det på det civilrättsliga området har eftersträvat en nordisk rättslikhet. I detta kapitel redovisas kortfattat de nordiska ländernas lagstiftning om betalningstider, dröjsmålsränta, ersättning för indrivningskostnader och oskäligen betalningsvillkor.

5.2 Betalningstider

I övriga nordiska länder gäller, liksom i Sverige, huvudregeln att om parterna inte avtalat annat, ska betalning ske när borgenären kräver det. Denna princip är bl.a. fastslagen i ländernas köplagar.¹ På vissa områden finns särskilda regler om när en fordran senast ska betalas. Några generella regler som anger längsta betalningstider vid handelstransaktioner finns emellertid inte i de nordiska länderna. Inte heller finns det bestämmelser som anger hur länge en vara eller tjänst som längst får undersökas innan betalning ska ske.

¹ Den finländska köplagen (1987-03-27, nr. 355), den danska købeloven (2003-03-28, nr. 237), den norska kjøpsloven (1988-05-13, nr. 27) och den isländska lög um lausafjárkaup (2000-05-16, nr. 50).

5.3 Dröjsmålsränta

Regler om dröjsmålsränta finns i de nordiska ländernas räntelagar.² Dessa lagar är dispositiva, med vissa undantag för konsumentförhållanden. Räntelagarna innehåller således inte tvingande regler om rätt till dröjsmålsränta eller om dröjsmålsräntans nivå.

De nordiska länderna har i princip överensstämmande lagstiftning om rätten till dröjsmålsränta. Enligt den isländska lagstiftningen ska dock ränta börja löpa efter en månad, i stället för efter 30 dagar som gäller i övriga länder.

I Norge, Danmark och Finland fastställs dröjsmålsräntan på samma sätt som i Sverige, dvs. vid två tillfällen per år, medan den i Island bestäms månatligen. Till skillnad från Sverige är räntenivån i övriga nordiska länder den tillämpliga referensräntan med ett tillägg av sju procentenheter.

5.4 Ersättning för indrivningskostnader

Finland

Enligt finländsk rätt ska gäldenären ersätta skäligena kostnader som indrivningen orsakat borgenären, oberoende av om fordran drivs in av borgenären själv eller av en uppdragstagare för borgenärens räkning. När skäligheten bedöms ska fordringens storlek, mängden utfört arbete, ändamålsenligheten i indrivningen och övriga omständigheter beaktas. Det finns vissa maxbelopp när det gäller ersättning för indrivning av konsumentfordringar. För övriga fordringar finns det inget fastställt tak för ersättningsnivån. Gäldenärens ställning bedöms tryggas tillräckligt väl genom allmänna bestämmelser om god indrivningssed och regler om att indrivningskostnader ska vara skäligena. Till god indrivningssed hör att gäldenären inte ska orsakas oskäligena eller onödigena kostnader.³

² Den finländska räntelagen (1982-08-20, nr. 633), den norska lov om renter ved forsinket betaling m.m., forsinkelsesrenteloven, (1976-12-17, nr. 100), den danska lov om renter ved forsinket betaling m.v. (2002-09-04, nr. 743) och den isländska lög um vexti og verðtryggingu (2001-05-26, nr. 38).

³ Lagen om indrivning av fordringar (1999-04-22, nr. 513).

Danmark

Enligt dansk rätt har borgenären rätt till ersättning för skäligen och relevanta indrivningskostnader.⁴ För en betalningspåminnelse får borgenären debitera högst 100 danska kronor. Högst tre påminnelser är ersättningsgilla och intervallet mellan påminnelserna ska vara minst tio dagar.

I förordningen finns bestämmelser om andra utomrättsliga indrivningskostnader samt om maxbeloppen för gäldenärens totala kostnadsansvar vid indrivningen av en och samma fordran. Maxbeloppen för egeninkasso varierar mellan 250 och 3 650 danska kronor för fordringar upp till 500 000 danska kronor. För fordringar som överstiger 500 000 danska kronor, kan borgenären kräva ersättning vid egeninkasso med upp till 3 650 danska kronor plus 0,67 procent av den del som överstiger 500 000 danska kronor. Vid uppdragsindrivning varierar ersättningen mellan 350 och 5 500 danska kronor för fordringar upp till 500 000 danska kronor. För fordringar som överstiger 500 000 danska kronor gäller ett extra tillägg på en procent av det överskjutande beloppet.

Norge

Enligt norsk rätt är gäldenären skyldig att ersätta nödvändiga kostnader som orsakats antingen vid borgenärens egna indrivningsåtgärder (egeninkasso) eller vid användning av inkassobolag (uppdragsinkasso). Gäldenären behöver dock inte ersätta kostnaderna, om gäldenären har invänt mot fordringen och invändningen hade varit befogad att utreda innan indrivningen påbörjades. Betalningsskyldigheten kan även bortfalla om förfarandet vid indrivningen stridit mot god indrivningssed och lag. Detsamma gäller om gäldenären betalar skulden inom den tid som anges i inkassokravet.⁵

Ersättningen för indrivningsåtgärder är beloppsmässigt begränsad. Som grund för beräkningen av ersättningsbeloppen används en grundtaxa (inkassosats) som justeras årligen. År 2012 är inkassosatsen 620 norska kronor.⁶ En skriftlig betalningspåminnelse och en inkassovarning ersätts med högst 62 norska kronor samt inkassokrav med

⁴ Se rättelagen och förordningen bekendtgørelse om udenretlige inddrivelseomkostninger i anledning af forsinket betaling (2002-07-12 nr. 601).

⁵ Lov om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav, inkassoloven (1988-05-13 nr. 26) och forskrift til inkassoloven m.m. (1989-07-14 nr. 562).

⁶ Se forskrift om inkassosatsen (2011-12-15 nr. 1390).

186 norska kronor. Nya påminnelser, varningar eller krav ersätts först när det gått sex månader från den senaste indrivningsåtgärden.

Det finns tabeller med högsta tillåtna ersättning för indrivning i ett utomrättsligt förfarande. Beroende på fordringens storlek kan ersättning utgå med högst mellan 310 och 4 960 norska kronor. Om kravet överlämnats till inkassobyrå och betalningsförseningen överstiger 28 dagar, dubblas ersättningsnivåerna.

Island

Rätten till ersättning för indrivningskostnader framgår av inkassolagen och en förordning om indrivningskostnader. Borgenären är berättigad till ersättning för skäligen och rimligen indrivningskostnader. Ersättningen är dock begränsad till vissa belopp. Betalningspåminnelse ersätts med högst 950 isländska kronor. För inkassokrav varierar ersättningen mellan 1 300 och 5 900 isländska kronor, beroende på fordringens storlek. Upp till tre inkassokrav är ersättningsgilla och intervallet mellan dessa måste vara minst tio dagar. En telefonpåminnelse ersätts med 550 isländska kronor. Om en skriftlig överenskommelse om skulden upprättas kan maximalt 2 700 isländska kronor utgå.⁷

5.5 Oskäligen betalningsvillkor

I samtliga nordiska länder finns en möjlighet att enligt 36 § i ländernas avtalslagar jämka eller ogiltigförklara oskäligen avtalsvillkor⁸. På motsvarande sätt som enligt svensk rätt är det även i övriga nordiska länder möjligt att marknadsrättsligt föra talan om förbud mot oskäligen avtalsvillkor.⁹

⁷ Se Innheimtulög (2008-06-12 nr. 95) samt reglugerð um hámarksfjárhæð innheimtukostnaðar o.fl. (2009 nr. 37) och reglugerð um breytingu á reglugerð nr. 37/2009 um hámarksfjárhæð innheimtukostnaðar o.fl. (2010 nr. 133).

⁸ Den finländska lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (1929-06-13 nr. 228), den danska lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område (1996-08-26 nr. 781), den norska lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (1918-05-31 nr. 4) och den isländska lög um sammingsgerð, umboð og ógilda löggerninga (1936-02-01 nr. 7).

⁹ I finländsk rätt finns bestämmelser om detta i lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare (1993-12-03 nr. 1062), i dansk rätt i markedsføringsloven (2012-01-20 nr. 58) och i norsk rätt i räntelagen.

6 Allmänt om genomförandet av direktivet

Bedömning: 2011 års direktiv bör genomföras på ett sätt som ansluter till svensk rätts terminologi och systematik. Lösningarna bör ligga i linje med gällande principer och så långt som möjligt införas i befintliga författningar. Direktivet bör alltså inte genomföras i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner.

De bestämmelser som införs bör begränsas till att gälla vid kommersiella handelstransaktioner om det inte finns vägande skäl för ett bredare tillämpningsområde. I den mån direktivet medger en dispositiv reglering bör även de nya bestämmelserna i svensk rätt vara dispositiva.

Svensk rätt uppfyller direktivets allmänna krav på att det ska finnas både civilrättsliga och marknadsrättsliga möjligheter att angripa oskäligen betalningsvillkor.

6.1 Utgångspunkter

Direktiv är rättsakter som EU-institutioner riktar till medlemsstaterna och som syftar till att få till stånd samordnade regler. Ett direktiv är bindande när det gäller det resultat som ska uppnås genom direktivet, men överlåter till medlemsstaterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet (artikel 288 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt¹). Det innebär att medlemsstaterna inte är bundna av direktivets terminologi och systematik. Det avgörande är att nationell rätt uppnår det resultat i sak som direktivet eftersträvar.

¹ EUT C 83, 30.3.2010 s. 47.

Ett genomförande av ett direktiv i svensk rätt kräver inte att direktivbestämmelserna återges ordagrant i lagstiftningen. Medlemsstaterna har dock ett ansvar att se till att direktivet tillämpas fullt ut på ett tillräckligt klart och precist sätt. Enskilda ska ha möjlighet att identifiera sina rättigheter enligt direktivet och ska kunna göra dessa rättigheter gällande i domstol. Medlemsstaterna ska också verka för en enhetlig tolkning och tillämpning av EU-rätten. Särskilt viktigt är detta när det gäller direktiv som syftar till att säkerställa en väl fungerande inre marknad. En likartad tolkning och tillämpning av reglerna bidrar till att erbjuda näringsidkare goda konkurrensvillkor.

Ytterst är det EU-domstolen som är behörig att fastställa innebörden av unionsrätten. Innan så sker går det inte att med säkerhet veta hur en viss bestämmelse i direktivet ska tolkas. Det är därför inte möjligt för de nationella lagstiftarna att göra auktoritativa uttalanden om direktivets exakta innebörd. Lagrådet har dock pekat på att det är naturligt och önskvärt att lagstiftaren ändå anger skälen till varför en viss lösning har valts. De rättstillämpande organen får därefter värdera dessa uttalanden. Om det skulle vara motiverat, kan domstolarna inhämta förhandsavgöranden från EU-domstolen.²

Utredningens huvuduppgift när det gäller genomförandet av 2011 års direktiv är att anpassa svensk rätt till direktivets krav. Så långt det är möjligt, bör regleringen ansluta till den svenska lagstiftningens terminologi och systematik. Lösningarna bör ligga i linje med gällande principer och passa in i befintliga författningar. Dessutom bör en klar och enkel lagstiftning eftersträvas. Lagtekniskt komplicerade, eller nydanande, lösningar kräver att företagen gör kvalificerade bedömningar av hur lagstiftningen ska tolkas. Denna typ av överväganden innebär ökade transaktionskostnader och leder till osäkerhet hos marknadsaktörerna, vilket inte är samhällsekonomiskt önskvärt.

Reglerna i direktivet får betydelse för betalningar inom hela EU-området. Unionens inre marknad omfattar ett område utan inre gränser och med fri rörlighet för varor och tjänster i syfte att underlätta handelstransaktioner inom EU. En utgångspunkt vid genomförandet av direktivet bör därför vara intresset av att direktivbestämmelserna tolkas och genomförs på ett likartat sätt i hela EU. Som en led i det strävandet finns det skäl att försöka uppnå en så enhetlig tolkning som möjligt inom Norden. Detta är särskilt ange-

² Se Lagrådets yttrande i prop. 2001/02:121 s. 193.

läget med tanke på den omfattande handel som förekommer mellan de nordiska länderna. Ett samordnat nordiskt genomförande av direktivet kan också göra det lättare att få gehör för nordiska lösningar vid lagstiftningsarbete på närliggande områden i EU. Det har naturligtvis också ett värde i sig om den nordiska rättslikheten på förmögenhetsrättens område kan upprätthållas och helst förstärkas.

Vi gör våra överväganden med beaktanden av dessa grundläggande utgångspunkter.

6.2 En särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner?

2011 års direktiv ställer krav på medlemsstaterna att säkerställa bl.a. vissa längsta betalningsperioder vid handelstransaktioner samt att borgenären ska ha rätt till dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader vid betalningsförseningar. Som kommer att framgå uppfyller svensk rätt inte fullt ut direktivets krav och dessa krav spänner över ett brett område. Ett till synes enkelt sätt att genomföra 2011 års direktiv är att införa samtliga, eller så gott som samtliga, bestämmelser i en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner. Genom att i en sådan lag nära anknyta till direktivets ordalydelse och struktur, kan säkerställas att svensk rätt uppfyller vad unionsrätten kräver.

En särskild lag minskar de problem av rättssystematisk natur som med nödvändighet uppstår när nya bestämmelser ska infogas i ett redan befintligt regelverk. I detta fall uppkommer sådana problem t.ex. när det gäller frågan om hur betalningsvillkor vid kommersiella tjänstetransaktioner ska regleras; Sverige saknar nämligen lagstiftning på området (jfr köplagen som gäller vid kommersiella köp av varor).

Metoden med en särskild lag har kommit till användning vid genomförandet av vissa tidigare EU-direktiv. Vid genomförandet av personuppgiftsdirektivet³ konstaterades att direktivets bestämmelser var klara och att de kunde grunda rättigheter för enskilda, t.ex. i form av en skadeståndstalan. Datalagskommittén ansåg det därför nödvändigt att hålla sig tämligen strikt till direktivets text och struktur.⁴ Arbetet utmynnade i personuppgiftslagen (1998:204).

³ 95/46/EG, EGT L 281, 23.11.1995, s. 31.

⁴ SOU 1997:39 s. 191 ff.

Även det s.k. e-handelsdirektivet⁵ ansågs mest lämpligt att genomföra i form av en särskild lag, som anknöt nära till direktivtexten. I propositionen uttalades att det med hänsyn till direktivets komplexa och delvis detaljerade karaktär var ofrånkomligt att delar av direktivet mer eller mindre ordagrant måste införas i lagstiftningen. Det konstaterades *att* många av de regler som behövde införas inte passade in rättssystematiskt i någon befintlig lag utan krävde en ny lag, *att* direktivet gav upphov till speciella problem som krävde speciella lösningar *och att* genomförandet av direktivet därför till största delen borde ske genom en ny horisontell speciallag om informationssamhällets tjänster.⁶ I lagstiftningsärendet ansåg Lagrådet att metoden fick godtas och uttalade bl.a. att i det läge som förelåg – direktivet hade inte genomförts i tid – fanns det i praktiken inte någon annan utväg än att tillskapa en ny lag för att lösa anpassningsproblemet.⁷

Att genomföra 2011 års direktiv genom en särskild lag innebär emellertid även påtagliga nackdelar. Direktivets bestämmelser tar sikte på i grunden civilrättsliga frågor som betalningstider och räntor. Det finns en befintlig reglering av dessa frågor i central förmögenhetsrättslig lagstiftning. Denna lagstiftning bygger på en över tid utarbetad balans mellan olika relevanta intressen. På förmögenhetsrättens område kännetecknas en god lagstiftning av att den beaktar och balanserar grundläggande intressen som avtalsfrihet, förutsebarhet, rättvisa i det enskilda fallet, neutralitet mellan olika marknader och aktörer samt långsiktighet och sunda marknadsförhållanden. EU-direktiv har med nödvändighet ett annat anslag; ett särskilt problem eller intresse står i fokus i det enskilda direktivet.

I 2011 års direktiv ligger fokus på problemet med sena betalningar och de konsekvenser detta får för borgenärerna. Om direktivet genomförs i form av en särskild lag, med uttalat syfte att tillvarata borgenärens intressen, blir det svårt att uppnå en rimlig balans mellan olika relevanta intressen (mellan köpare och säljare eller mellan borgenär och gäldenär). Om 2011 års direktiv i stället genomförs inom ramen för befintlig lagstiftning, kan den jämvikt mellan intressen som redan finns i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen bättre tas tillvara. Det samlade resultatet blir därmed mer balanserat. En sådan lösning underlättar dessutom möjligheten att knyta an till allmänt accepterade tolkningsmetoder.

⁵ 2000/31/EG, EGT L 178, 17.7.2000, s. 1.

⁶ Se prop. 2001/02:150 s. 52.

⁷ Se prop. 2001/02:150 s. 159 f.

När det gäller intresset av en balanserad lagstiftning finns skäl att framhålla att 2011 års direktiv gäller betalning för varor och tjänster. Som framgått saknas i Sverige en sammanhållen lagstiftning som reglerar kommersiella tjänstetransaktioner, dvs. en motsvarighet till köplagen vid tillhandahållandet av en tjänst. En särskild lag om betalningsvillkor vid tjänstetransaktioner skulle alltså utgöra den enda regleringen på området. Denna lagstiftning skulle ha till uttalat syfte att stärka säljarens/borgenärens position i förhållande till köparen/gäldenären. Detta kan leda till obalans mellan olika i och för sig skyddsvärda intressen på tjänstemarknaden.

Om metoden med en särskild horisontell lag används frekvent vid genomförande av EU-direktiv, kommer den nationella rättsordningen att på sikt bli fragmentiserad. Varje särskild fråga skulle få en egen lag. Förhållandet mellan den särskilda lagen och den lagstiftning som redan finns på området måste emellertid under alla förhållanden beaktas. För att sluta ett avtal om en affärstransaktion eller avgöra en tvist måste därför ett flertal, delvis överlappande, lagar beaktas. Detta leder till transaktionskostnader i samhället. Svårigheten att överblicka regelverket minskar också lagstiftningens möjlighet att fungera handlingsdirigerande och tvistelösande.

Slutligen kan pekas på den egendomligheten att en speciallag i detta fall skulle medföra att betalningsvillkoren avseende en betydande del av de varu- och tjänstetransaktioner som sker i samhället, inte skulle regleras i den centrala förmögenhetsrättsliga lagstiftningen (räntelag, köplag etc.).

Vi har vid en samlad bedömning funnit att så starka skäl talar emot en särskild lagstiftning om betalningsvillkor vid handels- och tjänstetransaktioner, att vi anser att den metoden inte bör väljas i detta fall. 2011 års direktiv bör i stället – trots de rättstekniska svårigheter detta medför – genomföras i svensk rätt genom att befintlig lagstiftning ändras och kompletteras.

6.3 Direktivkravens tillämpningsområde vid genomförandet

Direktivet gäller bara handelstransaktioner

Direktivet gäller för handelstransaktioner, dvs. leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning mellan företag eller mellan företag och myndigheter, under förutsättning att det är

myndigheten som är gäldenär. Eftersom det är fråga om minimikrav, kan dock de bestämmelser som föreslås ges ett bredare tillämpningsområde. I våra kommittédirektiv framhålls att som en följd av intresset av en marknadsneutral lagstiftning, ska eftersträvas att den svenska regleringen inte i onödan delas upp beroende på vilket slags partsförhållande eller vilken transaktion det är fråga om. En särskild reglering med en mer begränsad verkan i svensk rätt kan dock i vissa fall vara att föredra. Vi får därför lämna förslag som innebär att direktivets bestämmelser ges ett större tillämpningsområde i svensk rätt än vad som krävs, eller som innebär att särregleringar skapas, men endast om det finns tillräckligt tungt vägande skäl för detta.

Vilka rättssubjekt bör omfattas av en reglering?

En grundläggande fråga är om det vid genomförandet finns skäl att låta bestämmelserna få ett bredare tillämpningsområde än vad som följer av direktivet. De nya bestämmelserna skulle kunna gälla även vid t.ex. konsumentköp och i fordringsförhållanden mellan privatpersoner.

Regler som omfattar alla rättssubjekt – företag, konsumenter, myndigheter etc. – blir givetvis mer pedagogiska och lagtekniskt lättillgängliga än regler som förses med undantag och avgränsningar. Sådana undantag och avgränsningar riskerar att leda till tolkningsproblem. Generellt tillämpliga bestämmelser bidrar också till en marknadsneutral lagstiftning.

Det går emellertid inte att bortse från att 2011 års direktiv är inriktat på kommersiella förhållanden (i ingresspunkt 8 anges särskilt att direktivet inte bör omfatta konsumenter). Bestämmelserna är utformade till skydd för borgenären. En konsument, som ju normalt befinner sig i gäldenärsrollen, skulle därför drabbas negativt av att omfattas av regleringen. Det har inte framkommit att det finns ett behov av att skydda näringsidkare mot konsumenters betalningsförseningar genom så kraftfulla åtgärder som det trots allt är fråga om (i form av längsta betalningsperioder och ökade kostnader vid betalningsförseningar). Det marknadsneutrala argumentet för generella bestämmelser har inte heller samma tyngd i konsumentens sammanhang.

De skäl som finns för att genom lagstiftning verka för snabbare betalningar – t.ex. förbättrad likviditet för små och medelstora

företag – har liten bäring när det gäller transaktioner mellan privatpersoner. Det är därför svårt att se någon anledning att låta denna typ av transaktioner (t.ex. köp av begagnade saker) omfattas av det regelverk som följer av 2011 års direktiv.

En annan fråga är om bestämmelserna som gäller företag även bör omfatta myndigheter som är borgenärer. Direktivets strängare regler för myndigheter avser enbart de situationer då myndigheten befinner sig i gäldenärsrollen (artikel 4). I det sammanhanget kan konstateras att myndigheter som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur är att bedöma som näringsidkare enligt svensk civilrätt.⁸ Det saknas skäl att i detta fall frånga denna ordning. En myndighet som i borgenärsställning agerar som näringsidkare, kommer alltså att omfattas av de nya bestämmelserna för företag.

Direktivet hindrar i och för sig inte att myndigheter i borgenärsställning generellt ges samma rättigheter som företag. Frågan är emellertid om en sådan ordning vore lämplig. Förhållandena är mer mångfasetterade och därmed svårare att överblicka när myndigheten inte agerar i egenskap av näringsidkare (dvs. när det inte är fråga om yrkesmässig verksamhet av ekonomisk natur). Det förekommer t.ex. ofta offentligrättsliga inslag och skattefinansiering. Det finns inte heller något egentligt skyddsbehov för myndigheter som motiverar ett förstärkt skydd. Vi gör därför samma bedömning som vid genomförandet av 2000 års direktiv och anser inte att bestämmelserna för näringsidkare generellt ska tillämpas även för myndigheter i borgenärsrollen.⁹

Vår sammanfattande bedömning är att det allmänt framstår som mest lämpligt att begränsa de nationella bestämmelsernas räckvidd till att enbart omfatta handelstransaktioner i enlighet med 2011 års direktiv. Det bör därför krävas skäl av viss tyngd, för att låta en bestämmelse få ett bredare tillämpningsområde än vad som följer av direktivet.

⁸ Prop. 2001/02:132 s. 45.

⁹ Prop. 2001/02:132 s. 31 f. och 40.

Vilka typer av fordringar bör omfattas av en reglering?

Direktivet gäller endast fordringar som avser betalning för varor eller tjänster. Fordringar till följd av köp av fast egendom eller immateriella rättigheter faller exempelvis inte inom direktivområdet.¹⁰

Intresset av en marknadsneutral lagstiftning, som omfattar alla typer av fordringar, talar för en generell regel. Som nämnts ska inte heller det pedagogiska värdet av en lättillgänglig regel underskattas. En uppdelning riskerar att leda till osäkerhet om vilka regler som är tillämpliga i ett enskilt fall och bidrar på så sätt till transaktionskostnader. Det skyddsvärda i att behålla en mindre borgenärsvänlig reglering för kommersiella fordringar utanför direktivområdet kan dessutom ifrågasättas.

Samtidigt är det otvivelaktigt så att direktivet är utformat med tanke på fordringar till följd av leveranser av varor och tjänster. Konsekvenserna av ett generellt tillämpningsområde kan vara svåra att överblicka. Ett exempel är fordringar till följd av olika former av finansiella instrument, där vissa direktivbestämmelser om betalningsperiodens längd skulle kunna skapa problem. Det har inte heller framkommit att det skulle finnas problem med sena betalningar utanför direktivområdet. Slutligen bör beaktas att ett generellt utökat tillämpningsområde innebär en inskränkning av avtalsfriheten, vilket bör kräva goda skäl.

Vår uppfattning är sammantaget att det bör krävas skäl av viss tyngd, för att låta en bestämmelse gälla andra fordringar än sådana som avser betalning för varor och tjänster.

6.4 En tvingande eller dispositiv reglering?

I några fall är direktivets bestämmelser tvingande och måste därför få en tvingande utformning när de genomförs i svensk rätt. Andra bestämmelser ger däremot parterna mer eller mindre beslututrymme. Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv, finns det dock i och för sig inte något hinder mot att i nationell rätt göra även sådana regler tvingande. Parterna skulle då inte ha möjlighet att avtala om att bestämmelserna inte ska gälla.

För att syftet med 2011 års direktiv ska uppnås, att bekämpa sena betalningar, krävs att de åtgärder som genomförs är effektiva. Det kan argumenteras att om parterna tillåts avtala om att de nya

¹⁰ Se prop. 2001/02:132 s. 39.

bestämmelserna inte ska gälla, finns en risk att reformen inte får avsedd effekt. Denna risk är särskilt stor om det är fråga om ett ojämnt partsförhållande, t.ex. i fall när en liten underleverantör i princip bara har en kund. Detta kan sägas tala för en tvingande reglering.

Det finns emellertid även skäl som talar emot en tvingande lagstiftning. Till att börja med kan konstateras att betalningstiderna i svenskt näringsliv inte i sig ger skäl till några ingripande åtgärder (se kapitel 2). På ett mer allmänt plan kan konstateras att förmögenhetsrätten bygger på principen om avtalsfrihet (jfr kommittédirektiven, s. 5). Som nämnts kan principen motiveras med att det är marknadens aktörer som är mest lämpade att avgöra frågor om avtals ingående och innehåll (se kapitel 4). Detta förhållningssätt anses gynna både de kommersiella aktörerna och samhället i stort. Det måste beaktas att betalningsvillkoren bara är en av flera delar av ett avtal. En lång betalningsperiod kan vid en förhandling kompenseras med att säljaren t.ex. får ett bättre pris för varan eller tjänsten. Att med lagstiftning hindra marknadens aktörer att förhandla om delar av villkoren för en transaktion är därför problematiskt. Om svenska företags avtalsfrihet inskränks mer än vad som följer av direktivet, finns det också en risk för att deras konkurrenskraft försämras. De skulle t.ex. inte kunna erbjuda lika förmånliga betalningsvillkor som sina europeiska konkurrenter.

När det gäller problematiken med små underleverantörer som är beroende av en stor kund, finns det redan konkurrensrättsliga regler som ska förhindra ett missbruk av dominerande ställning (se avsnitt 4.8). Ytterligare tvingande civilrättsliga regler skulle i praktiken sannolikt inte underlätta för en underleverantör att, i förhållande till en dominerande motpart, kräva bättre betalningsvillkor. I detta sammanhang bör också beaktas att det finns verksamma civilrättsliga och marknadsrättsliga regler som kan användas för att angripa oskäligen avtalsvillkor. Vid oskälighetsbedömningen ska särskilt beaktas om avtalsförhållandet är ojämnt (se vidare avsnitt 4.8).

Sammanfattningsvis har vi gjort bedömningen att det i princip inte finns skäl att gå längre än vad direktivet kräver när det gäller att införa tvingande regler. I den mån direktivet medger en dispositiv reglering, bör alltså även de nya bestämmelserna i svensk rätt vara dispositiva.

6.5 Direktivets bestämmelser om oskäliga avtalsvillkor

Civilrättsliga krav

Direktivet ställer upp ett allmänt krav på att medlemsstaterna ska säkerställa att en borgenär har möjlighet att angripa ett grovt oskäligt avtalsvillkor eller bruk. Detta innefattar betalningsvillkor som reglerar tidpunkt eller period för betalning, räntesats för ränta vid sen betalning eller ersättning för indrivningskostnader (artikel 7.1). Ett villkor som är grovt oskäligt mot borgenären ska antingen inte vara ”verkställbart” eller ska ge ”upphov till skadeståndsskyldighet”. 2011 års direktiv är i denna del i sak överensstämmande med vad som föreskrevs i 2000 års direktiv.

Det finns i svensk rätt en generell möjlighet att angripa oskäliga avtalsvillkor genom den s.k. generalklausulen i 36 § avtalslagen (se den närmare redogörelsen i avsnitt 4.8); det krävs alltså inte att oskäligheten är grov. Bestämmelsen är tillämplig vid alla typer av avtal, dvs. även sådana där en myndighet är avtalspart. Oskäliga avtalsvillkor kan jämkas eller lämnas utan avseende. Som framhölls i samband med genomförandet av 2000 års direktiv får direktivets krav därmed anses vara uppfyllt, eftersom en överenskommelse som ”lämnas utan avseende” inte är ”verkställbart”. I det sammanhanget kan noteras att i det tidigare direktivet angavs att om en överenskommelse bedöms vara grovt oskälig ska de lagstadgade villkoren gälla, såvida inte de nationella domstolarna fastställer andra villkor som är skäliga (artikel 3.3). Att det inte längre uttryckligen anges att domstolen kan jämka villkor, innebär inte någon ändring i sak. Om en domstol jämkar oskäliga villkor och i stället fastställer andra villkor, ”verkställs” inte de oskäliga villkoren.

Enligt direktivet ska även oskäliga sedvänjor och bruk kunna angripas. Generalklausulen torde förvisso inte vara direkt tillämplig på oskäliga sedvänjor. Som framgår av avsnitt 4.8 kan emellertid sådana bruk enligt allmänna rättsprinciper jämkas eller lämnas utan avseende på motsvarande sätt som gäller för avtalsvillkor.¹¹ Denna princip får anses vara så etablerad att direktivets krav därigenom är uppfyllda.

De allmänna kraven i artikel 7.1, att grovt oskäliga betalningsvillkor ska kunna angripas civilrättsligt, uppfylls således i svensk

¹¹ Se uttalanden i förarbetena till köplagen, prop. 1988/89:76 s. 66 samt Håstad, Den nya köprätten, 2003, s. 33.

rätt. Det finns därför inte skäl att föreslå någon lagändring i denna del.

Utöver de allmänna kraven innehåller direktivet även ett par mer specifika bestämmelser om att vissa typer av betalningsvillkor i sig ska bedömas som oskäligen. Det gäller villkor om dels att ränta vid sen betalning inte får tas ut (artikel 7.2), dels att borgenären inte har rätt till ersättning för indrivningskostnader (artikel 7.3). Dessa frågor behandlas i anslutning till övervägandena angående ränta respektive indrivningskostnader (se avsnitt 8.3 respektive 9.6).

Marknadsrättsliga krav

Vid sidan av de civilrättsliga kraven ställer direktivet även krav på att det ska finnas en möjlighet att förhindra ett fortsatt bruk av grovt oskäligen betalningsvillkor (artikel 7.4). Dessutom finns en bestämmelse om talerätt i frågor om förbud mot grovt oskäligen villkor (artikel 7.5). Dessa marknadsrättsliga bestämmelser motsvarar fullt ut kraven i 2000 års direktiv (artikel 3.4 och 3.5). Vid genomförandet av det direktivet ändrades avtalsvillkorslagen så att lagen gäller även för villkor som en myndighet eller annat offentligt organ ställer upp vid handelstransaktioner. Dessutom gavs sammanslutningar med ett befogat intresse av att företräda näringsidkare rätt att föra talan om förbud mot avtalsvillkor vid Marknadsdomstolen.¹²

Vår bedömning är att svensk rätt genom de lagändringar som föranleddes av 2000 års direktiv uppfyller direktivets marknadsrättsliga krav. Det finns därför inte behov av någon lagändring.

¹² Se prop. 2001/02:132 s. 38 ff. Jfr dock viss kritik i kommissionens uppföljningsrapport Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments (Contract 30-CE0039936/00-92), s. 150.

7 Kortare betalningsperioder

7.1 Inledning

Bestämmelserna i 2000 års direktiv tog sikte på att bekämpa sena betalningar, dvs. en betalning som sker efter förfallodagen. En central del av direktivet var att säkerställa ett sanktionssystem vid sena betalningar, främst genom regler om dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Även om förfallodagen inte överskrids, kan emellertid den betalningstid som parterna kommer överens om vara betungande för borgenären. 2011 års direktiv innehåller därför även bestämmelser som syftar till att motverka alltför långa avtalade betalningsperioder. Det finns regler om längsta betalningstider vid handelstransaktioner mellan företag (artikel 3) och mellan företag och myndigheter (artikel 4).

I detta kapitel redovisar vi våra överväganden angående de delar av direktivet som handlar om betalningsperiodens längd (främst artiklarna 3.4, 3.5, 4.3–4.6). Inledningsvis redogörs för hur vi tolkar direktivets regler om betalningsperiodens längd (avsnitt 7.2). Därefter redovisas våra slutsatser kring dels behovet av författningsändringar, dels en lagregels närmare utformning när det gäller betalningstider vid handelstransaktioner mellan företag (avsnitt 7.3). Avsnittet följs av motsvarande bedömning i fall när gäldenären är en offentlig myndighet (avsnitt 7.4). Slutligen redogör vi för våra överväganden kring en särskild direktivbestämmelse om hur länge som en köpare ska tillåtas att undersöka en levererad vara eller tjänst innan betalning sker (avsnitt 7.5).

7.2 Direktivets krav om betalningsperiodens längd

Bedömning: Direktivet ställer krav på att medlemsstaterna säkerställer vissa begränsningar av betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner.

Direktivbestämmelsernas innehåll

I 2011 års direktiv har införts vissa begränsningar av betalningsperiodens längd. I skälen till direktivet konstateras att betalningstiden i avtal mellan företag generellt bör begränsas till högst 60 dagar, men att det kan förekomma situationer då det finns behov av längre betalningstider, t.ex. när företag vill erbjuda sina kunder handelskredit. Det anges att det därför även fortsättningsvis bör vara möjligt för parterna att särskilt avtala om betalningstider som överstiger 60 dagar, dock under förutsättning att en sådan förlängning inte är grovt oskälig mot borgenären (ingresspunkt 13).

Direktivbestämmelsen för handelstransaktioner mellan företag har formulerats så att "den betalningsperiod som fastställs i avtalet" inte får överstiga 60 kalenderdagar" om inte annat uttryckligen fastställts i avtalet" och under förutsättning att det inte är grovt oskäligt mot borgenären i den mening som avses i artikel 7 (artikel 3.5).

I fall när gäldenären är en myndighet, har avtalsfriheten beskrivits i större utsträckning än vad som gäller mellan företag. I skälen till direktivet anges att myndigheter i regel har bättre finansieringsmöjligheter än företag och samtidigt är mindre beroende av att bygga upp stabila affärsförbindelser. Det konstateras att myndigheters långa betalningstider och sena betalningar leder till omotiverade kostnader för företagen. Det bedöms därför vara lämpligt med särskilda bestämmelser om betalningstidens längd i de fall gäldenären är en myndighet (ingresspunkt 23).

Direktivbestämmelserna för handelstransaktioner mellan myndigheter och företag anger att betalningsperioden som huvudregel inte får överstiga 30 dagar efter det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3). Den betalningstid som "fastställs i avtalet" får dock uppgå till högst 60 dagar, om det "uttryckligen överenskommit i avtalet" och "under förutsättning att det objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag" (artikel 4.6). Medlemsstaterna har därutöver möjlighet att för vissa

särskilda typer av myndigheter medge ett generellt undantag som tillåter upp till 60 dagars betalningsperiod (artikel 4.4).

I direktivet finns en särskild bestämmelse om att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner för avbetalningar (artikel 5).

Hur ska direktivets krav angående betalningsperiodens längd tolkas?

Direktivets bestämmelser om betalningsperiodens längd är oklara. Någon vägledning kan inte heller sökas i de olika språkversionerna av direktivet, eftersom reglerna i detta avseende har formulerats på ett likartat sätt. Bestämmelserna anger alltså att en avtalad betalningsperiod inte får överstiga 30 dagar för myndigheter eller 60 dagar för företag, om inte annat uttryckligen har avtalats. För myndigheter gäller en yttersta gräns om 60 dagar. I förhållanden mellan näringsidkare skulle det däremot kunna hävdas att direktivbestämmelserna i princip inte innebär annat än att avtalsfrihet råder (under förutsättning att det inte är fråga om ett grovt oskäligt betalningsvillkor). Någon yttre gräns för betalningsperiodens längd finns inte om den ”uttryckligen” har fastställts i avtalet. Med en sådan tolkning skulle svensk rätt – som anger att betalning normalt ska ske genast vid anfordran – redan uppfylla direktivets krav angående betalningsperiodens längd. Frågan är emellertid om detta vore en lojal tolkning av direktivet.

Det finns flera omständigheter som talar emot att syftet med direktivbestämmelserna enbart är att fastställa parternas avtalsfrihet. Det framstår till att börja med som egendomligt med så specifika tidsgränser som 30 och 60 dagar, om avsikten inte är att dessa faktiskt ska efterlevas. I skälen till direktivet anges också att betalningstidernas längd bör begränsas (ingresspunkt 13 och 23). Något sådant kan knappast uppnås genom bestämmelser som enbart slår fast att avtalsfrihet råder.

Det bör även beaktas att det i artiklarna görs en åtskillnad mellan betalningsperioder som ”fastställs i avtalet” och sådana som ”uttryckligen” har fastställts i avtalet. I andra sammanhang har det ansetts att EU-rättsliga krav på ”uttrycklighet” har en materiell innebörd (se vidare avsnitt 7.3.1).¹

Direktivets bestämmelser om betalningstider innebär enligt vår bedömning en rätt för borgenären att faktiskt få betalt inom de

¹ Se bl.a. 19 § första stycket kommissionslagen.

tidsfrister som anges i artikel 3.5 och 4.6. Vi ska enligt kommittédirektiven överväga om den rätt till dröjsmålsränta som följer av räntelagen innebär en tillräcklig begränsning av betalningsperiodernas längd, åtminstone i förhållanden mellan företag. Räntelagen tillförsäkrar en borgenär rätt till dröjsmålsränta när en betalningsfrist har överträtts. Det är dock principiellt fråga om två olika frister, även om en fordrans förfallodag och tidpunkten från vilken dröjsmålsränta ska utgå, kan sammanfalla tidsmässigt. Om inte fordringen är förfallen till betalning, finns inte någon skyldighet för gäldenären att betala kapitalbeloppet. En rätt till ränta utgör alltså inte ett säkerställande av betalningsperiodens längd.

Vår slutsats är därför att direktivet bör tolkas så att om inte förutsättningarna för de särskilt angivna undantagen är uppfyllda (uttryckligen avtalat etc.), ska borgenären enligt nationell lagstiftning ha rätt att få betalt senast inom de tidsfrister som anges i artikel 3.5 och 4.6.

7.3 Betalningsperioden vid handelstransaktioner mellan näringsidkare

Förslag: En fordran på betalning för varor och tjänster ska, i ett förhållande mellan näringsidkare, aldrig förfalla till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i räntelagen.

7.3.1 Behovet av lagstiftning

Det är angeläget att en borgenärs fordringar betalas inom rimlig tid. Som framgår i kapitel 2 innebär långa betalningstider bl.a. att borgenärens likviditet försämras. Detta påverkar företagets förmåga att betala sina egna utgifter, men också möjligheterna till nyinvesteringar och utveckling av verksamheten. I förlängningen kan detta få en negativ inverkan på företagets lönsamhet och konkurrenskraft. Detta kan i sin tur få följdverkningar för andra företag och för samhällsekonomin. Utredningen om långa betalningstider pekade på att det inom vissa branscher i Sverige finns problem

med långa avtalade betalningstider. Det finns därför, även vid sidan av kraven i 2011 års direktiv, goda skäl att vidta åtgärder mot alltför långa betalningsperioder. I detta avsnitt ligger dock fokus på frågan om svensk rätt uppfyller direktivets krav på en begränsning av betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner mellan företag.

Direktivbestämmelsen anger att den betalningsperiod som *fastställs i avtalet* inte får överstiga 60 kalenderdagar *om inte annat uttryckligen fastställts i avtalet*. Någon närmare förklaring till innebörden av och skillnaden mellan dessa snarlika begrepp ges inte. Uttryckssättet ligger nära ett cirkelresonemang (en betalningsperiod som fastställs i ett avtal är typiskt sett uttryckligen fastställd i avtalet).

En rimlig tolkning av den inledande formuleringen ”fastställs i avtalet”, är att uttrycket omfattar alla sätt som en betalningsperiod kan bestämmas. Utöver skriftliga och muntliga överenskommelser inbegriper detta också avtal som ingås genom passivitet eller konkludent handlande. Även betalningstider som bestäms genom sedvänja eller branschpraxis skulle med en sådan tolkning ingå i uttrycket, trots att det i sådana fall knappast är fråga om avtal i egentlig mening (i avsnitt 4.2 redogörs för olika sätt som betalningsvillkor kan bestämmas i svensk rätt).

För att en betalningsperiod som, på något sätt, bestämts mellan parterna ska få överstiga 60 dagar, anges att den måste ”uttryckligen” ha fastställts i avtalet. Bestämmelsen kan sägas syfta till att säkerställa att borgenären aktivt ska ha godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.²

Med en sådan tolkning av direktivbestämmelsen kan en betalningstid som bestäms genom t.ex. borgenärens passivitet knappast betraktas som uttryckligen avtalad. Detsamma gäller om betalningstiden fastställs genom parts- eller handelsbruk. Problemställningen kan belysas med ett antal exempel.

- *Avtalsslut genom passivitet:* Företag A ska leverera varor till företag B. Parterna förhandlar med varandra om villkoren för köpet, varefter B översänder ett dokument till A, benämnt ”slutlig överenskommelse.” I handlingen anges bland annat att betalning för varorna ska ske 90 dagar efter leverans. A hör inte av sig därefter. När varorna levereras anger A i fakturan att betalning ska ske inom 30 dagar. Enligt svensk rätt kan dock 90 dagars betalningstid anses vara avtalad mellan parterna genom

² Jfr prop. 2008/09:88 s. 46.

A:s passivitet. Frågan är om betalningstiden i detta fall kan anses vara uttryckligt avtalad.

- *Partsbruk*: Företag A och företag B har under lång tid gjort affärer ihop. B har alltid betalat 90 dagar från leverans, vilket A också har accepterat. Senare ändrar A uppfattning och kräver betalning redan efter 30 dagar. Enligt svensk rätt kan A anses vara bundet av 90-dagarsfristen genom det sedan länge tillämpade partsbruket. Frågan är dock om denna betalningstid också är att betrakta som uttryckligt avtalad.
- *Handelsbruk*: Företag A och företag B verkar i en bransch där betalningstiden generellt uppgår till 90 dagar från leverans. A kräver emellertid att B ska betala 30 dagar efter leverans. Enligt svensk rätt är det inte uteslutet att 90 dagars betalningstid skulle anses gälla mellan parterna, på grund av ett bindande handelsbruk (jfr 3 § köplagen). Frågan är emellertid om en betalningstid som bestäms genom ett sådant handelsbruk är att betrakta som uttryckligt avtalad.
- *Standardavtal*: Företag A ska leverera varor till företag B. Företag B anger att ett visst standardavtal tillämpas, vilket företag A inte ifrågasätter. Standardavtalet, som inte bifogas det individuella avtalet, anger betalningstiden till 90 dagar. A kräver sedan att B ska betala redan efter 30 dagar. Enligt svensk rätt skulle A kunna anses bunden till 90 dagars betalningstid. Frågan är om en sådan betalningstid är att anse som uttryckligt avtalad i direktivets mening.

Svensk rätt tillåter således i vissa fall betalningsperioder som överstiger 60 dagar, trots att det inte är uttryckligen avtalat mellan parterna. Enligt vår bedömning innebär detta att den svenska lagstiftningen inte fullt ut uppfyller direktivets krav. Bestämmelserna om betalningsperiodens längd kräver därför lagstiftningsåtgärder. I det följande prövas hur en sådan lagstiftning lämpligen bör utformas.

7.3.2 Marknadsrätt, avtalsrätt eller fordringsrätt?

Valet mellan en marknadsrättslig eller en civilrättslig reglering

Den första frågan är vilken typ av reglering av betalningsperiodens längd som är mest ändamålsenlig. En möjlighet vore att helt eller delvis införa bestämmelserna om betalningsperiodens längd i form av en marknadsrättslig reglering. En sådan reglering skulle kunna innebära att en näringsidkare som använder vissa typer av betalningsvillkor, ska kunna förbjudas att använda villkoren. Det kan dock diskuteras om marknadsrättsliga bestämmelser verkligen säkerställer den enskilde borgenärens rättigheter enligt 2011 års direktiv, nämligen att få betalt inom vissa tidsgränser. Vidare är den marknadsrättsliga lagstiftningen inriktad på kontroll av avtalsvillkor i egentlig mening, inte förbud mot sedvänjor.³ Det är därför svårt att med en marknadsrättslig lösning komma till rätta med exempelvis otillbörliga sedvänjor.

I dag regleras frågor som betalningstidpunkt, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader inom civilrätten. Ett genomförande av direktivet i form av en civilrättslig lagstiftning framstår mot denna bakgrund som det mest naturliga alternativet. Civilrättsliga bestämmelser grundar rättigheter som kan göras gällande i domstol. Civilrätten kan alltså användas för att säkerställa en rätt till betalning i det enskilda fallet. Civilrättsliga bestämmelser kan även tillämpas i förhållande till sedvänjor eller handelsbruk som strider mot direktivets bestämmelser. Vi anser därför att det framstår som klart lämpligast att genomföra 2011 års direktiv inom ramen för civilrätten.

Det är möjligt att urskilja i vart fall två civilrättsliga alternativ. Antingen en avtalsrättslig bestämmelse, som anger att vissa typer av betalningsvillkor är ogiltiga, eller en fordringsrättslig bestämmelse, som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Vi prövar i det följande vilket av dessa alternativ som är att föredra.

En avtalsrättslig ogiltighetsregel?

En avtalsrättslig lösning skulle bestå i en lagregel som föreskriver att vissa typer av betalningsvillkor är ogiltiga. En sådan regel kan ange exempelvis att ett avtalsvillkor som innebär en längre betal-

³ Se t.ex. Nordell i SvJT 1995 s. 132, särskilt s. 140.

ningsperiod än 60 dagar från det att borgenären krävt betalning är ogiltigt (eller oskäligt), om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningstid. Bestämmelsen skulle lämpligen kunna införas i avtalslagen. Lagregler om att ett avtalsvillkor med viss innebörd inte är giltigt är vanligt förekommande i svensk rätt, vilket talar för en sådan lösning.

Vi har emellertid funnit att det är svårt att formulera en lagregel som begränsar betalningsperioderna på det sätt som krävs enligt direktivet. Ogiltighetsregeln måste rimligen ange en starttidpunkt för när beräkningen av betalningsfristen ska börja (för att kunna bedöma om avtalsvillkoret är ogiltigt). I det praktiska affärlivet anges dock betalningsperiodens starttidpunkt på en mängd olika sätt.

Om lagregeln utformas med utgångspunkt i att betalningsperiodens starttidpunkt är bestämd på ett visst sätt, t.ex. från fakturan, är det tveksamt om ett passivt ingånget avtal som anger att betalning ska ske 90 dagar från leveransen strider mot ogiltighetsregeln. Ett avtalsrättsligt alternativ förutsätter mot denna bakgrund antingen en otydlig lagtext – en odefinierad betalningsperiod får inte överstiga 60 dagar – eller en mycket detaljerad bestämmelse med angivande av olika möjliga starttidpunkter för betalningsperioden (jfr artikel 4.3 i 2011 års direktiv). Med hänsyn till det stora antalet alternativa starttidpunkter, framstår en ordning med en avtalsrättslig ogiltighetsregel som lagtekniskt problematisk att genomföra. En sådan bestämmelse skulle sannolikt vara svår att tillämpa i det praktiska rättslivet.

Vi anser sammantaget att en avtalsrättslig lösning inte är att föredra.

En fordringsrättslig regel om senaste förfallodag?

Det andra alternativet är att införa en bestämmelse som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Enligt en sådan regel kan en borgenär ”aktivera” betalningsperioden genom att exempelvis kräva betalning (jfr att en säljare enligt 49 § första stycket köplagen aktiverar förfallotidpunkten för köpeskillingen genom att kräva betalning).

En nackdel med en reglering av förfallodagen är att det framstår som ett större ingrepp i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen än en avtalsrättslig lösning. Det finns endast ett fåtal regler om fordringars förfallotidpunkt.

En fördel med en reglering av förfallodagen är att det blir möjligt att formulera en tydlig och pedagogisk lagregel. Det klar görs att den nya lagstiftningen innebär rättigheter för borgenären; det är borgenären som styr över förfallodagens inträde. Med en sådan bestämmelse skapar det inte några särskilda problem att betalningsperiodens starttidpunkt kan anges på olika sätt i det praktiska affärlivet; förfallofristen aktiveras vid en viss tidpunkt oavsett hur betalningsperioden är bestämd mellan parterna (om förutsättningarna i övrigt för att tillämpa bestämmelsen är uppfyllda).

Sammantaget förordar vi att det införs en bestämmelse som anger när förfallodagen senast inträder. I det följande prövas närmare hur en sådan bestämmelse bör utformas.

7.3.3 Vilken lag är lämpligast?

Inledning

Den närmare utformningen av bestämmelsen är beroende av i vilket regelkomplex den ska införas. Som framgår av våra allmänna överväganden i avsnitt 6.2 anser vi inte att det är lämpligt att direktivet genomförs i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner. Vi har i stället funnit det mest naturligt att införa regleringen i någon av de närliggande civilrättsliga lagarna, nämligen köplagen, skuldebrevslagen eller räntelagen. I det följande redogörs för våra överväganden kring dessa alternativa lösningar.

Köplagen

Enligt 49 § första stycket köplagen ska köparen betala köpeskillingen när säljaren kräver det, om inte annat följer av avtalet. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet. Ett lagtekniskt tilltalande alternativ skulle vara att ansluta till denna bestämmelse genom att tilläggsvis ange att betalningsperioden inte får överstiga 60 dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.

En fördel med att ansluta till en befintlig lagregel om när en fordran ska betalas, är att bestämmelsen ges en logisk placering i lagstiftningen.

Ett problem med en sådan lösning är dock köplagens begränsade tillämpningsområde; köplagen reglerar endast köp av varor (2011 års direktiv gäller även vid kommersiella tjänstetransaktioner). För att ge bestämmelsen tillräcklig räckvidd skulle det därför vara nödvändigt att i förarbetena ange att bestämmelsen också bör tillämpas vid tjänstetransaktioner. Det kan dock ifrågasättas om en sådan lösning är godtagbar från EU-rättslig synvinkel. EU-domstolen har visserligen tidigare accepterat att ett direktiv delvis kan införas genom uttalanden i förarbeten.⁴ Samtidigt har domstolen i andra fall poängterat vikten av att direktiv genomförs i form av en tydlig och lättillgänglig lagstiftning.⁵ Det är tveksamt om de långtgående analogier det skulle vara fråga om i detta fall är godtagbara ur ett unionsrättsligt perspektiv. Ett genomförande i köplagen skulle förutsätta att lagens regler tillämpas på kontraktsförhållanden som till sin karaktär ligger långt ifrån varuleveranser, t.ex. rådgivnings- eller resebyråttjänster. Att förutsätta att ett sådant analogislut alltid skulle kunna ske framstår inte som lämpligt.

För att undvika problematiken med analogier skulle kunna övervägas att införa en uttrycklig bestämmelse om att 49 § gäller även vid köp av tjänster. Detta skulle dock kunna påverka den tillämpning av köplagens bestämmelser som i dag trots allt sker utanför dess egentliga tillämpningsområde. En bestämmelse om att en viss paragraf även gäller vid tjänstetransaktioner, kan på goda grunder skapa tvekan kring vilka övriga regler i köplagen som kan antas gälla i dessa fall. En sådan lagstiftningsteknik förutsätter därför – om den alls är lämplig – en mer samlad genomgång av köplagens regler för att klargöra vilka som bör tillämpas även vid köp av tjänster. Därtill kommer att direktivet inte är begränsat till köp, utan varje tillhandahållande av varor och tjänster mot betalning omfattas; således även hyra och leasing.⁶

Sammantaget har vi bedömt att det inte är möjligt att genomföra bestämmelsen om betalningsperiodens längd i köplagen.

⁴ Se närmare EG-domstolens dom den 7 maj 2002 i mål C-478/99 angående att Sverige inte i lagtext infört en lista över oskäligen avtalsvillkor som anges i EG-direktivet 93/13/EEG om oskäligen villkor i konsumentavtal i lagtexten, utan endast hänvisat till den i förarbetena till lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

⁵ Se bl.a. EG-domstolens domar den 23 mars 1995 i mål C-365/93 och den 10 maj 2001 i mål C-144/99.

⁶ Se prop. 2001/02:132 s. 46.

Skuldebrevslagen

Även skuldebrevslagen innehåller bestämmelser om betalningstider. Om förfallodagen inte är avtalad, ska gäldenären betala vid anfordran (5 §). Det kan hävdas att lagen inte har ett lika begränsat tillämpningsområde som köplagen. Lagen reglerar visserligen endast skuldebrev men anses samtidigt ge uttryck för allmänna förmögenhetsrättsliga principer. Lagens bestämmelser brukar därför i högre grad än köplagen anses kunna tillämpas generellt på förmögenhetsrättens område. Från detta perspektiv framstår det i och för sig som möjligt att placera regler om betalningsperiodens längd i skuldebrevslagen.

Det skulle emellertid bli fråga om en förhållandevis specifik lagregel, till skillnad från skuldebrevslagens mer allmänt hållna principer. Det kan därför ifrågasättas vilken räckvidd bestämmelsen egentligen skulle få. Att en lagregel införs i skuldebrevslagen är inte tillräckligt för att den ska kunna sägas ge uttryck för en allmän rättsprincip. En sådan lösning skulle t.o.m. kunna skada skuldebrevslagens ställning inom förmögenhetsrätten. Om alltför specifika bestämmelser införs i skuldebrevslagen, kan det uppstå osäkerhet om vilka av lagens regler som ger uttryck för allmänna förmögenhetsrättsliga principer och vilka som inte gör det. Behovet av analogislut skulle dessutom kunna kritiseras på samma EU-rättsliga grunder som köplagsalternativet.

Med beaktande av allt detta anser vi inte att det är lämpligt att i skuldebrevslagen införa en begränsningsregel om betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner.

Räntelagen

Räntelagen har, till skillnad från både köplagen och skuldebrevslagen, ett tillräckligt brett direkt tillämpningsområde. Lagen gäller för alla penningfordringar på förmögenhetsrättens område (1 §). Nackdelen är att lagen inte alls reglerar en fordrans förfallotidpunkt, utan endast förhållandena kring när och hur ränta ska utgå. En placering i räntelagen kan därför ifrågasättas på rättssystematiska grunder.

Det finns dock även skäl som talar för en placering i räntelagen. Lagen innehåller bestämmelser om dröjsmålsränta, vilket är en väsentlig del av sanktionssystemet för att motverka sena betalningar. Reglerna om dröjsmålsränta har ett nära samband med

fordringars förfallodag, eftersom ränta endast utgår när ”betalningstiden försittes” (se 3 och 4 §§ räntelagen). Detta samband gör att en bestämmelse om fordringars förfallodag bör kunna placeras i räntelagen.

Vi bedömer sammantaget att räntelagen är det lämpligaste alternativet. En bestämmelse om vissa fordringars förfallotidpunkt bör därför införas där.

7.3.4 Hur bör en lagregel närmare utformas?

Inledning

Om inget annat är bestämt mellan parterna, gäller som huvudregel i svensk rätt att gäldenären ska betala en skuld när borgenären kräver det. Detta framgår bl.a. av 49 § första stycket köplagen och 5 § skuldebrevslagen. Denna huvudregel bör kompletteras med en bestämmelse som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Avsikten bör inte vara att bestämmelsen ska ange någon ”normal” betalningstid vid handelstransaktioner mellan företag. I detta avsnitt behandlas frågan om hur en sådan skyddsregel närmare bör utformas.

Betalningsperiodens början

Direktivet anger inte från när betalningsperioden på 60 dagar ska beräknas. Det finns ett antal tänkbara starttidpunkter. Ett alternativ är att utgå från de tidpunkter som direktivet föreskriver för betalningstiden vid transaktioner mellan företag och myndigheter, nämligen från det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3, jfr även artikel 3.3 b). En lagregel som innehåller en uppräkningslista av flera olika starttidpunkter framstår dock som onödigt komplicerad och kan ge upphov till inte obetydliga tolkningssvårigheter.

För att åstadkomma en tydlig bestämmelse är det lämpligare att utgå från en tidpunkt, som är enkel att fastställa. Det skulle exempelvis kunna vara vid leveransen. Dessförinnan har det normalt inte uppkommit någon skyldighet för gäldenären att betala. Ett problem med en sådan lösning är dock de bevissvårigheter som kan uppstå vid bedömningen av när leverans har skett.

I svensk lagstiftning brukar betalningsfristen utgå från det att krav på betalning har framställts (jfr t.ex. 5 § skuldebrevslagen och 49 § köplagen). Räntelagens 30-dagarsfrist börjar att löpa från det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning (se 4 §). Jämfört med leveranstillfället är en sådan lösning enklare att hantera ur bevishänseende. I skälen till direktivet understryks även fakturans betydelse för bestämmandet av betalningsfristen (ingresspunkt 18). Enligt vår uppfattning är det rimligt att lägga ett aktivitetskrav på borgenären att faktiskt kräva att gäldenären betalar sin skuld, för att en betalningsfrist ska börja löpa.

Vår slutsats är att betalningsperioden bör inledas när borgenären kräver att gäldenären ska betala en fordran. Förutsättningarna för att en fordran ska anses ha uppkommit kan framgå av avtal, lag eller rättspraxis och bör inte regleras i samband med den förfalloregele vi föreslår. En förutsättning för att regeln över huvud taget ska bli tillämplig bör emellertid vara att det faktiskt finns en giltig fordran.

Borgenären bör kunna framställa kravet såväl muntligen som skriftligen och regleringen bör vara teknikneutral (ett krav bör t.ex. kunna framställas per e-post). För en så ingripande rättsföljd som att hela fordringen förfaller till betalning, och därmed även utgör grund för rättsliga åtgärder, bör det däremot krävas mer än att borgenären har skickat iväg ett brev. Det är rimligt att begära att betalningskravet ska ha kommit fram till gäldenären för att betalningsperioden ska börja löpa. En annan sak är att bevisbördan i detta sammanhang bör placeras så att om borgenären visar att betalningskravet har avsänts med post, bör gäldenären vara skyldig att göra det sannolikt att brevet inte har kommit fram (se vidare författningskommentaren till förslaget till 2 a § räntelagen). Att det någon gång kan uppkomma tveksamhet om vilken exakt dag en gäldenär mottog brevet, och tidsfristen därmed började löpa, bör utan större svårigheter kunna hanteras i praktiken och får därför godtas. Om det bedöms avgörande, är det möjligt för borgenären att säkerställa utredning om dagen för gäldenärens mottagande av betalningskravet genom t.ex. rekommenderad försändelse eller e-postbekaftelse.

Vi föreslår alltså en lagregel som innebär att betalningsperioden inleds när borgenären framställer ett krav på att fordringen betalas.

Direktivets krav på uttryckligt avtal

Direktivet anger att tidsfristen om 60 dagar får överskridas om en längre betalningstid "uttryckligen fastställs i avtalet". Som framgått (se avsnitt 7.3.1) bör i begreppet "uttryckligen" anses ligga ett krav på att borgenären aktivt ska ha tagit ställning till betalningstiden. Frågan är hur ett sådant aktivitetskrav bör utformas i lagtexten.

Svensk rätt intar en pragmatisk hållning till hur standardvillkor införlivas i ett individuellt avtalsförhållande (se närmare avsnitt 4.2). I många fall är det tillräckligt med en hänvisning till standardavtalet. Denna ordning har tjänat det svenska näringslivet väl. Regler som gör det mer komplicerat att införliva standardvillkor i avtalsförhållanden är därför i sig inte önskvärda. Vår tolkning av 2011 års direktiv innebär emellertid, som framgått, att en enkel slentrianmässig hänvisning till ett standardavtal inte är tillräcklig för att en betalningstid som överstiger 60 dagar ska anses uttryckligen avtalad i direktivet mening. En utgångspunkt måste dock vara att en lagregel angående krav på uttryckligt avtal, ska utformas på ett sätt som inte påverkar bedömningen av hur standardvillkor i övrigt införlivas i individuella avtalsförhållanden.

Direktivet anger att betalningstiden ska vara fastställd i *avtalet*. Ett sätt att formulera en lagregel kan vara att helt enkelt anknyta till direktivbestämmelsen och ange att det ska vara fråga om en betalningsperiod som är uttryckligen avtalad mellan parterna. Vad som är att bedöma som ett *uttryckligt* avtal kan emellertid ge upphov till tolkningssvårigheter. Formuleringen ligger nära ett cirkelresonemang eftersom avtal per definition är "avtalade" och i svensk rätt görs inte någon skillnad på uttryckliga och inte uttryckliga avtal. Vi anser därför inte att detta är en lämplig formulering av direktivets krav.

Ett alternativ kan vara att i stället utgå från borgenärens agerande. Direktivet syftar rimligen till att säkerställa att borgenären ges ett verkligt inflytande över betalningsperiodens längd. En bestämmelse skulle därför kunna knytas till att borgenären uttryckligen ska ha godkänt, accepterat eller medgett en längre betalningstid. På så sätt fångas även andra rättshandlingar än regelrätta avtal upp. Lösningen är borgenärsvänlig och ligger därför i linje med direktivets syfte. Vi bedömer sammantaget att en sådan utformning är att föredra. I valet mellan uttrycken "godkänt", "accepterat" eller "medgett", framstår "godkänt" som det mest neutrala uttryckssättet och

bör därför väljas. Detta begrepp används även i annan lagstiftning.⁷ Det bör således krävas att borgenären uttryckligen ska ha godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.

Bestämmelsens förhållande till betalningsplaner

Direktivet anger att direktivbestämmelserna inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner (artikel 5). Frågan är om detta bör anges i lagtexten.

Som framgått föreslår vi att en fordran ska kunna förfalla senare än 60 dagar från betalningskravet, om borgenären uttryckligen godkänner en längre betalningsperiod. Detta innefattar även en överenskommelse om att skulden ska delbetalas enligt en betalningsplan. Det finns därför inte något behov av att i lagregeln särskilt ange att bestämmelsen inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner.

Det bör noteras att det därmed krävs att borgenären uttryckligen godkänner betalningsplanen. Förslaget går i detta avseende något längre än vad direktivet kräver. Enligt vår tolkning av direktivet skulle det vara tillåtet med en betalningsplan som sträcker sig längre än 60 dagar, även om planen inte har avtalats uttryckligen. Ett handelsbruk eller ett passivt ingånget avtal om sådana avbetalningar, skulle således i och för sig vara tillräckligt. Skyddsintresset när det gäller betalningsplaner som ingås genom t.ex. passivitet från borgenärens sida eller genom slentrianmässiga hänvisningar till standardavtal, måste dock ifrågasättas. Ett krav på uttryckligt godkännande har även i detta fall den positiva konsekvensen att parterna särskilt uppmärksammar frågan om betalningstidens längd. En sådan marginell påverkan på avtalsfriheten kan alltså på goda grunder försvaras. Vi föreslår därför inte något särskilt undantag för dessa fall; även betalningsplaner måste vara uttryckligen godkända av borgenären.

⁷ Se t.ex. 19 § kommissionslagen och prop. 2008/09:88 s. 139.

Skälighetskravet

I direktivbestämmelsen om betalningstidens längd anges att en betalningsperiod som överstiger 60 dagar – trots att den är uttryckligen avtalad – inte får vara grovt oskälig mot borgenären. Parterna har således inte utrymme att avtala om vilka betalningstider som helst.

Som framgår av våra överväganden i avsnitt 6.5 finns det i svensk rätt tillräckliga möjligheter att angripa oskäliga betalningsvillkor. Detta gäller oavsett om det är fråga om villkor som uppställs i avtal eller genom sedvänja. En oskäligt lång betalningsperiod är alltså inte tillåten enligt gällande svensk rätt. Det finns därför inte något behov av att i den föreslagna lagregeln ange att betalningsperiodens längd inte får vara oskälig mot borgenären.

I sammanhanget bör noteras att 60-dagarsregeln ger uttryck för en yttre gräns och att den alltså inte anger någon standard för en normal betalningsperiod. Detta innebär att även betalningstider som understiger 60 dagar i vissa fall skulle kunna vara att bedöma som oskäliga.

En kortare betalningsperiod än direktivet kräver?

Direktivbestämmelsen ställer upp en tidsgräns om 60 dagar. Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv till skydd för borgenären är det i och för sig möjligt att föreslå en strängare reglering än direktivet föreskriver. Lagregeln skulle kunna ange en längsta betalningstid om t.ex. 30 dagar.

Som framgår av våra allmänna överväganden i avsnitt 6.4 anser vi att det i princip inte finns skäl för att införa mer tvingade inslag i lagstiftning än vad direktivet kräver. På väsentligen samma grunder som anförs där anser vi inte heller att det finns skäl eller ens vore lämpligt att föreslå en lagregel som föreskriver en kortare betalningsperiod än 60 dagar.

Tillämpningsområde

Vi har inte funnit tillräckliga skäl för att låta lagregeln få ett bredare tillämpningsområde än vad direktivet anger (se våra allmänna överväganden i avsnitt 6.3). Lagregeln bör följaktligen endast gälla i

fordringsförhållanden mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet vid betalning för varor eller tjänster.

Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis bör bestämmelsen utformas så att en fordran på betalning för varor eller tjänster i ett förhållande mellan näringsidkare aldrig förfaller till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.

Genom en sådan lagregel inleds en betalningsperiod vid betalningskravet och betalning ska ske senast 60 dagar därefter. Det finns utrymme för en längre betalningsperiod, men endast under förutsättning att borgenären uttryckligen godkänner det. Kravet på ett uttryckligt godkännande bör gälla även om betalningen ska ske enligt en betalningsplan. Den överenskomna betalningstiden eller betalningsplanen får inte heller vara oskäligt lång. I så fall kan överenskommelsen angripas med stöd av lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor.

Bestämmelsen ändrar inte huvudregeln att betalning ska ske vid anfordran. Regeln är bara aktuell att tillämpa i de situationer när en längre betalningstid bestämts på annat sätt än genom ett uttryckligt avtal (t.ex. passivt ingångna avtal, sedvänjor eller enkla slentrianmässiga hänvisningar till standardavtal).

7.4 Betalningsperioden vid handelstransaktioner där gäldenären är en myndighet

Förslag: En näringsidkares fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster ska aldrig förfalla till betalning senare än 30 dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas. Om borgenären uttryckligen har godkänt att fordringen ska betalas enligt en betalningsplan, ska dock delbeloppen i stället förfalla till betalning enligt vad som följer av planen. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i räntelagen

Bedömning: Det saknas skäl att tillåta längre betalningstider för vissa typer av myndigheter.

7.4.1 Direktivbestämmelserna för myndigheter och lagstiftningsbehovet

Direktivet anger att vid handelstransaktioner där gäldenären är en myndighet ska betalningstiden som huvudregel inte överstiga 30 dagar efter det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3). Parterna har därutöver viss möjlighet att uttryckligen avtala om längre betalningstider, men till skillnad från vad som gäller för företag, finns det en tvingande bestämmelse som anger att betalningstiden inte får överstiga 60 dagar (artikel 4.6). Medlemsstaterna får även medge en generell möjlighet till längre betalningsperioder för vissa typer av myndigheter, dock aldrig längre än 60 dagar (artikel 4.4).

Någon motsvarighet till dessa bestämmelser finns inte i svensk rätt. Det står t.ex. klart att den tvingande bestämmelsen om högst 60 dagars betalningstid inte följer av nuvarande lagstiftning. Det krävs därför lagstiftning.

7.4.2 Utformningen av en lagregel

En marknadsrättslig eller en offentligrättslig lösning?

En bestämmelse om betalningstiden vid handelstransaktioner mellan företag och myndigheter kan utformas på olika sätt. Enligt kommittédirektiven ska vi i första hand överväga en offentligrättslig eller en

marknadsrättslig lösning. Detta skulle innebära att myndigheter förbjuds att avtala om längre betalningsperioder än vad som följer av direktivet. Därmed undviks ett ingrepp i den typiskt sett marknadsneutrala civilrättsliga lagstiftningen. Avtalsfriheten skulle på så sätt inte inskränkas mer än nödvändigt.

Det finns emellertid skäl som talar emot en särskild offentlig- eller marknadsrättslig reglering för myndigheter. Samma generella för- och nackdelar med en marknads- resp. civilrättslig lösning som tidigare nämnts beträffande bestämmelsen för företag (se avsnitt 7.3.2), gäller i lika hög grad för myndigheters handelstransaktioner. Därtill kommer att en marknads- eller offentligrättslig reglering för myndigheter skulle gälla parallellt med den civilrättsliga lagstiftningen för företag. Det skulle alltså vara fråga om två separata regelverk för samma frågor. På så sätt skulle myndigheter i gäldenärsrollen dessutom – tvärtemot vad som får antas vara avsikten med direktivet – få en mildare civilrättslig behandling än företag. Vi anser av dessa skäl att en motsvarande civilrättslig lösning som för företag är att föredra även för myndigheters handelstransaktioner.

Betalningsperiodens början

När det gäller betalningsperiodens starttidpunkt anger direktivet att 30-dagarsfristen ska räknas från det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3).

Fristerna i 2000 års direktiv för när ränta ska utgå var likalydande med betalningsfristerna i 2011 års direktiv. Vid genomförandet av 2000 års direktiv bedömdes det vara mer förmånligt för borgenären att starttidpunkten räknades från betalningskravet jämfört med de alternativa tidpunkterna enligt direktivet.⁸ Vi ansluter till den bedömningen. Det är trots allt borgenären som, genom att framställa ett betalningskrav, förfogar över betalningsperiodens början. De skäl som talar för denna starttidpunkt för företag, gäller i lika hög grad transaktioner med myndigheter (se avsnitt 7.3.4). Det finns även ett egenvärde i att frågan regleras på samma sätt, oavsett avtalsparter.

Bestämmelsen för myndigheter bör alltså utformas på motsvarande sätt som när det gäller företag. Betalningsperioden bör

⁸ Se prop. 2001/02:132 s. 30 f. Jfr dock Herre, Sena betalningar – förändrat rättsläge till följd av ett EG-direktiv i JT 2001/02 s. 772 (särskilt s. 781 f.).

inledas när borgenären framställer krav på att gäldenären ska betala en fordran.

Betalningsperiodens längd och betalningsplaner

När gäldenären är en myndighet ska betalningstiden enligt direktivet normalt inte överstiga 30 dagar. Denna huvudregel bör framgå av lagtexten.

När det sedan gäller parternas utrymme att avtala om en längre betalningsperiod än 30 dagar har vi gjort följande bedömning. Direktivbestämmelsen ger en möjlighet för parterna att uttryckligen avtala om betalningsperioder upp till 60 dagar, om det ”objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag”. Frågan är om detta undantag bör införas i svensk rätt.

Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv finns det inte någon skyldighet att införa en möjlighet till längre betalningstid än 30 dagar för myndigheter. Av intresse för bedömningen är att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner (artikel 5). I utredningens direktiv anges särskilt att möjligheten till betalningsplaner inte ska inskränkas vid genomförandet. Ett sådant undantag från 30-dagarsfristen bör alltså framgå av lagtexten.

Genom möjligheten till betalningsplaner ger direktivet parterna en generell frihet att komma överens om längre betalningsfrister än 30 dagar förutsatt att det sker delbetalningar enligt en betalningsplan. Om det särskilda undantaget för längre betalningstider än 30 dagar förs in i lagstiftningen, skulle det för myndigheter finnas tre nivåer. Dels huvudregeln 30 dagars betalningsperiod, dels en möjlighet att avtala om betalningsperioder på mellan 31–60 dagar om det objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag, dels betalningsperioder över 30 dagar genom en betalningsplan.

Mot den nu skisserade bakgrunden finns skäl att ifrågasätta värdet av att lagstifta om en rätt för myndigheter att i vissa fall avtala om betalningstider mellan 31–60 dagar. Ett sådant undantag är lagtekniskt krångligt och skapar osäkerhet om vad som menas med att det ”objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag”. Samtidigt kan myndigheten genom en betalningsplan uppnå samma syfte, men utan den oklara inskränkningen. Lagregleringen blir tydligare och enklare om det finns en

huvudregel om 30 dagar och endast ett undantag för avtal om av- och delbetalningar. Vi har därför bedömt att det inte finns skäl att utnyttja den möjlighet som ges i direktivet att i vissa undantagsfall tillåta betalningstider upp till 60 dagar.

När det gäller betalningsplaner bör, liksom vid transaktioner mellan näringsidkare, krävas att borgenären uttryckligen ska ha godkänt betalningsplanen (se avsnitt 7.3.4). Detta bör framgå av lagtexten.

Om parterna väljer att avtala om en betalningsplan, bör det krävas att det av planen framgår när respektive delbetalning förfaller till betalning. I annat fall kan det uppkomma oklarheter om det verkligen är fråga om en betalningsplan i lagens mening, när en viss (del-)fordran förfaller till betalning samt i förlängningen om svensk rätt uppfyller direktivets krav. Av lagtexten bör det därför framgå att om betalningen ska ske enligt en betalningsplan, ska delbeloppen förfalla till betalning enligt planen.

Även bestämmelsen om myndigheters handelstransaktioner utgör en skyddsregel för borgenären. Liksom motsvarande bestämmelse i förhållande mellan näringsidkare är det å ena sidan frågan om en sådan skyddsregel som inte fritt kan avtalas bort av parterna, men å andra sidan finns det som framgått vissa begränsade möjligheter att komma överens om längre betalningstider.

I detta sammanhang kan konstateras att direktivet innehåller en särskild bestämmelse om att dagen för mottagande av faktura inte får bli föremål för något avtalsvillkor mellan gäldenären och borgenären (artikel 4.3 b). Genom den fordringsrättsliga lösning som vi föreslår, saknar ett avtal om dagen för mottagande av faktura betydelse; borgenären kan få fordringen att förfalla genom att framställa ett betalningskrav. Någon särskild bestämmelse med anledning av detta direktivkrav behöver därför inte införas.

Skälighetskravet

Direktivet anger samma skälighetskrav i myndighetsfallet som när det gäller handelstransaktioner mellan företag. Betalningstidens längd får således inte vara grovt oskälig mot borgenären. Som redovisas i avsnitt 7.3.4 finns det i svensk rätt tillräckliga möjligheter att angripa oskäliga avtalsvillkor. Kravet på skälighet behöver alltså inte framgå uttryckligen i den föreslagna bestämmelsen i räntelagen.

Även i detta fall kan finnas skäl att framhålla att 30-dagarsregeln inte anger vad som är att betrakta som en normal eller rimlig betalningsperiod i det enskilda fallet. Det kan således inte uteslutas att även betalningstider understigande 30 dagar i vissa fall skulle kunna vara att betrakta som oskäligen.

Tillämpningsområde

Vi har inte heller i detta fall funnit tillräckliga skäl att ge bestämmelsen ett vidare tillämpningsområde än vad direktivet kräver. Den ska således vara tillämplig på en näringsidkares fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster.

När det gäller innebörden av myndighetsbegreppet hänvisar 2011 års direktiv till definitionerna i direktiven om offentlig upphandling (se artikel 2.2). Dessa är överensstämmande med vad som anges i de svenska lagarna om offentlig upphandling.⁹ Vi har övervägt om denna definition bör framgå i lagtexten. Det kan i det sammanhanget konstateras att det likalydande myndighetsbegreppet inte är definierat i 4 § andra stycket räntelagen eller i 1 § andra stycket avtalsvillkorlagen. Det kan förvisso hävdas att den nu föreslagna bestämmelsen delvis är av annan karaktär och att en legaldefinition därför skulle vara mer angelägen. En definition skulle emellertid kräva överväganden även beträffande övriga lagrum där begreppet används. Samtidigt är det tveksamt om en tekniskt tämligen komplicerad definition skulle fylla någon praktisk funktion i detta sammanhang. Vi föreslår därför inte någon legaldefinition. Den närmare innebörden av begreppet ”myndighet eller annat offentligt organ” utvecklas i kommentaren till 2 a § andra stycket räntelagen, se avsnitt 14.1.

Sammanfattande slutsatser

Vår bedömning är att det även för myndigheters handelstransaktioner bör föras in en civilrättslig bestämmelse i räntelagen om när en fordran senast förfaller till betalning. Bestämmelsen bör utformas som en skyddsregel för borgenären och den ska inte inne-

⁹ Se 2 kap. 19 § lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och 2 kap. 21 § lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster.

bära någon förändring av huvudregeln att betalning ska ske vid anfordran.

Bestämmelsen bör ange att en näringsidkares fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster aldrig förfaller till betalning senare än 30 dagar efter det att borgenären har krävt att fordringen betalas. Samma starttidpunkt för betalningstidens längd som gäller för företag ska alltså användas, dock med en kortare frist. Det ska vara möjligt att överskrida denna frist endast om det sker genom delbetalningar enligt en betalningsplan, som borgenären uttryckligen har godkänt. Delbetalningarna ska då förfalla till betalning enligt vad som framgår av betalningsplanen. En oskäligen betalningsplan kan angripas med stöd av lagstiftningen om oskäligen avtalsvillkor.

7.4.3 Undantagsregler för vissa myndigheter

I direktivet finns en bestämmelse som ger medlemsstaterna möjlighet att förlänga betalningsperioden upp till 60 dagar för två typer av offentliga organ.

Den första kategorin är myndigheter som bedriver ekonomisk verksamhet av industriell eller kommersiell natur genom att erbjuda varor eller tjänster på marknaden och som, i sin egenskap av offentligt företag, omfattas av särskilda insynskrav¹⁰ (artikel 4.4 a och ingresspunkt 24).

Det är i viss mån oklart vilka svenska myndigheter och offentliga organ som skulle kunna komma i fråga för ett undantag. Direktivets definition av offentlig myndighet hänvisar till begreppet upphandlande myndighet i direktiven om offentlig upphandling (artikel 2.2). Det kan således vara fråga om dels statliga, regionala eller lokala myndigheter, dels organ som lyder under offentlig rätt. Sådana organ får dock inte ha inrättats för att tillgodose behov i det allmännas intresse av industriell eller kommersiell karaktär. Samtidigt innebär definitionen av offentliga företag att det ska vara fråga om kommersiell verksamhet (artikel 4.4 a jämförd med artikel 2 b i direktivet 2006/111/EG). Vi har uppfattat det som att myndigheter som även bedriver viss kommersiell verksamhet kan medges undantag. Exempel på sådana skulle kunna vara Statistiska centralbyrån,

¹⁰ De insynskrav som anges i direktivet 2006/111/EG om insyn i de finansiella förbindelserna mellan medlemsländerna och offentliga företag samt i vissa företags ekonomiska verksamhet, EUT L 318, 17.11.2006, s. 17.

SMHI, Lantmäteriet och Sjöfartsverket. Det är dock svårt att finna några bärande skäl för att medge längre betalningstider i just dessa fall.

Den andra kategorin är offentliga organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård och som är erkända för detta ändamål (artikel 4.4 b). Vi har emellertid inte heller avseende denna kategori kunnat finna positivt stöd för att det finns behov av längre betalningstider.

Avslutningsvis kan konstateras att parterna, som framgått, kan komma överens om betalningsplaner om det skulle finnas behov i ett enskilt fall. Vi anser således att möjligheten till undantag för vissa typer av myndigheter och offentliga organ inte bör utnyttjas.

7.5 Undersökningsperiodens längd

Förslag: En köpare ska inte till följd av en undersökning av den levererade varan ha rätt att skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i köplagen.

Bedömning: En bestämmelse i köplagen om undersökningsperiodens längd kan i tillräcklig utsträckning tillämpas även vid tjänsteleveranser.

Direktivbestämmelsens innebörd

I syfte att förkorta betalningstiderna finns det i direktivet särskilda bestämmelser för den situationen att en köpare har rätt att undersöka en vara eller tjänst innan betalning sker. Det kan t.ex. finnas ett behov av att kontrollera en varas kvalitet och funktionalitet i den egna verksamheten. Det kan också vara nödvändigt att besikta en utförd tjänst innan den slutligt betalas.

Direktivet anger att som huvudregel får ett kontrollförfarande inte pågå längre än 30 dagar från mottagandet av varorna eller tjänsterna (artikel 3.4 och 4.5). I skälen till direktivet påpekas att en längre period bör kunna vara tillåten, exempelvis vid mer komplexa avtal (ingresspunkt 26). Undersökningsperioden får därför förlängas förutsatt att det är uttryckligen fastställt i avtalet. Det krävs vidare att det inte är grovt oskäligt mot borgenären enligt artikel 7 (artikel 3.4 och 4.5).

Direktivbestämmelserna syftar, enligt vår tolkning, till att begränsa hur lång tid betalningsperioden får förlängas till följd av en undersökning av en levererad vara eller tjänst. Däremot avser direktivet inte att i något annat avseende reglera undersökningen av leveransen. Undersökningsperioden kan alltså i och för sig få överstiga 30 dagar utan att komma i konflikt med direktivet, under förutsättning att betalning sker trots den pågående undersökningen.

Behovet av lagstiftning

Huvudregeln i svensk rätt är som nämnts att en köpare ska betala när säljaren kräver det, se 49 § första stycket köplagen. I 49 § andra stycket föreskrivs dock att innan en köpare betalar, har köparen rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna. Detta gäller dock inte om det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning. Lagrummet reglerar ett sådant kontrollförfarande som direktivbestämmelserna tar sikte på. Någon begränsning av hur länge en undersökning får pågå anges inte. Det är tillräckligt att en sedvänja tillåter en sådan undersökning för att betalningen ska få skjutas upp. Detta gäller även om sedvänjan tillåter en längre undersökningsperiod än 30 dagar. Längre undersökningsperioder kan även följa av parternas avtal (jfr första stycket). Sådana avtal behöver inte vara uttryckliga utan kan ha blivit bindande till följd av passivitet eller konkludent handlande. Enligt vår bedömning uppfyller svensk rätt i detta avseende inte direktivets krav. I det följande behandlas frågan hur en så särpräglad regel lämpligen bör införas i lagstiftningen.

Vilket lagtekniskt alternativ är lämpligast?

Den naturliga placeringen av en begränsning av undersökningsperiodens längd är ett tillägg till den befintliga regleringen i köplagen. Problemet med en sådan lösning är framför allt lagens begränsade tillämpningsområde; den är inte direkt tillämplig vid tillhandahållande av tjänster.

Vi har tidigare funnit att direktivet inte bör genomföras i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner (se avsnitt 6.2). Det finns inte heller någon annan direkt tillämplig lag

som kan användas för att föra in en regel om undersökningsperiodens längd vid tjänstetransaktioner. Att begränsa undersökningsperiodens längd i t.ex. räntelagen kommer knappast i fråga. En reglering av undersökningsperiodens längd avser en mycket specifik fråga som, kort uttryckt, passar påfallande illa in i annan lagstiftning än köplagen.

Som framgår av avsnitt 7.3.3. är det inte lämpligt att i köplagen ange att en viss bestämmelse även gäller för tjänstetransaktioner. Vi har därför övervägt att reglera frågan om undersökningsperiodens längd när det gäller just tjänstetransaktioner i en särskild lag. Bestämmelsen om undersökningsperiodens längd har emellertid ett nära samband med betalningstidpunkten, vilket framgår av köplagsregleringen i 49 §. En sådan särskild lag skulle behöva – i vart fall indirekt – förhålla sig till vad som är den normala betalningstidpunkten vid kommersiella tjänstetransaktioner. Det är inte lämpligt att inom ramen för denna utredning föreslå en lagreglering av den typen av centrala frågor när det gäller köp av tjänster.

Vi har i avsnitt 7.3.3 gjort bedömningen att det inte är möjligt att genomföra reglerna om betalningsperiodens längd i köplagen. Det skulle vid vissa typer av tjänster, som har få likheter med köp av varor, krävas alltför långtgående analogier. Vår bedömning är dock att när det gäller undersökningsperiodens längd finns det bättre förutsättningar att placera bestämmelsen i köplagen. De tjänster som skulle kunna vara föremål för en sådan undersökning är till sin karaktär nära varuområdet (t.ex. kontroll av ett utförande). Det framstår för denna typ av ”köpliknande” situationer som mer naturligt att söka ledning i köplagens reglering av samma fråga.

I detta sammanhang har vi också beaktat att det inte gäller en helt tvingande regel. Om det vid en tjänsteleverans uttryckligen avtalats om en längre undersökningsperiod, är detta förenligt med direktivet och kräver inte någon lagstiftningsåtgärd. Det är alltså endast när en längre undersökningsperiod än 30 dagar har bestämts t.ex. genom en sedvänja eller genom ett passivt ingånget avtal, som frågan om köplagens tillämpningsområde ställs på sin spets. I dessa fall bör det finnas förutsättningar att sätta det passivt ingångna avtalet (eller dylika avtal som inte är uttryckliga) åt sidan med stöd av 36 § avtalslagen, eftersom avtalet strider mot köplagens regel. En motsvarande oskäligen sedvänja är enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer inte bindande mellan parterna (jfr 3 § köplagen och prop. 1988/89:76 s. 66).

Vår bedömning är därför att direktivets krav angående undersökningsperiodens längd bör genomföras genom en ändring i köplagen (jfr även EG-domstolens dom den 7 maj 2002 i mål C-478/99).

Utformningen av en lagregel

Inledningsvis bör konstateras att en undersökning av en vara kan ha köprättslig betydelse på olika sätt (jfr undersökningsplikten i 31 § köplagen och bestämmelserna om köparens undersökning före köpet i 20 § andra stycket). En lagregel som syftar till att genomföra 2011 års direktiv bör t.ex. inte påverka felansvaret på så sätt att fel inte skulle få göras gällande efter tidsfristen på 30 dagar. Syftet med direktivbestämmelsen är i stället begränsat till att förhindra att de betalningsperioder som följer av direktivet kringgås på så sätt att förfallodagen skjuts upp genom en lång undersökningsperiod. Lagregeln bör därför ange att köparen inte får utnyttja undantaget från skyldigheten att betala under längre tid än 30 dagar.

För att undersökningsperioden ska få överskrida 30 dagar krävs enligt direktivet, liksom när det gäller betalningsperiodens längd (se avsnitt 7.3 och 7.4), att det är ”uttryckligen fastställt i avtalet”. Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning av uttryckets innebörd. För att köparen till följd av en undersökning ska få skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar, bör det alltså krävas att borgenären, i köplagens fall säljaren, uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod. Vi föreslår en lagregel med denna innebörd.

Ett oskäligt avtal angående undersökningsperiodens längd kan, på samma sätt som övriga betalningsvillkor, jämkas eller lämnas utan avseende (se avsnitt 6.5). Direktivets krav på att undersökningsperiodens längd inte får vara grovt oskälig behöver därför inte framgå uttryckligen i den föreslagna bestämmelsen i köplagen.

En bestämmelse som införs i köplagen kommer att bli tillämplig även för rättssubjekt som inte omfattas av 2011 års direktiv, t.ex. privatpersoner och myndigheter i borgenärsrollen. Vi har tidigare funnit att en sådan utvidgning bör kräva vägande skäl (se avsnitt 6.3). I detta fall handlar det dock om en mycket begränsad och specifik fråga. Även om privatpersoner omfattas av bestämmelsen, blir den praktiska betydelsen i dessa fall obefintlig. Vi har därför bedömt att en generell utformad bestämmelse inte innebär några

negativa konsekvenser. En avgränsning skulle vara lagtekniskt komplicerad. Vi föreslår därför att lagregeln ska ha samma tillämpningsområde som köplagen i övrigt.

8 Dröjsmålsränta

8.1 Inledning

Om en gäldenär inte betalar en skuld i tid, drabbar detta borgenären negativt. Dröjsmålsränta erbjuder borgenären viss kompensation för de olägenheter som uppstår och utgör även ett påtryckningsmedel för att fordringen ska betalas. Rätten till dröjsmålsränta var en central del i 2000 års direktiv. Direktivet innehöll bl.a. krav på att en borgenär ska ha en automatisk rätt till dröjsmålsränta och vissa bestämmelser om räntenivån. Dessutom reglerades tidpunkten från vilken ränta ska utgå. Vid genomförandet av direktivet bedömdes svensk rätt i stor utsträckning redan uppfylla direktivkraven.¹ Bestämmelserna om dröjsmålsränta i 2011 års direktiv är i många delar överensstämmande med vad som gällde enligt det tidigare direktivet. I vissa avseenden har vi dock bedömt att det finns behov av författningsändringar.

Vi redogör inledningsvis för de bestämmelser i 2011 års direktiv som vi har bedömt är uppfyllda i svensk rätt (avsnitt 8.2). I andra delar, bl.a. direktivkravet angående en tvingande rätt till dröjsmålsränta, krävs alltså lagstiftningsåtgärder. Våra överväganden kring detta presenteras i avsnitt 8.3 och 8.4.

8.2 Direktivbestämmelser som inte kräver lagändringar

Bedömning: Svensk rätt uppfyller direktivets krav när det gäller borgenärens automatiska rätt till dröjsmålsränta, tidpunkt från vilken dröjsmålsränta ska utgå och nivån på den lagstadgade räntan.

¹ Se prop. 2001/02:132 s. 21 ff.

En automatisk rätt till dröjsmålsränta

Bestämmelserna i 2000 års direktiv om att en borgenär ska ha en automatisk rätt till dröjsmålsränta har disponerats om i 2011 års direktiv. Detta innebär dock inte någon förändring i sak. Medlemsstaterna ska alltså säkerställa att en borgenär ska ha rätt till ränta vid sen betalning under förutsättning att borgenären dels har fullgjort sina avtalsenliga och lagenliga skyldigheter, dels inte har mottagit det förfallna beloppet i tid. Rätten till dröjsmålsränta ska inträda efter det att betalningsfristen har gått ut och utan att det krävs någon åtgärd från borgenärens sida (artikel 3.1 och 4.1).

Vid genomförandet av 2000 års direktiv konstaterades att borgenären redan hade rätt till dröjsmålsränta enligt räntelagen. Lagen kompletterades dock med en bestämmelse som gjorde rätten till ränta automatisk i fordringsförhållanden mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet. Detsamma skulle gälla när en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har en fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster (4 § andra stycket).²

Eftersom svensk rätt redan uppfyller kravet på att borgenärer ska ha en automatisk rätt till dröjsmålsränta vid handelstransaktioner, krävs inte någon lagändring till följd av 2011 års direktiv.

Från vilken dag ska dröjsmålsränta betalas?

I 2000 års direktiv gjordes en åtskillnad mellan fordringar där förfallodagen var bestämd i förväg och när så inte var fallet. Dröjsmålsränta skulle betalas från dagen efter förfallodagen, om den var fastställd i förväg. I annat fall skulle ränta utgå 30 dagar efter det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag.

Bestämmelserna i 2011 års direktiv reglerar handelstransaktioner mellan företag och mellan företag och myndigheter. Reglerna är emellertid i sak helt överensstämmande med det tidigare direktivet (artikel 3.3 och 4.1). Mot denna bakgrund finns inte behov av någon författningsändring till följd av 2011 års direktiv.

I kapitel 7 föreslår vi en bestämmelse om när en fordran senast förfaller till betalning. Bestämmelsen innebär i korthet att vid handelstransaktioner mellan företag förfaller en fordran till betalning senast 60

² Prop. 2001/02:132 s. 27 ff.

dagar efter det att borgenären har krävt att fordringen betalas. En längre betalningsperiod är möjlig endast om borgenären uttryckligen har godkänt detta. För det fall gäldenären är en myndighet, inträder förfalldagen i stället senast 30 dagar efter borgenärens krav. Om förfalldagen bestäms enligt dessa regler, är den alltså bestämd genom lag. Vid sådana i förväg bestämda förfalldagar ska – enligt 3 § räntelagen – ränta utgå från förfalldagen, vilket överensstämmer med direktivets krav.

Svensk rätt uppfyller alltså fortfarande direktivets krav när det gäller från vilken tidpunkt dröjsmålsränta ska utgå.

Nivån på den lagstadgade dröjsmålsräntan

Enligt 2000 års direktiv skulle nivån på dröjsmålsräntan vara den ränta som Europeiska centralbanken använde vid sin senaste refinansieringstransaktion (referensräntan) med ett tillägg av minst sju procentenheter. Referensräntan skulle bestämmas för ett halvår i taget. För de länder som inte ingick i EMU skulle i stället en motsvarande referensränta som fastställts av medlemsstatens centralbank användas.

I 2011 års direktiv har nivån på den lagstadgade dröjsmålsräntan höjts till minst åtta procentenheter över referensräntan (artikel 2.6 och 2.7), vilket motsvarar vad som redan gäller enligt räntelagen (se 6 §). Trots höjning uppfyller alltså svensk rätt direktivets krav. Någon lagändring krävs därför inte (enligt kommittédirektiven ska dröjsmålsräntans nivå lämnas oförändrad).

8.3 En tvingande rätt till dröjsmålsränta

Förslag: I förhållanden mellan näringsidkare ska ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala dröjsmålsränta vara utan verkan mot borgenären. Detsamma ska gälla i förhållanden mellan en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, när näringsidkaren ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i räntelagen.

Direktivets krav och behovet av lagstiftning

Vid genomförandet av 2000 års direktiv bedömdes att bestämmelsen om borgenärens rätt till dröjsmålsränta var dispositiv. En tolkning som innebar att rätten var tvingande ansågs inte förenlig med utformningen av direktivets jämningsregel.³

I 2011 års direktiv har jämningsregeln modifierats. Det anges nu uttryckligen att ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ränta vid sen betalning inte får tas ut ska anses som grovt oskäligt (artikel 7.2). Därigenom har borgenärens rätt till dröjsmålsränta gjorts tvingande. Detta till skillnad från räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta (3 och 4 §§), som är dispositiva.

Visserligen finns det, som framgår i avsnitt 6.5, möjligheter i svensk rätt att angripa oskäliga betalningsvillkor. Lagstiftningen säkerställer dock inte att ett avtalsvillkor som innebär att dröjsmålsränta inte ska utgå, alltid bedöms som oskäligt. En skälighetsbedömning görs mot bakgrund av omständigheterna i varje enskilt fall. Direktivets bestämmelse är däremot ovillkorlig. Svensk rätt uppfyller i detta avseende inte direktivets krav. Det är därför nödvändigt med en lagändring som gör borgenärens rätt till dröjsmålsränta tvingande.

Utformningen av en lagregel

En bestämmelse om att rätten till dröjsmålsränta är tvingande bör införas i räntelagen, som är den centrala lagen när det gäller frågor om dröjsmålsränta.

Direktivet anger att ett avtalsvillkor om att ränta vid sen betalning inte får tas ut antingen inte ska vara ”verkställbart” eller också ska ge ”upphov till skadeståndskrav”. Från svenska utgångspunkter framstår det som främmande med en särskild skadeståndsregel för denna situation. Den svenska bestämmelsen bör därför utformas så att ett avtalsvillkor om att dröjsmålsränta inte ska utgå, inte är ”verkställbart”. Med att ett avtalsvillkor inte ska vara verkställbart, bör kunna jämföras att villkoret är utan verkan mot borgenären.⁴ Ett avtalsvillkor som är utan verkan kan inte heller verkställas. Bestämmelsen i räntelagen bör därför utformas så att ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala dröjsmålsränta är utan verkan mot borgenären.

³ Prop. 2001/02:132 s. 28.

⁴ Se prop. 2001/02:132 s. 37 f., jfr 1 § andra stycket räntelagen.

Direktivets krav gäller inte enbart villkor som fastställts i avtal, utan även sådana som följer av sedvänja eller handelsbruk. I förarbetena till räntelagen påpekades att lagen inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till handelsbruk. Detta bedömdes dock inte hindra att det under speciella förhållanden kan föreligga handelsbruk av sådan beskaffenhet att bruket bör gå före lagens regler.⁵ I detta fall är det fråga om en tvingande bestämmelse. Ett handelsbruk eller en sedvänja som strider mot en tvingande civilrättslig bestämmelse är enligt allmänna rättsprinciper inte bindande mellan parterna.⁶ Det finns därför inte behov av någon särskild lagreglering avseende sådana eventuella bruk (se även avsnitt 6.5).

Tillämpningsområdet i förhållanden mellan näringsidkare

När det gäller ogiltighetsregelns tillämpningsområde i förhållanden mellan näringsidkare har vi gjort följande överväganden.

Vi har inte funnit tillräckliga skäl för att föreslå att den tvingande regleringen ska omfatta fler rättssubjekt än vad direktivet kräver. Den bör alltså tillämpas vid kommersiella transaktioner, men inte på t.ex. konsumentförhållanden (jfr våra allmänna överväganden i avsnitt 6.3).

Nästa fråga är om ogiltighet bör gälla vid samtliga typer av avtal, eller endast avtal om tillhandahållande av varor eller tjänster. Många avtalstyper ligger utanför direktivområdet. Det kan t.ex. handla om kreditavtal eller köp av annat än varor och tjänster. Å ena sidan kan knappast hävdas att det utanför direktivområdet går att identifiera ett angeläget behov av en tvingande regel om att borgenären har rätt till dröjsmålsränta. Detta talar för att ogiltighetsregeln bör begränsas till kommersiella handelstransaktioner. Det finns å andra sidan skäl att överväga de praktiska fördelarna med en generell regel.

Det ingås årligen ett mycket stort antal avtal som innehåller räntevillkor av olika slag. Det är emellertid inte alltid självklart hur ett visst avtal bör kategoriseras rättsligt. Om ogiltighetsregeln endast gäller vid tillhandahållande av varor och tjänster, kommer det att i ett antal av dessa fall krävas överväganden kring om avtalet omfattas av uttrycket ”tillhandahållande av varor eller tjänster” och ogiltighetsregeln därför är tillämplig. Denna typ av överväganden leder till transaktionskostnader i samhället. Små företag med mindre

⁵ Prop 1975:102 s. 114.

⁶ Jfr 3 § köplagen och prop. 1988/89:76 s. 66.

resurser kan drabbas hårdare av sådana kostnader. Dessa omständigheter talar för att rätten till dröjsmålsränta bör gälla på hela den kommersiella förmögenhetsrättens område.

I sammanhanget bör noteras att när 2000 års direktiv genomfördes i svensk rätt, begränsades inte den automatiska rätten till dröjsmålsränta i räntelagen till handelstransaktioner, utan genomfördes generellt i samtliga förhållanden mellan näringsidkare. Det finns onekligen fördelar med att låta den tvingande regleringen ha samma tillämpningsområde som den automatiska rätten till dröjsmålsränta enligt 4 § andra stycket. En ytterligare uppdelning komplicerar en redan något svårtillgänglig lagstiftning.

Vid bedömningen bör även beaktas att det är svårt att se att ett bredare tillämpningsområde skulle medföra några egentliga problem. Av 3 och 4 §§ räntelagen följer att i förhållanden mellan näringsidkare finns en automatisk rätt till dröjsmålsränta, oavsett typ av fordringsförhållande. Galdenären är alltså redan i dag skyldig att betala dröjsmålsränta, om inte annat har avtalats.

Mot denna bakgrund föreslår vi att rätten till dröjsmålsränta ska vara tvingande i samtliga förhållanden mellan näringsidkare.

Tillämpningsområdet i förhållanden mellan näringsidkare och myndigheter

Myndigheter som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur, kan vara att bedöma som näringsidkare enligt svensk rätt. En myndighet som agerar i egenskap av näringsidkare omfattas alltså av den ogiltighetsregel som föreslås för övriga näringsidkare. Som framgår av våra allmänna överväganden i avsnitt 6.3 har vi dock inte ansett att det är lämpligt att låta de nya bestämmelserna omfatta övriga fall när myndigheten befinner sig i borgenärsställning. Med undantag för när en myndighet agerar som näringsidkare, bör alltså endast myndigheter i galdenärsrollen omfattas av ogiltighetsregeln.

Nästa fråga är om bestämmelsen, liksom för näringsidkare, bör omfatta alla transaktioner eller endast avtal som innebär att en näringsidkare tillhandahåller varor eller tjänster till myndigheten. Det kan konstateras att vid genomförandet av 2000 års direktiv begränsades den automatiska rätten till dröjsmålsränta i myndighetsfallen till att gälla betalningar till näringsidkare för varor och tjänster.⁷ Som framhölls då är direktivets bestämmelser anpassade för kom-

⁷ Jfr prop. 2001/02:132 s. 31. Se även Lagrådets uttalande på s. 83 f.

mersiella förhållanden. Det allmännas verksamhet spänner över ett betydligt större område. Förhållandena när en myndighet agerar utanför området för kommersiella handelstransaktioner är mångfasetterade och därmed svåra att överblicka. Ofta förekommer t.ex. offentligrättsliga inslag och skattefinansiering. Det kan inte utslutas att en tvingande regel om automatisk ränta i vissa fall kan vara olämplig.

Allt detta talar emot att låta bestämmelsen omfatta mer än handelstransaktioner. Det finns inte tillräckliga skäl för att gå längre än direktivet kräver. Vi föreslår därför att ogiltighetsregeln ska gälla förhållanden när en näringsidkare mot betalning ska tillhandahålla varor eller tjänster till en myndighet eller ett annat offentligt organ.

8.4 Nivån på avtalad dröjsmålsränta

Förslag: När en näringsidkare tillhandahåller varor eller tjänster till en myndighet eller ett annat offentligt organ ska ett avtalsvillkor, som innebär att dröjsmålsränta ska vara lägre än den lagstadgade räntan, vara utan verkan mot näringsidkaren. En bestämmelse med sådan innebörd ska införas i räntelagen.

Bedömning: Det finns inte behov av en tvingande regel om räntenivån i förhållanden mellan näringsidkare.

Direktivets krav och behovet av lagstiftning

Myndigheter har ett särskilt ansvar att betala sina skulder i tid. Om så ändå inte sker, är det angeläget att borgenären kompenseras för detta. Mot denna bakgrund anges i 2011 års direktiv att om gäldenären är en myndighet eller ett annat offentligt organ får dröjsmålsräntan inte understiga den lagstadgade räntan (artikel 2.6 och 4.1). Detta innebär att dröjsmålsräntan inte får understiga referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter. Denna ovillkorliga direktivbestämmelse är tvingande. Eftersom den svenska regleringen om nivån på dröjsmålsräntan – 6 § räntelagen – är dispositiv, krävs en lagändring.

Lagregelns utformning

För att uppfylla direktivets krav bör en regel som gör dröjsmålsräntans nivå tvingande i vissa fall införas i räntelagen. Bestämmelsen bör ange att ett avtalsvillkor som föreskriver en lägre dröjsmålsränta än referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter inte är tillåtet. Av samma skäl som vi angett i avsnitt 8.3 när det gäller ogiltighetsregeln, bör rättsföljden vid överträdelse av förbudet vara ogiltighet; ett sådant avtalsvillkor ska vara *utan verkan* mot borgenären. Detta får till följd att lagstadgad ränta – enligt 6 § räntelagen – ska tillämpas i stället.

Direktivbestämmelsen gäller för myndigheter i gäldenärrollen, när en näringsidkare ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning. Denna typ av transaktioner måste därför uppenbarligen omfattas av den tvingade regleringen.

Av de skäl som anges i avsnitt 8.3, anser vi att bestämmelsen inte bör omfatta avtal utanför direktivområdet.

Det krävs inte någon särskild reglering angående sedvänjor eller handelsbruk som anger en lägre räntenivå (jfr avsnitt 8.3). Ett handelsbruk eller en sedvänja som strider mot en tvingande civilrättslig bestämmelse är nämligen enligt allmänna rättsprinciper inte bindande mellan parterna.⁸

Sammanfattningsvis anser vi att det bör införas en lagregel i räntelagen som anger att ett avtalsvillkor som innebär att dröjsmålsränta ska beräknas enligt en lägre räntefot än den lagstadgade räntan, är utan verkan mot borgenären. Bestämmelsen ska vara tillämplig när en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet mot betalning tillhandahåller varor eller tjänster till en myndighet eller ett annat offentligt organ.

En regel om räntenivån i förhållanden mellan näringsidkare?

Den tvingande regeln om att det i näringsidkarförhållanden ska finnas en rätt till dröjsmålsränta (se avsnitt 8.3), skulle kunna kringgås genom att parterna avtalar om en mycket låg dröjsmålsränta. Vi har därför övervägt att låta den föreslagna bestämmelsen om dröjsmålsräntans höjd vid myndigheters transaktioner, helt eller delvis gälla även för företag, trots att direktivet inte innehåller något sådant krav.

⁸ Jfr 3 § köplagen och prop. 1988/89:76 s. 66.

Som framgår i avsnitt 6.5 finns i svensk rätt goda möjligheter att angripa oskäligen avtalsvillkor. Ett typexempel på ett avtalsvillkor som bör bedömas som oskäligt är ett villkor som syftar till att kringgå tvingande lagstiftning. Ett avtal som anger att dröjsmålsränta ska utgå enligt en mycket låg räntesats, t.ex. endast någon enstaka procent, skulle ofta framstå som ett försök att kringgå den tvingade regleringen om rätt till dröjsmålsränta. Ett sådant avtalsvillkor skulle kunna jämkas med stöd av 36 § avtalslagen. En sedvänja med sådant innehåll skulle normalt inte heller anses bindande mellan parterna (se prop. 1975/76:81 s. 121 och avsnitt 6.5). Vi anser därför att det inte finns behov av en regel om räntenivån i förhållanden mellan näringsidkare.

9 Ersättning för indrivningskostnader

9.1 Inledning

Om en fordran inte betalas i tid, uppstår kostnader för borgenären. För att motverka förekomsten av sena betalningar och att minska de negativa effekterna, är det viktigt att borgenären kompenseras för sådana kostnader. Vid sidan av regler om dröjsmålsränta, var borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader en av huvudåtgärderna i 2000 års direktiv. Borgenären skulle ha rätt till skälig ersättning från gäldenären för alla relevanta indrivningskostnader som uppstått till följd av den sena betalningen. Vid genomförandet av direktivet bedömdes svensk rätt redan uppfylla detta krav.¹

En nyhet i 2011 års direktiv är att borgenären vid en betalningsförsening ska ha till ersättning med ett fast belopp om minst 40 euro. Därutöver ska borgenären ha rätt till skälig ersättning för de övriga indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet, exempelvis kostnader som har uppkommit på grund av att en jurist eller en indrivningsbyrå anlitas (artikel 6).

I detta kapitel redovisas våra överväganden angående borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader. Inledningsvis behandlas frågan om ersättning med ett fast belopp (avsnitt 9.2), följt av våra slutsatser när det gäller ersättning för indrivningskostnader i övrigt (avsnitt 9.3) och om ersättningsbeloppens storlek bör regleras i lag eller förordning (avsnitt 9.4). Slutligen diskuteras nivån på nuvarande ersättningsbelopp (avsnitt 9.5) och om det bör införas en ogiltighetsregel när det gäller vissa avtal om indrivningskostnader (avsnitt 9.6).

¹ Prop. 2001/02:132 s. 33 ff.

9.2 Ersättning med ett fast belopp

Förslag: Om en borgenär i ett förhållande mellan näringsidkare har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran på betalning för varor eller tjänster inte har betalats i tid, ska gäldenären vara skyldig att – utöver dröjsmålsränta – betala en förseningsersättning på 450 kronor till borgenären. Motsvarande ska gälla när gäldenären är en myndighet eller ett annat offentligt organ.

Om förseningsersättning har utgått, ska gäldenären vara skyldig att betala ersättning för betalningspåminnelse, inkasso-krav och upprättande av amorteringsplan endast till den del den sammanlagda ersättningen för åtgärderna överstiger förseningsersättningen.

Bestämmelser med denna innebörd ska införas i inkassokostnadslagen.

I likhet med vad som gäller för övrig ersättning enligt inkassokostnadslagen ska Kronofogdemyndigheten inom ramen för den summariska processen utan invändning från gäldenären, pröva riktigheten av ett yrkande om förseningsersättning. En lagändring med denna innebörd ska göras i lagen om betalningsföreläggande och handräckning.

9.2.1 Behovet av lagstiftning

En nyhet i 2011 års direktiv är borgenärens automatiska rätt till ersättning med ett fast belopp vid betalningsdröjsmål; en form av förseningsersättning. Som framgår i avsnitt 4.5 erbjuder svensk lagstiftning goda möjligheter till kompensation för borgenärens indrivningskostnader. Det finns dock inte någon automatisk rätt till en sådan förseningsersättning som direktivet föreskriver. Direktivets krav är i princip tvingande i detta avseende och det finns därför ett behov av lagstiftning.

9.2.2 Utformningen av en regel om förseningsersättning

Bör förseningsersättningen betraktas som dröjsmålsränta eller som en indrivningskostnad?

I vårt uppdrag ligger att som första alternativ pröva om det fasta beloppet bör ersätta dröjsmålsränta när räntan understiger 40 euro. Ett alternativ är att beloppet i stället ska anses utgöra en del av den rätt till ersättning som en borgenär har enligt inkassokostnadslagen.

Av direktivet framgår inte klart vad det fasta beloppet egentligen avser att kompensera. Direktivbestämmelsen anger att det fasta beloppet ska utgöra ersättning för borgenärens egna indrivningskostnader (artikel 6.2). I skälen till direktivet specificeras att det rör sig om ”administrativa” och ”interna” kostnader till följd av sena betalningar (ingresspunkt 19). Vad sådana kostnader mer konkret kan antas bestå i framgår dock inte.

Vi tolkar direktivet som att det fasta beloppet ska kompensera för de kostnader som uppstår för borgenären redan inledningsvis till följd av den försenade betalningen. Det är otvivelaktigt så att betalningspåminnelser och inkassokrav medför kostnader för borgenären. Redan innan sådana åtgärder har vidtagits kan dock kostnader ha uppstått i verksamheten (t.ex. särskilt avsatta personalresurser för kravhantering på en ekonomiavdelning).

I förarbetena till räntelagen beskrivs dröjsmålsränta som dels ett påtryckningsmedel för att gäldenären inte ska betala för sent, dels en ”viss kompensation för de särskilda olägenheter som [borgenären] lider genom att inte få betalt i rätt tid”.² Sådana olägenheter skulle kunna bestå av de initiala kostnader som uppkommer för borgenären vid försenade betalningar. Det är därför i och för sig rimligt att betrakta det fasta beloppet som en (del av) dröjsmålsräntan. En sådan lösning innebär ett begränsat ingrepp i lagstiftningen kring borgenärens rätt till ersättning vid betalningsdröjsmål. Bestämmelsen skulle kunna införas i räntelagen, i anslutning till befintliga regler om dröjsmålsränta. Borgenären skulle alltså ha rätt till ett fast minimibelopp omedelbart vid sen betalning eller till det högre belopp som följer enligt lagens övriga regler om dröjsmålsränta.

Det kan emellertid ifrågasättas om detta är det lämpligaste sättet att genomföra denna del av direktivet. Det görs trots allt en tydlig

² Prop. 1975:102 s. 43.

åtskillnad i direktivet mellan borgenärens rätt till dels dröjsmålsränta (artikel 3.3 och 4.1), dels ersättning för indrivningskostnader (artikel 6). Rätten till ersättning med ett fast belopp finns i en artikel som rubriceras "Ersättning för indrivningskostnader". I ingressen till direktivet anges även att det fasta beloppet bör få kumuleras med räntan vid sen betalning (ingresspunkt 19). Om ränta och den fasta ersättningen för indrivningskostnader är att betrakta som samma sak, framstår direktivets tydliga distinktion mellan begreppen som svårförståelig. Ett svenskt genomförande av 2011 års direktiv som inte beaktar den tydliga åtskillnaden mellan dessa begrepp, kan skapa problem vid eventuella framtida förändringar av direktivet. Det skulle t.ex. kunna komma att införas regler om ersättning för indrivningskostnader som ansluter till det fasta beloppet och som inte kan genomföras genom ändringar i räntelagen.

En nackdel med att betrakta det fasta beloppet som dröjsmålsränta är att det kan motverka viljan att fullgöra en redan försenad betalning. Eftersom skyldigheten att betala det fasta beloppet uppstår omedelbart vid gäldenärens betalningsdröjsmål, förlorar dröjsmålsräntan sin funktion som incitament att betala skulden; först när dröjsmålsräntan överstiger det fasta beloppet leder fortsatt betalningsförsening till att skulden åter ökar. En sådan lösning främjar inte snabbare betalningar.

Inkassokostnadslagen reglerar ersättningen för vissa kostnader som uppstår när borgenären vidtar åtgärder för att få gäldenären att betala en förfallen fordran. Enligt lagen har borgenären rätt till ersättning för betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan. Det fasta beloppet är systematiskt lättare att härleda till ersättning för sådana kostnader än som dröjsmålsränta.

Vår bedömning är sammantaget att det fasta beloppet som en borgenär ska ha rätt till vid en betalningsförsening, bör uppfattas som en ersättning för indrivningskostnader och inte som dröjsmålsränta. Bestämmelser om detta bör införas i inkassokostnadslagen.

När bör skyldigheten att betala förseningsersättningen infalla?

Enligt direktivet ska det fasta beloppet vara betalbart utan att det krävs en påminnelse, dvs. beloppet ska förfalla till betalning automatiskt. Frågan är vid vilken tidpunkt en sådan automatisk rätt till förseningsersättning lämpligen bör infalla.

En nödvändig förutsättning för att förseningsersättning ska kunna utgå, bör vara att fordringen har förfallit till betalning. Det bör emellertid inte vara tillräckligt för att förseningsersättningen ska utgå. En sådan ordning skulle nämligen kunna leda till problem i de fall när en skuld ska betalas vid anfordran (se t.ex. 49 § första stycket köplagen). Fordringen förfaller i dessa fall till betalning omedelbart genom kravet. En annan sak är att skyldigheten att betala ränta enligt räntelagen normalt inte inträder förrän efter 30 dagar (se 4 § räntelagen). Om rätten till förseningsersättning knyts till att betalning inte har skett vid förfallotidpunkten, skulle – när betalning ska ske vid anfordran – borgenären alltid ha rätt till en förseningsersättning, om inte gäldenären genast betalar det förfallna beloppet.

Enligt direktivet ska borgenären ha rätt till den fasta ersättningen i de fall dröjsmålsränta ska utgå. Det framstår därför som naturligt att föreslå att den automatiska rätten till det fasta beloppet uppkommer vid den tidpunkt som gäldenären blir skyldig att betala dröjsmålsränta. Det bör i det sammanhanget inte vara av betydelse om skyldigheten att betala dröjsmålsränta följer av t.ex. 3 eller 4 §§ räntelagen, räntebestämmelser i annan lagstiftning eller parternas avtal.

Vi föreslår således att om betalningen är försenad på så sätt att dröjsmålsränta ska utgå, ska borgenären – utan att ha vidtagit några särskilda åtgärder – ha rätt till kompensation i form av det fasta beloppet, som bör benämnas förseningsersättning.

Bestämmelsens tillämpningsområde

Vi har i avsnitt 6.3 funnit att det allmänt framstår som mest lämpligt att vid genomförandet begränsa bestämmelserna till att omfatta handelstransaktioner i enlighet med 2011 års direktiv (dvs. kommersiella förhållanden mellan företag eller mellan företag och myndigheter).

Direktivbestämmelserna om en förseningsersättning är utformade med utgångspunkt i de förhållanden som gäller vid kommersiella handelstransaktioner. Det finns enligt vår uppfattning inte tillräckliga skäl att låta bestämmelsen omfatta andra rättssubjekt eller fordringar än vad som följer av direktivet. Bestämmelserna om förseningsersättning bör därför begränsas till att gälla vid betalning för varor eller tjänster i förhållanden mellan näringsidkare, respektive vid en myndighets eller ett annat offentligt organs betalning till en näringsidkare för varor eller tjänster.

Förseningsersättningens storlek

Direktivet föreskriver att det fasta beloppet ska uppgå till minst 40 euro. Förseningsersättningen kommer att aktualiseras i ett mycket stort antal fall och kommer alltså att ingå som en del i den betydande mängd kravbrev som årligen skickas ut. Det är mot den bakgrunden angeläget att det inte råder någon osäkerhet om beloppets storlek. Beloppet bör därför i den svenska lagstiftningen inte anges i euro utan i svenska kronor. Av samma skäl bör beloppet inte heller knytas till något slags index, även om en sådan utformning gör att en anpassning lättare kan ske till inflation och valutarörelser. Vår bedömning att ett belopp som ändras årligen, och som inte motsvarar en någorlunda jämn summa, leder till onödiga transaktionskostnader i samhället.

Frågan är hur stor ersättningen bör vara. Utgångspunkten för denna bedömning är det belopp om 40 euro som anges i artikel 6. Under de senaste sex åren – från februari 2006 till februari 2012 – har växelkursen varierat mellan ungefär 8,7 kronor/euro och 11,7 kronor/euro. 40 euro har således motsvarat mellan cirka 350 kronor och 470 kronor. Det är inte lämpligt att beloppet bestäms till en så låg nivå att endast en mindre valutaförändring skulle kunna medföra att direktivets krav på att beloppet ska uppgå till 40 euro inte uppfylls. Enligt vår bedömning ligger, med beaktande av dessa omständigheter, en lämplig nivå i intervallet 350–500 kronor.

Det skulle kunna argumenteras att direktivet vilar på en tydlig normativ grund som tar sin utgångspunkt i att samhället inte godtar sena betalningar vid handelstransaktioner. Förseningsersättningen kan därför sägas bära drag av både kompensation och sanktion. I syfte att inskräpa dessa moraliska och normativa dimensioner, skulle ett högre belopp än vad som endast svarar mot 40 euro kunna föreslås.

Som framgår i avsnitt 9.5 anser vi dock att det inom ramen för denna utredning inte finns förutsättningar att frångå de grundprinciper som den svenska lagstiftningen bygger på, dvs. schabloniserad kompensation för faktisk kostnad. Redan direktivets krav på automatisk ersättning med 40 euro innebär en förstärkning av borgenärens rätt till ersättning vid betalningsdröjsmål. Det finns mot denna bakgrund inte tillräckliga skäl att föreslå att beloppet ska vara påtagligt högre än vad som motsvaras av den aktuella växelkursen.

Vi anser sammantaget att 450 kronor är en lämplig nivå för förseningsersättningen.

Förseningsersättningens förhållande till ersättningen för övriga indrivningskostnader

Eftersom vi föreslår att rätten till förseningsersättningen ska införas i inkassokostnadslagen, är det nödvändigt att ta ställning till om ersättningen kompenserar för andra kostnader än sådana som redan nu ersätts enligt lagen. Frågan är alltså om borgenären ska kunna få både det fasta beloppet och ersättning för åtgärder enligt lagen. Ett alternativ är att förseningsersättningen utgår som ett förskott på och delvis ersätter sådana kostnader.

En reglering som innebär att förseningsersättningen ska utgå utöver den ersättning som följer av nuvarande lagstiftning skulle innebära att borgenärens rätt till kompensation förstärks kraftigt. Detta ligger i och för sig i linje med direktivets syfte. Det kan emellertid inte bortses ifrån att det fasta beloppet överstiger den sammanlagda ersättning som en borgenär har rätt till för åtgärder som vidtas enligt lagen. Betalningspåminnelser, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan är sannolikt mest kostnadskrävande av de inledande åtgärder som borgenären vidtar med anledning av en sen betalning. Att ospecificerade kostnader skulle kompenseras med ett högre belopp, anser vi vara svårt att motivera. Vår uppfattning är att förseningsersättningen i stället bör anses innefatta ersättning för sådana åtgärder som är ersättningsgilla enligt gällande lagstiftning; förseningsersättning utgår således som ett slags förskott. Därmed undviks att borgenären dubbelkompenseras för sina inledande indrivningsåtgärder.

Utgångspunkten bör alltså vara borgenärens kostnader för inkassokrav och upprättande av amorteringsplan – som utan tvekan är att betrakta som indrivningskostnader – ingår i förseningsersättningen.

Vid genomförandet av 2000 års direktiv bedömdes däremot kostnaden för betalningspåminnelse inte vara en indrivningskostnad (se avsnitt 4.5). Skälet till detta var att avsikten med en betalningspåminnelse är att gäldenären själv, utan påtryckning, ska betala fordringen. Det ansågs därför inte vara fråga om indrivning i direktivets mening.³ Vår uppfattning är att saken bör bedömas på ett annat sätt mot bakgrund av innehållet i 2011 års direktiv. I skälen anges att indrivningskostnader också bör omfatta ”administrativa” och ”interna” kostnader till följd av sena betalningar (se ingresspunkt 19). Om den typen av inledande och ospecificerade kostnader är att betrakta som indrivningskostnader, bör en sådan konkret åtgärd

³ Se prop. 2001/02:132 s. 34.

som betalningspåminnelse också innefattas i begreppet. Påminnelsen utgör trots allt ett led i borgenärens ansträngningar att få betalt när en fordran förfallit till betalning. Ett sådant synsätt förenklar dessutom hanteringen av förseningsersättningen i förhållande till annan ersättning enligt inkassokostnadslagen. Vår bedömning är alltså att även kostnaden för en betalningspåminnelse är att betrakta som en indrivningskostnad och bör ingå som en del i förseningsersättningen.

Borgenären ska enligt direktivet ha rätt till skälig ersättning för alla indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet och som uppkommit till följd av betalningsförseningen (artikel 6.3). En lagregel som anger att borgenären endast har rätt till det fasta beloppet skulle därför strida mot direktivet. I den mån skälig ersättning för åtgärder enligt inkassokostnadslagen överstiger det fasta beloppet, bör borgenären alltså ha rätt till ytterligare ersättning.

En annan sak är att skälig ersättning för övriga åtgärder enligt inkassokostnadslagen i praktiken sällan torde överstiga förseningsersättningen. Den sammanlagda ersättningen för dessa åtgärder – betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan – uppgår för närvarande till 360 kronor (50+160+150) och understiger alltså storleken på den föreslagna förseningsersättningen. Även efter den höjning vi föreslår i avsnitt 9.5 är förseningsersättningen högre än vad som sammanlagt kan utgå för övriga åtgärder enligt lagen. I författningskommentaren till 5 § andra stycket inkassokostnadslagen utvecklas hur eventuell överstigande ersättning ska beräknas.

Sammanfattningsvis föreslår vi att gäldenären ska vara skyldig att betala ersättning för betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan endast till den del den sammanlagda ersättningen för sådana åtgärder överstiger förseningsersättningen.

Kronofogdemyndighetens prövning inom ramen för den summariska processen

Om ett ogrundat eller obefogat yrkande framställs inom ramen för den summariska processen, ska Kronofogdemyndigheten utan invändning från part behandla ansökan som om svaranden hade motsatt sig den (se 23 § första stycket lagen om betalningsföreläggande och handräckning). Ett yrkande om ersättning för åtgärder enligt inkassokostnadslagen ska alltid antas vara ogrundat eller obefogat, i den mån ersättning inte kan utgå enligt lagen (23 §

andra stycket). Avsikten är att Kronofogdemyndigheten på eget initiativ ska pröva att en borgenärs ersättningsyrkande står i överensstämmelse med inkassokostnadslagen.⁴

Den förseningsersättning som nu föreslås måste i processuellt hänseende rimligen bedömas på samma sätt som övriga ersättningar enligt inkassokostnadslagen. Vi föreslår därför en lagändring som innebär att även ett yrkande om förseningsersättning ska antas vara ogrundat eller obefogat, om inte den yrkade förseningsersättningen kan utgå enligt inkassokostnadslagen. Alla ersättningsyrkanden enligt inkassokostnadslagen kommer därmed att hanteras på samma sätt inom ramen för den summariska processen.

9.3 Ersättning för indrivningskostnader i övrigt

Bedömning: Svensk rätt uppfyller i övrigt direktivets krav på att borgenären ska ha rätt till skälig ersättning för sina indrivningskostnader.

I 2011 års direktiv anges att gäldenären ska vara skyldig att ersätta borgenären för alla indrivningskostnader som uppkommit till följd av den sena betalningen och som överstiger det fasta beloppet. Detta kan avse bl.a. kostnader som uppkommit på grund av att en jurist eller en indrivningsbyrå har anlåtats (artikel 6.3).

Som framgår i avsnitt 4.5 har borgenären enligt svensk rätt en omfattande rätt till ersättning för indrivningskostnader. Vid genomförandet av 2000 års direktiv gjordes bedömningen att svensk rätt uppfyllde direktivets krav. Kraven i 2011 års direktiv är i princip likalydande med det förra direktivet.

När det gäller borgenärens rätt till ersättning för betalningspåminnelser, inkassokostnader och rättegångskostnader har det inte skett några relevanta förändringar av svensk rätt sedan genomförandet av 2000 års direktiv. I 2011 års direktiv anges som uttryckliga exempel på ersättningsgilla indrivningskostnader sådana som uppkommit på grund av att en jurist eller en indrivningsbyrå anlåtats. Sådana utgifter ersätts i Sverige i form av inkasso- eller rättegångskostnader. Svensk rätt uppfyller därmed alljämt direktivets krav i förhållande till dessa typer av kostnader.

⁴ Se prop. 1989/90:85 s. 116 f.

En borgenärs utsökningskostnader består av dels förrättningskostnader (dvs. avgifter som Kronofogdemyndigheten tar ut), dels processkostnader (dvs. partens egna kostnader för verkställighetsansökan etc.). Gälldenären är skyldig att ersätta förrättningskostnaderna. Om ett utsökningsärende överklagas till domstol, har en borgenär enligt lagen om domstolsärenden möjlighet att få ersättning för processkostnaderna vid domstolen. Vid genomförandet av 2000 års direktiv fördes dock ett särskilt resonemang om att borgenären inte har rätt till ersättning för processkostnader hos Kronofogdemyndigheten. Med hänsyn till att det bedömdes vara fråga om obetydliga kostnader och då direktivet angav att det endast var relevanta kostnader som var ersättningsgilla, ansågs svensk rätt uppfylla direktivets krav även i detta avseende.⁵

I 2011 års direktiv finns förvisso inte längre uttrycket ”relevanta” kvar. Detta kan dock rimligen inte innebära någon saklig skillnad; avsikten med den förändrade lydelsen kan inte vara att även irrelevanta kostnader ska ersättas. Direktivet anger fortfarande att den ersättning som ska utgå ska vara skälig. En mindre kostnad, som inte är att bedöma som relevant, kan knappast anses falla inom begreppet skälig ersättning.

En annan sak är att det i och för sig kan finnas skäl att ifrågasätta den grundläggande bedömningen att borgenären inte bör ha rätt till ersättning för sina inledande processkostnader. Kronofogdemyndighetens funktion och roll i utsökningsprocessen kan delvis ha förändrats sedan den bedömningen gjordes år 1981.⁶ Det kan t.ex. inte uteslutas att mer uttalade objektivitetskrav på Kronofogdemyndigheten har inneburit ett ökat ansvar för borgenären. Borgenärens kostnader i utsökningsprocessen kan därför ha ökat i vissa fall. Dessa eventuella förändringar över tid beror dock inte på bestämmelserna i 2011 års direktiv. En förändring av rätten till ersättning förutsätter dessutom rimligen ett mer samlat grepp om de kostnader som uppkommer i utsökningsprocessen (inklusive en kartläggning av hur stora de faktiska kostnaderna är för borgenären). Detta kan inte ske inom ramen för denna utredning.

Vi har sammantaget funnit att det inte finns tillräckliga skäl att frångå den bedömning som gjordes vid genomförandet av 2000 års direktiv angående rätten till ersättning för processkostnader hos Kronofogdemyndigheten. Svensk rätt uppfyller alltså direktivets krav på att borgenären ska vara berättigad till skälig ersättning för

⁵ Prop. 2001/02:132 s. 35 ff.

⁶ Se prop. 1980/81:8 s. 827 f.

de indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet. Vi föreslår därför inte någon författningsändring.

9.4 Hur bör ersättningsbeloppens storlek regleras?

Förslag: Ersättningsbeloppens storlek ska framgå av inkassokostnadslagen. De schabloniserade ersättningsbeloppen ska ange den normala ersättningsnivå som en borgenär har rätt till. Om det finns särskilda skäl, ska ersättning kunna utgå med ett högre belopp.

9.4.1 Lag eller förordning?

Inledning

I inkassokostnadslagen anges att ersättning för betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan utgår med skäligt belopp enligt vad regeringen närmare föreskriver (4 § andra stycket). Storleken på beloppen framgår av inkassokostnadsförordningen.

I regeringsformen anges att föreskrifter om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes ska meddelas genom lag (8 kap. 2 §). Regeringen är dock behörig att genom förordning meddela föreskrifter om verkställighet av lag (8 kap. 7 §). Vid införandet av inkassokostnadslagen ifrågasatte Lagrådet om det var förenligt med grundlagen att reglera ersättningsbeloppens storlek i en förordning. Riksdagen och den dåvarande regeringen bedömde dock att fastställandet av beloppens storlek utgör en sådan verkställighetsföreskrift som regeringen är behörig att besluta om.⁷

I vårt uppdrag ingår att utvärdera behovet av att höja ersättningsbeloppens storlek. Vi har även föreslagit att det införs en ny ersättningsform, förseningsersättning, i inkassokostnadslagen. I dessa frågor får anses ligga att även överväga hur beloppens storlek bör regleras, i lag eller i förordning. Grundlagsreformen den 1 januari 2011 gör det särskilt angeläget att behandla regleringsfrågan.

I det följande redogörs kortfattat för förarbetena till regeringsformens bestämmelser om verkställighetsföreskrifter och hur

⁷ Prop. 1980/81:103 och s. 103 och 329 f.

frågan om regeringens handlingsutrymme har bedömts i tidigare lagstiftningsärenden. Därefter redovisas våra slutsatser om hur ersättningsbeloppens storlek bör regleras.

Regeringsformens förarbeten

I förarbetena till regeringsformen angavs att verkställighetsföreskrifter ska vara tillåtna om det är fråga om föreskrifter av rent administrativ karaktär. I viss utsträckning bedömdes det dock vara ofrånkomligt att tillåta att regeringen beslutar om verkställighetsföreskrifter som ”fyller ut” en lag i materiellt hänseende, även om lagen i och för sig befinner sig inom det obligatoriska lagområdet. En förutsättning för att regeringen ska få meddela en sådan förordning angavs vara att den lagbestämmelse som ska kompletteras är så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt. Det framhölls att regeringen inte genom en verkställighetsföreskrift får besluta om något som kan upplevas som en ny skyldighet för enskilda eller göra ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden.⁸

Regeringens möjligheter att utfärda verkställighetsföreskrifter på civilrättens område har inte påverkats av 2011 års grundlagsreform.

Tidigare lagstiftningsärenden om verkställighetsföreskrifter

Lagrådet har i flera likartade lagstiftningsärenden väckt frågan om regeringens handlingsutrymme att meddela verkställighetsföreskrifter.

Vid införandet av den numera upphävda konsumentkreditlagen (1977:981) behandlades frågan om bestämmandet av skälig ersättning för borgenären i mål om handräckning för återtagande av en vara. Lagrådet uttalade att inom området för den egentliga civilrättsliga lagstiftningen torde det i allmänhet vara uteslutet att meddela verkställighetsföreskrifter. Vidare anfördes att regleringen ska, med den utförlighet som anses påkallad, meddelas i lag samt att frågor som inte är direkt lagreglerade måste överlämnas till rättstillämpningen att lösa. I lagstiftningsärendet var det dock inte fråga om en egentlig civilrättslig bestämmelse, utan om en skyldighet att

⁸ Prop. 1973:90 s. 211.

betala en kostnad som stod rättegångskostnaderna nära. Regleringen hade därför ett visst processrättsligt inslag. Utrymmet för att meddela verkställighetsföreskrifter inom processrätten bedömdes vara större än inom civilrätten. Lagrådet invände därför inte mot att regeringen i ett sådant fall meddelar föreskrifter om vilket belopp som i normalfallet ska utgå. Lagrådet ansåg dock att det fanns ett behov av att särskilt ange att domstolen har kvar sin principiella skyldighet att bestämma ersättningen. Varken regeringen eller riksdagen fann dock skäl att ifrågasätta grundlagsenligheten av att låta regeringen besluta i frågan. Något särskilt stadgande i enlighet med vad Lagrådet hade föreslagit infördes därför inte.⁹

Även vid införandet av lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. ifrågasattes om en liknande bestämmelse var förenlig med grundlagen. Inte heller detta uttalande fick något genomslag hos lagstiftaren.¹⁰

Som nämnts behandlades frågan om regeringens behörighet att fastställa vad som utgör en skälig kostnadsersättning när inkassokostnadslagen infördes. Lagrådet underströk att lagrådsledamöter i de tidigare lagstiftningsärendena hade påpekat att regeringsformen inte ger regeringen utrymme att besluta i en sådan fråga. Det framhölls att riksdagen trots dessa synpunkter hade utfärdat lagar som inneburit att sådan behörighet ansetts tillkomma regeringen. Lagrådet ansåg därför att det inte var meningsfullt att även i detta ärende diskutera frågan ytterligare. Det pekades dock på att frågan om verkställighetsföreskrifterna är rättsligt giltiga står öppen till dess att de har prövats i domstol. En ledamot av Lagrådet ville lämna lagförslaget utan erinran. Han ansåg att ersättningsbeloppens storlek kunde vara fråga om en tillåten "utfyllnad" av lag och hänvisade till att riksdagen, trots Lagrådets invändningar, upprepade gånger godkänt en sådan form av reglering. Han poängterade särskilt de praktiska problem det skulle innebära att låta riksdagen "nära nog årligen behöva ta ställning till kostnadsersättningarnas storlek".¹¹

⁹ Prop. 1976/77:123 s. 357 ff.

¹⁰ Prop. 1977/78:142 s. 160 ff.

¹¹ Prop. 1980/81:10 s. 329 ff.

Grundlagsreformens betydelse

I regeringsformen anges att om en domstol finner att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag får föreskriften inte tillämpas. Detsamma gäller om stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid föreskriftens tillkomst (11 kap. 14 §). Lagprövningsrätten innebär bl.a. en möjlighet till kontroll av författningars grundlagsenlighet.

Tidigare innehöll lagprövningsregeln även ett stadgande om att underlåtelse att tillämpa föreskrifter som beslutats av riksdagen eller regeringen skulle ske endast om felet var uppenbart. Detta s.k. uppenbarhetsrekvisit togs bort i samband med grundlagsreformen den 1 januari 2011. Samtidigt infördes en erinran om att det särskilt ska beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före lag. Det kan hävdas att domstolarna genom detta har getts ett större utrymme än tidigare att underkänna en författning om den står eller har tillkommit i strid med grundlagen.

Inkassokostnadslagen reglerar det inbördes förhållandet mellan enskilda och tillhör därför – enligt 8 kap. 2 § regeringsformen – det obligatoriska lagområdet (civilrätten). Som framgått har Lagrådet vid flera tillfällen framhållit de invändningar som kan riktas mot att regeringen fyller ut en civilrättslig lag genom verkställighetsföreskrifter. Vid bedömningen av om ersättningsbeloppens storlek bör anges i lag eller i förordning bör beaktas att grundlagsreformen kan ha medfört att domstolarnas möjlighet att åsidosätta grundlagsstridiga författningar har ökat. Den osäkerhet som alltså råder talar för att reglera ersättningsbeloppens storlek i lag.

Sammanfattande slutsatser

Regler om ersättning enligt inkassokostnadslagen gäller utan tvekan enskildas ekonomiska förhållanden inbördes, vilket hör till riksdagens kompetensområde. Det har ifrågasatts om beloppens storlek är sådan utfyllnad av lag som regeringen har möjlighet att meddela verkställighetsföreskrifter om. Mycket talar således för att beloppens storlek inte bör regleras genom en förordning. Det skulle givetvis vara olyckligt om domstolarna skulle komma att underkänna inkassokostnadsförordningen på konstitutionella grunder. En sådan risk kan undvikas genom att i stället införa en reglering av beloppens storlek i lag.

Valet att reglera ersättningsbeloppens storlek i förordning, torde främst ha motiverats av praktiska hänsyn. I en tid med hög inflation förutsågs ett behov av att ofta justera beloppen. Det är förstås enklare att ändra en förordning än att genom en proposition föreslå riksdagen att ändra en lag. I efterhand kan emellertid konstateras att under senare år har behovet att justera beloppen varit begränsat; senaste ändringen skedde år 2003 (se avsnitt 9.5). Vi anser därför inte att de praktiska argumenten för att reglera beloppen i en förordning har särskilt stor tyngd längre.

Vår uppfattning är således att ersättningsbeloppens storlek bör anges i inkassokostnadslagen. Som en konsekvens av detta bör inkassokostnadsförordningen upphävas.

9.4.2 Lagregelns utformning

Det framstår som lämpligast att i största möjliga mån överföra de bestämmelser som nu finns i inkassokostnadsförordningen till inkassokostnadslagen. Lagregeln måste emellertid kompletteras med en reglering av storleken på förseningsersättningen.

I ett avseende finns det emellertid skäl att överväga en mindre justering av den nuvarande bestämmelsen. I inkassokostnadsförordningen anges att ersättning utgår med *högst* vissa belopp, om det inte finns särskilda skäl för *annat*. Syftet med schabloniserade ersättningsnivåer är bl.a. att minska transaktionskostnaderna i samhället. På så sätt undviks att administrativa resurser läggs på att i varje enskilt fall beräkna kostnaden för ett inkassokrav etc. Mot denna bakgrund kan man ifrågasätta en författningsreglering som enligt sin ordalydelse varken anger ett golv eller ett tak för ersättningen. I praktiken sker det dock knappast någon avvikelse nedåt mot borgenärens vilja.

Vi föreslår därför att de lagstadgade ersättningsnivåerna ska ange den ersättning som borgenären lägst har rätt till.

Av bestämmelsen bör vidare framgå att den lägsta nivån också är den normala. Det hanteras årligen ett stort antal försenade fakturor i samhället. Syftet med schabloniserade ersättningsnivåer är, som framgått, att minimera de totala kostnaderna för att hantera dessa fakturor. Om borgenären ofta har rätt till högre ersättning än normalbeloppen skulle detta syfte inte uppnås. Det kan emellertid inte uteslutas att det finns fall när högre ersättning än normalbeloppet ändå bör kunna komma i fråga. I förarbetena till inkasso-

kostnadslagen angavs som exempel att kravförfarandet har fordrat översättningsarbete eller en onormalt stor arbetsinsats för att identifiera gäldenären.¹² Förutom argument av denna typ, torde även 2011 års direktiv ställa krav på att det finns möjlighet att gå utöver de schabloniserade beloppen. I artikel 6.3 anges nämligen att borgenären ska ha rätt till ersättning för alla skäliga kostnader som överstiger det fasta beloppet. Om skälig ersättning för borgenärens indrivningsåtgärder överstiger förseningsersättningen, bör det alltså finnas utrymme i lagstiftningen att ålägga gäldenären att ersätta dessa kostnader.

Vi föreslår sammanfattningsvis att de schabloniserade beloppen för ersättning enligt inkassokostnadslagen samlas i en lagparagraf, som i allt väsentligt utformas i enlighet med den nuvarande bestämmelsen i inkassokostnadsförordningen. De schabloniserade beloppen bör inte kunna underskridas. Däremot bör det, liksom tidigare, vara möjligt med högre ersättningsbelopp, om det finns särskilda skäl.

9.5 Bör ersättningsbeloppen höjas?

Förslag: Ersättningen för åtgärder enligt inkassokostnadslagen ska höjas. Borgenären ska ha rätt till ersättning för betalningspåminnelse med 60 kronor, för inkassokrav med 180 kronor och för upprättande av amorteringsplan med 170 kronor.

I vårt uppdrag ingår att göra en översyn av ersättningsbeloppens storlek, dvs. ersättningen för betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan. Dessa ersättningar är aktuella vid alla typer av fordringsförhållanden. Detta gäller inte enbart vid kommersiella handelstransaktioner, utan även vid exempelvis konsumentfordringar.

I förarbetena till inkassokostnadslagen framgår att ersättningsbeloppen löpande skulle ändras med hänsyn till inflationen.¹³ Sedan beloppen fastställdes har justeringar skett vid tio tillfällen, senast år 2003.¹⁴ År 1981 var ersättningen för betalningspåminnelse 20 kronor, inkassokrav 70 kronor och upprättande av amorteringsplan

¹² Prop. 1980/81:10 s. 162.

¹³ Prop. 1980/81:10 s. 103.

¹⁴ Se SFS 1982:918, 1984:265, 1985:776, 1987:873, 1989:37, 1990:177, 1990:1003, 1993:1130, 1996:938 och 2003:294.

60 kronor. Beloppen har sedan år 2003 legat på dagens nivå om 50 kronor för betalningspåminnelse, 160 kronor för inkassokrav och 150 kronor för upprättande av amorteringsplan. Mellan juli 2003 och december 2011 har konsumentprisindex stigit med drygt 13 procent.¹⁵ Trots denna förändring i det allmänna kostnadsläget har ersättningsnivåerna alltså inte ändrats på snart tio år. Mot denna bakgrund finns det enligt vår bedömning skäl att nu generellt höja ersättningsbeloppen för åtgärder enligt inkassokostnadslagen.

Frågan är om beloppen bör höjas mer än vad inflationen ger anledning till. Den svenska lagstiftningen om ersättning för indrivningskostnader bygger på grundprincipen att den ersättning som gäldenären är skyldig att betala ska motsvara den förlust som borgenären orsakas av förseningen; dvs. den ska kompensera för den faktiska skadan. Lagstiftningen är utformad främst som ett skydd för gäldenären mot höga ersättningskrav från borgenären. Detta tar sig uttryck t.ex. i de relativt begränsade belopp som borgenären kan erhålla som ersättning för betalningspåminnelser och inkassoåtgärder.¹⁶

Som framgår i kapitel 5 har borgenärer i de flesta nordiska länderna rätt till högre ersättningsbelopp än i Sverige. Schablonbeloppen är högre i både Danmark och Norge. I Finland finns det över huvud taget inte någon fast övre gräns för ersättningens storlek i kommersiella förhållanden. Högre ersättningsnivåer kan medföra att borgenären utnyttjar befintliga indrivningsmöjligheter i större utsträckning. Det kan också vara ett incitament för gäldenären att betala sin skuld i tid.

Utredningen om långa betalningstider bedömde att åtgärder i form av bl.a. höjda ersättningsnivåer skulle kunna leda till färre sena betalningar. Utredningen ifrågasatte dock om de samhälls-ekonomiska fördelarna med ökade kostnader för gäldenären övervägde nackdelarna.¹⁷

Vår bedömning är att det inom ramen för denna utredning inte finns förutsättningar att frångå de grundprinciper som den svenska lagstiftningen bygger på, dvs. schabloniserad compensation för faktisk kostnad. Det är således inte lämpligt att föreslå några mer påtagliga höjningar av ersättningsbeloppen.

Mot bakgrund av allt detta bör ersättningsbeloppens storlek höjas så att ökningen i stort sett motsvarar inflationen sedan år

¹⁵ Jfr SCB-FS 2003:17 och SCB-FS 2012:1.

¹⁶ Se prop. 1980/81:10 s. 96.

¹⁷ Se SOU 2007:55 s. 145 ff.

2003. Vi föreslår att ersättning ska utgå med 60 kronor för betalningspåminnelse, 180 kronor för inkassokrav och 170 kronor för upprättande av skriftlig amorteringsplan.

Det framstår i och för sig som rimligt att i samband med en sådan höjning även se över ersättningsnivåerna enligt förordningen om ersättning för kostnader i mål om betalningsföreläggande eller handräckning hos Kronofogdemyndigheten. Det ingår dock inte i vårt uppdrag att föreslå lämpliga nivåer för denna typ av processkostnader. Något förslag till förordningsändring lämnas därför inte.

9.6 Avtal om indrivningskostnader

Förslag: Ett avtalsvillkor som innebär att en borgenär inte har rätt till förseningsersättning eller till ersättning för eventuella överstigande kostnader ska vara ogiltigt, om det inte finns särskilda skäl. Detsamma ska gälla ett avtal om att förseningsersättningen ska vara lägre än den lagstadgade nivån.

Bedömning: Det finns inte skäl att göra de nya bestämmelserna om förseningsersättning tvingande till gäldenärens förmån. Ett avtal om högre förseningsersättning bör därför vara tillåtet.

Direktivet anger att medlemsstaterna ska se till att ett villkor om att ersättning för indrivningskostnader inte får tas ut, ska presumeras vara grovt oskäligt (artikel 7.3).

Som framgått erbjuder svensk rätt både civilrättsliga och marknadsrättsliga möjligheter att angripa oskäliga villkor (se avsnitt 4.8). Det finns dock inte någon presumtionsregel som motsvarar direktivets krav. Det krävs därför lagstiftningsåtgärder.

Det kan övervägas om det är lämpligt att gå längre än direktivet kräver genom att införa ett totalt förbud, snarare än en presumtionsregel, mot villkor som innebär att borgenären inte har rätt till ersättning för indrivningskostnader. En sådan inskränkning i avtalsfriheten bör dock ha goda skäl för sig.

Vår bedömning är att det finns situationer när parterna kan ha ett legitimt behov av att avtala bort rätten till förseningsersättning eller att avtala om en lägre ersättningsnivå. Om parterna har avtalat om en betalningsplan med många små och täta delbetalningar,

skulle det kunna framstå som orimligt att gäldenären ska betala en förseningsersättning på 450 kronor för varje delbetalning. Det kan även förekomma andra typer av avtalade sanktioner vid sen betalning, t.ex. kraftiga viten eller förfalloklausuler, som minskar behovet av en förseningsersättning. Vi anser därför att det inte finns tillräckliga skäl att föreslå ett absolut förbud mot avtalsvillkor om att indrivningskostnader inte ska ersättas. Bestämmelsen bör i stället, i enlighet med direktivet, utformas som en presumptionsregel.

Det är rimligen rätten till de civilrättsliga ersättningarna enligt inkassokostnadslagen som parterna kan avtala bort. En lagregel angående avtal om indrivningskostnader bör därför inriktas på dessa ersättningar.

En lagregel som säkerställer att borgenären normalt har rätt till förseningsersättning – och eventuell överskjutande ersättning enligt inkassokostnadslagen – uppfyller direktivets krav på att borgenären ska ha rätt till ersättning för sina indrivningskostnader. Förseningsersättningen innefattar nämligen, som framgått, alla de indrivningsåtgärder som anges i lagen. En sådan regel medför även en naturlig avgränsning till kommersiella handelstransaktioner. Det finns knappast ett behov att hindra t.ex. en näringsidkare från att avtala bort sin rätt till ersättning för indrivningskostnader i förhållande till en konsument.

Vi föreslår mot denna bakgrund att det i inkassokostnadslagen införs en bestämmelse som anger att ett avtalsvillkor som innebär att borgenären inte har rätt till förseningsersättning och till eventuellt överstigande skälig ersättning för betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan, ska vara ogiltigt, om det inte finns särskilda skäl. Av lagregeln bör även framgå att det normalt inte heller är tillåtet att avtala om en lägre förseningsersättning än vad som följer av lagen.

Det krävs inte någon särskild lagregel angående sedvänjor eller bruk som i strid med den föreslagna lagregeln anger att borgenären inte har rätt till ersättning för indrivningskostnader (jfr avsnitt 8.3). Ett handelsbruk som strider mot ogiltighetsregeln är nämligen, enligt allmänna rättsprinciper, inte bindande mellan parterna.

Inkassokostnadslagen är för närvarande tvingande till gäldenärens förmån (6 §). Ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären ska betala ersättning för indrivningskostnader utöver vad som följer av lagen är därför inte giltigt. Det kan mot denna bakgrund övervägas om även de nya bestämmelserna om förseningsersättningen bör vara tvingande till

gäldenärens förmån. Det skulle kunna innebära att det i lagen införs ett förbud mot avtal om en högre förseningsersättning än den lagstadgade.

Det finns emellertid skäl som talar emot en sådan tvingande reglering. I kommersiella avtal förekommer det villkor som innebär att gäldenären drabbas av sanktioner vid en betalningsförsening. Det kan, som framgått, vara fråga om vites- eller förfalloklausuler. En vitesklausul kan innebära att gäldenären vid en betalningsförsening omedelbart ska betala ett visst belopp, dvs. en form av avtalad förseningsersättning. Det framstår inte som lämpligt att införa en begränsning av parternas möjlighet att avtala om den typen av sanktioner. Eftersom denna möjlighet alltså ska finnas kvar, skulle en begränsning av möjligheten att avtala om just en högre förseningsersättning sakna praktisk betydelse. Vi föreslår därför att tillämpningsområdet för inkassokostnadslagens tvingande reglering till gäldenärens förmån inte ska ändras.

10 Övriga krav enligt direktivet

Bedömning: Direktivets krav om återtagandeförbehåll och skyndsamt indrivning av obestridda fordringar är uppfyllda i svensk rätt. Detsamma gäller kraven på information om borgenärens rättigheter.

Det bör inte införas något undantag för skulder som är föremål för ett insolvensförfarande.

Återtagandeförbehåll

I 2000 års direktiv föreskrevs att medlemsstaterna skulle ha regler som bl.a. såg till att en säljare, som inte fått betalt, behöll rätten till de sålda varorna, om avtalet innehöll ett återtagandeförbehåll. En likalydande bestämmelse finns i 2011 års direktiv (artikel 9).

Återtagandeförbehåll erkänns enligt svensk rätt (se avsnitt 4.6). Vid genomförandet av det tidigare direktivet konstaterades därför att direktivets krav var uppfyllt.¹ Med utgångspunkt i detta, och eftersom direktivbestämmelsen om återtagandeförbehåll är oförändrad, finns det inte heller nu något behov av åtgärder.

Skyndsamt indrivning av obestridda fordringar

Liksom i 2000 års direktiv är medlemsstaterna enligt 2011 års direktiv skyldiga att säkerställa möjlighet till skyndsamt indrivning av obestridda fordringar (artikel 10). En borgenär ska normalt ha rätt att få en exekutionstitel för en obestridd fordran inom 90 dagar från det att talan väcktes.

Vid genomförandet av 2000 års direktiv konstaterades att den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten uppfyller kravet

¹ Se prop. 2001/02:132 s. 41 f.

på skyndsamhet. Något behov av ytterligare åtgärder bedömdes därför inte finnas.² Som framgår av avsnitt 4.7 visar statistik från Kronofogdemyndigheten att den tid det tar för borgenären att erhålla ett utslag enligt den summariska processen inte har ändrats nämnvärt sedan genomförandet av 2000 års direktiv. Det saknas därför skäl att nu göra en annan bedömning. Inte heller denna direktivbestämmelse ger alltså anledning till några åtgärder.

Insyn och information

Enligt 2011 års direktiv ska medlemsstaterna säkerställa insyn avseende de rättigheter och skyldigheter som följer av direktivet. Bl.a. ska den gällande räntesatsen för lagstadgad dröjsmålsränta offentliggöras (artikel 8.1). Medlemsstaterna ska vid behov informera för att höja medvetenheten bland företag om påföljderna vid sen betalning (artikel 8.3).

Genomförandet av 2000 års direktiv innebar att Riksbanken fick i uppgift att fastställa och offentliggöra nivån på referensräntan och under vilken period den ska gälla.³ Detta skedde senast genom SFS 2012:1. Direktivets krav på offentliggörande av den gällande räntesatsen för lagstadgad dröjsmålsränta uppfylls därmed i svensk rätt.

Även i övrigt uppfyller svensk rätt enligt vår bedömning de krav på tydlighet och transparens om borgenärs rättigheter som direktivet ställer upp. Våra överväganden angående behovet av upplysningsinsatser om påföljderna vid sena betalningar finns i kapitel 11.

Skulder som är föremål för ett insolvensförfarande

Medlemsstaterna får enligt såväl 2000 års som 2011 års direktiv undanta skulder som är föremål för ett insolvensförfarande mot gäldenären (artikel 1.3). Något sådant undantag infördes inte i samband med genomförandet av 2000 års direktiv. Våra förslag ger inte anledning till att nu göra någon annan bedömning. Vi föreslår därför inte något undantag för den typen av skulder.

² Se prop. 2001/02:132 s. 42 f.

³ Se 9 § räntelagen och prop. 2001/02:132 s. 26 f.

11 Övriga åtgärder för snabbare betalningar

Förslag och bedömning: Vid sidan av de åtgärder som följer av 2011 års direktiv är en upplysningsinsats med syfte att förbättra företagens kunskap om handelskrediter och kredithantering sannolikt den mest verksamma åtgärden för snabbare betalningar. Det finns därför skäl för det allmänna att genomföra en sådan upplysningsinsats. Vi föreslår att detta ska ske i form av en internetbaserad informationsportal.

Informationsportalen, som ska inriktas mot små och medelstora företag, bör omfatta i vart fall följande områden. *För det första* bör kredithanteringens betydelse för företagets likviditet och långsiktiga lönsamhet förklaras. *För det andra* bör det finnas konkret information om hur företaget kan gå till väga för att få betalt för en fordran och för att få ersättning vid sena betalningar. *För det tredje* bör det finnas översiktlig information om gränsöverskridande betalningar.

Vi föreslår att regeringen ger Tillväxtverket ett uppdrag att utveckla och driva en sådan informationsportal. Uppdraget bör utföras i samverkan med andra berörda myndigheter och branschorganisationer.

11.1 Inledning

Problembilden

Utredningens huvuduppgift är enligt kommittédirektiven att föreslå hur 2011 års direktiv bör genomföras i svensk rätt. Utredningen får dock även föreslå andra åtgärder i syfte att främja snabbare betalningar och att förbättra företagens likviditet. Det framhålls att

detta inte enbart är en fråga om lagstiftning utan att det även finns andra åtgärder som kan bidra till snabbare betalningar. I 2011 års direktiv anges också att om det finns behov, ska medlemsstaterna genom olika informationsinsatser höja medvetenheten bland företagen om påföljderna vid betalningsförseningar (artikel 8.3). I direktivet anges dessutom förslag på åtgärder (artikel 8.3 och 8.4 samt ingresspunkterna 30 och 34).

Som framgår i kapitel 2 finns det i Sverige vissa problem med sena betalningar och långa avtalade betalningstider. Det finns därför goda skäl att vidta åtgärder. Dessa måste emellertid utformas med beaktande av att det inte finns tydliga indikationer på att det i Sverige finns stora problem med långa betalningstider. Det går inte heller att se någon försämring över tid. Tvärtom är den svenska situationen sannolikt ovanligt god i ett europeiskt perspektiv. De åtgärder som föreslås bör därför med viss grad av säkerhet kunna förutses leda till verkliga förbättringar för borgenärerna utan att samtidigt medföra försämringar för samhällsekonomin i stort.

Redovisning av mervärdesskatt

Som tidigare nämnts innebär lagstiftningen kring redovisning och inbetalning av mervärdesskatt en särskild problematik. Utformningen av mervärdesskattesystemet påverkar företagens likviditet. Mervärdesskatten ska betalas även om den faktura som skatten avser inte har betalats. Lagstiftningen måste därför utformas med hänsyn till de faktiska betalningstider som råder i näringslivet. Företag som i stor utsträckning drabbas av långa betalningstider och sena betalningar kan annars påverkas negativt av skattesystemets utformning (se avsnitt 2.4). Problemen kan bli särskilt påtagliga för mindre företag. Småföretag kan tvingas acceptera långa betalningsperioder för att få sälja sina varor och tjänster, samtidigt som deras likviditet kan påverkas i större utsträckning av att mervärdesskatten ändå ska betalas in.

Regeringen har vidtagit åtgärder på området genom att redovisningsperioden för mervärdesskatt har ökat till tre månader för mindre företag (se prop. 2007/08:25). Med beaktande av de faktiska betalningstider som råder i Sverige bör detta rimligen ha minskat mervärdesskattesystemets påverkan på företagens likviditet. Under alla förhållanden saknas möjlighet att inom ramen för vårt uppdrag närmare värdera behovet av ytterligare åtgärder

när det gäller redovisningen av företagens mervärdesskatt. Några åtgärder på skatteområdet övervägs därför inte i det följande.

Åtgärderna ska vara realistiska i en nationell kontext

Vid kommissionens uppföljning av 2000 års direktiv presenterades ett stort antal åtgärdsförslag. Bland annat pekades på möjligheten att utveckla tämligen avancerade system med t.ex. depositions-tjänster, där en tredje part får rollen av intermediär vid en transaktion. En diskussion fördes även kring bildandet av en europeisk fond, som skulle erbjuda kostnadsfri finansiering till små och medelstora företag. Ett annat förslag handlade om möjligheten att enskilda företagsledare skulle få ett personligt ansvar för betalningsdröjsmål.¹ Enligt vår uppfattning framstår denna typ av åtgärder som orealistiska i en rent nationell kontext och inom ramen för denna utredning. Vår uppfattning är att fokus snarare bör ligga på åtgärder som kräver en begränsad administrativ överbyggnad och som kan genomföras på nationell nivå.

Vi har valt att inrikta oss på dels de åtgärdsförslag som anges i 2011 års direktiv, dels de åtgärdsområden som behandlades av Utredningen om långa betalningstider². De frågor som diskuteras i det följande är därför alternativa tvistlösningsmetoder, uppförandekoder, förstärkta sanktioner vid sena betalningar, informationskrav och upplysningsinsatser.

11.2 Alternativa tvistlösningsmetoder

I skälen till direktivet anges att medlemsstaterna bör uppmuntra till användning av medling eller andra alternativa tvistlösningsmetoder (ingresspunkt 34).

Alternativ tvistlösning kan definieras som metoder för lösning av rättstvister på annat sätt än genom traditionell rättegång och dom. Om en gäldenär motsätter sig ett krav, kan det dröja lång tid innan borgenären slutligen får sin fordran fastställd genom ordinär tvistemålsprocess i domstol. Detta får i sin tur till följd att det kan

¹ Kommissionens uppföljningsrapport "Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments (Contract 30-CE0039936/00-92).

² Se SOU 2007:55 s. 141 ff.

dröja avsevärt innan betalning sker. De alternativa tvistlösningsmetoderna kan göra det möjligt att få betalt snabbare.

I Sverige har allmän domstol en skyldighet att i en tvist verka för att parterna kommer överens. Detta kan ske genom förlikningsförhandlingar eller särskild medling.³ Alternativa tvistlösningsmetoder finns även utanför domstolarna. Exempel på detta är Allmänna reklamationsnämnden, hyres- och arrendenämnder, Statens va-nämnd, skiljenämnder och olika organisationer som erbjuder medling.

Det svenska genomförandet av 2008 års direktiv om vissa aspekter på medling på privaträttens område (2008/52/EG)⁴ innebär en förstärkning av möjligheterna till medling.⁵ Lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister trädde i kraft den 1 augusti 2011. Frågan om medling och förlikning har alltså helt nyligen varit föremål för översyn och lagstiftningsåtgärder. Vi har mot denna bakgrund inte närmare övervägt möjligheten att ytterligare reformera lagstiftningen på detta område. Det är däremot angeläget att företagen också är medvetna om de alternativa tvistlösningsmetoderna och deras respektive för- och nackdelar. Det kan därför finnas ett behov av upplysningsinsatser kring detta (se avsnitt 11.6).

11.3 Uppförandekoder

Som ett exempel på åtgärder för snabbare betalningar anger direktivet att medlemsstaterna kan uppmuntra att det tas fram uppförandekoder. En uppförandekod är riktlinjer för hur företag ska bedriva sin verksamhet och koden utvecklas av dem som berörs av den (jfr t.ex. Svensk kod för bolagsstyrning). Det är inte fråga om ett tvingande regelverk utan innebär ett frivilligt åtagande, dvs. en form av självsanering. En kod på detta område kan innehålla riktlinjer för betalningsfrister och lämplig hantering av tvistiga fordringar (jfr artikel 8.4).

Genom en självreglering kan en större acceptans av reglerna uppnås bland dem som berörs. En annan fördel är att frågor som betalningstiden kan regleras mer detaljerat än vad som ofta är ända-

³ Se bl.a. 42 kap. 17 § och 50 kap. 11 § rättegångsbalken.

⁴ EUT L 136, 24.5.2008, s. 3.

⁵ Se prop. 2010/11:128.

målsenligt i lagstiftningsammanhang. En uppförandekod är dessutom mer flexibel och kan anpassas efter förändrade behov.

Det finns alltså ett flertal fördelar med en uppförandekod på betalningsområdet. En sådan kod, som exempelvis skulle kunna utarbetas av berörda branschorganisationer, skulle sannolikt vara värdefull. Vi har dock inte funnit tillräckliga skäl för att det allmänna ska vidta åtgärder i syfte att få till stånd en sådan självreglering. Vi lämnar därför inte något förslag i denna del.

11.4 Förstärkta sanktioner vid sena betalningar

Utredningen om långa betalningstider pekade i sitt betänkande på möjligheten att vidta åtgärder som gör det dyrare för en gäldenär att inte betala i tid. Exempel på sådana åtgärder är höjd dröjsmålsränta, högre ersättning för inkassoåtgärder samt en sanktionsavgift vid sen betalning. Utredningen konstaterade att åtgärderna sannolikt skulle minska förekomsten av sena betalningar. De sammantagna gynnsamma effekterna av sådana åtgärder ifrågasattes dock.⁶

Ett genomförande av 2011 års direktiv medför förstärkta sanktioner vid betalningsförseningar, exempelvis genom den nya förseningsersättningen. Dessa frågor har behandlats i kapitel 6–9. Det är i och för sig rimligt att anta att sådana åtgärder kan bidra till en bättre betalningsmoral hos gäldenärer. Högre ersättning kompenserar dessutom borgenärens kostnader i större utsträckning. På så sätt ökar också incitamentet att utnyttja de rättsliga möjligheter som finns för att få betalt.

Senast den 16 mars 2016 ska kommissionen lägga fram en rapport om genomförandet av 2011 års direktiv. Rapporten ska åtföljas av förslag (artikel 11). En striktare kontroll av betalningsvillkoren påverkar företagets konkurrenskraft i Europa. Vi anser därför inte att det för närvarande är vare sig lämpligt eller önskvärt att på nationell nivå införa ytterligare ekonomiska sanktioner vid betalningsförseningar. Vi lämnar således inte några förslag om ytterligare sanktioner.

⁶ SOU 2007:55 s. 145 ff.

11.5 Informationskrav

En annan åtgärd som behandlades av Utredningen om långa betalningstider var ökade informationskrav för företag.⁷ Företagen skulle t.ex. kunna vara skyldiga att i årsredovisningen ange den genomsnittliga betalningstiden eller antalet betalningsanmärkningar. Sådan information skulle även kunna användas för att offentliggöra listor på långsamma eller snabba betalare (jfr ingresspunkt 30).

Denna typ av åtgärder kan påverka företag med dålig betalningsmoral eller bristfälliga rutiner att betala i tid. Dessutom kan informationen bidra till ett bättre beslutsunderlag för blivande borgenärer, som kan välja att inte göra affärer med företag som har långa betalningstider eller många sena betalningar. Ökade informationskrav skulle därför kunna få effekt både på sena betalningar och långa avtalade betalningstider.

Nackdelen med informationskrav är i första hand att det läggs en kostsam administrativ börda på företagen. Det bör därför krävas att åtgärderna bedöms leda till tämligen säkra och tillräckligt betydande vinster. Det finns dessutom sannolikt intressenter som inte ser längre betalningstider som något negativt. En aktieägare kan se fördelar i att företagets finansiering sker gratis genom handelskrediter, snarare än som räntedrivande krediter hos bank. Incitamentet verkar därmed inte bara åt ett håll.

Vid remissbehandlingen av Utredningen om långa betalningstiders betänkande var en klar majoritet av remissinstanserna negativa till åtgärder i form av ökade informationskrav.

Vi delar Utredningen om långa betalningstiders slutsats att det är tveksamt om ökade informationskrav leder till sådana förbättringar att det kan motivera ökade kostnader för företagen. Vi lämnar därför inte något förslag om åtgärder på detta område.

11.6 Upplysningsinsatser

Inledning

Enligt direktivet ska medlemsstaterna vid behov informera för att höja medvetenheten om påföljderna vid sena betalningar. Information genom facktidskrifter nämns som ett exempel på en sådan åtgärd (artikel 8.3). Frågan om upplysningsinsatser behandlades

⁷ SOU 2007:55 s. 147 ff.

också av Utredningen om långa betalningstider. Bedömningen var att sådana åtgärder kan förbättra företagens situation, särskilt för de minsta företagen.⁸ Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande var i stort sett samtliga remissinstanser som uttalade sig i frågan positiva till någon form av upplysningsinsats.

Det är otvivelaktigt värdefullt att företag är välinformerade och medvetna i frågor om kredithantering. Det kan därför knappast ifrågasättas att information på detta område är positivt. Frågan är emellertid om informationsbehovet är sådant att det motiverar åtgärder från det allmännas sida. I det följande presenterar vi våra överväganden kring detta.

Behovet av upplysningsinsatser

De lagstiftningsåtgärder som föreslås för genomförandet av 2011 års direktiv syftar till att förkorta de avtalade betalningstiderna och till att minska betalningsförseeningarna. Allmänt kan sägas att lagändringar riskerar att bli verkningslösa utan en genomtänkt strategi för hur kunskap om lagändringarna ska kunna spridas till de berörda. För att lagstiftningen på detta område ska få genomslag i praktiken förutsätts alltså att företagen har tillräcklig kunskap om vilka regler som gäller. Detta talar i sig för att det finns ett informationsbehov på området.

I kommissionens utvärdering av 2000 års direktiv uppmärksammades att företagen har bristande kunskaper om hur dröjsmålsränta och andra ersättningar ska beräknas. Detta angavs som en viktig förklaring till att borgenärer underlåter att debitera dröjsmålsränta vid sena betalningar.⁹ Den undersökning som Utredningen om långa betalningstider genomförde, visade att endast en fjärdedel av de svenska företagen debiterar dröjsmålsränta vid sena betalningar.¹⁰ Eftersom dröjsmålsränta utgör en av de viktigaste åtgärderna för att bekämpa sena betalningar, framstår det som angeläget att företagens kunskaper på detta område förbättras; detta även om det naturligtvis även finns andra orsaker till att ränta inte debiteras (rädsla att förlora kunder etc.).

Större företag har oftast ett informationsövertag i förhållande till små och medelstora företag, vilket påverkar de mindre före-

⁸ SOU 2007:55 s. 149 f.

⁹ Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments, s. 182, 224 och 230 f.

¹⁰ SOU 2007:55 s. 122 f.

tagens konkurrensförmåga. Små och medelstora företag har generellt sämre administrativt och juridiskt stöd i verksamheten. Medvetenheten om kredithantering och kredithanteringens betydelse för lönsamheten kan därför vara mer begränsad för dessa företag. Både Utredningen om långa betalningstider och kommissionen har pekat på att det därför finns ett informationsbehov.¹¹ Vår bedömning är mot denna bakgrund att en upplysningsinsats skulle kunna bidra till en förstärkning av de mindre företagens lönsamhet och konkurrenskraft.

Även utlandshandeln skulle kunna gynnas av att företagen får tillgång till bättre information. Osäkerheten kring betalningar har ansetts vara ett exporthinder. Exempelvis framgår av kommissionens uppföljningsrapport att många företag skulle exportera mer om betalningsförseningarna minskade.¹² Det är därför angeläget att förbättra företagens kunskap om hur man kan få betalt vid utlandshandel.

Sammantaget anser vi att det finns ett behov av att öka företagens kunskap och medvetenhet om handelskrediter och kredithantering. Frågan är dock om behovet kan tillgodoses av marknadens aktörer eller om det finns skäl för insatser från det allmännas sida.

Vår uppfattning är att det finns ett behov av objektiv information.¹³ Detta är en viktig del av genomförandet av beslutade lagändringar. Särskilt riskerna för att de nya reglerna – tvärt emot syftet med 2011 års direktiv – i första hand används av större företag mot mindre företag, motiverar en sådan upplysningsinsats. Som framgått har problematiken med sena betalningar betydelse för såväl företagets konkurrenskraft som samhällsekonomin i stort. Vi anser därför att staten bör åta sig ett ansvar för att sprida kunskap på detta område. Detta utesluter i och för sig inte att åtgärderna får effekt genom en växelverkan med privata aktörer. Ett resultat av en informationsinsats kan vara att vissa företag inser betydelsen av en god kredit- och fakturahantering. Detta kan i sin tur leda till att företaget vänder sig till de privata företag som erbjuder hjälp och stöd på detta område (t.ex. factoring- och inkassoföretag). På så sätt involveras både det allmänna och de privata företagen i bekämpandet av sena betalningar.

¹¹ Se SOU 2007:55 s. 149 f. och Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments, s. 253 f.

¹² Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments, s. 76.

¹³ Jfr Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments, s. 271 f.

Vi föreslår av dessa skäl att regeringen vidtar åtgärder på detta område i form av en informationsinsats. I det följande prövas hur en sådan lämpligen bör utformas.

Vilken form bör informationsinsatsen ha?

Vi anser att den lämpligaste formen för en upplysningsinsats är en internetbaserad informationsportal. Detta ligger i linje med slutsatserna som redovisades av Utredningen om långa betalningstider och som vann stöd vid remissbehandlingen av utredningens betänkande. Som ett exempel från utlandet kan nämnas den brittiska webbportalen www.payontime.co.uk, som tillhandahåller information för att stödja företag att få betalt i tid.

En upplysningskampanj angående betalningsfrågor skulle alltså, som i det brittiska exemplet, kunna få formen av en självständig internetportal. Det finns å andra sidan redan i dag i Sverige flera internetbaserade informationskanaler med inriktning mot företag och företagare. Tillväxtverket driver tillsammans med Bolagsverket och Skatteverket internetportalen verksamt.se, som innehåller information om företagande. En informationsportal om sena betalningar skulle därför även kunna ingå som en del av en sådan befintlig portal.

I Tillväxtverkets uppdrag ingår bl.a. att underlätta företagande och entreprenörskap i Sverige. Det framstår därför som lämpligt att Tillväxtverket får det övergripande ansvaret för att ta fram och utveckla en upplysningsinsats på detta område. Det finns emellertid även andra myndigheter som bör vara involverade i arbetet. Datainspektionen och Kronofogdemyndigheten bör på lämpligt sätt delta. Exportrådet bör ha värdefulla insikter i problematiken med betalningsförseningar vid gränsöverskridande handel. Dessutom framstår det som naturligt att även involvera näringslivets branschorganisationer.

Vilket innehåll ska upplysningsinsatsen ha?

Oavsett vilken form som anses mest lämplig (självständig webbplats eller som en del av verksamt.se) bör portalen bidra med en fördjupad information om kredithantering samt hur man får betalt i Sverige och utomlands. Vi anser att det bör finnas information

inom i vart fall tre huvudsakliga områden. För *det första* bör kredithanteringens betydelse för företagets likviditet och långsiktiga lönsamhet förklaras. För *det andra* bör det finnas konkret information om hur företaget kan gå till väga för att få betalt för en fordran och för att få ersättning vid sena betalningar. För *det tredje* bör det finnas översiktlig information om gränsöverskridande betalningar. Dessa områden utvecklas i det följande.

Ett företags kredithantering är av stor betydelse både för likviditeten på kort sikt och för den långsiktiga lönsamheten. Långa kredittider innebär att företagets kapitalbehov ökar, vilket påverkar lönsamheten. Att lära sig metoder för att skilja goda från dåliga betalare kan i vissa fall vara avgörande för företagets långsiktiga överlevnad. Hos de mindre företagen är det sannolikt vanligare att full insikt om detta saknas. Företagen bör därför uppmärksammas på problematiken med långa avtalade betalningstider och vikten av att en faktura betalas i tid. Informationsportalen bör ge lättfattlig information om hur likviditeten och lönsamheten kan förbättras genom bättre kredithantering.

Informationsportalen bör beskriva hur man kan gå tillväga för att få en fordran betald, vilka rättigheter en borgenär har och det stöd som finns att tillgå. I detta sammanhang är det viktigt att företagen informeras om möjligheterna till alternativa tvistlösningsmetoder samt deras respektive för- och nackdelar. Portalen bör även erbjuda en kalkylator för beräkning av dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader (jfr den kalkylator som erbjuds på www.payontime.co.uk). En ökad debitering av ränta och ersättning för indrivningskostnader leder till att borgenärerna kompenseras i större utsträckning och kan dessutom påverka gäldenärerna att betala snabbare.

En särskild del bör inriktas på information om kredithantering vid handelstransaktioner med andra länder, främst övriga EU-länder. Syftet med en sådan information bör vara att minska företagets osäkerhet att leverera varor och tjänster till företag och myndigheter i andra länder. På så sätt kan förutsättningarna för utlandshandel förbättras. Det bör finnas information om möjligheterna att driva in fordringar i andra länder och vilket stöd som finns att få. Informationen måste av uppenbara skäl vara översiktlig, men det bör finnas hänvisningar till var ytterligare information finns att tillgå.

Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis bedömer vi att det finns ett informationsbehov om handelskrediter, kredithantering och sena betalningar. Vid sidan av – och som ett komplement till – lagstiftningsåtgärder är en upplysningsinsats den åtgärd som enligt vår bedömning bäst kan bidra till att minska betalningsförseningarna och att korta betalningstiderna vid handelstransaktioner. Vi föreslår därför att det genomförs en upplysningsinsats i form av en internetbaserad informationsportal. Den bör inriktas främst mot små och medelstora företag. En sådan portal kan vara fristående eller sättas upp inom ramen för den befintliga företagarsidan verksamt.se. Regeringen bör ge Tillväxtverket ett uppdrag att utveckla och driva en sådan informationsportal. Frågan om kostnader och finansiering behandlas i kapitel 13.

Ett exempel på hur ett regeringsuppdrag till Tillväxtverket skulle kunna utformas finns i bilaga 3.

12 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2013.

De nya fordringsrättsliga bestämmelserna i 2 a § räntelagen ska tillämpas endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som ingåtts efter ikraftträdandet.

De höjda ersättningsbeloppen för åtgärder enligt inkassokostnadslagen ska gälla för åtgärder som har vidtagits efter ikraftträdandet. Skyldigheten att betala den nya förseningsersättningen ska gälla för samtliga fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, även om fordringen grundas på ett avtal som ingåtts dessförinnan.

Övergångsbestämmelser med angiven innebörd ska meddelas.

Bedömning: Övriga lagändringar – i räntelagen, köplagen och inkassokostnadslagen – bör gälla endast för avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Detta följer av allmänna principer och särskilda övergångsbestämmelser behövs därför inte.

Följdändringen i lagen om betalningsföreläggande och handräckning kräver inte någon övergångsbestämmelse.

Ikraftträdande

Medlemsstaterna ska senast den 16 mars 2013 ha vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att genomföra direktivet (artikel 12.1).

En skyndsam genomförandeprocess är av naturliga skäl önskvärd. Ett genomförande av lagändringar kommer emellertid att kräva visst förberedelsearbete; särskilt när det gäller den nya förseningsersättningen. Företag och myndigheter kan behöva se över och eventuellt omförhandla betalningsvillkoren i befintliga avtal.

Dessutom kan det krävas vissa anpassningar av betalningssystemen. Datainspektionen kan behöva tid för att överväga behov av nya föreskrifter eller anvisningar för tillämpningen av inkassokostnads-lagen. Kronofogdemyndigheten har ett behov av anpassa sina it-system för att hantera yrkanden om förseningsersättning inom ramen för den summariska processen. Vidare torde bl.a. inkassobolagen behöva en frist för utbildningsinsatser och andra nödvändiga anpassningar till de nya reglerna.

Med beaktande av dessa omständigheter – och då särskilt direktivets krav angående genomförandetidpunkt – föreslår vi att lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2013.

Övergångsbestämmelser

Enligt artikel 12.4 får medlemsstaterna vid genomförandet av direktivet undanta avtal som ingåtts före den 1 mars 2013. I det följande behandlas i vilken utsträckning och hur sådana undantag bör göras.

Den grundläggande principen i svensk rätt är att en ny lag inte ska få retroaktiv verkan. Ett uttryckligt förbud mot retroaktiv lagstiftning finns dock endast beträffande straff och skatter (2 kap. 10 § regeringsformen). På civilrättens område kan en retroaktiv lagstiftning innebära att en av parterna i ett avtalsförhållande ges en fördel eller en nackdel som inte fanns med i bedömningen när avtalsvillkoren förhandlades. Om parterna hade varit medvetna om t.ex. att ett förbud mot att avtala bort rätten till dröjsmålsränta skulle gälla för deras avtal, skulle de kanske ha förhandlat fram andra motsvarande fördelar för gäldenären. Den tidigare balansen i överenskommelsen rubbas därför och lagändringen kan i sig leda till ojämnavikt mellan parterna. Vår utgångspunkt är mot denna bakgrund att de föreslagna lagändringarna inte bör ges retroaktiv verkan, om det inte finns goda skäl.

Det finns inte någon enhetlig princip om när övergångsbestämmelser är nödvändiga för att undvika en retroaktiv tillämpning av ny lagstiftning. På exempelvis skadeståndsrättens område gäller nya regler normalt endast vid skadefall som inträffar efter ikraftträdandet. Detta behöver inte framgå av särskilda övergångsbestämmelser (se prop. 1972:5 s. 593 och prop. 2009/10:142 s. 43). Motsvarande princip anses gälla på det avtalsrättsliga området (se bl.a. prop. 1973:138 s. 281 och prop. 1976/77:123 s. 149). Om det

inte finns övergångsbestämmelser som anger annat, gäller således ny lagstiftning endast för avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. En rimlig hållning är att övergångsbestämmelser inte bör införas om det inte är nödvändigt för att uppnå det önskade resultatet.

Frågan kompliceras dock av att lagstiftningspraxis på den centrala civilrättens område inte är enhetlig. I vissa fall har övergångsbestämmelser införts trots att det, mot bakgrund av de allmänna grundsatserna, vid en första anblick inte framstår som nödvändigt. Vid införandet av den nuvarande köplagen, liksom den nya kommissionslagen, meddelades övergångsregler med innebörd att äldre bestämmelser skulle tillämpas på avtal som ingåtts före ikraftträdandet.

I samband med lagändringar i 1905 års köplag pekade Lagrådet ut vissa riktlinjer som kan ge en förklaring till den något skiftande praxisen när det gäller övergångsbestämmelser på civilrättens område (se prop. 1984/85:110 s. 366 f.). Lagrådet framhöll att huvudprincipen är att det av allmänna principer följer att nya bestämmelser är tillämpliga endast på avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Det krävs inte, ansåg Lagrådet, att denna princip kommer till uttryck i lagtext, om det är fråga om nya bestämmelser som inte samtidigt upphäver äldre. Om det däremot är fråga om att ge äldre bestämmelser ett nytt innehåll, bör – inte minst i klarhetens intresse – en särskild övergångsbestämmelse meddelas med innebörd att äldre bestämmelser ska tillämpas på avtal som ingåtts före ikraftträdandet. Vi prövar behovet av övergångsbestämmelser från dessa utgångspunkter.

När det gäller ändringarna i *räntelagen* gör vi följande överväganden. Det införs ogiltighetsregler angående vissa avtalsvillkor om dröjsmålsränta (2 b § och 6 § andra stycket). Av allmänna grundsatser följer att ogiltighetsreglerna ska tillämpas endast på avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Det finns inte skäl att ge ogiltighetsreglerna retroaktiv verkan. De nya bestämmelserna ändrar inte äldre. Vi föreslår därför inte några särskilda övergångsbestämmelser i denna del.

Även när det gäller bestämmelserna i 2 a § är det fråga om nya bestämmelser som inte har någon motsvarighet i äldre rätt. Det kan dock inte uteslutas att nya fordringsrättsliga bestämmelser enligt allmänna principer bör tillämpas på samtliga fordringar som uppkommit efter ikraftträdandet. När det är fråga om kommersiella handelstransaktioner kan fordringen uppkomma efter ikraftträdandet, trots att parternas avtal har ingåtts före (t.ex. vid lång-

variga tjänsteleveranser). Enligt vår uppfattning bör de nya bestämmelserna gälla endast vid fordringsförhållanden som har sin grund i avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Vi föreslår därför, inte minst i klarhetens intresse, en uttrycklig övergångsbestämmelse med denna innebörd.

Ändringarna i *köplagen* innebär att det införs en begränsningsregel om hur lång tid betalningen får skjutas upp till följd av en undersökning av den levererade varan. Av allmänna grundsatser följer att bestämmelsen ska tillämpas endast vid avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Det finns inte skäl att ge bestämmelsen retroaktiv verkan. Den nya bestämmelsen ändrar inte en äldre. Vi föreslår därför inte några särskilda övergångsbestämmelser i denna del.

När det slutligen gäller ändringarna i *inkassokostnadslagen* gör vi följande bedömning. Det görs ändringar av tre slag i lagen. Dels höjs ersättningsbeloppen för betalningspåminnelser och inkassokostnader, dels införs en ny ersättningsform (förseningsersättning), dels införs en avtalsrättslig ogiltighetsregel.

De höjda ersättningsbeloppen bör, i enlighet med vad som gällt vid tidigare justeringar (i inkassokostnadsförordningen), endast tillämpas vid åtgärder som har vidtagits efter ikraftträdandet. För åtgärder vidtagna före ikraftträdandet bör i stället inkassokostnadsförordningens bestämmelser gälla. Eftersom regleringen enligt vårt förslag flyttas från förordning till lag, bör i klarhetens intresse meddelas övergångsbestämmelser med denna innebörd i både inkassokostnadslagen och i förordningen om upphävande av inkassokostnadsförordningen.

De nya bestämmelserna om förseningsersättning innebär en i förhållande till gällande rätt förstärkt sanktion mot en gäldenär som inte betalar en förfallen fordran i tid. Detta talar för att förseningsersättningen endast ska utgå i fordringsförhållanden till följd av avtal som ingåtts efter ikraftträdandet, dvs. när avtalsparterna haft möjlighet att beakta lagstiftningen. Samtidigt innebär en sådan ordning att det kommer att finnas två parallella regelsystem under lång tid. Företag och myndigheter måste i sådant fall, under överskådlig framtid och i betydande kvantiteter, hantera fordringar på olika sätt beroende på när avtalet träffades (vilket i sig kan leda till tolkningssvårigheter). Kostnaderna för detta kan bli avsevärda.

Det torde i praktiken vara förenat med betydande svårigheter för borgenärer och inkassoföretag att ta fram affärssystem som kan

hålla ordning på om en viss fordran grundas på ett avtal som ingåtts före eller efter ikraftträdandet. Eftersom fordringar ofta överläts måste sådan information dessutom kunna överföras mellan borgenärerna och till factoring- och inkassoföretag. Denna typ av överföring sker normalt via elektroniska filer hämtade från databaser. Dessa it-system skulle behöva byggas om. Transaktionskostnaderna kan mot denna bakgrund förväntas bli höga. Vid bedömningen kan man inte heller bortse ifrån att det är fråga om en i princip tvingande lagstiftning. Vi föreslår därför – trots de invändningar som kan resas – att de nya bestämmelserna om förseningsersättning ska tillämpas för samtliga fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, dvs. även om fordringen grundas på ett avtal som ingåtts före ikraftträdandet.

Vi har övervägt att låta retroaktiviteten gälla först efter en viss övergångsperiod i syfte att ge samhällsaktörerna tid att vid behov omförhandla sina avtal. Det torde dock i praktiken vara tämligen ovanligt med en uttrycklig avtalsreglering av dessa frågor. Att anpassa it-systemen för att under en övergångsperiod hålla reda på när det avtal som grundar en viss fordran ingicks, är sannolikt mycket kostsamt. De nya bestämmelserna om förseningsersättning bör därför gälla fullt ut i samtliga fordringsförhållanden redan från ikraftträdandet. Vi föreslår en övergångsbestämmelse med denna innebörd.

Som framgått följer av allmänna grundsatser att utan särskilda övergångsbestämmelser tillämpas den typ av avtalsrättslig ogiltighetsregel som vi föreslår om borgenärens rätt till förseningsersättning m.m., endast vid avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Eftersom det är fråga om en ny ersättningsform finns det sannolikt inte några avtal som uttryckligen reglerar borgenärens rätt till förseningsersättning. Frågan kan därför sägas vara av mindre praktisk betydelse. Det kan emellertid finnas äldre avtal som anger att en borgenär över huvud taget inte har rätt till ersättning vid sena betalningar. Principiella skäl talar för att ny lagstiftning inte bör påverka ingångna avtal och därmed rubba balansen i avtalen. Det är gäldenären som i det enskilda fallet har att dokumentera och visa att det finns ett avtal som utesluter tillämpning av de nya reglerna om förseningsersättning. Att låta dessa avtal, som torde vara få, fortsätta gälla medför därför knappast några samhällsekonomiska konsekvenser. Det finns alltså inte tillräckliga skäl att ge ogiltighetsregeln i inkassokostnadslagen retroaktiv verkan. De nya bestämmelserna

ändrar inte äldre. Vi föreslår därför inte någon särskild övergångsbestämmelse i denna del.

Följdändringen i *lagen om betalningsföreläggande och handräddning* innebär att ett yrkande om förseningsersättning inom ramen för den summariska processen ska antas vara obefogat eller ogrundat, om inkassokostnadslagens regler inte ger stöd för yrkandet. Eftersom följdändringen träder i kraft vid samma tidpunkt som reglerna om förseningsersättning finns inte behov av någon övergångsbestämmelse.

13 Konsekvensbeskrivning

13.1 Uppdraget

Vårt uppdrag är i första hand att genomföra 2011 års direktiv om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner i svensk rätt. Uppdraget omfattar även att överväga andra åtgärder som kan mildra de negativa effekterna av sena betalningar. Utredningen ska vidare genomföra en översyn av ersättningsnivåerna för åtgärder enligt inkassokostnadslagen. Uppdraget beskrivs närmare i kapitel 1.

2011 års direktiv gäller för handelstransaktioner, dvs. leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot betalning mellan företag eller mellan företag och myndigheter (förutsatt att det är myndigheten som är gäldenär). Direktivet behandlar främst tre områden: betalningsperiodens längd, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Svensk lagstiftning uppfyller i stor utsträckning redan direktivets krav. På vissa områden finns det dock behov av författningsändringar. Våra närmare överväganden kring dessa frågor finns i kapitel 7, 8 och 9.

13.2 Utredningens förslag

Regler om betalningsperiodens längd

Huvudregeln i svensk rätt är att en fordran ska betalas när borgenären kräver det. I syfte att genomföra 2011 års direktiv, och som ett komplement till denna huvudregel, föreslår vi att det införs en regel som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Förslaget innebär att en fordran på betalning för varor och tjänster, i ett förhållande mellan näringsidkare, aldrig ska förfalla till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har krävt betalning. En längre betalningsperiod ska dock vara tillåten om borgenären uttryckligen godkänner det. Om gäldenären är en myndighet, ska

betalningsperioden som huvudregel inte överstiga 30 dagar. Det ska dock vara möjligt med en längre betalningsperiod om borgenären uttryckligen godkänner att betalning ska ske enligt en betalningsplan. I så fall ska delbeloppen i stället förfalla till betalning enligt vad som följer av planen (se förslaget till 2 a § räntelagen samt avsnitt 7.3 och 7.4).

Direktivet anger vidare att om det i parternas avtal uppställs ett villkor om att köparen ska få möjlighet att undersöka den levererade varan eller tjänsten innan betalning sker, ska undersökningsperiodens längd inte överstiga 30 dagar. Någon sådan begränsning finns inte i svensk rätt. Vi föreslår därför en bestämmelse som innebär att köparen inte får skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar till följd av en sådan undersökning. En längre undersökningstid är tillåten endast om säljaren uttryckligen godkänner det (se förslaget till 49 § tredje stycket köplagen och avsnitt 7.5).

Regler om dröjsmålsränta

I direktivet finns ett krav på att en borgenärs rätt till dröjsmålsränta vid sen betalning inte ska kunna avtalas bort, dvs. rätten ska vara tvingande. Vi föreslår därför en bestämmelse som anger att i avtalsförhållanden mellan näringsidkare eller när en näringsidkare tillhandahåller varor eller tjänster till en myndighet, är ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala dröjsmålsränta utan verkan mot borgenären (se förslaget till 2 b § räntelagen och avsnitt 8.3).

Direktivet ställer även ett tvingande krav på att dröjsmålsräntan vid handelstransaktioner mellan myndigheter och näringsidkare (om myndigheten är gäldenär), ska uppgå till minst referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter, dvs. den räntenivå som gäller enligt dispositiv svensk rätt. Vi föreslår därför en regel som innebär att vid offentliga handelstransaktioner är ett avtalsvillkor som innebär en lägre räntenivå än den lagstadgade utan verkan mot näringsidkaren (se förslaget till 6 § andra stycket räntelagen och avsnitt 8.4).

Regler om indrivningskostnader

En borgenär ska enligt direktivet ha rätt till ersättning för sina indrivningskostnader. Det anges bl.a. att om en betalning är försenad – och dröjsmålsränta ska utgå – har borgenären rätt till ersättning med ett fast belopp om minst 40 euro. Därutöver har borgenären rätt till skäligen ersättning för de indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet. För att genomföra direktivet föreslår vi att det införs bestämmelser som innebär att om en borgenär har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran inte har betalats i tid, ska gäldenären vara skyldig att – utöver dröjsmålsränta – betala en förseningsersättning på 450 kronor. Rätten till förseningsersättning ska gälla endast inom direktivområdet, dvs. vid kommersiella handelstransaktioner mellan näringsidkare och mellan näringsidkare och myndigheter (se förslaget till 4 a § inkassokostnadslagen samt avsnitt 9.2).

Vid betalningsförseningar kommer borgenären som huvudregel att ersättas endast genom denna ersättning. Förseningsersättningen utgår alltså i stället för övrig kompensation enligt inkassokostnadslagen. Endast om det sammanlagda ersättningsbeloppet för sådana åtgärder – betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan – överstiger 450 kronor, är gäldenären skyldig att betala det överskjutande beloppet. (se förslaget 5 § andra stycket inkassokostnadslagen samt avsnitt 9.2).

Till följd av ett uttryckligt direktivkrav föreslår vi en presumptionsregel som anger att ett avtalsvillkor som innebär att en borgenär inte har rätt till förseningsersättningen, eller till ersättning för eventuella kostnader som överstiger förseningsersättningen, normalt ska vara ogiltigt. Ett sådant avtalsvillkor ska vara tillåtet endast om det finns särskilda skäl. Detsamma ska gälla ett villkor som innebär att förseningsersättningen bestäms till ett lägre belopp än 450 kronor (se förslaget till 6 § andra stycket inkassokostnadslagen samt avsnitt 9.6).

Ersättningsbeloppens storlek vid indrivningsåtgärder

Vår översyn av storleken på den ersättning som en borgenär har rätt till vid olika typer av indrivningsåtgärder har inneburit ett förslag om något höjda ersättningsbelopp. Borgenären ska ha rätt till ersättning för betalningspåminnelse med 60 kronor (för när-

varande 50 kronor), för inkassokrav med 180 kronor (för närvarande 160 kronor) och för upprättande av amorteringsplan med 170 kronor (för närvarande 150 kronor). Detta motsvarar i stort sett kompensations för inflationen sedan den senaste höjningen år 2003. De föreslagna höjningarna får effekt i alla typer av fordringsförhållanden, även vid t.ex. konsumentfordringar (se förslaget till 4 b § inkassokostnadslagen samt avsnitt 9.5).

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

De nya reglerna ska träda i kraft den 1 mars 2013.

Bestämmelserna bör i huvudsak gälla endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som ingåtts efter ikraftträdandet, dvs. reglerna ska inte gälla retroaktivt. När det gäller de nya reglerna om förseningsersättning skulle det dock medföra betydande kostnader för företagen att under lång tid ha parallella system. Borgenärer och inkassoföretag skulle behöva ha it-system som innehåller information om när det avtal som en fordran grundas på ingicks, för att veta om en betalningsförsening ger rätt till förseningsersättning.

Vi har övervägt att låta de nya bestämmelserna gälla först efter en övergångsperiod men funnit att detta skulle leda till för höga kostnader för företagen.

Vi föreslår därför att de nya bestämmelserna om förseningsersättning ska gälla alla fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet.

Övervägandena om ikraftträdande och övergångsbestämmelser finns i kapitel 12.

Förslag om en upplysningsinsats

Vid sidan av det som följer av 2011 års direktiv anser vi att en upplysningsinsats med syfte att förbättra företagets medvetenhet och kunskap om handelskrediter och kredithantering är den mest verksamma åtgärden för snabbare betalningar. En sådan insats bör vara särskilt inriktad mot små och medelstora företags informationsbehov. Vi föreslår att detta ska ske i form av en internetbaserad informationsportal, som Tillväxtverket får i uppdrag att utveckla och driva. Ett utkast till ett regeringsuppdrag finns i bilaga 3. Övervägandena finns i kapitel 11.

13.3 Alternativa lösningar

Allmänt

Sverige har genom sitt medlemskap i EU en skyldighet att genomföra 2011 års direktiv i den nationella lagstiftningen. Det är därför inte möjligt att underlåta att anpassa svensk rätt till direktivets krav. Det är med andra ord ofrånkomligt att våra förslag får vissa konsekvenser. Dessa konsekvenser bör dock rimligen ha beaktats när direktivet förhandlades fram. Det finns uppenbarligen olika sätt att genomföra direktivet. I kapitel 6, 7, 8 och 9 redovisas våra överväganden kring en mängd sådana alternativa lösningar. I det följande pekas på några områden där alternativa lösningar hade varit möjliga.

En ny lag eller anpassning av befintlig lagstiftning?

Direktivet kan genomföras på olika sätt. Det kan ske i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner eller genom ändringar i befintlig lagstiftning. Vi har funnit att starka skäl talar emot ett genomförande i en särskild lag. Vårt förslag bygger alltså på att de nya bestämmelserna förs in i den nuvarande lagstiftningen. Avsikten är att göra regelverket sammanhållet och lättillgängligt. Detta är särskilt viktigt för små företag som generellt har sämre juridiskt och administrativt stöd. Våra överväganden finns i avsnitt 6.2.

Förslagets tillämpningsområde

2011 års direktiv gäller för handelstransaktioner, dvs. leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot betalning mellan företag eller mellan företag och myndigheter. Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv kan dock de bestämmelser som föreslås ges ett bredare tillämpningsområde.

Generella regler bidrar till en marknadsneutral lagstiftning och är enklare att tillämpa jämfört med regler som förses med undantag och avgränsningar. Det går emellertid inte att bortse ifrån att 2011 års direktiv är inriktat uteslutande på kommersiella förhållanden. Direktivbestämmelserna är anpassade för leveranser av varor och tjänster. Konsekvenserna av ett generellt tillämpningsområde är

svåra att överblicka. Vi har därför gjort bedömningen att det, som en allmän utgångspunkt, bör krävas vägande skäl för att låta bestämmelserna gälla i andra fall än vid kommersiella varu- och tjänstetransaktioner. Våra överväganden framgår av avsnitt 6.3.

Direktivet ger utrymme för att föreslå bestämmelser som är mer gynnsamma för borgenären än vad direktivet kräver. Som framgår av våra överväganden i avsnitt 6.4 har vi emellertid gjort bedömningen att det i princip inte finns skäl att gå längre än vad direktivet kräver när det gäller att införa tvingande regler. I den mån direktivet medger en dispositiv reglering, bör alltså även de nya bestämmelserna i svensk rätt vara dispositiva. Vi har t.ex. i avsnitt 7.3.4 funnit att det saknas skäl att föreslå en kortare betalningsperiod än vad som följer av direktivet.

En bestämmelse som trots dessa allmänna utgångspunkter har fått ett vidare tillämpningsområde är förbudet att avtala bort rätten till dröjsmålsränta (2 b § räntelagen). Förbudet ska omfatta alla förhållanden mellan näringsidkare och inte enbart sådana som rör köp av varor eller tjänster. Flera skäl av praktisk och samhällsekonomisk art talar för att bestämmelsen bör ges ett sådant vidare tillämpningsområde. Våra överväganden i den delen finns i avsnitt 8.3.

Marknadsrätt, avtalsrätt eller fordringsrätt?

För att genomföra direktivets krav på en begränsning av betalningsperiodens längd har vi valt en civilrättslig lagstiftning. Vi har även övervägt en marknadsrättslig lösning och en offentlighetsrättslig särreglering för myndigheter. Inget av dessa alternativ har dock bedömts lämpliga. Vi har vidare bedömt att inte heller en avtalsrättslig ogiltighetsregel är att föredra. En sådan regel skulle nämligen skapa tillämpningsproblem, vilket är negativt för samhällsekonomin. Vi föreslår att bestämmelsen i stället ska genomföras i form av en fordringsrättslig regel som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Våra överväganden i denna del finns i avsnitt 7.3.3 och 7.4.2.

Förseningsersättningen som dröjsmålsränta?

I vårt uppdrag har enligt kommittédirektiven ingått att överväga om förseningsersättningen i stället skulle kunna betraktas som dröjsmålsränta. Detta hade möjligen kunnat medföra något mindre kostnader för att förändra it-system och dylikt. Som framgår av våra överväganden i avsnitt 9.2 har vi dock bedömt att det inte är lämpligt att betrakta det fasta beloppet som dröjsmålsränta.

13.4 Vilka berörs av förslagen?

Förslagen påverkar i första hand alla näringsidkare och myndigheter i Sverige som deltar vid handelstransaktioner. Enligt SCB:s företagsregister fanns det i januari 2012 drygt en miljon företag i Sverige. Indirekt påverkas även de företag som bistår vid t.ex. avtalsförhandlingar och inkassoåtgärder (bl.a. revisionsbyråer, advokatbyråer och inkassoföretag).

När det gäller de offentliga finanserna kan förslagen få konsekvenser för Kronofogdemyndigheten, Datainspektionen, Finansinspektionen, Kammarkollegiet, Konkursverket och Sveriges domstolar. Tillväxtverket påverkas av förslaget om en upplysningsinsats.

De höjda ersättningsnivåerna för åtgärder enligt inkassokostnadslagen påverkar samtliga aktörer i samhället, dvs. näringsidkare, myndigheter och konsumenter.

13.5 Samhällsekonomiska konsekvenser och konsekvenser för de offentliga finanserna

Bedömning: Förslagen får en positiv samhällsekonomisk effekt i den mån de bidrar till att förkorta betalningstiderna.

Förslagen kommer att medföra vissa engångsvisa kostnader för berörda myndigheter. Med undantag för Tillväxtverkets kostnader för att utveckla en informationsportal, bör kostnaderna inte bli större än att de kan hanteras inom respektive myndighets befintliga ramar. Kostnaden för informationsportalen bedöms kunna finansieras inom givna resurser inom utgiftsområde 24 Näringsliv.

Samhällsekonomiska konsekvenser

Förslagen syftar till att förkorta betalningstiderna. I avsnitt 2.4 redovisas vilka konsekvenser långa betalningstider har för såväl enskilda företag som för samhällsekonomin i stort. Kortare betalningstider skulle alltså kunna leda till positiva samhällsekonomiska konsekvenser. De närmare effekterna av förslagen är dock inte möjliga att förutsäga, utan beror på hur effektiva reglerna visar sig vara i praktiken. Några av de föreslagna bestämmelserna är dispositiva, vilket medför att konsekvensen påverkas av i vilken utsträckning parterna avtalar om annat. Det kan dessutom inte bortses från att betalningstiderna i dagsläget är kortare i Sverige än i många andra länder. Detta innebär att effekterna sannolikt inte blir lika stora som i länder med längre betalningstider. De korta betalningstiderna i t.ex. Finland (se avsnitt 2.2 och 2.3), visar emellertid att det är möjligt att förkorta betalningstiderna ytterligare.

Företagens administrativa kostnader för sena betalningar uppskattas till miljardbelopp (se avsnitt 2.4). Det visar att det finns en potential att omfördela företagets resurser till mer tillväxtskapande verksamhet. Vår bedömning är därför att förslagen bör få en positiv samhällsekonomisk effekt.

Konsekvenser för myndigheter i gäldenärsrollen

Myndigheterna kan behöva se över och anpassa sina avtal till följd av de nya bestämmelserna. Det kan krävas interna utbildningsinsatser. Förseningsersättningen får direkta ekonomiska konsekvenser för myndigheter som inte betalar i tid. Dessa kostnadsökningar bör emellertid inte bli större än att de utan svårigheter kan rymmas inom myndigheternas befintliga ramar.

Konsekvenser för Kronofogdemyndigheten

Kronofogdemyndigheten kommer att påverkas av de nya bestämmelserna om förseningsersättning. Denna typ av ersättning kommer nämligen att bli vanligt förekommande inom ramen för den summariska processen. Detta medför att Kronofogdemyndigheten måste ändra i sina it-system. Myndighetens it-stöd för hantering av betalningsföreläggande (SUPRO) och stöden för hantering av utsökningsmål (REX och Init) måste utvecklas. Utvecklingen omfattar bl.a. ett

nytt fält för registrering och lagring av det belopp som ska tas ut som förseningsersättning, uppdatering av presentationsbilder i systemen, uppdatering av blanketter samt förändringar i de layouter som används vid elektronisk överföring av ansökningar från borgenärerna till Kronofogdemyndigheten.

Sannolikt krävs även en utveckling och anpassning av Kronofogdemyndighetens system för hantering av de medel som inflyter i utsokningsmål, för att säkerställa att de olika delbeloppen (kapital, ränta osv.) krediteras i rätt ordning. Kostnaderna för denna systemanpassning är svår att uppskatta. Detta bl.a. eftersom det redan pågår ett arbete inom Kronofogdemyndigheten med att utveckla ett nytt system för hantering av inbetalda medel.

Även om de förväntade kostnaderna inte är helt obetydliga, bedömer vi att dessa engångskostnader bör kunna hanteras inom ramen för myndighetens nuvarande anslag.

Konsekvenser för Datainspektionen och Finansinspektionen

Datainspektionen lämnar tillstånd och utövar tillsyn över inkassoverksamheten i landet. Myndigheten ska verka för att god inkassosed iakttas. Myndigheten bedriver även ett informationsarbete. De föreslagna ändringarna i inkassokostnadslagen kommer att behöva beaktas i myndighetens verksamhet. Myndigheten kan behöva överväga behov av nya forskrifter eller anvisningar för tillämpning av lagen. Detta gäller i någon mån även för Finansinspektionen, som också utövar tillsyn över viss inkassoverksamhet. Kostnaderna till följd av de nya reglerna kan inte uppskattas till något belopp. De bör dock kunna hanteras inom ramen för myndigheternas nuvarande anslag.

Konsekvenser för Kammarkollegiet och Konkurrensverket

Kammarkollegiet och Konkurrensverket har ett övergripande ansvar på området för offentlig upphandling, bl.a. när gäller information.

Kammarkollegiet ansvarar för upphandlingsstödet och ska bidra till att inköpsprocessen kan genomföras elektroniskt. Myndigheten ska delta i standardiseringen av denna process samt utveckla och sprida hjälpmedel.

Konkurrensverket ska verka för en effektiv offentlig upphandling och utövar tillsyn över lagarna om offentlig upphandling.

De föreslagna lagändringarna skulle kunna få konsekvenser för myndigheterna när det gäller information och tillsyn. Dessa eventuella kostnader bör dock inte bli större än att de kan hanteras inom ramen för myndigheternas nuvarande anslag.

Konsekvenser för Sveriges domstolar

De nya reglerna kommer, liksom övrig lagstiftning, att behöva beaktas vid domstolarnas tvistemålshantering. Detta bör dock inte leda till några kostnadsökningar för Sveriges domstolar.

Konsekvenser för Tillväxtverket

Vi föreslår i kapitel 11 att Tillväxtverket får ett regeringsuppdrag att utveckla och driva en informationsportal. Kostnaden för utvecklingen av portalen kan uppskattas till två miljoner kronor. Denna kostnad bedöms kunna finansieras inom ramen för givna resurser inom utgiftsområde 24 Näringsliv. Detta skulle kunna ske t.ex. under det anslag som för närvarande benämns 1:5 Näringslivsutveckling m.m.

Kostnaderna för den fortsatta driften av informationsportalen om betalningar torde i och för sig vara begränsade. Informationen måste uppdateras men kostnaderna för detta bör inte överstiga ett par hundra tusen kronor per år. Dessa kostnader bedöms kunna finansieras inom ramen för givna resurser till Tillväxtverket. I sammanhanget bör dock framhållas att Tillväxtverket bedriver ett stort antal andra projekt av den typ som föreslås i detta betänkande. Även om de fortsatta driftskostnaderna för ett enskilt projekt inte bedöms vara särskilt stora och därför ska hanteras inom befintlig ram, kan den sammanlagda kostnaden för projekten vara betydande. Detta måste beaktas vid den samlade bedömningen av de resurser som ställs till Tillväxtverkets förfogande.

13.6 Konsekvenser för företagen

Bedömning: Förslagen bör få en positiv effekt för leverantörer genom att leda till snabbare betalningar och bättre kompensation vid sena betalningar.

De nya bestämmelserna medför kostnader för bl.a. omförhandling av avtal och anpassning av betalnings- och faktureringsystem.

Företag som betalar sent drabbas negativt av de nya reglerna om förseningsersättning.

Snabbare betalningar och ökad kompensation till borgenärerna

Förslagen syftar till att förkorta betalningstiderna och att minska betalningsförseningarna. En sådan utveckling skulle förbättra den finansiella situationen för företag i borgenärsrollen, dvs. främst leverantörer av varor och tjänster. Likviditeten i dessa företag kommer att förstärkas, vilket får en positiv påverkan på deras lönsamhet och konkurrenskraft. Utslagningen av företag som är utsatta för betalningsförseningar – särskilt små företag – kan förväntas att minska.

Färre betalningsförseningar leder till att borgenärernas administrativa kostnader för indrivning minskar. Som framgår av avsnitt 2.4 har dessa kostnader uppskattats till miljardbelopp. Om kostnaderna minskar, kan borgenären i stället använda sina resurser till kärnverksamheten och på så sätt öka sin konkurrenskraft.

Förseningsersättningen innebär en förstärkning av borgenärernas möjlighet till kompensation vid betalningsförseningar. Utredningen om långa betalningstider uppskattade antalet fakturor som betalas för sent till omkring 300 miljoner per år.¹ Med utgångspunkt i denna uppgift skulle den föreslagna förseningsersättning – i teorin – berättiga borgenärerna till ersättning med över 100 miljarder kronor årligen. I detta sammanhang måste dock beaktas att de flesta betalningsförseningar i praktiken inte leder till krav på ersättning för indrivningskostnader. Förseningsersättningen innebär dock utan tvekan en ökad potential till ersättning vid betalningsförseningar.

En förbättrad likviditet samt en ökad information om möjligheterna att få betalt bör leda till en minskad finansiell osäkerhet för

¹ Se SOU 2007:55 s. 135.

leverantörerna. Det kan på ett allmänt plan sägas förbättra villkoren för företagen.

Ökade kostnader för företagen

Begränsningen av betalningstiderna och en förstärkt möjlighet till kompensation för borgenären vid sen betalning innebär givetvis en försämring för företag i gäldenärrollen. Företag med små marginaler kan bli särskilt hårt drabbade. Detta är emellertid en direkt följd av direktivet, som måste genomföras. Det är inte heller rimligt att kostnaderna för en gäldenärs betalningsförsening ska bäras av borgenären.

Förslagen kan leda till vissa kostnader för att se över befintliga avtal. Dessa engångskostnader bör dock vara begränsade för det enskilda företaget.

Företagen kan få vissa engångskostnader för att anpassa sina betalnings- och faktureringsystem efter de nya reglerna om betalningstider och förseningsersättning. Genom att vi föreslår att de nya reglerna om förseningsersättning ska gälla retroaktivt för alla fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, har dessa kostnader minimerats. I annat fall skulle det krävas it-system som kan hantera parallella system för debitering av indrivningskostnader vid handelstransaktioner.

Särskilt om påverkan på företagens konkurrensförhållanden

En förbättrad likviditet och lönsamhet bör på ett allmänt plan förbättra företagens konkurrenskraft. Avsikten med förslagen är att små företag ska få bättre förutsättningar att hävda sig mot stora företag. Det kan dock konstateras att små företag ofta har svårt att hävda sina lagstadgade rättigheter. Det är därför särskilt angeläget att informationsinsatser inriktas mot de små företagen. I annat fall riskerar de större företagens informationsövertag att medföra att de mindre företagens konkurrenskraft minskar. Det är alltså viktigt att också små och medelstora företag får en reell möjlighet att använda sig av de nya reglerna. Vårt förslag i kapitel 11 om en informationsinsats ska ses mot denna bakgrund.

13.7 Konsekvenser för enskilda personer

Förslagen påverkar främst företag och myndigheter. De höjda ersättningsnivåerna för åtgärder enligt inkassokostnadslagen får effekt även för konsumenter och andra enskilda personer. Höjningen motsvarar i stort sett endast inflationen sedan beloppen senast höjdes år 2003. Den faktiska påverkan är därför begränsad.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

I lagen finns bestämmelser om ränta på fordringar inom förmögenhetsrättens område. I 2 a § införs en bestämmelse som fastställer vissa fordringars förfallotidpunkt. Även fortsättningsvis kommer dock lagen främst att innehålla regler om ränta. Lagens namn har därför inte ändrats.

1 § Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område.

I lagen finns vissa bestämmelser om avtalsvillkor som är utan verkan. I övrigt gäller lagen i den mån inte annat är avtalat, utfäst eller särskilt föreskrivet.

I första stycket, som är oförändrat, anges lagens tillämpningsområde.

Lagens dispositiva karaktär framgår i andra stycket, som har ändrats redaktionellt. Bestämmelsen som anger att möjligheten att jämka gäldenärens skyldighet att betala dröjsmålsränta inte får avtalas bort, har flyttats till ett nytt andra stycke i 8 §. I lagtexten har i stället införts en upplysning om att det i lagen finns vissa tvingande avtalsrättsliga regler. Med detta avses, förutom den nyss nämnda bestämmelsen i 8 § andra stycket, även de nya reglerna i 2 b § och 6 § andra stycket.

2 a § En fordran på betalning för varor eller tjänster i ett förhållande mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet förfaller aldrig till betalning senare än sextio dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.

Är gäldenären i ett sådant fordringsförhållande som avses i första stycket en myndighet eller ett annat offentligt organ, förfaller fordringen aldrig till betalning senare än trettio dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas. Om borgenären uttryckligen har godkänt en betalningsplan, förfaller dock delbeloppen till betalning enligt vad som följer av planen.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om när en fordran vid handelstransaktioner senast förfaller till betalning. Med handelstransaktioner avses i 2011 års direktiv transaktioner mellan företag eller mellan företag och myndigheter (om myndigheten är gäldenär), som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot betalning (se artikel 2.1 i direktiv).

Om inget annat är avtalat, gäller som huvudregel i svensk rätt att gäldenären ska betala en skuld när borgenären kräver det. Denna princip kommer till uttryck i bl.a. 49 § första stycket köplagen (1990:931) och 5 § lagen om (1936:81) skuldebrev (skuldebrevslagen). Förevarande paragraf utgör ett komplement till denna huvudregel och fungerar som en skyddsregel för borgenären. De tidsfrister som anges i lagrummet är bortre tidsgränser och ger inte uttryck för vad som är att bedöma som en ”normal” betalningsperiod. Bestämmelsen påverkar alltså inte huvudregeln att en fordran ska betalas när borgenären kräver det.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3 och 7.4. I paragrafen genomförs artiklarna 3.5 och 4.6 i 2011 års direktiv.

Första stycket

I första stycket regleras betalningsperioden vid handelstransaktioner mellan näringsidkare. Betydelsen av begreppet *näringsidkare* är densamma som i 4 § andra stycket. Det avser således en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Det finns inget krav på att verksamheten ska drivas i privaträttslig form eller i vinstsyfte. Även myndigheter kan således agera som näringsidkare (se prop. 2001/02:132 s. 45). Det krävs även att det ska vara fråga om ett förhållande i en *yrkesmässig verk-*

sambet. Bestämmelsen omfattar därför inte avtal mellan näringsidkare i deras egenskap av privatpersoner.

Näringsidkarbegreppet i räntelagen har samma innebörd som i annan civilrättslig lagstiftning, se t.ex. 2 § konsumentkreditlagen (2010:1846), 1 a § konsumenttjänstlagen (1985:716), 1 § konsumentköplagen (1990:932) och 2 § distans- och hemförsäljningslagen (2005:59). Enligt definitionen i dessa lagar är en näringsidkare någon som handlar för ändamål som har samband med den egna näringsverksamheten. Den något annorlunda utformningen i räntelagen innebär alltså inte någon skillnad i sak (se prop. 2009/10:242 s. 86 f.)

Bestämmelsen är begränsad till att gälla en fordran på betalning för varor eller tjänster. Med uttrycket *varor* avses produkter som kan värderas i pengar och som därmed kan vara föremål för kommersiella transaktioner (se bl.a. EG-domstolens dom av den 10 december 1968 i mål 7/68, kommissionen mot Italien [REG 1968, s. 357], jfr även prop. 2002/03:65 s. 209). Begreppet innefattar alltså i första rummet det som i svensk rätt brukar betecknas som ”lösa saker”.

Även begreppet *tjänster* har en från direktivet hämtad innebörd. En tjänst är något som någon gör eller utför åt någon annan. Ett avtal om en tjänst kan avse t.ex. tillverkning, montering, reparation, förvaring, bevakning, transport, utbildning, servering och annan service samt rådgivning (jfr även prop. 2009/10:242 s. 87). Definitionen får sägas vara flytande. Det är inte möjligt att här närmare konkretisera begreppets omfattning. Vägledning får i stället sökas i hur det EU-rättsliga tjänstebegreppet har uttolkats i EU-domstolens praxis. I artikel 57 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt definieras tjänster som prestationer som normalt utförs mot ersättning, i den utsträckning de inte faller under fördragets bestämmelser om fri rörlighet för varor, kapital och personer. Allmänt kan sägas att tjänstebegreppet i förevarande bestämmelse är avsett att få en vidsträckt innebörd.

Av lagtexten följer att fordringen ska avse *betalning för varor eller tjänster*. I detta ligger att paragrafen är tillämplig oavsett om fordringsförhållandet grundas på ett avtal om köp, leasing eller hyra (se prop. 2001/02:132 s. 46).

För att bestämmelsen ska kunna tillämpas krävs att det finns en *fordran*, dvs. en rättsligt bindande betalningsförpliktelse. Förutsättningarna för att en fordran ska anses ha uppkommit har alltså en avgörande betydelse för tillämpningen av bestämmelsen. I svensk

rätt finns det inte någon generell princip om vad som krävs för att en fordran ska kunna sägas ha uppkommit. Som Högsta domstolen konstaterat i rättsfallet NJA 2009 s. 291 (som gällde kvittning i konkurs) kan en fordran i en specifik tillämpningssituation anses ha uppkommit när vissa – om än inte alla – för fordringens tillblivelse nödvändiga omständigheter föreligger. I andra sammanhang, konstaterade domstolen, krävs det mer än så.

Frågan om förutsättningarna för en fordrans uppkomst får alltså bedömas i varje enskilt fall med utgångspunkt i parternas avtal, relevanta rättsregler, domstolspraxis etc. För att bestämmelsen ska kunna tillämpas krävs dock att det i det enskilda fallet kan konstateras att det finns en giltig – om än av naturliga skäl inte förfallen – fordran. Som en allmän hållpunkt för bedömningen torde kunna sägas att vid kommersiella handelstransaktioner har i normalfallet en giltig fordran inte uppkommit innan borgenären har fullgjort sina förpliktelser mot gäldenären (dvs. främst levererat varan eller tjänsten).

I lagtexten anges att en fordran *aldrig* förfaller *senare* än vid en viss tidpunkt. Det klargör att det är fråga om en bortre tidsgräns och inte ett uttryck för vad som är att bedöma som en normal betalningsperiod. Bestämmelsen påverkar alltså, som framgått, inte huvudregeln i svensk rätt att en fordran ska betalas när borgenären kräver det.

Betalningsperiodens starttidpunkt ska räknas från det att *borgenären har framställt krav på att fordringen betalas*. Motsvarande uttryck används i 4 § första stycket. I uttrycket ”framställt krav” ligger att kravet ska ha mottagits av gäldenären (se Walin m.fl., Lagen om skuldbrev m.m. – En kommentar, 2011 s. 299 f.). Att t.ex. posta ett brev är alltså inte tillräckligt för att ett krav ska anses vara ”framställt”. Tidsfristen om 60 dagar räknas från det att gäldenären har mottagit brevet, oavsett om gäldenären har tagit del av innehållet.

Det är borgenären som har bevisbördan för att ett betalningskrav har framställts. Om borgenären visar att ett krav t.ex. har avsänts med post, bör det emellertid ankomma på gäldenären att göra sannolikt att han inte har fått del av kravet (jfr prop. 1975:102 s. 87).

I likhet med vad som gäller enligt 4 § första stycket fordras normalt att kravet ska vara bestämt till beloppet. Kravet kan i och för sig framställas såväl muntligen som skriftligen och det finns inte heller något hinder mot att använda t.ex. e-post.

En längre betalningstid än 60 dagar är bara tillåten om borgenären *uttryckligen har godkänt* det. Syftet är att parterna särskilt ska uppmärksamma frågan om långa avtalade betalningsperioder och aktivt ta ställning till förfallodagen. Ett uttryckligt godkännande kan ske genom att borgenären t.ex. skriver under en handling som tydligt anger betalningsperiodens längd, fyller i en särskild ruta i ett standardavtal eller på särskild fråga muntligen godkänner den längre betalningsperioden (jfr prop. 2008/09:88 s.118). Ett uttryckligt godkännande bör även kunna ske på annat sätt än genom ett avtal. Om borgenären själv kräver betalning till ett senare datum än vad som följer av lagregeln, t.ex. efter 90 dagar, genom att ange förfallodagen i en faktura, bör det kunna vara fråga om ett uttryckligt godkännande i bestämmelsens mening.

En längre betalningstid som blir bindande till följd av parternas passivitet eller konkludenta handlande torde sällan vara att anse som uttryckligen godkänd. Så är inte heller fallet om en längre betalningsperiod framgår endast av handelsbruk eller annan sedvänja. Om ett standardavtal innehåller villkor om en längre betalningsperiod än 60 dagar, bör en enkel slentrianmässig hänvisning till standardavtalet inte vara tillräcklig för att betalningsperioden ska anses vara uttryckligen godkänd. I sådana fall bör krävas att betalningsperiodens längd uttryckligen uppmärksammas i en på lämpligt sätt individualiserad del av parternas avtal. Bestämmelsen ska emellertid inte medföra någon förändring av hur standardvillkor i andra sammanhang införlivas i avtalsförhållanden.

Av allmänna principer följer att det är gäldenären som ska visa att borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.

Bestämmelsen hindrar inte att parterna avtalar om att en fordran ska delbetalas enligt en betalningsplan (jfr andra stycket). En betalningsplan får, på motsvarande sätt som andra avtal om betalningstid, i och för sig sträcka sig över längre tid än 60 dagar. En sådan plan omfattas dock av det lagstadgade kravet på att borgenären uttryckligen ska ha godkänt den längre betalningsperioden.

Rättsföljden enligt bestämmelsen är att fordringen *förfaller till betalning*, vilket primärt innebär att gäldenären blir förpliktad att omedelbart betala sin skuld till borgenären. Detta är normalt en grundförutsättning för att borgenären ska kunna vidta rättsliga åtgärder mot gäldenären. En annan konsekvens är att borgenären får rätt till ränta på kapitalbeloppet. En fordran som förfaller till betalning till följd av förevarande bestämmelse, får sin förfallodag

bestämd genom lag. Vid en på så sätt i förväg bestämd förfallodag ska ränta enligt 3 § utgå från förfallodagen, dvs. 60 dagar från det att borgenären framställt krav på betalning.

Det ligger i sakens natur att en skyddsregel av detta slag inte fritt kan avtalas bort (jfr prop. 1975/76:81 s. 136). Inom ramen för denna reglering har parterna emellertid, som framgår av lagtexten, möjlighet att avtala om längre betalningsperioder.

Den avsedda tillämpningen av bestämmelsen kan exemplifieras enligt följande. Företag A och B verkar inom en bransch där betalning enligt ett för parterna bindande handelsbruk ska ske tre månader efter varuleverans. Företag A har inte uttryckligen godkänt en viss betalningsperiod. Företaget levererar varor till företag B den 1 april och kräver i samband med leveransen att köpeskillingen – trots handelsbruket – ska betalas redan den 31 maj. Eftersom ett bindande handelsbruk om betalningstidpunkt går före dispositiv rätt, gäller inte den dispositiva regeln om betalning vid anfordran (49 § första stycket köplagen). Detta innebär att fordringen enligt handelsbruket skulle förfalla till betalning den 1 juli (tre månader efter leveransen den 1 april). Skyddsregeln i förvarande paragraf får emellertid till följd att fordringen förfaller till betalning redan den 31 maj (60 dagar efter kravet den 1 april).

Av lagtexten framgår inte något krav på att en uttryckligt godkänd betalningsperiod som överstiger 60 dagar även måste vara skälig (jfr artikel 3.5 i 2011 års direktiv). En oskäligt lång betalningstid kan dock angripas med stöd av den generella lagstiftningen angående oskäliga avtalsvillkor (jfr kommentaren till 2 b § och avsnitt 6.5).

Andra stycket

I andra stycket regleras förfallotidpunkten vid handelstransaktioner där gäldenären är *en myndighet eller ett annat offentligt organ*. Uttrycket definieras inte i lagtexten. Begreppet förekommer även i 4 § andra stycket och har samma betydelse här. Med myndighet eller annat offentligt organ avses alltså främst sådana upphandlande myndigheter som anges i 2 kap. 19 § lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och 2 kap. 21 § lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster (jfr definitionen av begreppet ”offentlig myndighet” i artikel 2.2 i 2011

års direktiv). Exempel på organ som omfattas av bestämmelsen är således statliga och kommunala myndigheter.

I övrigt gäller samma begränsningar för tillämpningsområdet som enligt första stycket, dvs. att det ska vara fråga om en näringsidkares fordran på betalning för varor och tjänster.

Vid offentliga handelstransaktioner ska betalningsperioden aldrig överstiga *30 dagar*. Även i detta fall räknas tidsfristen från det att borgenären har framställt krav på betalning.

Bestämmelsen anger en bortre gräns för betalningsperiodens längd. Avsikten är alltså inte heller i detta fall att ange en standard för normala betalningstider.

I likhet med bestämmelserna i första stycket ligger det i sakens natur att parterna inte fritt kan avtala bort skyddsregeln i stycket (jfr prop. 1975/76:81 s. 136). Detta kan även sägas framgå av att förutsättningarna för att parterna ska kunna komma överens om en längre betalningsperiod anges i lagtexten.

För att överskrida 30 dagars betalningstid är det inte tillräckligt att borgenären uttryckligen godkänner en längre betalningsperiod. Det krävs att borgenären uttryckligen godkänner att betalning ska ske enligt *en betalningsplan*. Detta innefattar både avbetalningar av en redan förfallen skuld och på förhand bestämda delbetalningar (jfr ingresspunkt 22 i 2011 års direktiv). Vilka krav som bör ställas på betalningsplanen får bedömas i det enskilda fallet (jfr 1 § andra stycket lagen [1978:599] om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.). En betalningsplan bör i vart fall omfatta minst två delbetalningar. Det finns inte något generellt krav på att varje betalning ska vara av viss storlek eller ske efter visst tidsintervall. Det kan dock inte uteslutas att en betalningsplan som framstår som ett försök att kringgå lagregleringen, t.ex. genom att ange små delbetalningar av en stor skuld under lång tid, inte bör bedömas som en betalningsplan i bestämmelsens mening.

Begreppet ”uttryckligen godkänt” ska bedömas på samma sätt som motsvarande uttryck i första stycket.

Att en fordran ska betalas enligt en betalningsplan, innebär även att *delbeloppen förfaller till betalning enligt vad som följer av planen*. För att vara att bedömas som en betalningsplan i lagens mening, måste således delbeloppens förfallodagar framgå av planen. Detta innebär vidare att för varje obetald förfallen delbetalning har borgenären rätt till dröjsmålsränta enligt 3 § (förfallodagen för varje delbetalning är bestämd i förväg i betalningsplanen) och för-

seningsersättning enligt 4 a § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. (inkassokostnadslagen).

Inte heller i detta fall framgår det av lagtexten något krav på att betalningsperioden måste vara skälig. En oskälig betalningsplan kan dock angripas med stöd av den generella lagstiftningen angående oskäliga avtalsvillkor (jfr kommentaren till 2 b § och avsnitt 6.5).

2 b § Ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala ränta enligt 3 eller 4 § är utan verkan mot borgenären i ett förhållande mellan

- 1. näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet, eller*
- 2. en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, när näringsidkaren i sin yrkesmässiga verksamhet ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning.*

Paragrafen är ny och anger att lagens bestämmelser om dröjsmålsränta i vissa fall är tvingande. Övervägandena finns i avsnitt 8.3. I paragrafen genomförs artikel 7.1 (delvis) och 7.2 i 2011 års direktiv.

Om inte parterna har avtalat om annat, har en borgenär enligt 3 respektive 4 § en lagstadgad rätt till dröjsmålsränta. Denna rätt har gjorts tvingande vid vissa kommersiella handelstransaktioner. Den tvingande regleringen gäller till förmån för borgenären. Ett avtalsvillkor i strid med paragrafen är således *utan verkan mot borgenären*. Även om parterna har avtalat bort rätten till dröjsmålsränta, kan borgenären alltså kräva att gäldenären betalar ränta enligt 3 eller 4 §.

Hänvisningen till *3 eller 4 §* innebär att bestämmelsen endast gäller villkor om dröjsmålsränta och inte avtal om andra typer av ränta. I hänvisningen till 3 och 4 §§ ligger även att ränta ska utgå senast vid de tidpunkter som följer av respektive lagrum. Ett avtal om att dröjsmålsränta ska utgå från 60 dagar efter fordringens förfallodag är exempelvis inte tillåtet.

Den tvingande regleringens tillämpningsområde överensstämmer helt med vad som gäller för borgenärens automatiska rätt till dröjsmålsränta enligt 4 § andra stycket. Bestämmelsen omfattar alltså förhållanden mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet (punkten 1). Den gäller också i ett förhållande mellan en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, när näringsidkaren ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning (punkten 2). Bestämmelsen omfattar alltså t.ex. inte konsumentköp eller transaktioner mellan enskilda personer.

När det gäller förhållanden mellan näringsidkare har bestämmelsen – *punkten 1* – fått ett vidare tillämpningsområde än 2011 års direktiv. Den tvingande rätten till dröjsmålsränta är inte begränsad till enbart handelstransaktioner, utan gäller för alla typer av kommersiella avtalsförhållanden.

Uttrycket ”näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet” kommenteras i anslutning till 2 a § första stycket.

I *punkten 2* anges att den tvingande rätten till dröjsmålsränta även omfattar vissa förhållanden mellan en näringsidkare och en myndighet eller annat offentligt organ.

Uttrycket *en myndighet eller ett annat offentligt organ* förekommer även i andra paragrafer i lagen. Det hänvisas till kommentaren till 2 a § andra stycket. Det bör noteras att om myndigheten agerar i egenskap av näringsidkare, kan *punkten 1* vara tillämplig. I övrigt är ogiltighetsregeln inte tillämplig i förhållanden när en myndighet är borgenär.

Den tvingande rätten till dröjsmålsränta enligt *punkten 2* är begränsad till transaktioner avseende varor och tjänster. Dessa begrepp har motsvarande innebörd som i 2 a § första stycket.

Av lagtexten följer att varorna och tjänsterna ska tillhandahållas *mot betalning*. *Punkten 2* är således tillämplig oavsett om avtalet avser köp, leasing eller hyra (se prop. 2001/02:132 s. 46).

Enligt sin ordalydelse är paragrafen tillämplig på *avtalsvillkor*. Det kan vara fråga om såväl muntliga som skriftliga villkor. Även avtalsvillkor som blir gällande genom passivitet eller konkludent handlande omfattas av det direkta tillämpningsområdet. Det kan emellertid även finnas handelsbruk och annan sedvänja som strider mot den tvingande bestämmelsen, genom att ange att dröjsmålsränta inte ska utgå. En sådan sedvänja, i strid mot tvingande lagstiftning, måste dock anses som oskälig och är därmed enligt allmänna rättsprinciper inte bindande mellan parterna (jfr 3 § köplagen och prop. 1988/89:76 s. 66).

Paragrafen gäller villkor som anger att borgenären över huvud taget inte är berättigad till dröjsmålsränta. Ett villkor om en påfallande låg räntenivå strider således inte mot bestämmelsens ordalydelse (se dock 6 § andra stycket när det gäller myndigheters avtal). Om parterna avtalar om en räntenivå som i väsentlig mån understiger den lagstadgade dröjsmålsräntan enligt 6 §, kan det dock vara fråga om ett försök att kringgå bestämmelsen. Ett sådant villkor bör i många fall vara att bedöma som oskäligt. I förarbetena till 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på för-

mögenhetsrättens område (avtalslagen) uttalades bl.a. att reglerna om oskäligen avtalsvillkor bör kunna användas för att hindra försök att kringgå tvingande lagstiftning (se prop. 1975/76:81 s. 121).

Oskäligen avtalsvillkor kan angripas enligt både civilrättsliga och marknadsrättsliga regler. Ett oskäligt avtalsvillkor kan enligt 36 § avtalslagen jämkas eller lämnas utan avseende. Domstolen kan alltså välja att antingen tillämpa den dispositiva regeln om räntenivå i 6 § eller i stället fastställa en annan skälig räntenivå. Vidare kan en marknadsrättslig förbudstalan föras mot villkoret enligt lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Om en dominerande aktör på en marknad påtvingar en leverantör ett oskäligt betalningsvillkor, kan det även innebära ett brott mot konkurrensrättsliga bestämmelser, se 2 kap. 7 § konkurrenslagen (2008:579).

6 § I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar den vid varje tid gällande referensräntan enligt 9 § med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd med anledning av personskada *ska* avräknas förmåner som en skadelidande har rätt till enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till referensräntan endast två procentenheter för tiden till dess förmånerna har slutligt fastställts.

Ett avtalsvillkor som innebär att räntan ska beräknas enligt en lägre räntefot än vad som följer av första stycket 1 är utan verkan mot borgenären i fall som avses i 2 b § 2.

I paragrafen finns bestämmelser om nivån på dröjsmålsräntan. Enligt *första stycket*, som endast ändras redaktionellt, uppgår dröjsmålsräntan till referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter. Enligt huvudregeln i 1 § andra stycket är bestämmelsen dispositiv.

Andra stycket är nytt och anger en lägsta nivå för den dröjsmålsränta som myndigheter och andra offentliga organ får avtala om. Övervägandena finns i avsnitt 8.4. I stycket genomförs delvis artikel 4.1 (jämförd med artikel 2.6) och 7.1 i 2011 års direktiv.

Bestämmelsen innehåller en tvingande regel om dröjsmålsräntans nivå vid transaktioner mellan en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, när näringsidkaren ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning. När det gäller denna begränsning hänvisas till kommentaren till 2 b § 2.

Det är inte tillåtet att avtala om att dröjsmålsräntan ska beräknas *enligt en lägre räntefot än vad som följer av första stycket 1*, dvs. referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter.

Ett avtalsvillkor som strider mot bestämmelsen är *utan verkan mot borgenären*. Det innebär att första stycket 1 ska tillämpas i stället.

Som anges i kommentaren till 2 b § är ett handelsbruk eller annan sedvänja som strider mot denna typ av tvingande lagstiftning inte bindande mellan parterna.

8 § Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som *gäldenären* inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn *till detta* vara oskälig, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

Ett avtalsvillkor som inskränker rätten till jämkning enligt första stycket är utan verkan mot gäldenären.

Enligt *första stycket*, som ändras endast redaktionellt, finns det en möjlighet att jämka en gäldenärs lagstadgade skyldighet att betala dröjsmålsränta.

Andra stycket motsvarar tidigare 1 § andra stycket andra meningen och anger att gäldenärens rätt till jämkning inte kan avtalas bort. Ändringen är endast redaktionell.

Det kan noteras att jämningsregeln till skydd för gäldenären i princip kan tillämpas även på ränta som utgår med stöd av den tvingande regleringen till skydd för borgenären i 2 b § eller 6 § andra stycket. Eftersom det i dessa fall är fråga om kommersiella transaktioner torde dock frågan sakna praktisk betydelse.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelse

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

2. Bestämmelserna i 2 a § tillämpas endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Enligt *punkten 1* ska de nya bestämmelserna börja tillämpas den 1 mars 2013.

De avtalsrättsliga bestämmelserna i 2 b § och 6 § andra stycket tillämpas endast på avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Detta framgår inte av någon uttrycklig övergångsbestämmelse utan följer

av allmänna grundsatser (se bl.a. prop. 1973:138 s. 281 och prop. 1976/77:123 s. 149).

Vissa fordringar som uppkommer efter ikraftträdandet kommer att ha sin grund i avtal som ingåtts dessförinnan (t.ex. vid köpavtal som ingåtts före ikraftträdandet men när leverans sker först efter, eller vid vissa långvariga avtalsförhållanden). Av övergångsbestämmelsen i *punkten 2* följer att sådana fordringar inte omfattas av de nya fordringsrättsliga bestämmelserna i 2 a §.

I vad mån ett fordringsförhållande ska anses vara en följd av ett äldre avtal får bedömas från fall till fall. Om t.ex. ett äldre avtal förlängs efter ikraftträdandet, får det bedömas om det är fråga om ett nytt avtal eller om det är samma avtal som fortsätter att tillämpas (jfr prop. 2008/09:88 s. 85). Vid den bedömningen bör beaktas bl.a. i vad mån de tidigare villkoren fortsätter gälla oförändrade eller om det snarare är fråga om villkorsändringar eller införande av nya villkor.

Övervägandena finns i kapitel 12.

14.2 Förslaget till lag om ändring i köplagen (1990:931)

49 § Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, *ska* köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Innan köparen betalar har han rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna, om inte det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning.

Köparen har inte rätt att till följd av en sådan undersökning som avses i andra stycket skjuta upp betalningen under längre tid än trettio dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod.

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelseorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan, får utan hinder av första eller andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

Paragrafen innehåller bestämmelser om betalningen av en vara.

Huvudregeln är enligt *första stycket* att en vara ska betalas vid anfordran, under förutsättning att köparen har tillhandahållits varan. Ändringen i stycket är redaktionell.

Paragrafens *andra stycke* innehåller ett undantag från huvudregeln i första stycket. Enligt bestämmelsen har köparen en viss rätt att undersöka varan innan betalning sker.

Genom *tredje stycket*, som är nytt, införs en begränsning av den tid som betalningen får skjutas upp till följt av en undersökning av den levererade varan. Övervägandena finns i avsnitt 7.5. I stycket genomförs artiklarna 3.4 och 4.5 i 2011 års direktiv.

Bestämmelsen begränsar tiden som betalningen får *skjutas upp* till följt av en undersökning till högst *30 dagar*. Tidsfristen räknas från den tidpunkt när betalning annars – utan undersökningen – skulle ha skett. Bestämmelsen innebär på så sätt en indirekt begränsning av betalningsperiodens längd. Bestämmelsen reglerar emellertid inte en fordrans förfallotidpunkt i sig. Denna bestäms fortfarande genom t.ex. bestämmelsen i första stycket, parternas avtal, rådande sedvänja (jfr 3 §) eller den särskilda förfalloregeln i 2 a § räntelagen.

Lagregeln anger endast i vilken utsträckning det är tillåtet att med hänvisning till en pågående undersökning underlåta att betala för en vara. Detta framgår av att det i lagtexten anges att betalningen inte får skjutas upp *till följd av undersökningen*. Det kan dock finnas annan grund för att köparen inte är skyldig att betala, t.ex. köparens rätt enligt 42 § att hålla inne betalning på grund av säljarens dröjsmål eller fel i varan.

Betalningen får skjutas upp under längre tid än 30 dagar om säljaren *uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod*. Syftet är att parterna aktivt ska ta ställning till undersökningsperiodens – och därmed även betalningsperiodens – längd. Den närmare innebörden av begreppet ”uttryckligen godkänt” kommenteras i anslutning till 2 a § första stycket räntelagen

Av allmänna principer följer att det är köparen som har att visa att säljaren uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod.

Bestämmelsen är tillämplig oavsett om undersökningsperiodens längd bestäms genom t.ex. en sedvänja eller genom ett passivt ingånget avtal. Det är fråga om en skyddsregel med syfte att förhindra att betalningstiden skjuts upp till följt av en lång undersökningsperiod, som säljaren inte haft ett tillräckligt inflytande över. Bestämmelsen ger däremot inte uttryck för en norm i frågan

om lämplig eller rimlig längd på den undersökningsperiod som köparen har rätt till.

Det ligger i sakens natur att en skyddsregel av detta slag inte fritt kan avtalas bort (jfr prop. 1975/76:81 s. 136). Inom ramen för denna reglering har parterna emellertid, som framgår av lagtexten, möjlighet att avtala om längre undersökningsperioder.

Följande exempel kan illustrera hur bestämmelsen är avsedd att tillämpas. Parterna har avtalat om att betalning ska ske 30 dagar efter det att köparen har godkänt varorna vid en undersökning. En i branschen rådande sedvänja ger köparen rätt att undersöka varorna under 90 dagar från avlämnandet. Den sammanlagda betalningsperioden från varuleveransen uppgår således till 120 dagar (90+30). I denna situation följer av den nya bestämmelsen att förfallotidpunkten inte får skjutas upp under längre tid än 30 dagar, även om undersökningen pågår längre. Förfalldagen infaller därmed 60 dagar efter avlämnandet, dvs. efter 30 dagars undersökning (lagregeln) och ytterligare 30 dagars betalningsperiod (parternas avtal).

Det bör framhållas att köparens undersökning av godset har betydelse för andra köprättsliga frågor än tidpunkten för betalning (se bl.a. 31 §). Den nya bestämmelsen gäller endast betalningstidpunkten. Att en undersökningsperiod pågår under längre tid än 30 dagar utan uttryckligt godkännande från säljaren innebär t.ex. inte någon inskränkning i felansvaret på så sätt att fel inte skulle få göras gällande efter tidsfristen.

När det gäller bestämmelsens tillämpningsområde kan konstateras att den omfattar fler situationer än vad direktivet kräver. Den nya bestämmelsen är således tillämplig vid samtliga köp mellan näringsidkare liksom mellan en näringsidkare och en myndighet; dvs. även när myndigheter är säljare. Bestämmelsen omfattar även köp mellan enskilda, men i det sammanhanget torde bestämmelsen sakna praktisk betydelse.

Köplagen gäller endast vid köp av lös egendom och inte vid tillhandahållande av tjänster. Bestämmelserna om undersökningsperiodens längd i 2011 års direktiv omfattar däremot även tjänsteveranser. Vid införandet av lagen (prop. 1988/89:76 s. 23 f.) påpekades bl.a. att eftersom det saknas en allmän civillag har rättstillämpningen och rättsvetenskapen i stor utsträckning sökt ledning i 1905 års köplag vid avgörandet av allmänna kontraktsrättsliga frågor som inte är särskilt reglerade i annan lag. Den köprättsliga lagstiftningen har därför fått betydelse långt utanför dess egentliga tillämpningsområde. Det konstaterades att det vid utformningen av

köplagstiftningen finns anledning att anlägga ett brett civilrättsligt perspektiv. Slutligen framhölls att frågan om köprätten ska tjäna till ledning för andra rättsområden huvudsakligen måste bli en fråga för rättstillämpningen.

Som diskuteras i avsnitt 7.3.3 är det inte möjligt att i köplagen genomföra ett direktiv som ska ha verkan på hela marknaden för tjänstetransaktioner. När det gäller en bestämmelse om undersökningsperioder är det dock endast vissa typer av mer ”köpliknande” tjänster – t.ex. kontroll av utförandet av en byggentreprenad eller olika typer av installationstjänster – som kan bli föremål för undersökning. Även vid vissa typer av leasing och hyresförhållanden torde en undersökning kunna aktualiseras. Däremot kan knappast t.ex. rådgivnings- eller resetjänster undersökas på det sätt som avses i bestämmelsen. Eftersom de tjänster som således i praktiken kan bli föremål för undersökning ligger nära det köprättsliga området, bör köplagens regel – på sätt som vid lagens införande förutsågs kunna ske – kunna tillämpas även i dessa fall. I sista hand bör ett villkor som strider mot denna typ av skyddsregel kunna jämkas med stöd av 36 § avtalslagen och en sådan sedvänja bör inte vara bindande mellan parterna.

Av lagtexten framgår inte något krav på att ett avtal om en undersökningsperiod som överstiger 30 dagar även måste vara skäligt (jfr artikel 3.4 och 4.5 i 2011 års direktiv). Ett avtal om en lång undersökningsperiod kan dock angripas med stöd av den generella lagstiftningen angående oskäliga avtalsvillkor (jfr kommentaren till 2 b § räntelagen och avsnitt 6.5).

Fjärde stycket motsvarar paragrafens tidigare tredje stycke.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

Den nya bestämmelsen ska börja tillämpas den 1 mars 2013 och blir tillämplig endast vid köpavtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Att leveransen sker efter ikraftträdandet är inte tillräckligt. Detta framgår inte av någon uttrycklig övergångsbestämmelse utan följer av allmänna grundsatser (se bl.a. prop. 1973:138 s. 281 och prop. 1976/77:123 s. 149).

Övervägandena finns i kapitel 12.

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m.

1 § Denna lag gäller en gäldenärs skyldighet att ersätta en borgenärs kostnader för åtgärder som syftar till att få gäldenären att betala en förfallen skuld.

I lagen finns också bestämmelser om en gäldenärs skyldighet att i vissa fall betala ersättning till borgenären även när sådana åtgärder som avses i första stycket inte har vidtagits.

Första stycket, som endast ändras redaktionellt, anger lagens ursprungliga tillämpningsområde.

Lagen har tidigare uteslutande gällt borgenärens rätt till ersättning för olika typer av indrivningsåtgärder. I 4 a § ges borgenären en utvidgad rätt att vid kommersiella handelstransaktioner få ersättning vid försenade betalningar. I *andra stycket*, som är nytt, anges därför att lagen även innehåller bestämmelser om att en gäldenär i vissa fall kan vara ersättningskyldig, trots att borgenären inte har vidtagit några indrivningsåtgärder. Se vidare kommentaren till 4 a §.

4 § *Gäldenärens ersättningskyldighet* enligt 2 och 3 §§ gäller endast kostnader som har varit skäligen påkallade för att ta till vara borgenärens rätt.

Paragrafen behandlar vissa grundläggande förutsättningar för gäldenärens ersättningskyldighet enligt lagen. Genom lagändringen har paragrafens andra stycke upphävts. Enligt det upphävda stycket skulle ersättning enligt lagen utgå med skäligt belopp enligt vad regeringen närmare föreskriver. Som framgår av övervägandena i avsnitt 9.4 bör ersättningsnivåerna fortsättningsvis inte regleras i förordning utan i lag. Ersättningsbeloppens storlek framgår därför i den nya 4 b §.

4 a § Om en borgenär i ett förhållande mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran på betalning för varor eller tjänster inte har betalats i tid, är gäldenären skyldig att betala en förseningsersättning till borgenären. Detsamma gäller när gäldenären i ett sådant fordringsförhållande är en myndighet eller ett annat offentligt organ.

Paragrafen är ny och innebär att en borgenär i vissa fall har rätt till ersättning med ett fast belopp vid en betalningsförsening. Övervägandena finns i avsnitt 9.2. I paragrafen genomförs artikel 6.1 och 6.2 i 2011 års direktiv.

Ersättningen till borgenären utgår i form av ett fast belopp som benämns *förseningsersättning*. Skyldigheten att betala förseningsersättning inträder utan krav på att några åtgärder har vidtagits eller att borgenären kan påvisa att kostnader har uppstått. Det krävs alltså inte att borgenären har skickat ut en betalningspåminnelse eller ett inkassokrav eller upprättat en amorteringsplan. Betalningskyldigheten är med andra ord automatisk. Någon skyldighet för borgenären att på förhand avisera eller avtala om förseningsersättningen finns inte.

Lagregeln gäller enligt *första meningen* i förhållanden mellan *näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet*. Begreppet har samma innebörd som i räntelagen. Detta utesluter t.ex. konsumentfordringar och fordringar mellan privatpersoner från tillämpningsområdet för den nya förseningsersättningen. Det hänvisas till kommentaren till 2 a § första stycket räntelagen.

Bestämmelsen är tillämplig vid en ”fordran på betalning för varor eller tjänster”. Uttrycket har motsvarande innebörd som i 2 a § räntelagen.

Bestämmelsen förutsätter att det finns en fordran. Borgenären ska alltså ha fullgjort sina förpliktelser mot gäldenären. Fordringsbegreppet kommenteras ytterligare i anslutning till 2 a § första stycket räntelagen och det hänvisas dit. Som framgår av lagtexten krävs även att fordran *inte har betalats i tid*. Detta innebär att fordringen ska ha förfallit till betalning.

Om en borgenär har flera separata fordringar mot samma gäldenär, har borgenären rätt till en förseningsersättning för varje fordran som inte har betalats i tid; förutsatt att övriga krav enligt paragrafen är uppfyllda för var och en av fordringarna. Om en borgenär ensidigt väljer att dela upp vad som måste anses vara samma fordran på flera fakturor eller delposter (t.ex. genom att i en separat faktura ta ut en faktureringsavgift eller dylikt), bör dock borgenären ändå inte ha rätt till mer än en förseningsersättning. En annan sak är om parterna avtalar om att betalningen ska ske i delposter. I sådana fall har borgenären rätt till en förseningsersättning per försenad delbetalning (jfr artikel 5 i 2011 års direktiv). En bifordran som har ett nära samband med huvudfordran, t.ex. en fordran på förseningsersättning, är inte en självständig fordran i bestämmelsens mening.

Skyldigheten att betala förseningsersättningen inträder när borgenären har *rätt till dröjsmålsränta* till följd av betalningsförseningen. Om gäldenären av någon orsak inte är skyldig att betala dröjsmålsränta trots en betalningsförsening – t.ex. på grund av att förseningen inte beror på gäldenären – föreligger alltså inte någon skyldighet att betala förseningsersättning (jfr prop. 1975:102 s. 118). Att gäldenären senare betalar sin skuld saknar betydelse för skyldigheten att betala förseningsersättningen. Detsamma gäller om gäldenären betalar en del av skulden; om dröjsmålsränta ska utgå på restskulden, är gäldenären skyldig att betala förseningsersättningen.

Gäldenärens skyldighet att betala förseningsersättningen är inte beroende av om borgenärens rätt till dröjsmålsränta grundas på avtal eller på lag (t.ex. 3 eller 4 § räntelagen). Det bör uppmärksammas att det finns lagregler som anger att dröjsmålsränta ska utgå från andra tidpunkter än vad som följer av räntelagens allmänna bestämmelser (se t.ex. 71 § andra och tredje styckena köplagen). Även i sådana fall har borgenären rätt till en förseningsersättning vid den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta ska utgå. Ett grundläggande krav är dock, som framgått, att fordringen är förfallen till betalning.

Borgenärens fordran på förseningsersättningen utgör en fordran på förmögenhetsrättens område. Detta innebär att räntelagen är tillämplig på fordringen (1 § räntelagen). Borgenären har därför rätt till dröjsmålsränta på förseningsersättningen (jfr prop. 1980/81:10 s. 107 f. och rättsfallet RH 2010:18). Ränteberäkningen ska ske enligt 4 § räntelagen, dvs. trettio dagar från avsändandet av betalningskravet avseende förseningsersättningen. Förfalldagen för förseningsersättningen kan nämligen inte anses bestämd i förväg (jfr 3 § räntelagen).

Eftersom förseningsersättningen utgår automatiskt förutsatt att vissa villkor är uppfyllda, ska rätten till ersättningen inte prövas mot skälighetskravet i 4 §.

Storleken på förseningsersättningen framgår av 4 b §.

Borgenärens rätt till förseningsersättning får som huvudregel inte avtalas bort. Detta framgår av 6 § andra stycket.

Enligt *andra meningen* utsträcks tillämpningsområdet för förseningsersättningen till att även omfatta handelstransaktioner mellan en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, förutsatt att näringsidkaren befinner sig i borgenärsrollen. Beträffande uttrycket *en myndighet eller ett annat offentligt organ* hänvisas till kommentaren till 2 a § andra stycket räntelagen.

Myndigheter och offentliga organ i borgenärrollen omfattas alltså endast om de i transaktionen är att betrakta som näringsidkare (dvs. om myndigheten omfattas av första meningen). I övrigt gäller att det ska vara fråga om *ett sådant fordringsförhållande* som avses i första meningen, dvs. en fordran på betalning för varor eller tjänster.

4 b § Ersättning enligt denna lag utgår, om det inte finns särskilda skäl för ett högre belopp, med

- 1. sextio kronor för skriftlig betalningspåminnelse som avses i 2 §,*
- 2. etthundraåttio kronor för krav som avses i 3 § 1,*
- 3. etthundraåttio kronor för upprättande av amorteringsplan som avses i 3 § 2,*
- 4. fyrahundraåttio kronor vid betalningsförsening i fall som avses i 4 a §.*

Paragrafen är ny och anger storleken på de olika typer av ersättning som en gäldenär enligt lagen kan bli skyldig att betala. Övervägandena finns i avsnitt 9.2, 9.4 och 9.5. I paragrafen genomförs delvis artikel 6.1 och 6.3 i 2011 års direktiv.

Ersättningsbeloppen för åtgärder som en borgenär vidtar enligt lagen fanns tidigare i förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m. (inkassokostnadsförordningen). Som framgår av övervägandena i avsnitt 9.4 ska ersättningsnivåerna fortsättningsvis inte regleras i en förordning utan i lag. Den tidigare förordningsregleringen har därför överförs till denna paragraf.

Ersättningsbeloppen för de ersättningsgilla åtgärderna enligt lagen, dvs. betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan, regleras i *punkterna 1, 2 och 3*. Den enda förändringen i förhållande till förordningsbestämmelserna är i dessa delar att beloppen har höjts för att kompensera för den försämring av penningvärdet som skett sedan ersättningsnivåerna senast ändrades år 2003.

De förändrade ersättningsnivåerna i punkterna 1–3 får ett generellt genomslag vid samtliga fordringsförhållanden, dvs. även beträffande konsumentfordringar och fordringar mellan enskilda.

I *punkten 4* anges storleken på förseningsersättningen enligt 4 a §. Av 6 § andra stycket följer att storleken på förseningsersättningen normalt är tvingande till borgenärens förmån.

Som framgår av lagtexten bör de angivna beloppen kunna överstridas om det finns *särskilda skäl* (jfr direktivkravet i artikel 6.3 att

borgenären har rätt till ersättning för alla skäliga kostnader som överstiger det fasta beloppet). Detta motsvarar i stort sett den ordning som gällt tidigare. En förändring är att det nu uttryckligen framgår att det endast är möjligt att avvika från beloppen i för borgenären höjande riktning (enligt den tidigare förordningsbestämmelsen skulle ersättning utgå med "högst" de angivna ersättningsbeloppen, om det inte finns särskilda skäl för "annat"). Detta förtydligande torde dock inte innebära någon förändring i praktiken. Det står naturligtvis även fortsättningsvis borgenären fritt att kräva ersättning med ett lägre belopp än vad som följer av paragrafen.

Som exempel på omständigheter som kan medföra att borgenären bör ha rätt till ersättning med ett högre belopp än normalt för en viss åtgärd, kan nämnas att kravförfarandet har krävt översättningsarbete eller en onormalt stor arbetsinsats för att identifiera gäldenären (se prop. 1980/81:10 s. 161 f.).

5 § *Om borgenären har vidtagit någon annan åtgärd än som avses i 2 och 3 §§ i syfte att få gäldenären att betala en förfallen skuld, är gäldenären inte skyldig att ersätta kostnaderna för åtgärden.*

Om borgenären har rätt till förseningsersättning enligt 4 a §, är gäldenären skyldig att betala ersättning för sådana åtgärder som avses i 2 och 3 §§ endast till den del den sammanlagda ersättningen för åtgärderna överstiger förseningsersättningen.

Det som anges i första och andra styckena hindrar inte att gäldenären kan vara skyldig att på annan grund än denna lag ersätta kostnader för mer omfattande förhandlingar för att lösa en tvist om en fordran.

Paragrafen reglerar förhållandet mellan å ena sidan åtgärder och ersättning enligt denna lag och å andra sidan andra typer av åtgärder som borgenären kan ha vidtagit.

I *första stycket*, som ändras endast redaktionellt, klargörs att lagen, inom sitt tillämpningsområde, innefattar en uttömmande reglering av gäldenärens skyldighet att ersätta kostnader för olika åtgärder. Att borgenären kan ha rätt till ersättning utan att en åtgärd har vidtagits framgår av 4 a §.

Andra stycket är nytt och anger förseningsersättningens förhållande till annan ersättning enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.2. I bestämmelsen genomförs delvis artikel 6.3 i 2011 års direktiv.

Förseningsersättningen utgår automatiskt, givet att vissa villkor är uppfyllda, och förutsätter alltså inte att borgenären visar att

några kostnader har uppkommit. Syftet med förseningsersättningen är emellertid att borgenären ska få ersättning för sina kostnader till följd av betalningsdröjsmålet, om än kostnaderna ersätts enligt schablon. Borgenären ska alltså inte ersättas två gånger för samma kostnad. I lagen anges därför att ersättning för betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan utgår *endast till den del den sammanlagda ersättningen* för vidtagna åtgärder *överstiger förseningsersättningen*.

Om en borgenär med stöd av denna bestämmelse gör gällande rätt till högre ersättning än förseningsersättningen, ska rätten till ersättning för de vidtagna åtgärderna prövas enligt lagens övriga regler. En betalningspåminnelse som utgår utan stöd i parternas avtal (2 §) eller ett inkassokrav (3 § 1) som inte är skäligen påkallat för att tillvarata borgenärens rätt (4 §), kan alltså inte ingå i underlaget för avräkning enligt bestämmelsen. Vid bedömningen ska ersättningsbeloppets storlek beräknas enligt 4 b §.

I de flesta fordringsförhållanden som omfattas av reglerna om förseningsersättning, kommer borgenären att kompenseras endast genom det fasta beloppet. Det anses normalt inte skäligen påkallat med fler än en betalningspåminnelse och ett inkassokrav per fordran. Endast i undantagsfall utgår ersättning för fler än en amorteringsplan (se vidare prop. 1980/81:10 s. 160 f.). De sammanlagda kostnaderna för dessa åtgärder understiger för närvarande storleken på förseningsersättningen och någon avräkning enligt förevarande paragraf blir därför sällan aktuell. Det kan dock finnas fall där en tillämpning av bestämmelsen ändå aktualiseras, t.ex. om det enligt 4 b § finns särskilda skäl för ett högre belopp än normalt för en viss åtgärd.

Sammanfattningsvis kan konstateras att om en borgenär med tillämpning av övriga bestämmelser i lagen har rätt till ersättning för vidtagna åtgärder med ett belopp som överstiger förseningsersättningen, har borgenären rätt till ersättning med både förseningsersättning och det överskjutande beloppet.

Av 6 § andra stycket följer att borgenärens rätt till det överskjutande beloppet normalt inte kan avtalas bort.

Tredje stycket är nytt och motsvarar tidigare första styckets andra mening. Bestämmelsen klargör att gäldenären kan vara skyldig att ersätta utomrättsliga kostnader även på annan grund än denna lag. Hänvisningen till andra stycket innebär att inte heller ersättning enligt 4 a § inskränker den skyldighet som gäldenären kan ha att ersätta kostnader för utomrättsliga förliknings-

förhandlingar och dylikt (jfr 18 kap. 8 § rättegångsbalken). Bestämmelsen har ändrats språkligt, men ingen saklig skillnad är avsedd.

6 § *Ett avtalsvillkor*, som innebär att gäldenärens skyldighet att ersätta kostnader som avses i 1 § *första stycket* utvidgas utöver vad som följer av denna lag, är ogiltigt.

Ett avtalsvillkor, som innebär att borgenären inte har rätt till ersättning som avses i 4 a § eller 5 § andra stycket, är ogiltigt, om det inte finns särskilda skäl. Detsamma gäller ett avtalsvillkor som innebär att förseningsersättning ska utgå med ett lägre belopp än vad som följer av 4 b §.

Paragrafen anger i vilken utsträckning lagen är tvingande. Övervägandena finns i avsnitt 9.6. I paragrafen genomförs artikel 7.1 (delvis) och 7.3 i 2011 års direktiv.

Enligt *första stycket* är lagens bestämmelser om ersättning för betalningspåminnelse och inkassokostnader tvingande till gäldenärens förmån. De nya bestämmelserna om förseningsersättning är däremot inte tvingande på motsvarande sätt. Detta framgår av att det i stycket hänvisas endast till 1 § första stycket. Det står därför även fortsättningsvis parterna fritt att avtala om högre förseningsersättning eller andra motsvarande ekonomiska sanktioner vid betalningsförseningar, t.ex. en vitesklausul, som är mer ingripande än förseningsersättningen.

Det *andra stycket* är nytt och innehåller en avtalsrättslig bestämmelse till skydd för borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader.

Enligt *första meningen* är ett villkor som innebär att borgenären inte har rätt till förseningsersättning eller till eventuellt överskjutande ersättningsbelopp enligt 5 § andra stycket, som huvudregel *ogiltigt*.

Ett avtalsvillkor som innebär att förseningsersättningens storlek ska vara lägre än vad som följer av lagen är enligt *andra meningen* normalt inte heller giltigt.

Rättsföljden av att ett avtalsvillkor är ogiltigt är att lagens bestämmelser ska tillämpas i stället. Oavsett avtal, har borgenären alltså normalt rätt till förseningsersättning enligt 4 a § och eventuell överskjutande ersättning enligt 5 § andra stycket.

Till skillnad från bestämmelsen i första stycket, är denna ogiltighetsregel inte absolut. Det är i stället fråga om en presumtions-

regel. Ogiltighet ska inträda, om det inte i det enskilda fallet finns särskilda skäl för att tillåta villkoret.

Som exempel på omständigheter som kan utgöra sådana *särskilda skäl* kan följande nämnas. Om parterna har avtalat att fordringen ska betalas enligt en betalningsplan med ett stort antal delbetalningar i täta intervall, kan det framstå som rimligt att parterna tillåts att avtala bort rätten till ersättning eller att avtala om en lägre förseningsersättning. Detsamma kan gälla om parterna har kommit överens om en förhållandevis hög nivå för dröjsmålsränta eller någon annan ingripande sanktion vid betalningsförsening. Det kan t.ex. vara fråga om ett större vitesbelopp eller en sträng förfalloklausul.

Enligt sin ordalydelse är bestämmelsen tillämplig på *avtalsvillkor*. Som framgår i kommentaren till 2 b § räntelagen är inte heller ett handelsbruk eller annan sedvänja som strider mot den tvingande regleringen bindande mellan parterna.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

2. Bestämmelserna i 4 b § 1–3 tillämpas endast i fråga om åtgärder som har vidtagits efter ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 4 a § och 5 § andra stycket tillämpas på fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, även om fordringen grundas på ett avtal som har ingåtts dessförinnan.

Enligt *punkten 1* ska de nya bestämmelserna börja tillämpas den 1 mars 2013.

I *punkten 2* anges att de höjda ersättningsbeloppen för betalningspåminnelse, inkassokostnad och upprättande av amorteringsplan ska tillämpas endast för åtgärder som har vidtagits efter ikraftträdandet. För åtgärder som vidtagits dessförinnan ska äldre bestämmelser gälla. Det innebär att ersättningen ska bestämmas enligt det upphävda 4 § andra stycket och inkassokostnadsförordningen.

En ordning med parallella system för att hantera indrivningskostnader vid kommersiella handelstransaktioner skulle bli samhällsekonomiskt kostsam. Av *punkten 3* följer därför att de nya bestämmelserna om förseningsersättning ska tillämpas på alla fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, även om fordringen grundas på ett avtal som har ingåtts före ikraftträdandet. Om fordringen förfaller till betalning efter utgången av

februari 2013, tillämpas alltså bestämmelserna om förseningsersättning.

De avtalsrättsliga bestämmelserna i 6 § andra stycket tillämpas endast på avtal som ingåtts efter ikraftträdandet. Detta framgår inte av någon uttrycklig övergångsbestämmelse utan följer av allmänna grundsatser (se bl.a. prop. 1973:138 s. 281 och prop. 1976/77:123 s. 149). Ett villkor i ett äldre avtal som anger t.ex. att borgenären inte har rätt till någon ersättning vid betalningsförsening, utesluter alltså tillämpning av de nya reglerna (under förutsättning att inte avtalet är ogiltigt på annan grund, t.ex. regler om oskäligen avtalsvillkor). Om ett äldre avtal förlängs efter ikraftträdandet, får det bedömas om det är fråga om ett nytt avtal eller om det är samma avtal som fortsätter att tillämpas (jfr prop. 2008/09:88 s. 85). Vid den bedömningen bör beaktas bl.a. i vad mån de tidigare villkoren fortsätter gälla oförändrade eller om det snarare är fråga om villkorsändringar eller införande av nya villkor.

Övervägandena finns i kapitel 12.

14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

23 § Om det kan antas att sökandens yrkande i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är ogrundat eller obefogat, ska ansökningen behandlas som om svaranden *har motsatt sig* den.

Ett yrkande om *sådan* ersättning som *anges* i 4 b § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. ska alltid antas vara ogrundat eller obefogat, i den mån ersättningen inte kan utgå enligt den lagen.

I paragrafens *första stycke*, som ändras redaktionellt, behandlas situationen att sökandens yrkande i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning kan antas vara ogrundat eller obefogat. Kronofogdemyndigheten ska i sådana fall, även utan invändning från part, behandla ansökan som om svaranden hade motsatt sig den, dvs. utslag ska inte meddelas.

Paragrafens *andra stycke* innehåller en presumptionsregel om att ett yrkande om ersättning för kostnader enligt inkassokostnadslagen i vissa fall ska antas vara ogrundat eller obefogat. Detta gäller om Kronofogdemyndigheten vid sin granskning finner att den yrkade ersättningen saknar stöd i inkassokostnadslagen. Det kan handla om såväl att förutsättningarna för ersättningskyldigheten i

sig inte är uppfyllda, som att det yrkade ersättningsbeloppet är för högt.

Lagändringen i andra stycket är föranledd av den nya förseningsersättningen enligt 4 a § inkassokostnadslagen. Av hänvisningen till 4 b § följer att presumtionsregeln enligt förevarande stycke även fortsättningsvis ska gälla för alla typer av ersättning enligt inkassokostnadslagen, dvs. betalningspåminnelse, inkassokrav, upprättande av amorteringsplan samt numera även förseningsersättning.

Kronofogdemyndighetens prövning av ett yrkande om förseningsersättning ska ske på motsvarande sätt som hittills skett beträffande övriga ersättningar enligt inkassokostnadslagen. Det krävs således i vart fall att borgenären i sin ansökan påstår att det är fråga om betalning för varor eller tjänster i ett förhållande som omfattas av regeln om förseningsersättning. För att Kronofogdemyndigheten ska kunna kontrollera att förutsättningarna är uppfyllda krävs även att borgenären anger när fordringen förföll till betalning och när dröjsmålsränta började utgå (jfr prop. 1989/90:85 s. 116 f.).

Övervägandena finns i avsnitt 9.2.2.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

Lagändringen börjar tillämpas samtidigt som reglerna om förseningsersättning, dvs. den 1 mars 2013.

Kommittédirektiv

Genomförande av EU-direktiv om sena betalningar

**Dir.
2011:30**

Beslut vid regeringssammanträde den 31 mars 2011

Sammanfattning

Samhällsekonomiska fördelar kan uppnås genom att betalningar av fakturor inom näringsliv och offentlig sektor sker snabbare än i dag. Ett regelverk som främjar detta förbättrar villkoren för företagandet.

En särskild utredare ska föreslå hur det nya EU-direktivet om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner ska genomföras i svensk rätt.

Utredaren ska undersöka hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt ta ställning till behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredaren ska lägga fram förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet. Utredaren får också föreslå andra åtgärder än dem som följer av direktivet i syfte att mildra effekterna av problemen med sena betalningar.

Uppdraget ska redovisas senast den 2 april 2012.

EU-direktivet

Europaparlamentets och rådets direktiv (2011/7/EU) av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handels- transaktioner är en omarbetning av direktivet (00/35/EG) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (2000 års direktiv), som tidigare har genomförts i svensk rätt (prop. 2001/02:132).

Det nya direktivet ingick i Lissabonstrategin för tillväxt och sysselsättning och som en prioriterad del i Europeiska kommis-

sionens småföretagsakt (Tänk småskaligt först - en Small Business Act för Europa).

Direktivet syftar till att komma åt sena betalningar vid handelstransaktioner och att främja särskilt de små och medelstora företagens konkurrenskraft. Det framhålls att sena betalningar vid handelstransaktioner fortfarande är ett allmänt problem för företag i EU.

Direktivet innehåller nya bestämmelser om bl.a. ränta vid sen betalning, betalningstider, betalningsplaner för avbetalning, ersättning vid sen betalning och verkan av vissa betalningsvillkor. Vidare finns vissa regler om insyn och information. Medlemsstaterna ska ha genomfört direktivet senast den 16 mars 2013.

Direktivet är ett s.k. minimidirektiv till skydd för borgenären, vilket innebär att medlemsstaterna får ha en ordning som är mer gynnsam för borgenären än vad direktivet föreskriver.

I svensk rätt finns ett omfattande skydd för borgenärens rätt till betalning. Förutom rätt till dröjsmålsränta har borgenären rätt till ersättning för inkassokostnader, kostnader för betalningsföreläggande och i viss mån utredningskostnader. Det finns också ett effektivt system för indrivning av betalningar i den summariska processen.

Även om svensk rätt ger borgenären ett starkt skydd, förekommer det ändå sena betalningar här, om än i mindre omfattning än i de flesta andra länder inom EU. Särskilt för små företag med knapp likviditet kan även en enstaka försenad betalning orsaka svåra problem. En utredning har i betänkandet *Betalningstider i näringslivet* (SOU 2007:55) undersökt problemens omfattning. Utredningen konstaterade att sena betalningar medför administrativa kostnader samt likviditetsproblem som hämmar tillväxten och kan leda till konkurs. Samhälleliga vinster bedömdes kunna göras om näringslivet och den offentliga sektorn förmås att i ökad utsträckning betala i tid. Utredningen övervägde åtgärder som skulle göra det dyrare att inte betala i tid samt informationsinsatser. Några konkreta förslag lämnades emellertid inte, eftersom det var svårt att utan en mer ingående analys bedöma om problemen var så allvarliga och de tänkta förslagen så effektiva att de kunde uppväga nackdelarna. Utredningen ansåg sig inte ha förutsättningar att göra en sådan analys.

En särskild utredare bör ges i uppdrag att föreslå hur direktivet bör genomföras i svensk rätt. Utredaren bör också kunna överväga

och föreslå andra åtgärder som kan främja snabbare betalningar och förbättrad likviditet hos företagen vid handelstransaktioner.

Utredningsuppdraget

Generella riktlinjer för uppdraget

Sena betalningar förekommer som sagt också i Sverige. Detta orsakar administrativa kostnader och likviditetsproblem, inte minst för mindre företag. För att behålla likviditeten kan företag tvingas finansiera sin verksamhet på annat sätt, vilket medför ökade kostnader. Ibland kan den sena betalningen leda till att det drabbade företaget inte kan betala sina skulder till andra företag. I förlängningen kan det leda till att även konkurrenskraftiga företag försätts i konkurs.

Samhällsekonomiska fördelar kan uppnås genom att betalningar av fakturor inom näringsliv och offentlig sektor sker snabbare än i dag. Ett regelverk som främjar detta förbättrar villkoren för företagandet.

En allmän utgångspunkt för utredaren är att överväga vilka lagändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet och därmed minska risken för sena betalningar.

Utredaren ska analysera direktivet och bedöma i vilken utsträckning svensk rätt behöver ändras. Utredaren ska ta ställning till om det behövs författningsändringar eller andra åtgärder för att genomföra direktivet. Utredaren ska lägga fram förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som behövs samt belysa effekter och konsekvenser för dem som berörs.

Ett EU-direktiv är ett resultat av förhandlingar och kompromisser i kommissionen, rådet och Europaparlamentet och dessa institutioner. Detta kan medföra oklarheter och otydligheter i text och systematik. Utredaren ska genom en tolkning av direktivet se till att innebörden av dess reglering förklaras och tydliggörs så att eventuella oklarheter inte belastar företagen. Samtidigt måste naturligtvis intresset av en EU-gemensam uppfattning av direktivets innebörd beaktas.

Inte minst eftersom det är fråga om ett minimidirektiv, finns det utrymme för att vid genomförandet anpassa förslagen till svensk rätt i övrigt, så länge som direktivets syfte uppnås. Vid utformningen av förslagen ska utredaren i möjligaste mån ansluta till den systematik och terminologi som används i svensk rätt. Utredaren ska sträva efter

lösningar som är i linje med gällande principer och som passar in i befintliga författningar.

En utgångspunkt för den civilrättsliga lagstiftning som rör företagandet är neutralitet i förhållande till olika marknader och intressenter. Detta förenklar för dem som berörs och skapar goda konkurrensförutsättningar. Svensk rätt har i stor utsträckning på detta område en gemensam lagstiftning för de olika marknaderna och de skilda partsförhållanden som finns. Lagstiftningen gynnar i princip inte en marknad framför en annan. Direktivet har ett mer begränsat tillämpningsområde och syfte. Det gäller endast betalningar mellan företag och mellan företag och myndigheter vid köp av varor och tjänster och syftar till att lyfta fram bara den ena avtalspartens – borgenärens – intressen. Mot bakgrund av intresset av en marknadsneutral lagstiftning ska utredaren eftersträva att den svenska regleringen inte i onödan delas upp beroende på vilket slags partsförhållande eller transaktion det är fråga om. En särskild reglering med en mer begränsad verkan i svensk rätt kan dock, på grund av direktivet, i vissa fall vara att föredra. Utredaren får lämna förslag som innebär att direktivets bestämmelser ges ett större tillämpningsområde i svensk rätt än vad som krävs, eller som innebär att särregleringar skapas, men bara om det finns tillräckligt tungt vägande skäl för detta.

Utredaren ska vid genomförandet se till att förslagen sammantaget ger en väl balanserad reglering. I detta ligger att utredaren ska överväga om bestämmelser som inte direkt påverkas av direktivet ändå bör ändras. Det kan t.ex. gälla reglerna om ersättning för betalningspåminnelser och inkassoåtgärder.

I svensk rätt gäller på det aktuella området i stor utsträckning avtalsfrihet. Detta möjliggör att parterna på marknaden själva kan skapa en ordning som passar dem, vilket i sin tur anses ge bäst förutsättningar att uppnå goda resultat, inte bara för avtalsparterna utan också samhällsekonomiskt. Som framgår innehåller direktivet vissa bestämmelser som begränsar avtalsfriheten. Vid genomförandet ska avtalsfriheten inte begränsas mer än nödvändigt.

Särskilt avseende ska fästas vid att regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för företagen och det allmänna.

Liksom vid all lagstiftning bör enkelhet, överskådlighet och konsekvens eftersträvas.

Särskilda riktlinjer för uppdraget

När det gäller frågor om hur enskilda artiklar i direktivet ska genomföras, ska utredaren ta sin utgångspunkt i de bedömningar som gjordes vid genomförandet av 2000 års direktiv (se prop. 2001/02:132). Utöver detta gäller följande närmare riktlinjer för genomförandet av direktivets mer centrala artiklar.

– *Artikel 3* gäller transaktioner mellan företag. Det föreskrivs en rätt till ränta vid sen betalning. Betalningstiden får vidare inte överskrida 60 dagar. En längre betalningstid är möjlig bara om det uttryckligen har avtalats och det inte är grovt oskäligt mot borgenären. I svensk rätt finns i räntelagen (1975:635) en motsvarande reglering om rätt till dröjsmålsränta (3 §). Oskäliga avtalsvillkor om betalningstider kan jämkas eller lämnas utan avseende enligt 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen). Möjligheten att på detta sätt jämka avtalsvillkor också i förhållandet mellan näringsidkare går längre än vad som gäller i många andra EU-länder. Utredaren ska i första hand pröva om 36 § avtalslagen och räntelagen uppfyller kraven som följer av artikel 3.

– *Artikel 4* reglerar transaktioner mellan företag och myndigheter (inklusive stat och kommun) när de senare är gäldenärer. När betalningstiden löpt ut har företaget en tvingande rätt till lagstadgad ränta (artikel 4.1). Som huvudregel ska betalningstiden vara högst 30 dagar (artikel 4.3). Under vissa omständigheter och för vissa myndigheter får betalningstiden förlängas till 60 dagar (artikel 4.4). Betalningstiden får förlängas till 60 dagar också när detta uttryckligen har avtalats mellan parterna och det är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär (artikel 4.6). Rättsföljden när en avtalad betalningstid går utöver vad som tillåts enligt direktivet regleras inte. I svensk rätt finns inte någon särskild reglering för privaträttsliga transaktioner mellan myndigheter och företag, utan då gäller vanliga regler. Utredaren ska eftersträva lösningar som inte särreglerar myndigheternas betalningar mer än vad som är nödvändigt för att uppfylla direktivets krav. I fråga om betalningstider ska det i första hand prövas om det är lämpligt med en marknadsrättslig eller offentligrättslig reglering som ålägger myndigheter att följa de angivna tidsfristerna. Kompletterande bestämmelser om tillsyn och påföljder, t.ex. vite, ska då övervägas. Utredaren ska vidare överväga möjligheten till undantag enligt artikel 4.4. Det kan också särskilt framhållas att direktivet inte

hindrar att myndigheter, när dessa är borgenärer, ges samma rättigheter som företag i borgenärsställning.

– I *artikel 5* anges att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att i enlighet med tillämplig nationell rätt avtala om betalningsplaner för avbetalningar. I dessa fall ska ränta och ersättning beräknas enbart på grundval av de belopp som förfallit. Inte heller i svensk rätt finns någon särskild begränsning av möjligheten att avtala om betalningsplaner. Genomförandet av direktivet ska inte inskränka parternas frihet att avtala om betalningsplaner för avbetalningar.

– *Artikel 6* innehåller regler om borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader. När dröjsmålsränta ska utgå, har borgenären rätt till minst ett fast belopp om 40 euro (artikel 6.1). Därutöver har borgenären rätt till skälig ersättning för indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet (artikel 6.3). Enligt svensk rätt har borgenären vid sen betalning rätt till ersättning för indrivningsåtgärder som vidtas. Däremot finns det ingen rätt till sådan ersättning med fast belopp som nämns i direktivet. Utredaren ska först pröva om ersättningen enligt artikel 6.1 kan ersätta dröjsmålsränta när denna understiger 40 euro. I så fall ska alltså borgenären vid sen betalning ha rätt till 40 euro eller det högre belopp som dröjsmålsräntan ger. En bestämmelse av sådan innebörd bör då kunna införas i räntelagen och begränsas till att gälla vid handelstransaktioner.

– I *artikel 7* behandlas frågor om oskäligen avtalsvillkor om betalningstid, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Villkor som är grovt oskäligen ska antingen inte vara verkställbara eller ge upphov till skadeståndskrav (artikel 7.1). Ett villkor om att dröjsmålsränta inte får tas ut ska anses grovt oskäligen (artikel 7.2) och ett villkor om att ersättning för indrivningskostnader inte får tas ut ska presumeras vara grovt oskäligen (artikel 7.3). Enligt svensk rätt kan, som sagt, oskäligen avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende enligt 36 § avtalslagen. Det finns inte någon uttryckligen bestämmelse om att villkor som innebär att dröjsmålsränta inte får tas ut alltid ska anses oskäligen. Det saknas också en uttryckligen regel om att villkor, som innebär att ersättning för indrivningskostnader inte ska utgå, ska presumeras vara oskäligen. Utredaren ska överväga om en lagändring avseende villkor om dröjsmålsränta kan göras i räntelagen och begränsas till att gälla vid handelstransaktioner.

– Enligt *artikel 2.6* uppgår den lagstadgade dröjsmålsräntan till summan av referensräntan och minst åtta procentenheter. När betalningstiden löpt ut har borgenären enligt svensk rätt en

dispositiv rätt till lagstadgad ränta motsvarande den lägsta räntesats som krävs enligt direktivet (se 6 § räntelagen). Den nuvarande räntesatsen för lagstadgad dröjsmålsränta ska lämnas oförändrad.

Andra åtgärder

Intresset av att komma till rätta med sena betalningar är inte bara en fråga om lagstiftning. Det finns andra åtgärder som också kan bidra till att betalningar sker snabbare. I direktivet finns förslag på metoder och förfaranden för att främja snabbare betalningar (artikel 8). Där nämns facktidsskrifter och informationskampanjer som exempel på lämpliga metoder för att höja medvetenheten hos företagen om påföljder vid sen betalning. Vidare sägs att uppförandekoder om betalningar, betalningstider eller tvistelösningsmetoder kan bidra till en förbättrad praxis i näringslivet. Utredaren ska överväga behovet och lämpligheten av sådana åtgärder.

Övriga frågor

Utredaren får, om det rymms inom tiden för uppdraget i övrigt, överväga och föreslå andra åtgärder än dem som följer av direktivet i syfte att mildra effekterna av problemen med sena betalningar eller att i övrigt främja snabbare betalningar och likviditeten hos företagen vid handelstransaktioner.

Ekonomiska konsekvenser

Utredaren ska bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen för näringslivet och det allmänna. Om utredarens förslag medför ökade kostnader för det allmänna, ska förslag till finansiering redovisas.

Redovisning av uppdraget m.m.

Utredaren ska följa genomförandet i de övriga nordiska länderna och de andra länder som utredaren bedömer vara av intresse. Utredaren ska också inhämta synpunkter från Näringslivets regel-nämnd i fråga om förslag som innebär kostnader för privata företag.

Uppdraget ska redovisas senast den 2 april 2012.

(Justitiedepartementet)

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2011/7/EU

DIREKTIV

av den 16 februari 2011

om bekämpande av sena betalningar vid
handelstransaktioner
(omarbetning)

(Text av betydelse för EES)

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2011/7/EU

av den 16 februari 2011

om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner

(omarbetning)

(Text av betydelse för EES)

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 114,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommit-
téns yttrande ⁽¹⁾,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

(1) Ett antal väsentliga ändringar ska göras av Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/35/EG av den 29 juni 2000 om bekämpande av sena betalningar vid handels-
transaktioner ⁽³⁾. Det är av tydlighets- och rationalise-
ringskäl önskvärt att det görs en omarbetning av de
aktuella bestämmelserna.

(2) De flesta varor och tjänster tillhandahålls på den inre
marknaden av ekonomiska aktörer till andra ekonomiska
aktörer och offentliga myndigheter med senare betalning,
genom att leverantören ger kunden tid att betala fakturan
enligt överenskommelse mellan parterna eller enligt vad
som anges i fakturan eller föreskrivs enligt lag.

(3) Många betalningar vid handelstransaktioner mellan eko-
nomiska aktörer eller mellan ekonomiska aktörer och
offentliga myndigheter görs senare än vad som parterna
enats om i avtalet eller i standardavtalsvillkoren. Trots att
varorna och tjänsterna tillhandahållits betalas fakturorna
för dem i många fall långt efter förfalldatum. Dessa sena
betalningar inverkar negativt på företagens likviditet och
komplicerar deras ekonomiska förvaltning. Det påverkar
också deras konkurrenskraft och lönsamhet när borgenä-
ren behöver extern finansiering på grund av sena betala-
ningar. Risk för en sådan negativ inverkan ökar markant
i tider av ekonomisk nedgång när det är svårare att få
finansiering.

(4) Rättsliga åtgärder vid sena betalningar har redan under-
lättats genom rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den
22 december 2000 om domstols behörighet och om
erkännande och verkställighet av domar på privaträttsens
område ⁽⁴⁾, Europaparlamentets och rådets förordning
(EG) nr 805/2004 av den 21 april 2004 om införande
av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar
⁽⁵⁾, Europaparlamentets och rådets förordning
(EG) nr 1896/2006 av den 12 december 2006 om in-
förande av ett europeiskt betalningsföreläggande ⁽⁶⁾ och
Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr
861/2007 av den 11 juli 2007 om inrättande av ett
europeiskt småmålsförfarande ⁽⁷⁾. Det behövs dock kom-
pletterande bestämmelser för att motverka sena betala-
ningar vid handelstransaktioner.

(5) Företag bör kunna bedriva handel på hela den inre mark-
naden på sådana villkor som säkerställer att gränsöver-
skridande transaktioner inte medför större risker än in-
hemska försäljning. Det skulle leda till en snedvridning av
konkurrensen om väsentligt olika regler tillämpades på
inhemska och gränsöverskridande transaktioner.

⁽¹⁾ EUT C 255, 22.9.2010, s. 42.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 20 oktober 2010 (ännu ej
offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 24 januari 2011.

⁽³⁾ EGT L 200, 8.8.2000, s. 35.

⁽⁴⁾ EGT L 12, 16.1.2001, s. 1.

⁽⁵⁾ EUT L 143, 30.4.2004, s. 15.

⁽⁶⁾ EUT L 399, 30.12.2006, s. 1.

⁽⁷⁾ EUT L 199, 31.7.2007, s. 1.

- (6) I sitt meddelande av den 25 juni 2008 med titeln Tänk småskaligt först – En "Small Business Act" för Europa, betonade kommissionen att man bör underlätta för små och medelstora företag att få tillgång till finansiering och se till att såväl lagstiftningen som affärsklimatet stöder iakttagande av betalningsfrister vid handelstransaktioner. Det bör noteras att myndigheterna har ett särskilt ansvar i detta fall. Kriterierna för definition av små och medelstora företag fastställs i kommissionens rekommendation 2003/361/EG av den 6 maj 2003 om definitionen av mikroföretag samt små och medelstora företag⁽¹⁾.
- (7) En av de viktigaste åtgärderna i kommissionens meddelande av den 26 november 2008 med titeln En ekonomisk återhämtningsplan för Europa är en minskning av de administrativa bördorna och ett främjande av entreprenörskap genom att bl.a. se till att fakturor för varor och tjänster som grundregel betalas inom en månad, även till små och medelstora företag, för att minska likviditetsproblemen.
- (8) Tillämpningsområdet för detta direktiv bör begränsas till betalningar som görs som ersättning vid handelstransaktioner. Detta direktiv bör inte reglera transaktioner med konsumenter, räntor i samband med andra betalningar, t.ex. betalningar enligt lagstiftningen om checkar och växlar, eller betalningar av skadestånd, inbegripet betalningar från försäkringsbolag. Medlemsstaterna bör också kunna undanta skulder som är föremål för insolvensförfaranden, inklusive förfaranden som syftar till omstrukturering av skulder.
- (9) Detta direktiv bör reglera samtliga handelstransaktioner oberoende av om de sker mellan privata eller offentliga företag eller mellan företag och offentliga myndigheter, med beaktande av att offentliga myndigheter verkställer ett stort antal betalningar till företag. Direktivet bör följaktligen också reglera alla handelstransaktioner mellan huvudentreprenörer och deras leverantörer eller underleverantörer.
- (10) Det faktum att fria yrkesutövare omfattas av det här direktivet bör inte betyda att medlemsstaterna måste behandla dem som företag eller näringsidkare för syften som ligger utanför tillämpningsområdet för detta direktiv.
- (11) Leverans av varor och tillhandahållande av tjänster mot betalning, för vilka detta direktiv gäller, bör också inkludera konstruktion och genomförande av offentliga byggtreprenader samt bygg- och anläggningsarbeten.
- (12) Sen betalning är ett avtalsbrott som har blivit ekonomiskt intressant för gäldenärer i de flesta medlemsstater
- genom att räntan vid sen betalning är låg eller obefintlig och/eller indrivningsförfarandena långsamma. Det krävs en avgörande kulturförändring, så att betalningar i rätt tid blir standard och undantaget från rätten att ta ut ränta bör alltid anses vara ett grovt oskäligt avtalsvillkor eller bruk, för att vända denna utveckling och motverka sena betalningar. En sådan förändring bör också inbegripa införandet av särskilda bestämmelser om betalningstider och om ersättning till borgenärerna för de kostnader som uppstått samt bl.a. att undantag från rätten till ersättning för indrivningskostnader ska betraktas som grovt oskäligt.
- (13) Betalningstiden i avtal mellan företag bör följaktligen generellt begränsas till högst 60 kalenderdagar. Det kan dock förekomma situationer då företag behöver längre betalningstider, t.ex. när företaget vill erbjuda sina kunder handelskredit. Det bör därför även i fortsättningen vara möjligt för parterna att särskilt avtala om betalningstider som överstiger 60 kalenderdagar, dock under förutsättning att en sådan förlängning inte är grovt oskälig gentemot borgenären.
- (14) För att skapa enhetlighet i unionslagstiftningen bör definitionen av upphandlande myndigheter i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/17/EG av den 31 mars 2004 om samordning av förfarandena vid upphandling på områdena vatten, energi, transporter och posttjänster⁽²⁾, och i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/18/EG av den 31 mars 2004 om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av byggentreprenader, varor och tjänster⁽³⁾ gälla i detta direktiv.
- (15) Lagstadgad ränta vid sen betalning bör beräknas per dag som enkel ränta, i enlighet med rådets förordning (EEG, Euratom) nr 1182/71 av den 3 juni 1971 om regler för bestämning av perioder, datum och frister⁽⁴⁾.
- (16) Detta direktiv bör inte tvinga en borgenär att begära ränta för sen betalning. Direktivet bör medge att en borgenär vid sen betalning tar ut ränta vid sen betalning utan någon föregående betalningspåminnelse eller annat liknande meddelande till gäldenären om dennes betalningsskyldighet.
- (17) En gäldenärs betalning bör anses vara sen med avseende på möjligheten att utkräva ränta vid sen betalning när borgenären inte förfogar över det förfallna beloppet på förfalldagen, under förutsättning att borgenären fullgjort sina lagstadgade och avtalsenliga skyldigheter.

⁽²⁾ EUT L 134, 30.4.2004, s. 1.

⁽³⁾ EUT L 134, 30.4.2004, s. 114.

⁽⁴⁾ EGT L 124, 8.6.1971, s. 1.

⁽¹⁾ EUT L 124, 20.5.2003, s. 36.

- (18) En faktura innebär början på en begäran om betalning och är en viktig handling i transaktionskedjan för tillhandahållande av varor och tjänster, bland annat för att bestämma betalningsfristen. För de syften som avses i detta direktiv bör medlemsstaterna främja system som ger rättssäkerhet när det gäller det exakta datumet för gäldenärens mottagande av fakturor, inbegripet på området för elektronisk fakturering, där mottagandet av fakturor kan generera elektroniska belegg och som delvis skulle kunna omfattas av bestämmelserna om fakturering i rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006 om ett gemensamt system för mervärdesskatt⁽¹⁾.
- (19) Borgenären måste få skäligen ersättning för sina indrivningskostnader till följd av sena betalningar för att motverka sena betalningar. Indrivningskostnaderna bör också omfatta indrivning av administrativa kostnader och ersättning för interna kostnader till följd av sena betalningar, för vilka detta direktiv bör fastställa ett minsta fast belopp som får kumuleras med räntan vid sen betalning. Syftet med ersättning i form av ett fast belopp bör vara att begränsa de administrativa och interna kostnaderna i samband med indrivning. Ersättning för indrivningskostnader bör fastställas utan att det påverkar tillämpningen av nationella bestämmelser enligt vilka en nationell domstol får bevilja borgenären ersättning för annan skada avseende gäldenärens betalningsförsening.
- (20) Förutom rätt till betalning av ett fast belopp för interna indrivningskostnader bör borgenären också ha rätt till ersättning för övriga indrivningskostnader som orsakats av gäldenärens sena betalning. Sådana kostnader bör särskilt inkludera de kostnader som borgenären har för att anlita en advokat eller en indrivningsbyrå.
- (21) Detta direktiv bör inte påverka medlemsstaternas rätt att fastställa fasta belopp för ersättning av indrivningskostnader som är högre och därför fördelaktigare för borgenären eller att höja dessa belopp, exempelvis för att ta hänsyn till inflationen.
- (22) Detta direktiv bör inte hindra betalning genom avbetalning eller delbetalning. Varje avbetalning eller delbetalning bör emellertid betalas enligt de överenskomna villkoren och omfattas av de bestämmelser om sena betalningar som fastställs i detta direktiv.
- (23) I regel har offentliga myndigheter mindre finansieringsproblem eftersom de har säkrare, mer förutsebara och mer kontinuerliga intäkter än företag. Dessutom kan många offentliga myndigheter få finansiering på bättre villkor än företag. Samtidigt är offentliga myndigheter inte lika beroende som företag av att bygga upp stabila affärsförbindelser för att uppnå sina mål. Offentliga myndigheters långa betalningstider och sena betalningar för varor och tjänster leder till omutiverade kostnader för företag. Det är därför lämpligt att särskilda bestämmelser införs för handelstransaktioner som rör tillhandahållande av varor eller tjänster från företag till offentliga myndigheter, i vilka särskilt betalningstider fastställs som i normalfallet inte överstiger 30 kalenderdagar, om inte annat uttryckligen fastställs i avtalet och under förutsättning av att det är objektivt motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag och inte i något fall överstiger 60 kalenderdagar.
- (24) Hänsyn bör emellertid tas till den särskilda situationen för offentliga myndigheter som bedriver verksamhet av industriell eller kommersiell natur genom att erbjuda varor eller tjänster på marknaden som ett offentligt företag. Medlemsstaterna bör för detta syfte tillåtas, under vissa villkor, att förlänga den lagstadgade betalningstiden upp till högst 60 kalenderdagar.
- (25) En särskild anledning till oro i samband med sena betalningar är situationen för tjänster på hälso- och sjukvårdsområdet i ett stort antal medlemsstater. Hälso- och sjukvårdssystemen, som utgör en grundläggande del av Europas sociala infrastruktur, är ofta tvungna att sammanjämka individuella behov med tillgängliga finanser när Europas befolkning åldras, förväntningarna ökar och den medicinska utvecklingen går framåt. Alla system måste klara av utmaningen att prioritera hälso- och sjukvården så att jämvikt uppnås mellan varje enskild patients behov och de ekonomiska resurser som finns tillgängliga. Det bör därför vara möjligt för medlemsstaterna att ge offentliga organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård viss flexibilitet när det gäller att uppfylla deras åtaganden. Medlemsstaterna bör för detta syfte tillåtas, under vissa villkor, att förlänga den lagstadgade betalningstiden till högst 60 kalenderdagar. Medlemsstaterna bör dock göra allt de kan för att se till att betalningar inom hälso- och sjukvårdssektorn görs inom de lagstadgade betalningstiderna.
- (26) För att inte äventyra uppnåendet av målet för detta direktiv bör medlemsstaterna säkerställa att den längsta tid som ett förfarande för godkännande eller kontroll kan pågå vid handelstransaktioner, som en allmän regel, inte överskrider 30 kalenderdagar. Trots detta bör ett kontrollförfarande kunna pågå längre än 30 kalenderdagar, exempelvis i fråga om särskilt komplexa avtal, när det uttryckligen fastställs i avtalsvillkoren eller i anbudshandlingar och om det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären.
- (27) Unionens institutioner befinner sig i ungefär samma situation som medlemsstaternas offentliga myndigheter i fråga om deras finansiering och affärsförbindelser. I rådets förordning (EG, Euratom) nr 1605/2002 av den 25 juni 2002 med budgetförordning för Europeiska gemenskapernas allmänna budget⁽²⁾ anges att kontroll, godkännande och utbetalning av de utgifter som unionens institutioner har ska utföras inom den frist som

⁽¹⁾ EUT L 347, 11.12.2006, s. 1.

⁽²⁾ EGT L 248, 16.9.2002, s. 1.

- anges i dess genomförandebestämmelser. Dessa genomförandebestämmelser anges för närvarande i kommissionens förordning (EG, Euratom) nr 2342/2002 av den 23 december 2002 om genomförandebestämmelser för rådets förordning (EG, Euratom) nr 1605/2002 med budgetförordning för Europeiska gemenskapernas allmänna budget⁽¹⁾, och i dem anges under vilka omständigheter borgenärer som betalas sent är berättigade att motta dröjsmålsräntor. I samband med den pågående översynen av dessa förordningar bör man se till att de längsta gränserna för betalningstider för unionens institutioner rättas efter de lagstadgade tider som gäller för offentliga myndigheter i enlighet med detta direktiv.
- (28) Detta direktiv bör förbjuda missbruk av avtalsfriheten till borgenärens nackdel. Följaktligen ska ett avtalsvillkor eller ett bruk som rör tidpunkt eller period för betalning, räntesats för ränta vid sen betalning eller ersättning för indrivningskostnader, som inte kan motiveras på grundval av de avtalsvillkor som gäldenären beviljats, eller om syftet med ett avtalsvillkor eller bruk i huvudsak är att förse gäldenären med ytterligare likviditet på bekostnad av borgenären, anses utgöra sådant missbruk. I detta syfte och i enlighet med det akademiska utkastet till gemensam referensram bör varje avtalsvillkor eller bruk som i hög grad avviker från gott handelsbruk och som är i strid med god tro och god sed anses vara oskäligt gentemot borgenären. Framför allt bör ett fullständigt undantag från rätten att ta ut ränta alltid anses som grovt oskäligt och undantag från rätten till ersättning för indrivningskostnader bör presumeras vara grovt oskäligt. Detta direktiv bör inte påverka nationella bestämmelser som gäller det sätt på vilket avtal ingås eller som reglerar giltighet av avtalsvillkor som är oskäliga mot gäldenären.
- (29) I samband med förstärkta åtgärder för att undvika missbruk av den fria avtalsrätten till nackdel för borgenärerna bör organisationer som officiellt erkänts som företrädare för företag, eller organisationer som har ett legitimt intresse i att företräda företaget, kunna vidta rättsliga åtgärder vid domstolar eller vid administrativa myndigheter i syfte att hindra fortsatt tillämpning av avtalsvillkor eller bruk som är grovt oskäliga gentemot borgenären.
- (30) För att bidra till att målet för detta direktiv uppnås bör medlemsstaterna främja gott handelsbruk, inbegripet genom att uppmuntra offentliggörandet av en förteckning över snabba betalare.
- (31) Man bör se till att borgenärerna kan göra gällande en klausul om återtagandeförbehåll på ett icke-diskriminerande sätt inom hela unionen om återtagandeförbehåll är giltigt enligt de tillämpliga nationella bestämmelser som ska tillämpas på grundval av internationell privaträtt.
- (32) I detta direktiv ges enbart en definition av uttrycket exekutionstitel, men de olika förfarandena för verkställighet av en sådan titel och villkoren för att installera eller förordna om uppskov med verkställigheten av en sådan titel bör inte regleras.
- (33) Konsekvenserna av sena betalningar kan endast verka avskräckande om de är förenade med indrivningsförfaranden som är snabba och effektiva för borgenären. I enlighet med icke-diskrimineringsprincipen i artikel 18 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt bör dessa förfaranden vara tillgängliga för alla borgenärer som är etablerade i unionen.
- (34) För att underlätta att bestämmelserna i detta direktiv efterlevs bör medlemsstaterna uppmuntra till användning av medling eller andra alternativa tvistlösningsmetoder. I Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/52/EG av den 21 maj 2008 om vissa aspekter på medling på privaträttsens område⁽²⁾ fastställs redan en ram för medlings-system på unionsnivå, särskilt för gränsöverskridande tvister, utan att hindra dess tillämpning på interna medlingsförfaranden. Medlemsstaterna bör också uppmuntra berörda parter att utarbeta frivilliga uppförandekoder, som framför allt ska syfta till att bidra till genomförandet av detta direktiv.
- (35) Det är nödvändigt att se till att indrivningsförfarandet avseende obestridna fordringar i samband med sena betalningar vid handelstransaktioner avslutas snabbt, inbegripet genom ett påskyndat förfarande och oavsett skuldens storlek.
- (36) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att bekämpa sena betalningar på den inre marknaden, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och det därför på grund av direktivets omfattning och verkningar bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (37) Skyldigheten att införliva detta direktiv med nationell lagstiftning bör endast gälla de bestämmelser som utgör en innehållsmässig ändring i förhållande till direktiv 2000/35/EG. Skyldigheten att införliva de oförändrade bestämmelserna följer av det direktivet.
- (38) Detta direktiv bör inte påverka medlemsstaternas skyldigheter när det gäller tidsfristerna för införlivande med nationell lagstiftning och tillämpning av direktiv 2000/35/EG.

⁽¹⁾ EGT L 357, 31.12.2002, s. 1.

⁽²⁾ EUT L 136, 24.5.2008, s. 3.

(39) I enlighet med punkt 34 i det interinstitutionella avtalet om bättre lagstiftning⁽¹⁾ uppmuntras medlemsstaterna att för egen del och i unionens intresse upprätta egna tabeller, som så långt det är möjligt visar överensstämmelsen mellan detta direktiv och införlivandeåtgärderna samt att offentliggöra dessa tabeller.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte och tillämpningsområde

1. Syftet med detta direktiv är att bekämpa sena betalningar vid handelstransaktioner, för att se till att den inre marknaden fungerar väl och därigenom främja företagens, särskilt de små och medelstora företagens, konkurrenskraft.
2. Detta direktiv ska gälla alla betalningar som görs som ersättning vid handelstransaktioner.
3. Medlemsstaterna får undanta skulder som är föremål för ett insolvensförfarande mot gäldenären, inklusive förfaranden som syftar till omstrukturering av skulder.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med

1. *handelstransaktioner*: transaktioner mellan företag eller mellan företag och offentliga myndigheter som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning,
2. *offentlig myndighet*: varje upphandlande myndighet enligt definitionen i artikel 2.1 a i direktiv 2004/17/EG och i artikel 1.9 i direktiv 2004/18/EG, oavsett upphandlingens föremål eller värde,
3. *företag*: varje organisation, utom en offentlig myndighet, som handlar inom sin oberoende ekonomiska eller yrkesmässiga verksamhet, även om den verksamheten bedrivs av en ensam person,
4. *sen betalning*: betalning som inte skett inom den avtalsenliga eller lagstadgade tidsfristen för betalning och där de villkor som fastställs i artikel 3.1 eller 4.1 har uppfyllts,
5. *ränta vid sen betalning*: lagstadgad ränta vid sen betalning eller ränta till en räntesats som är avtalad mellan företag, om inte annat följer av artikel 7,
6. *lagstadgad ränta vid sen betalning*: enkel ränta vid sen betalning enligt en räntesats som motsvarar summan av referensräntan och minst åtta procentenheter,
7. *referensränta*: en av följande räntor:
 - a) för en medlemsstat som har euron som valuta, antingen
 - i) den räntesats som Europeiska centralbanken använder för sina senaste huvudsakliga refinansieringstransaktioner, eller

ii) den marginalränta som är resultatet av förfaranden med rörlig refinansieringsränta vid Europeiska centralbankens senaste huvudsakliga refinansieringstransaktioner,

- b) för en medlemsstat vars valuta inte är euro, den motsvarande ränta som fastställs av medlemsstatens centralbank,
8. *förfallet belopp*: det kapitalbelopp som skulle ha betalats inom den avtalsenliga eller lagstadgade betalningstiden, inbegripet tillämpliga skatter, tullar, avgifter och övriga pålagor som specificeras i fakturan eller i en likvärdig begäran om betalning,
 9. *återtagandeförbehåll*: avtalsbestämmelse på grundval av vilken säljaren behåller äganderätten till de berörda varorna tills full betalning erlagts,
 10. *exekutionstitel*: beslut, dom eller utslag om betalning som meddelas av en domstol eller annan behörig myndighet, även sådana som är interimistiskt verkställbara, antingen för omedelbar betalning eller betalning genom avbetalningar och som gör det möjligt för borgenären att erhålla betalning för sin fordran av gäldenären genom verkställighet.

Artikel 3

Transaktioner mellan företag

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att borgenären, vid handelstransaktioner mellan företag, är berättigad till ränta vid sen betalning utan att det krävs en påminnelse om följande villkor är uppfyllda:
 - a) Borgenären har fullgjort sina avtalsenliga och lagstadgade skyldigheter.
 - b) Borgenären har inte mottagit det förfallna beloppet i tid, under förutsättning att gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att den tillämpliga referensräntan
 - a) för det berörda årets första sex månader är den räntesats som gällde den 1 januari det året,
 - b) för det berörda årets sista sex månader är den räntesats som gällde den 1 juli det året.
3. Om villkoren i punkt 1 är uppfyllda ska medlemsstaterna säkerställa
 - a) att borgenären är berättigad till ränta vid sen betalning från dagen efter den förfallodag eller den betalningsperiod som fastställs i avtalet,
 - b) att, om förfallodagen eller betalningsperioden inte fastställs i avtalet, borgenären är berättigad till ränta vid sen betalning vid utgången av någon av följande tidsfrister:
 - i) 30 kalenderdagar efter den dag då gäldenären mottog fakturan eller en likvärdig begäran om betalning.

⁽¹⁾ EUT C 321, 31.12.2003, s. 1.

- ii) Om det råder osäkerhet om dagen för mottagande av fakturan eller en likvärdig begäran om betalning, 30 kalenderdagar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsterna.
- iii) Om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning tidigare än varorna eller tjänsterna, 30 kalenderdagar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsterna.
- iv) Om ett förfarande för godkännande eller kontroll, genom vilket varornas eller tjänsternas överensstämmelse med avtalet ska beläggas, föreskrivs i lag eller i avtalet och om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning tidigare eller den dag då godkännandet eller kontrollen sker, 30 kalenderdagar efter den dagen.
4. Om det föreskrivs ett förfarande för godkännande eller kontroll, genom vilket varornas eller tjänsternas överensstämmelse med avtalet ska beläggas, ska medlemsstaterna säkerställa att det förfarandet inte pågår längre än 30 kalenderdagar från dagen för mottagande av varorna eller tjänsterna, om inte annat uttryckligen fastställs i avtalet och under förutsättning att det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären i den mening som avses i artikel 7.
5. Medlemsstaterna ska se till att den betalningsperiod som fastställs i avtalet inte överstiger 60 kalenderdagar, om inte annat uttryckligen fastställs i avtalet och under förutsättning att det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären i den mening som avses i artikel 7.
- Artikel 4*
- Transaktioner mellan företag och offentliga myndigheter**
1. Medlemsstaterna ska säkerställa att borgenären vid handelstransaktioner, där gäldenären är en offentlig myndighet, utan att det krävs en påminnelse har rätt till lagstadgad ränta vid sen betalning vid utgången av den period som anges i punkterna 3, 4 eller 6, om följande villkor uppfylls:
- a) Borgenären har fullgjort sina avtalsenliga och lagstadgade skyldigheter.
- b) Borgenären har inte mottagit det förfallna beloppet i tid, under förutsättning att gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att den tillämpliga referensräntan
- a) för det berörda årets första sex månader är den räntesats som gällde den 1 januari det året,
- b) för det berörda årets sista sex månader är den räntesats som gällde den 1 juli det året.
3. Medlemsstaterna ska säkerställa vid handelstransaktioner där gäldenären är en offentlig myndighet att
- a) betalningsperioden inte överskrider någon av följande tidsfrister:
- i) 30 kalenderdagar efter den dag då gäldenären mottog fakturan eller en likvärdig begäran om betalning,
- ii) om det råder osäkerhet om dagen för mottagande av fakturan eller en likvärdig begäran om betalning, 30 kalenderdagar efter mottagandet av varorna eller tjänsterna,
- iii) om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning tidigare än varorna eller tjänsterna, 30 kalenderdagar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsterna,
- iv) om ett förfarande för godkännande eller kontroll, genom vilket varornas eller tjänsternas överensstämmelse med avtalet ska konstateras, föreskrivs i lag eller i avtalet och om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning tidigare eller den dag då godkännandet eller kontrollen sker, 30 kalenderdagar efter den dagen,
- b) dagen för mottagande av fakturan inte blir föremål för något avtalsvillkor mellan gäldenär och borgenär.
4. Medlemsstaterna får förlänga de tidsgränser som avses i punkt 3 a så att de uppgår till högst 60 kalenderdagar för:
- a) varje offentlig myndighet som bedriver ekonomisk verksamhet av industriell eller kommersiell natur genom att erbjuda varor eller tjänster på marknaden och som, i sin egenskap av offentligt företag, omfattas av de insynskrav som fastställs i kommissionens direktiv 2006/111/EG av den 16 november 2006 om insyn i de finansiella förbindelserna mellan medlemsstater och offentliga företag samt i vissa företags ekonomiska verksamhet⁽¹⁾,
- b) offentliga organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård och som är vederbörligen erkända för det ändamålet.
- Om en medlemsstat beslutar att förlänga tidsfristerna i enlighet med denna punkt ska den överlämna en rapport om en sådan förlängning till kommissionen senast den 16 mars 2018.
- På grundval av detta ska kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet i vilken den anger vilka medlemsstater som förlängt tidsfristerna i enlighet med denna punkt och i vilken konsekvenserna för den inre marknads funktionsätt tas upp, särskilt för de små och medelstora företagen. Rapporten ska åtföljas av lämpliga förslag.
5. Medlemsstaterna ska säkerställa att det förfarande för godkännande eller kontroll som avses i punkt 3 a iv inte pågår längre än 30 kalenderdagar från dagen för mottagande av varorna eller tjänsterna, om inte annat uttryckligen fastställs i avtalet eller anbudshandlingarna och under förutsättning att det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären i den mening som avses i artikel 7.

⁽¹⁾ EUT L 318, 17.11.2006, s. 17.

6. Medlemsstaterna ska säkerställa att den betalningsperiod som fastställs i avtalet inte överstiger de tidsgränser som anges i punkt 3, om inte annat uttryckligen överenskommit i avtalet och under förutsättning att det objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag och att betalningstiden under inga omständigheter överstiger 60 kalenderdagar.

Artikel 5

Betalningsplaner

Detta direktiv ska inte påverka parternas möjligheter att, i enlighet med de relevanta bestämmelserna i tillämplig nationell rätt, avtala om betalningsplaner för avbetalningar. Då någon av avbetalningarna inte görs före det överenskomna datumet, ska ränta och ersättning som föreskrivs i detta direktiv beräknas endast på grundval av de belopp som förfallit.

Artikel 6

Ersättning för indrivningskostnader

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att borgenären, om ränta vid sen betalning ska utgå vid handelstransaktioner i enlighet med artikel 3 eller 4, har rätt till minst ett fast belopp om 40 EUR av galdenären.

2. Medlemsstaterna ska se till att det fasta belopp som avses i punkt 1 är betalbart utan att det krävs en påminnelse och som ersättning för borgenärens egna indrivningskostnader.

3. Borgenären ska ha rätt att utöver det fasta belopp som anges i punkt 1 få skälig ersättning från galdenären för alla indrivningskostnader som överskrider detta fasta belopp och som uppkommit till följd av galdenärens sena betalning. Detta kan omfatta bland annat kostnader som uppkommit på grund av att en jurist eller en indrivningsbyrå anlitas.

Artikel 7

Oskäliga avtalsvillkor och bruk

1. Medlemsstaterna ska se till att ett avtalsvillkor eller ett bruk om tidpunkt eller period för betalning, räntesats för ränta vid sen betalning eller ersättning för indrivningskostnader antingen inte är verkställbart eller ger upphov till skadeståndskrav om det är grovt oskäligt mot borgenären.

När det fastställs om ett avtalsvillkor eller ett bruk är grovt oskäligt mot borgenären, på ett sätt som avses i första stycket, ska alla omständigheter i fallet beaktas, inklusive:

- a) varje kraftig avvikelse från gott handelsbruk som strider mot god tro och god sed,
- b) produktens eller tjänsternas beskaffenhet, samt

c) om galdenären har något objektivt skäl för att avvika från den lagstadgade räntesatsen för ränta vid sen betalning, från den betalningsperiod som anges i artikel 3.5, artikel 4.3 a, 4.4 och 4.6 eller från det fasta belopp som avses i artikel 6.1.

2. Vid tillämpning av punkt 1 ska ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ränta vid sen betalning inte får tas ut anses som grovt oskäligt.

3. Vid tillämpning av punkt 1 ska ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ersättning för indrivningskostnader i enlighet med artikel 6 inte får tas ut presumeras vara grovt oskäligt.

4. Medlemsstaterna ska säkerställa att det i borgenärens och konkurrenters intresse finns lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av avtalsvillkor och bruk som är grovt oskäliga i den mening som avses i punkt 1.

5. De medel som avses i punkt 4 ska omfatta bestämmelser med vars hjälp organisationer som officiellt erkänts som företrädare för företag, eller organisationer som har ett legitimt intresse i att företräda företaget, kan vidta rättsliga åtgärder i enlighet med den tillämpliga nationella lagstiftningen vid domstolar eller vid behöriga administrativa myndigheter på grundval av att avtalsvillkor eller bruk är grovt oskäliga i den mening som avses i punkt 1, så att de kan vidta lämpliga och effektiva åtgärder för att förhindra fortsatt tillämpning av sådana villkor.

Artikel 8

Insyn och information

1. Medlemsstaterna ska säkerställa insyn avseende de rättigheter och skyldigheter som följer av detta direktiv, inbegripet genom att offentliggöra den gällande räntesatsen för den lagstadgade räntan vid sen betalning.

2. Kommissionen ska på Internet offentliggöra uppgifter om de aktuella lagstadgade räntesatser som gäller i alla medlemsstater vid sen betalning vid handelstransaktioner.

3. Medlemsstaterna ska vid behov använda sig av facktidsskrifter, informationskampanjer eller andra lämpliga metoder för att höja medvetenheten om påföljder vid sen betalning bland företaget.

4. Medlemsstaterna får uppmuntra upprättandet av uppförandekoder för snabba betalningar, med tydliga betalningsfrister och ett lämpligt förfarande för de betalningar som är föremål för tvist, eller andra åtgärder för att ta itu med den viktiga fråga som sena betalningar utgör och bidra till en kultur med snabba betalningar som främjar detta direktivs syfte.

Artikel 9

Återtagandeförbehåll

1. Medlemsstaterna ska i enlighet med de nationella bestämmelser som är tillämpliga på grundval av internationell privaträtt föreskriva att säljaren behåller rätten till varorna tills full betalning erlagts om köparen och säljaren uttryckligen avtalat om ett återtagandeförbehåll innan varorna levererades.
2. Medlemsstaterna får anta eller bibehålla bestämmelser om delbetalningar som köparen redan erlagt.

Artikel 10

Indrivning av obestridda fordringar

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att en exekutionstitel, inbegripet genom ett påskyndat förfarande och oavsett skuldens storlek, normalt kan erhållas inom 90 kalenderdagar från den dag då borgenären väckte talan eller gav in en ansökan vid domstol eller annan behörig myndighet, under förutsättning att gäldenären inte bestrider skulden eller invänder mot delar av förfarandet. Medlemsstaterna ska fullgöra denna skyldighet i enlighet med sina respektive nationella lagar och andra författningar.
2. Enligt nationella lagar och andra författningar ska samma villkor gälla för alla borgenärer som är etablerade i unionen.
3. Vid beräkning av den tidsfrist som avses i punkt 1 ska följande inte beaktas:
 - a) Tidsfristerna för delgivning av handlingar.
 - b) Eventuella förseningar som orsakats av borgenären, t.ex. den tid som ägnas åt att korrigera ansökningar.
4. Denna artikel ska inte påverka bestämmelserna i förordning (EG) nr 1896/2006.

Artikel 11

Rapportering

Senast den 16 mars 2016 ska kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet om genomförandet av detta direktiv. Rapporten ska åtföljas av lämpliga förslag.

Artikel 12

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa artiklarna 1–8 och 10 senast den 16 mars 2013. De ska genast översända kommissionen texten av dessa bestämmelser.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. De ska även innehålla en uppgift om att hänvisningar i befintliga lagar och andra författningar till det upphävda direktivet ska anses som hänvisningar till detta direktiv. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras och om hur uppgiften ska formuleras ska medlemsstaterna själva utfärda.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

3. Medlemsstaterna får behålla eller sätta i kraft bestämmelser som är mer gynnsamma för borgenären än de bestämmelser som är nödvändiga för att följa detta direktiv.

4. Vid införlivandet av detta direktiv får medlemsstaterna avgöra huruvida avtal som slutits före den 16 mars 2013 ska undantas.

Artikel 13

Upphävande

Direktiv 2000/35/EG ska upphöra att gälla med verkan från och med den 16 mars 2013, utan att det påverkar medlemsstaternas skyldigheter när det gäller tidsfristen för dess införlivande med nationell lagstiftning och dess tillämpning. Direktivet ska emellertid fortsätta att tillämpas på avtal som ingåtts före det datumet på vilka detta direktiv inte tillämpas enligt artikel 12.4.

Hänvisningar till det upphävda direktivet ska anses som hänvisningar till det här direktivet och ska läsas i enlighet med jämförelsetabellen som anges i bilagan.

Artikel 14

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 15

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Strasbourg den 16 februari 2011.

På Europaparlamentets vägnar
J. BUZEK
Ordförande

På rådets vägnar
MARTONYI J.
Ordförande

BILAGA

Jämförelsetabell

Direktiv 2000/35/EG	Detta direktiv
—	Artikel 1.1
Artikel 1	Artikel 1.2
Artikel 2.1 första stycket	Artikel 2.1
Artikel 2.1 andra stycket	Artikel 2.2
Artikel 2.1 tredje stycket	Artikel 2.3
Artikel 2.2	Artikel 2.4
—	Artikel 2.5
—	Artikel 2.6
—	Artikel 2.7 inledningen
—	Artikel 2.8
Artikel 2.3	Artikel 2.9
Artikel 2.4	Artikel 2.7 a
Artikel 2.5	Artikel 2.10
Artikel 3.1 a	Artikel 3.3 a
Artikel 3.1 b inledningen	Artikel 3.3 b inledningen
Artikel 3.1 b i	Artikel 3.3 b i
Artikel 3.1 b ii	Artikel 3.3 b ii
Artikel 3.1 b iii	Artikel 3.3 b iii
Artikel 3.1 b iv	Artikel 3.3 b iv
—	Artikel 3.4
—	Artikel 3.5
Artikel 3.1 c	Artikel 3.1
Artikel 3.1 d första och tredje meningen	—
Artikel 3.1 d andra meningen	Artikel 2.7 b
—	Artikel 3.2
—	Artikel 4
—	Artikel 5
—	Artikel 6.1
—	Artikel 6.2
Artikel 3.1 e	Artikel 6.3

Direktiv 2000/35/EG	Detta direktiv
Artikel 3.2	—
Artikel 3.3	Artikel 7.1
—	Artikel 7.2
—	Artikel 7.3
Artikel 3.4	Artikel 7.4
Artikel 3.5	Artikel 7.5
—	Artikel 8
Artikel 4	Artikel 9
Artikel 5.1, 5.2 och 5.3	Artikel 10.1, 10.2 och 10.3
Artikel 5.4	—
—	Artikel 10.4
—	Artikel 11
Artikel 6.1	—
—	Artikel 12.1
Artikel 6.2	Artikel 12.3
Artikel 6.3	Artikel 1.3
Artikel 6.4	Artikel 12.2
Artikel 6.5	—
—	Artikel 12.4
—	Artikel 13
Artikel 7	Artikel 14
Artikel 8	Artikel 15
—	Bilaga

Utkast till regeringsuppdrag

Uppdrag till Tillväxtverket att genomföra en upplysningsinsats för att öka företagens medvetenhet och kunskap om handelskrediter och kredithantering

Beslut

Tillväxtverket ges i uppdrag att genomföra en upplysningsinsats för att förbättra företagens medvetenhet och kunskap om handelskrediter och kredithantering. Uppdraget ingår i arbetet med att förkorta betalningstiderna vid handelstransaktioner och att minska de negativa effekterna av betalningsförseningar.

Företagen ska erbjudas samlad och lättillgänglig information om hur en fordran kan drivas in och vilka rättigheter borgenären har vid betalningsförseningar. Informationen ska även syfta till att öka medvetenhet om kredithanteringens betydelse för företagets långsiktiga lönsamhet. För att underlätta utlandshandel bör företagens kunskap om gränsöverskridande betalningar förbättras.

Informationsinsatsen ska i huvudsak vara internetbaserad och i första hand rikta sig mot små och medelstora företag.

Uppdraget att genomföra upplysningsinsatsen, inklusive att utveckla och färdigställa informationsportalen, ska finansieras med ett belopp om högst 2 000 000 kronor som ska belasta det under utgiftsområde 24 Näringsliv uppförda anslaget X:X.

En delredovisning av uppdraget ska ges in till Regeringskansliet (Näringsdepartementet, med kopia till Justitiedepartementet) senast den 1 mars 2013. Redovisningen ska innehålla information om upplysningsinsatsens planerade innehåll och beräknade kostnader.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 september 2014 genom en rapport till Regeringskansliet (Näringsdepartementet, med kopia till Justitiedepartementet). Den ska innehålla en ekonomisk redovisning av hur medlen använts, vilka resultat som hittills uppnåtts samt synpunkter på den fortsatta driften av informationsportalen.

Skälen för beslutet

I vissa europeiska länder är problemen med långa betalningstider betydande. I Sverige är situationen förhållandevis god, men inom vissa branscher är betalningstiderna långa även här. Detta påverkar leverantörernas likviditet, vilket kan leda till försämrad lönsamhet. I förlängningen kan samhällsekonomin påverkas negativt. Det är därför angeläget att verka för snabbare betalningar vid handelstransaktioner.

Inom EU har långa betalningstider länge ansetts utgöra ett hinder mot en väl fungerande inre marknad och anses drabba främst de små och medelstora företagen. Det gemenskapsrättsliga arbetet för att förkorta betalningstiderna och bekämpa sena betalningar har pågått under lång tid. Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 16 februari 2011 direktivet (2011/7/EU) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner. Det är en omarbetning av ett tidigare direktiv (2000/35/EG), som genomfördes i svensk rätt år 2002.

2011 års direktiv syftar till att bekämpa sena betalningar vid handelstransaktioner. Avsikten är att främja både den inre marknaden och företagets konkurrenskraft. I direktivet finns bestämmelser om bland annat betalningsfrister, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Medlemsstaterna uppmanas att även i övrigt vidta åtgärder för att bidra till en kultur med snabba betalningar, t.ex. i form av upplysningskampanjer. Direktivet ska vara genomfört senast den 16 mars 2013.

Utredningen om snabbare betalningar har i betänkandet *Snabbare betalningar* (SOU 2012:11) föreslagit hur direktivet bör genomföras i svensk rätt. Utredningen föreslår nya bestämmelser om bl.a. betalningstider vid handelstransaktioner. Borgenären föreslås även få en automatisk rätt till en förseningsersättning när en faktura betalas för sent. För att i praktiken minska problemen med sena betalningar, och för att få fullt genomslag för lagstiftningsåtgärderna, är

det dock nödvändigt att företagens kunskap om krediter och kredithantering förbättras.

Det finns ett informationsbehov inom i vart fall följande områden. För *det första* bör de mindre företagens medvetenhet om kredithanterings betydelse för lönsamheten förbättras. Långa kredittider innebär att företaget kapitalbehov ökar, vilket påverkar lönsamheten. Att lära sig metoder för att skilja goda från dåliga betalare kan i vissa fall vara avgörande för företagets långsiktiga överlevnad. För *det andra* bör det finnas samlad och lättillgänglig information om hur en fordran kan drivas in samt vilka rättigheter borgenären har vid betalningsförseningar. För att underlätta för små och medelstora företag att våga bedriva handel med utlandet är det för *det tredje* angeläget att det finns viss information om gränsöverskridande betalningar.

Det framstår som mest ändamålsenligt att en informationsinsats med bl.a. det angivna innehållet är internetbaserad (jfr www.payontime.co.uk). Tillväxtverket bedriver redan informationsverksamhet mot företagen genom hemsidan verksamt.se. Det framstår därför som lämpligt att Tillväxtverket får ansvar för upplysningsinsatsen. Informationen kan lämnas genom en fristående internetportal eller inom ramen för verksamt.se.

Närmare om uppdraget

Informationsinsatsen ska rikta sig främst mot små och medelstora företag. Tillväxtverket bör ha frihet att utforma det närmare innehållet. Informationsinsatsen ska dock innehålla i vart fall följande delar.

Kredithanteringens betydelse

Informationsportalen ska innehålla en redogörelse för problemen med långa betalningstider och vikten av att kundfordringar betalas i tid. Syftet är att göra företagen medvetna om att likviditeten och lönsamheten påverkas positivt av en bättre kredithantering. Den företagsekonomiska betydelsen av att kunderna kreditvärderas – så att goda betalare bland kunderna kan skiljas från de dåliga – bör framgå.

Det bör stå Tillväxtverket fritt att rikta information även mot gäldenärerna. Det kan gälla en fråga som förhållandet mellan s.k.

corporate responsibility och betalningsförseningar. Värdet av att vara en god betalare bör kunna understrykas.

Förutsättningar för att driva in en fordran

Portalen ska ge information om hur en borgenär kan gå till väga för att få en fordran betalad och om borgenärens rätt till kompensation vid betalningsförseningar. Informationen ska innehålla bland annat följande:

- Upplysningar om lagstiftningen på betalningsområdet.
- Vägledning om hur en borgenär kan gå till väga för att få betalt för en fordran och vilket stöd som finns att få.
- Upplysningar om möjligheten till alternativa tvistlösningsmetoder samt deras respektive för- och nackdelar.
- En redogörelse för den ersättning som borgenären är berättigad till vid en betalningsförsening.
- En kalkylator för beräkning av dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader.

Information om utlandsbetalningar

En särskild del ska inriktas på krediter vid handelstransaktioner med andra länder, främst övriga EU-länder. Syftet bör vara att minska företagens osäkerhet att leverera varor och tjänster till utländska företag och myndigheter. På så sätt förbättras förutsättningarna för utlandshandel. Det ska finnas upplysningar om hur fordringar kan drivas in i andra länder. Informationen måste av uppenbara skäl vara översiktlig, men det bör finnas hänvisningar till var ytterligare information finns.

Övrigt

Informationsportalen bör vara färdigställd senast den 1 september 2014. I slutrapporten ska föreslås hur portalen därefter fortlöpande ska drivas och uppdateras.

Uppdraget ska utföras i samråd med bl.a. Datainspektionen, Exportrådet och Kronofogdemyndigheten samt med relevanta branschorganisationer.

Jämförelsetabell

*Sammanställning av bestämmelserna i 2011 års direktiv om sena betalningar och motsvarande eller närmast motsvarande bestämmelser i svensk lagstiftning. Lagstiftning markerad med asterisk * avser redan befintlig lagstiftning, som inte ändras.*

<i>Direktivet</i>	<i>Svensk lagstiftning</i>
Artikel 1.1–1.2	Ingen motsvarighet ¹
Artikel 1.3	Inget särskilt undantag införs
Artikel 2	Ingen motsvarighet
Artikel 3.1	3 § första stycket och 4 § andra stycket räntelagen*
Artikel 3.2	9 § räntelagen*
Artikel 3.3	3 § första stycket och 4 § andra stycket räntelagen*
Artikel 3.4	49 § tredje stycket köplagen
Artikel 3.5	2 a § första stycket räntelagen
Artikel 4.1	3 § första stycket, 4 § andra stycket och 6 § räntelagen
Artikel 4.2	9 § räntelagen*
Artikel 4.3	2 a § andra stycket räntelagen
Artikel 4.4	Inget särskilt undantag införs
Artikel 4.5	49 § tredje stycket köplagen
Artikel 4.6	2 a § andra stycket räntelagen
Artikel 5	2 a § räntelagen
Artikel 6.1–6.2	4 a och 4 b §§ inkassokostnads-lagen

¹ I det fall det antecknas ”ingen motsvarighet” i högerspalten är bedömningen att ingen genomförandeåtgärd i form av lagstiftning behövs.

Artikel 6.3	4 b § samt 5 § andra och tredje styckena inkassokostnadslagen
Artikel 7.1	36 § avtalslagen och 1 § avtalsvillkorslagen*
Artikel 7.2	2 b § räntelagen
Artikel 7.3	6 § andra stycket inkassokostnadslagen
Artikel 7.4	1 § avtalsvillkorslagen*
Artikel 7.5	3 § avtalsvillkorslagen*
Artikel 8.1	9 § räntelagen*
Artikel 8.2–8.3	Ingen motsvarighet
Artikel 9	Ingen motsvarighet
Artikel 10	Lagen om betalningsföreläggande och handräckning*
Artikel 11	Ingen motsvarighet
Artikel 12.1	Ikraftträdandebestämmelserna
Artikel 12.2–3	Ingen motsvarighet
Artikel 12.4	Övergångsbestämmelserna
Artikel 13	Ingen motsvarighet
Artikel 14	Ingen motsvarighet
Artikel 15	Ingen motsvarighet

Statens offentliga utredningar 2012

Kronologisk förteckning

1. Tre blir två! Två nya myndigheter inom utbildningsområdet. U.
2. Framtidens högkostnadsskydd i vården. S.
3. Skatteincitament för riskkapital. Fi.
4. Kompletterande regler om personuppgiftsbehandling på det arbetsmarknadspolitiska området. A.
5. Högskolornas föreskrifter. U.
6. Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning. S.
7. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2012 – långsiktig säkerhet, haverier och global utblick. M.
8. Skadeståndsansvar och försäkringsplikt vid sjötransporter – Atenförordningen och försäkringsdirektivet i svensk rätt. Ju.
9. Förmån och fälla – nyanländas uttag av föräldrapenning. A.
10. Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi. Ku.
11. Snabbare betalningar. Ju.

Statens offentliga utredningar 2012

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Skadeståndsansvar och försäkringsplikt
vid sjötransporter – Atenförordningen och
försäkringsdirektivet i svensk rätt. [8]
Snabbare betalningar. [11]

Socialdepartementet

Framtidens högkostnadsskydd i vården. [2]
Åtgärder mot fusk och felaktigheter med
assistansersättning. [6]

Finansdepartementet

Skatteincitament för riskkapital. [3]

Utbildningsdepartementet

Tre blir två! Två nya myndigheter inom
utbildningsområdet. [1]
Högskolornas föreskrifter. [5]

Miljödepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2012
– långsiktig säkerhet, haverier och global
utblick. [7]

Kulturdepartementet

Läsarnas marknad, marknadens läsare
– en forskningsantologi. [10]

Arbetsmarknadsdepartementet

Kompletterande regler om personuppgifts-
behandling på det arbetsmarknadspolitiska
området [4]
Förmån och fälla – nyanländas uttag av
föräldrpenning. [9]